

การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม

พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช)

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2569

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม

พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดช)

ดุขฉนินพณรนี้เป้นส่วนหนึ่ของการศึษาตามหลักรัฐศาสตรดุขฉนินพณร

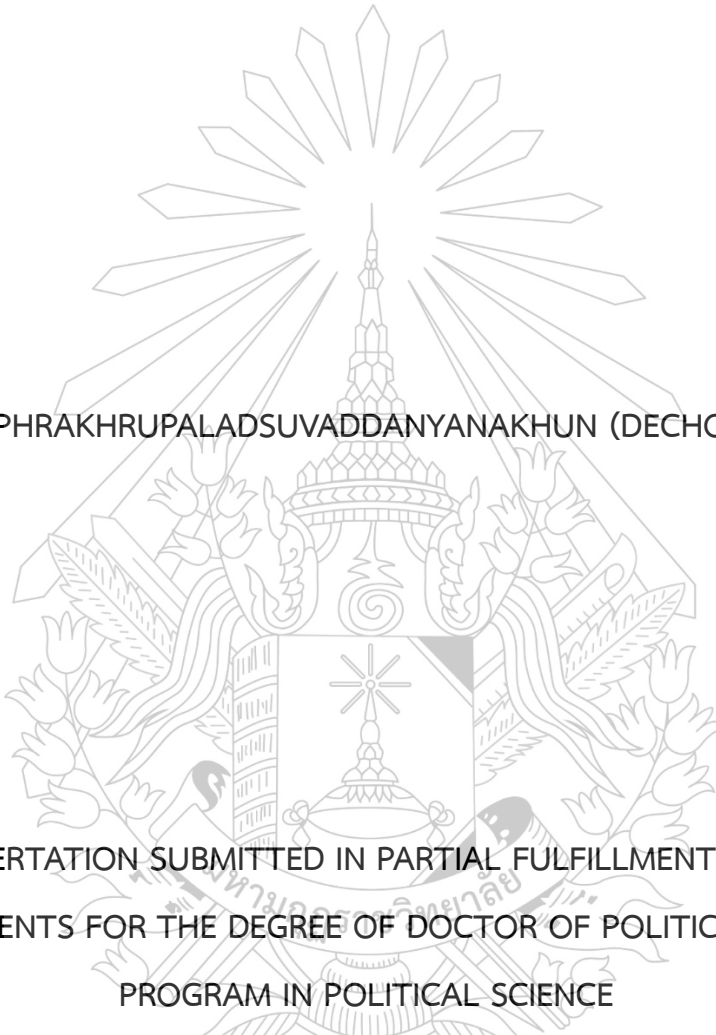
สาขาวิชารัฐศาสตร

คณะสังคมศาสตร มหาวิทยาฬัยมหามกุฏราชวิทยาฬัย

พุทธศักราช 2569

ลึขสิฬรึ้ของมหาวิทยาฬัยมหามกุฏราชวิทยาฬัย

THE ADMINISTRATION OF THE ECCLESIASTICAL OFFICIALS FOR PUBLIC
SERVICES TO THE PEOPLE BASED ON BUDDHIST PRINCIPLES

PHRAKHRUPALADSUVADDANYANAKHUN (DECHO)

A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE
REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF POLITICAL SCIENCE
PROGRAM IN POLITICAL SCIENCE
FACULTY OF SOCIAL SCIENCES

MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

2026

COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

หัวข้อขุณินพนธ์	การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม
ชื่อนักศึกษา	พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เตโช)
ชื่อปริญญา	รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชา	สาขาวิชารัฐศาสตร์
ปีพุทธศักราช	2569
อาจารย์ที่ปรึกษา	พระครูสังฆรักษ์ ยศวีร์ ปมุตโต, ดร.

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตขุณินพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์)

คณะกรรมการสอบขุณินพนธ์:

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

อาจารย์ที่ปรึกษา

(พระครูสังฆรักษ์ ยศวีร์ ปมุตโต, ดร.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษภา ผาทอง)

กรรมการ

(พระมหาอรุณ ปณฺญารุโณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

กรรมการ

(พระมหาชินกร สุจิตโต, ดร.)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม
ชื่อนักศึกษา	พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เตโช)
ชื่อปริญญา	รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชา	สาขาวิชารัฐศาสตร์
ปีพุทธศักราช	2569
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	พระครูสังฆรักษ์ ยศวีร์ ปมุตโต, ดร.

ดุษฎีนิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมกับการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูป/คน และใช้การสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 12 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบทและตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลโดยใช้เทคนิคสามเส้า

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะพบว่า พระสังฆาธิการ มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำทางจิตใจและสังคม โดยดำเนินพันธกิจหลัก 4 ด้าน ได้แก่ การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งล้วนเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน 2) หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะ พบว่า หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา เป็นหลักธรรมสำคัญที่สามารถประยุกต์ใช้ในการบริหารงานคณะสงฆ์เพื่อสร้างความร่วมมือ ความศรัทธา และการบริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งหลักพรหมวิหาร 4 อคติ 4 และโยนิโสมนสิการ ซึ่งช่วยส่งเสริมการบริหารงานที่มีคุณธรรม โปร่งใส และเป็นธรรม 3) แนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม พบว่า ควรบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการบริหารจัดการสมัยใหม่ โดยส่งเสริมความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน ภาครัฐ และภาคีเครือข่าย พร้อมทั้งพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการด้านภาวะผู้นำ การบริหาร และ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อยกระดับการบริการสาธารณะอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ MGPS Model ประกอบด้วย M = Monastic Leadership

(พระสังฆาธิการ), G = Governance (การปกครอง), P = Public Service (การบริการสาธารณะ) และ S = Sustainability (ความยั่งยืน) ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการพัฒนาการปกครองของพระสังฆาธิการให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในสังคมร่วมสมัยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การปกครอง, พระสังฆาธิการ, บริการสาธารณะ, หลักพุทธธรรม

ABSTRACT

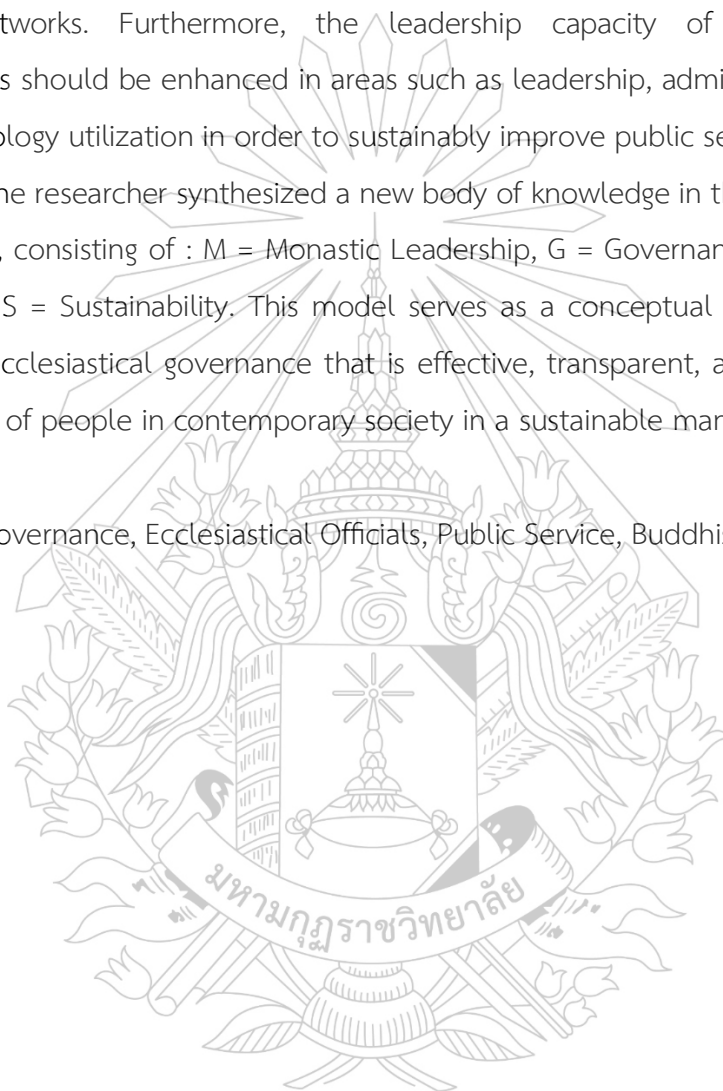
Dissertation Topic	THE ADMINISTRATION OF THE ECCLESIASTICAL OFFICIALS FOR PUBLIC SERVICES TO THE PEOPLE BASED ON BUDDHIST PRINCIPLES
Student's Name	PhraKhrupaladsuvaddanyanakhun (Decho)
Degree Sought	Doctor of Political Science
Program	Program in Political Science
Anno Domini	2026
Advisor	Phrakhrusangharak Yodsawi Pamoottor, Dr.

This dissertation aimed to: (1) examine the governance conditions of monastic administrators in providing public services; (2) study Buddhist principles related to the governance of monastic administrators for public service delivery; and (3) propose guidelines for the governance of monastic administrators in providing public services to the people in accordance with Buddhist principles. This study employed a qualitative research methodology through documentary research, in-depth interviews with 20 key informants, and focus group discussions with 12 distinguished scholars and experts. Data were analyzed using content analysis within contextual interpretation, and data validity was verified through triangulation techniques.

The results of study were shown as follows: 1) The state of ecclesiastical administration for public service indicated that ecclesiastical administrators (Phra Sanghathikarn) play a significant role as spiritual and social leaders through four principal missions: religious education, the propagation of Buddhism, educational welfare, and public welfare. These missions serve as essential mechanisms for improving the quality of life of the people and strengthening community resilience. 2) The Buddhist principles related to ecclesiastical administration for public service revealed that the Sanghavatthu 4 (Four Bases of Social Solidarity), namely generosity (Dāna), kindly speech (Piyavācā), beneficial conduct (Atthacariyā), and impartiality/equal treatment (Samānattatā), are key Buddhist principles that can be applied to monastic administration in order to foster cooperation, faith, and effective

public service. In addition, the principles of the Brahmavihāra 4 (Four Sublime States), Agati 4 (Four Biases), and Yoniso Manasikāra (wise reflection) contribute to ethical, transparent, and equitable governance. 3) The guidelines for ecclesiastical administration for public service according to Buddhist principles suggested that Buddhist principles should be integrated with modern management practices by promoting collaboration among temples, communities, government agencies, and relevant networks. Furthermore, the leadership capacity of ecclesiastical administrators should be enhanced in areas such as leadership, administration, and digital technology utilization in order to sustainably improve public service delivery. In addition, the researcher synthesized a new body of knowledge in the form of the MGPS Model, consisting of : M = Monastic Leadership, G = Governance, P = Public Service, and S = Sustainability. This model serves as a conceptual framework for developing ecclesiastical governance that is effective, transparent, and responsive to the needs of people in contemporary society in a sustainable manner.

Keywords: Governance, Ecclesiastical Officials, Public Service, Buddhist Principles

กิตติกรรมประกาศ

ดุชนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยดี ต้องขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นสถาบันที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทางการศึกษาด้านพุทธศาสตร์กับรัฐศาสตร์ และอื่น ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าศึกษาในระดับปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต เป็นรุ่นแรก (รุ่นที่ 3/2566) ขอกราบขอบพระคุณ ท่านอธิการบดี ท่านคณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ได้ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต ขอขอบพระคุณ ท่านประธานหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต และคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทุก ๆ ท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้จนได้สำเร็จการศึกษา ขอขอบพระคุณ ประธานกรรมการ และคณะกรรมการ ตรวจสอบดุชนิพนธ์ทุกท่าน ที่เมตตาให้คำแนะนำตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงรูปเล่มดุชนิพนธ์ ด้วยดี ขอขอบพระคุณ พระครูสังฆรักษ์ ยศวีร์ ปมุตโต, ดร. ที่รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ให้กำลังใจ ให้ข้อเสนอแนะ และช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขดุชนิพนธ์จนสำเร็จลุล่วงไปได้เป็นอย่างดี ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อ พระพรหมวัชรจารย์ (พูนศักดิ์ วรรกทโท) เจ้าอาวาสวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร กรุงเทพฯ ผู้อุปถัมภ์หลักในการสนับสนุนทุนการศึกษา และแนะนำให้มีโอกาสศึกษาต่อระดับดุษฎีบัณฑิต ขอขอบพระคุณ พระเมธาวิเชียร, รศ.ดร. และครอบครัวเมฆสีประหลาด ญาติโยมวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์สนับสนุนทุนการศึกษา ขอขอบพระคุณกัลยาณมิตรทุกท่าน ผู้เกื้อกูลให้เอกสารประกอบความรู้อันเป็นสิ่งสำคัญยิ่งจนทำให้การทำวิจัยในครั้งนี้สำเร็จได้ ตลอดทั้งเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา เจ้าหน้าที่คณะสังคมศาสตร์ทุกท่าน และเพื่อนนักศึกษาปริญญาเอก ผู้เป็นกัลยาณมิตรที่ดี ทำยที่สุดนี้ขอขอบพระคุณทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้ง ผู้เป็นเจ้าของเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยได้นำมาค้นคว้าอ้างอิงในครั้งนี้ ความสำเร็จในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอใช้เป็นเครื่องสักการบูชาคุณแห่งพระรัตนตรัย และขอมอบให้แก่บุพการี บิดามารดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ ผู้มีพระคุณที่เคารพยิ่งทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา และขอแผ่คุณความดีนี้แก่เพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ทุกรูป/นาม พร้อมทั้ง เจ้ากรรมนายเวรในทุกภพชาติ คุณค่าและประโยชน์จากการวิจัยครั้งนี้ ขอมอบให้กับผู้ศึกษาและ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ในการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้ศึกษาต่อไป

พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช)

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	จ
ABSTRACT	ช
กิตติกรรมประกาศ	ณ
สารบัญ.....	ญ
สารบัญรูปภาพ	ฉ
สารบัญคำย่อ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามวิจัย.....	4
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	4
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองของพระสงฆ์.....	10
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการบริการสาธารณะ.....	47
2.3 หลักพุทธธรรม	60
2.4 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505	70
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	88
2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	95
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	96
3.1 และขั้นตอนในการวิจัย.....	96
3.2 ระเบียบวิธีการวิจัย.....	97
3.3 กลุ่มเป้าหมาย	98
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	100
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	100

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	103
4.1 ผลการศึกษาสภาพการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ.....	103
4.2 ผลการศึกษาหลักพุทธธรรมกับการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริหารสาธารณะ .	117
4.3 ผลการศึกษาแนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริหารสาธารณะแก่ ประชาชนตามหลักพุทธธรรม	139
4.4 ผลการวิเคราะห์แนวทางจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ	151
4.5 องค์ความรู้ใหม่.....	164
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	167
5.1 สรุปผลการวิจัย	168
5.2 อภิปรายผล	174
5.3 ข้อเสนอแนะ	182
บรรณานุกรม	184
ภาคผนวก	194
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย.....	195
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	197
ภาคผนวก ค รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์.....	203
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์	208
ภาคผนวก จ เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน.....	229
ภาคผนวก ฉ เครื่องมือการวิจัย (แบบสัมภาษณ์).....	232
ภาคผนวก ช รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion).....	244
ภาคผนวก ฌ หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)	246
ภาคผนวก ญ แบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ	257
ภาคผนวก ฎ ภาพการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) (รูปแบบ ออนไลน์ Online).....	263
ประวัติผู้เขียนคุณวุฒิพนธ์	268

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 2.1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	95
ภาพที่ 4.1 องค์ความรู้ใหม่ เรื่องการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชน ตามหลักพุทธธรรม.....	165

สารบัญคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

พระไตรปิฎกที่ใช้ศึกษาค้นคว้าในการเขียนดัชนีพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), พ.ศ. 2539 ในการอ้างอิง โดยมีคำย่อและคำเต็ม เรียงตามลำดับ ดังนี้

คำย่อ	คำเต็ม
พระวินัยปิฎก	
ที.ปา.	ทีฆนิกาย
วิ.มหา.	วินัยปิฎก
วิ.ม.	วินัยปิฎก
วิ.จุ.	วินัยปิฎก
	ปาฎีกาวรรค
	มหาวิภังค
	มหาวรรค
	จุฬวรรค
พระสุตตันตปิฎก	
ขุ.ปฎิ.	สุตตันตปิฎก
ม.ม.	สุตตันตปิฎก
ส.สฬา.	สุตตันตปิฎก
อง.จตุก.	สุตตันตปิฎก
อง.จตุกก.	สุตตันตปิฎก
	ขุททกนิกาย
	มัชฌิมนิกาย
	สังยุตตนิกาย
	อังคุตตรนิกาย
	อังคุตตรนิกาย
	ปฎิสัมภิตามรรค
	มัชฌิมปณณาสก
	สฬายตนวรรค
	จตุกกนิบาต
	จตุกกนิบาต

คำชี้แจงในการใช้หมายเลขในคัมภีร์พระไตรปิฎก

การใช้หมายเลขอักษรย่อในคัมภีร์พระไตรปิฎก จะแจ้งเล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ส. (บาลี) 9/276/97. หมายถึง ทีฆนิกาย ลีลกษณธรรคบาลี ภาษาบาลี เล่ม 9 ข้อ 276 หน้า 97 ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500 และ ที.ปา. (ไทย) 11/180/197. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎีกาวรรค ภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 180 หน้า 197 ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539.

การใช้หมายเลข จากคัมภีร์วิสุทธิมรรค ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยระบุชื่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่าง เช่น วิสุทธิ. 1/39/123. หมายถึง วิสุทธิมคคปกรณ ปฐโม ภาค ข้อ 39 หน้า 123 เป็นต้น

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทยมาแต่โบราณกาล มีบทบาททั้งในเชิงวัฒนธรรม ศีลธรรม และสถาบันทางสังคมที่สอดแทรกอยู่ในชีวิตประจำวันของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ครัวเรือนจนถึงระดับรัฐ บทบาทของพระพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในวัดหรือพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น หากแต่แทรกซึมอยู่ในระบบการศึกษา การเมือง การปกครองการบริหารบ้านเมือง และวิถีชีวิตของประชาชนในทุกมิติ พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระธรรมวินัยจึงมิได้เป็นเพียงนักบวชผู้ประกอบศาสนกิจ แต่ยังเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้สั่งสอนศีลธรรมผู้เป็นที่ปรึกษาทางใจ และเป็นศูนย์รวมทางสังคมที่ประชาชนให้ความเคารพและยึดถือมาอย่างยาวนาน ทั้งนี้ นักวิชาการไทยได้อธิบายว่า พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันสำคัญของสังคมไทยที่มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางการเมือง การปกครอง และวัฒนธรรมของชาติอย่างแนบแน่นมาโดยตลอด โดยทำหน้าที่หล่อหลอม ค่านิยม คุณธรรม และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมไทยในระดับบุคคลและส่วนรวม (พระมหาเอกกวิน ปิยวิโร และคณะ, 2566) ความเชื่อและศรัทธาที่มั่นคงในพระพุทธศาสนาได้สร้างพลวัตทางสังคมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวให้แก่สังคมไทย คือ การมองศาสนาเป็นพลังหล่อหลอมคุณค่าทางสังคมและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน การมีพระสงฆ์ประจำชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน เปรียบเสมือนการมีผู้นำที่ประชาชนไว้วางใจ ทั้งในยามปกติและยามวิกฤติ เช่น ภัยธรรมชาติ โรคระบาด หรือความขัดแย้งในชุมชน พระสงฆ์มักถูกเชิญให้เป็นผู้ไกล่เกลี่ย เป็นที่พึ่งทางใจ และเป็นผู้ประสานความร่วมมือของคนในพื้นที่ การดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยจึงมิใช่เพียงเรื่องความเชื่อ หากแต่เป็นกลไกทางสังคมที่มีชีวิต มีอิทธิพลต่อโครงสร้างจิตสำนึกของคนไทยมาหลายชั่วอายุคน และยังคงเป็นเช่นนั้นมาจนถึงปัจจุบัน

ภายใต้โครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ไทย พระสังฆาธิการมีสถานะสำคัญในฐานะผู้นำทางศาสนาและผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละลำดับชั้น เป็นกลไกหลักที่ทำให้การบริหารภายในคณะสงฆ์ดำเนินไปอย่างมีระบบและเป็นเอกภาพ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้วางกรอบอำนาจหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบในการปกครอง การแต่งตั้ง การบังคับใช้พระธรรมวินัย และการประสานงานกับภาครัฐ โดยกำหนดภารกิจหลักของคณะสงฆ์ไว้ 6 ด้าน ได้แก่ (1) การปกครอง (2) การศาสนศึกษา (3) การศึกษาและการเผยแผ่ (4)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา (5) การสาธารณูปการ และ (6) การสาธารณสงเคราะห์ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563) การกิจเหล่านี้ไม่เพียงสะท้อนความเป็นองค์กรศาสนาแต่ยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทที่เทียบได้กับองค์กรทางสังคมที่มีหน้าที่เชื่อมโยงศาสนากับการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติอย่างเป็นรูปธรรม ในเชิงโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์แบ่งออกเป็นลำดับขั้นตั้งแต่ระดับส่วนกลาง ภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล ไปจนถึงระดับวัด ซึ่งพระสังฆาธิการในแต่ละระดับทำหน้าที่ดูแล ตรวจสอบ กำกับ และสนับสนุนการดำเนินงานของวัดและพระสงฆ์ในสังกัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยและนโยบายของมหาเถรสมาคม หน้าที่นี้มีความสำคัญไม่เพียงในด้านการธำรงพระพุทธศาสนา หากยังครอบคลุมถึงการส่งเสริมการศึกษา การเผยแผ่ธรรมะ และการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท พระสังฆาธิการทำหน้าที่เป็นทั้ง “ผู้บริหาร” และ “ผู้นำชุมชน” ที่คอยประสานงานกับภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมทางศาสนาและสาธารณประโยชน์ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ นอกจากนี้ การที่โครงสร้างคณะสงฆ์มีระบบสายบังคับบัญชาที่ชัดเจน ยังช่วยให้เกิดการกำกับดูแลอย่างต่อเนื่องในทุกระดับ ทำให้พระศาสนาสามารถรักษาความเป็นระเบียบและมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ซึ่งนับเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของระบบคณะสงฆ์ไทยที่เชื่อมพระธรรมวินัยเข้ากับกลไกการบริหารเชิงสังคมได้อย่างแนบแน่น (พระใบฎีกาพงษ์ศักดิ์ ขนติพล (รอดทะยอย) และพระมหากฤษณ์นรินทร์ เสฏฐเมธี (เดชจักรบดินทร์), 2563)

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและการให้บริการสาธารณะปรากฏอย่างเด่นชัดในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะใน สังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นสองหมวดธรรมสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเพื่อเป็นแนวทางในการประคับประคองสังคมให้ดำรงอยู่อย่างเกื้อกูล มีความสัมพันธ์ที่ดี และนำพาหมู่คณะไปสู่ความเจริญร่วมกัน สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย ทาน (การให้ การเสียสละเพื่อประโยชน์ผู้อื่น), ปิยวาจา (การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะจริงใจ), อิตถจริยา (การประพฤติประโยชน์ ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นด้วยการลงมือทำ) และ สมานัตตตา (การวางตนเสมอภาค เคารพผู้อื่น และเป็นแบบอย่างที่ดี) ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สร้าง “ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับประชาชน” บนฐานของการให้ ความจริงใจ และความเท่าเทียม (ที.ปา. 11/221/217) เมื่อผู้นำยึดหลักนี้ในการบริหาร จะก่อให้เกิดความไว้วางใจ ความร่วมมือ และความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวในหมู่ประชาชน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนและการบริหารกิจการสาธารณะอย่างยั่งยืน ขณะที่สังคหวัตถุเป็น “หลักภายนอก” ที่แสดงออกผ่านการกระทำและการสัมพันธ์กับประชาชน เมื่อทั้งสองหมวดธรรมถูกบูรณาการเข้าด้วยกัน จะเกิดกรอบคิดการบริหารที่สมบูรณ์และมีรากฐานทางคุณธรรมมั่นคง สังคหวัตถุสร้างสายใยทางสังคม ขณะที่พรหมวิหารสร้างคุณภาพจิตของผู้นำ ทั้งสองเกื้อกูลกันในเชิงพฤติกรรมและจิตวิญญาณ เป็นฐานสำคัญของ “ภาวะผู้นำทางศาสนา” ที่พระสังฆาธิการสามารถนำไปใช้ในการดูแลคณะสงฆ์และสังคมอย่างยั่งยืน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2554)

บริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ได้ส่งผลให้บทบาทของพระสังฆาธิการในประเทศไทยต้องปรับตัวจากการเป็นเพียงผู้ดูแลกิจการคณะสงฆ์ภายในวัด ไปสู่การเป็น “ผู้นำเชิงพื้นที่” ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะการบริการสาธารณะ ทั้งด้านศาสนา การศึกษา และสาธารณประโยชน์ พระสังฆาธิการจึงมิได้ทำหน้าที่เพียงการปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรตามพระธรรมวินัยเท่านั้น หากยังต้องมียุทธศาสตร์ในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้การดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของวัดสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่มีทั้งความเป็นเมืองและชนบทผสมผสานกันทำให้บทบาทของพระสังฆาธิการมีความซับซ้อนและท้าทายมากยิ่งขึ้น กล่าวคือพระสังฆาธิการต้องมีความสามารถในการปรับบทบาทให้สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ ทั้งในด้านโครงสร้างทางสังคม วิถีชีวิตของประชาชน และปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน นอกจากนี้ ยังมีการจัดกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมในระดับต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งต้องอาศัยการบริหารจัดการและการประสานงานอย่างเป็นระบบจากพระสังฆาธิการในหลายระดับ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนและสังคมโดยรวม ภายใต้บริบทดังกล่าว พระสังฆาธิการจึงต้องอาศัยทั้งความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรมอย่างลึกซึ้ง ควบคู่กับทักษะด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่ และความสามารถในการสื่อสารและสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการเกิดประสิทธิผลและสามารถตอบสนองต่อพลวัตของสังคมร่วมสมัยได้อย่างเหมาะสม การศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริการสาธารณะจึงมิใช่เป็นเพียงการพิจารณาในเชิงโครงสร้างและกลไกการปกครองคณะสงฆ์เท่านั้น หากยังเป็นการศึกษาถึงกระบวนการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการบริหารจัดการสาธารณะ

อันเป็นการสะท้อนบทบาทของพระสังฆาธิการในฐานะผู้นำเชิงคุณธรรมที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคม ควบคู่กับการธำรงรักษาหลักพระธรรมวินัยให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน (พระมหาสวัสดิ์ ฐิตวณฺโณ (อินกอง), 2568)

ด้วยเหตุนี้ การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์จริง มุมมองเชิงบริหาร และรูปแบบการประยุกต์ใช้หลักธรรมในบริบทพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม อันจะนำไปสู่การสังเคราะห์องค์ความรู้และแนวทางการพัฒนาการปกครองของพระสังฆาธิการที่สอดคล้องกับสังคมร่วมสมัย ทั้งในเชิงนโยบายทางศาสนาและการเสริมสร้างบทบาทของพระสงฆ์ในการเป็นพลังสำคัญของสังคมไทยอย่างยั่งยืน

1.2 คำถามวิจัย

- 1.2.1 สภาพการปกครองของพระสังฆาธิการในการบริการสาธารณะมีลักษณะเป็นอย่างไร
- 1.2.2 หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริการสาธารณะของพระสังฆาธิการเป็นอย่างไร
- 1.2.3 แนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรมแก่ประชาชนควรเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.3.1 เพื่อศึกษาสภาพการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ
- 1.3.2 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมกับการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ
- 1.3.3 เพื่อนำเสนอแนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานคุณวิญญูเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม และวิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม ดังกล่าวในบริบทการบริการสาธารณะแก่ประชาชน โดยกำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเนื้อหาครอบคลุม 4 ประเด็นหลัก ได้แก่

- 1) การศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ ตำรา หนังสือ บทความ และคัมภีร์พระพุทธศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ การบริการสาธารณะ และหลักพุทธธรรม
- 2) การศึกษาสภาพการดำเนินงานของพระสังฆาธิการในด้านโครงสร้างการปกครอง กระบวนการบริหารจัดการ บทบาทหน้าที่ และกิจกรรมด้านการบริการสาธารณะทั้ง 4 ด้าน
- 3) การประเมินความคิดเห็นและความพึงพอใจ ของประชาชนต่อการบริการสาธารณะของพระสังฆาธิการในมิติต่าง ๆ
- 4) การสังเคราะห์แนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการ โดยบูรณาการหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 กับการบริการสาธารณะ เพื่อให้เกิดรูปแบบการบริหารที่เหมาะสมกับบริบทสังคมร่วมสมัย

1.4.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมุ่งเน้นการเข้าถึงข้อมูลเชิงลึก (In-depth Data) เพื่อสะท้อนมิติด้าน

ความคิด ประสบการณ์ตรง และบริบทจริงของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการปกครองของพระสังฆาธิการและการบริการสาธารณะตามหลักพุทธธรรม ดังนั้น การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างจึงมุ่งเน้นการคัดเลือก “ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ” (Key Informants) ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องโดยตรง มีความรู้ ความเข้าใจ และมีประสบการณ์ในประเด็นการวิจัย โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความลุ่มลึก ครอบคลุม และสามารถสะท้อนสภาพความเป็นจริงทั้งในเชิงการบริหารจัดการและเชิงหลักพุทธธรรมได้อย่างรอบด้าน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย พระสังฆาธิการในระดับต่าง ๆ ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริการสาธารณะ ผู้นำชุมชน และประชาชนผู้รับบริการ ทั้งนี้ เพื่อให้ครอบคลุมมุมมองจากหลายภาคส่วน และสามารถนำไปสู่การวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ได้อย่างมีความน่าเชื่อถือ การกำหนดกลุ่มตัวอย่างใช้ การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ควบคู่กับ การสุ่มแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลที่มีความเชื่อมโยงในเครือข่ายงานพระสังฆาธิการและการบริหารท้องถิ่นอย่างแท้จริง ครอบคลุมทั้งมิติของ “ผู้นำศาสนา” “ผู้นำท้องถิ่น” “ผู้ทรงคุณวุฒิ” และ “ประชาชนผู้เกี่ยวข้อง” อันจะนำไปสู่ความเข้าใจปรากฏการณ์อย่างรอบด้าน

1) กลุ่มที่ 1 - การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 20 คน ประกอบด้วย

- พระสังฆาธิการ 5 รูป
- นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ 5 รูป/คน
- นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 5 รูป/คน
- สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร / ผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่น 5 คน
- ผู้นำชุมชนและประชาชน (ผู้ที่มีบทบาทในองค์กรสาธารณะและชุมชน)

2) กลุ่มที่ 2 - การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 3 กลุ่ม

- กลุ่มที่ 1 : พระสังฆาธิการและเจ้าอาวาส (6 รูป)
- กลุ่มที่ 2 : ผู้ทรงคุณวุฒิด้านรัฐศาสตร์/พระพุทธศาสนา (3 คน)
- กลุ่มที่ 3 : ผู้นำชุมชนและประชาชน (ผู้ที่มีบทบาทในองค์กรสาธารณะและ ชุมชน) (3คน)

3) การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และการสุ่มแบบโชน (Snowball Sampling)

1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

การปกครองของพระสังฆาธิการประเทศไทย

1.4.4 ขอบเขตด้านเวลา

การดำเนินการวิจัยกำหนดระยะเวลาเก็บรวบรวมข้อมูลและภาคสนามระหว่างเดือน มีนาคม พุทธศักราช 2568 ถึงเดือน เมษายน พุทธศักราช 2569 รวมระยะเวลา 14 เดือน

1.4.5 ข้อจำกัดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดในหลายประการที่ควรพิจารณาเพื่อความเข้าใจขอบเขต และการตีความผลการวิจัยอย่างเหมาะสม กล่าวคือ ประการแรก การวิจัยมุ่งศึกษาการปกครองของ พระสังฆาธิการเฉพาะในมิติของการบริการสาธารณะตามภารกิจของคณะสงฆ์ 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการศาสนศึกษา (2) ด้านการศึกษาและการเผยแผ่ (3) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และ (4) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นภารกิจที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการให้บริการแก่ ประชาชน จึงมิได้ครอบคลุมภารกิจอื่นของคณะสงฆ์ เช่น ด้านการปกครองภายในคณะสงฆ์ และด้านการสาธารณูปการโดยตรง

ประการที่สอง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมุ่งศึกษาข้อมูลเชิงลึกจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ เพื่อสะท้อนมุมมอง ประสบการณ์ และข้อคิดเห็น ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในบริบทที่ศึกษา ดังนั้น ผลการวิจัยจึงมุ่งเน้นการอธิบายเชิงความหมายและการ ตีความตามบริบท มากกว่าการสรุปเชิงปริมาณที่สามารถอ้างอิงทั่วไปได้ในทุกพื้นที่

ประการที่สาม การศึกษานี้มุ่งเน้นบทบาทของพระสังฆาธิการในบริบทของสังคมไทย ภายใต้โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของระบบคณะสงฆ์ไทย ดังนั้น ผลการวิจัยอาจมีข้อจำกัดในการนำไปประยุกต์ใช้ กับบริบทขององค์กรศาสนาหรือระบบการปกครองคณะสงฆ์ในประเทศอื่นที่มีโครงสร้างและบริบท ทางสังคม วัฒนธรรม และกฎหมายแตกต่างกัน

ประการที่สี่ แม้ว่าการวิจัยจะใช้การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยเทคนิคสามเส้า (Triangulation) เพื่อเพิ่มความสมบูรณ์และความน่าเชื่อถือของข้อมูล แต่ข้อมูลบางส่วนยังคงขึ้นอยู่กับ มุมมอง ประสบการณ์ และการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันตามบทบาท หน้าที่ และบริบทของแต่ละบุคคล

ประการสุดท้าย การศึกษานี้มุ่งเน้นการบูรณาการหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกรอบแนวคิดหลักในการวิเคราะห์การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะจึง อาจยังไม่ครอบคลุมหลักพุทธธรรมในมิติอื่นที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการและการ พัฒนาสาธารณะได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น ซึ่งอาจเป็นประเด็นสำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคต

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุที่ดำรงตำแหน่งหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ตามลำดับชั้น เช่น เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัด รวมถึงผู้ช่วยเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าคณะในแต่ละระดับที่ได้รับแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ

การปกครองของพระสังฆาธิการ หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการ ดูแล และกำกับกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละระดับชั้น ตั้งแต่วัด ตำบล อำเภอ จังหวัด จนถึงระดับสูงสุด ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งครอบคลุมถึงการตัดสินใจ การกำหนดนโยบาย และการจัดการกิจการพระพุทธศาสนาในเขตพื้นที่รับผิดชอบ โดยการดำเนินกิจกรรมภารกิจ หรือโครงการต่าง ๆ ของพระสังฆาธิการและคณะสงฆ์ที่มุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนและสังคมส่วนรวม ผู้วิจัยเห็นว่าการดำเนินการตามภารกิจของคณะสงฆ์ 4 ด้าน ที่สอดคล้องกับการบริการสาธารณะ ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้แก่ (1) ด้านการศาสนศึกษา (2) ด้านการศึกษาและการเผยแผ่ (3) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และ (4) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ทั้งนี้ การดำเนินงานดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และการสร้างความเข้มแข็งให้แก่สังคมและชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา

การบริการสาธารณะ หมายถึง กระบวนการหรือกิจกรรมสาธารณะดำเนินการเพื่อให้บริการแก่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพและตรงกับความต้องการของพวกเขา ในทุกด้าน และมีมิติของคุณค่าทางสังคม คือ การบริการต้องสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างเป็นธรรม เท่าเทียม และทั่วถึง โดยยึดหลักสำคัญที่ทำให้เกิดความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการ ทั้งนี้การบริการสาธารณะ ที่มีคุณภาพจึงไม่เพียงแต่ต้องตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของประชาชน แต่ยังต้องยึดถือหลักการที่ส่งเสริมความยุติธรรมและการร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนด้วย อีกด้านหนึ่งสะท้อนเจตนารมณ์แห่งการให้ การเสียสละ และการร่วมกันสร้างประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทน ในบริบทของศาสนา “การบริการสาธารณะ” ยังมีมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพราะมิได้จำกัดอยู่แค่บริการทางกายภาพ แต่รวมถึงการให้บริการทางจิตวิญญาณ เช่น การเผยแผ่พระธรรม การบ่มเพาะศีลธรรม และการเป็นศูนย์กลางของความสามัคคีในชุมชน พระสงฆ์และวัดจึงทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ให้บริการและพื้นที่ร่วมของสังคม ที่เกื้อกูลและยกระดับชีวิตผู้คนทั้งทางกาย ใจ และปัญญาอย่างสมดุลและยั่งยืน

หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่สามารถน้อมนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต การบริหารจัดการ และการปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม โดยมุ่งเน้นการสร้าง ความสงบ ความร่วมมือ และความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลระหว่างบุคคลและสังคม ทั้งในมิติทางจิตใจและสังคม งานวิจัยฉบับนี้ให้ความสำคัญกับหลักพุทธธรรม ได้แก่ สังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหาร การปกครอง และการสร้างความสัมพันธ์เชิงพุทธในระดับ

ชุมชน โดยสังคหวัตถุ 4 นั้น เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยแนวทางการสงเคราะห์ เกื้อกูลซึ่งกันและกันในสังคม อันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลและสร้างความสัมพันธ์อันดี ระหว่างสมาชิกในสังคมให้เกิดความสามัคคีและความร่วมมือ หลักธรรมดังกล่าวถือเป็นแนวทางสำคัญ ในการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างเกื้อกูล โดยเฉพาะในบริบทของการบริหารจัดการองค์กร การพัฒนา ชุมชน และการให้บริการสาธารณะ เพราะช่วยส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตา เอื้อเฟื้อ และเคารพซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของสังคมโดยรวม สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย

(1) ทาน คือ การให้หรือการเสียสละสิ่งต่าง ๆ เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ทั้งในรูปของทรัพย์สินของ ความรู้ เวลา แรงกาย หรือแม้แต่การให้อภัย การให้ในลักษณะดังกล่าวถือเป็น การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม เพราะช่วยลดความเห็นแก่ตัว และส่งเสริมจิตสำนึกแห่งการแบ่งปัน เมื่อ บุคคลในสังคมมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ย่อมก่อให้เกิดความร่วมมือและความสามัคคี ซึ่งเป็น พื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

(2) ปิยวาจา คือ การกล่าวถ้อยคำที่สุภาพ อ่อนโยน ไพเราะ และมีเจตนาดีต่อผู้อื่น การสื่อสารด้วยถ้อยคำที่เหมาะสมช่วยสร้างความไว้วางใจและความเข้าใจที่ดีระหว่างบุคคล อีกทั้งยัง ช่วยลดความขัดแย้งและส่งเสริมบรรยากาศแห่งความร่วมมือในสังคม ในบริบทของการบริหารและ การทำงานร่วมกับผู้อื่น ปิยวาจาถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้การประสานงานและการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือองค์กรเป็นไปอย่างราบรื่น

(3) อตถจริยา คือ การประพฤติปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ทั้งในด้านวัตถุและด้าน จิตใจ เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูล การให้คำแนะนำ การสนับสนุนกิจกรรมเพื่อส่วนรวม หรือการทำงาน เพื่อประโยชน์ของสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน การกระทำในลักษณะดังกล่าวสะท้อนถึงจิตสำนึกของ การทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น และช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในสังคม

(4) สมานัตตตา คือ การวางตนอย่างเสมอภาค มีความเท่าเทียม และประพฤติตนอย่าง สม่าเสมอทั้งต่อหน้าและลับหลัง ไม่เลือกปฏิบัติหรือเอาเปรียบผู้อื่น หลักธรรมข้อนี้เน้นการปฏิบัติต่อ กันด้วยความยุติธรรมและความจริงใจ ซึ่งช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความเคารพซึ่งกันและกัน ในสังคม เมื่อบุคคลยึดถือหลักสมานัตตตาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ย่อมช่วยลดความเหลื่อมล้ำและความ ขัดแย้ง และส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

ดังนั้น สังคหวัตถุ 4 จึงเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความสัมพันธ์อันดี ในสังคม และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทั้งในระดับบุคคล องค์กร และสังคม โดยเฉพาะในบริบท ของการบริหารงานและการบริการสาธารณะ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือ ความเข้าใจ และความ ไว้วางใจระหว่างบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ หลักธรรมดังกล่าวจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการเสริมสร้าง ความสามัคคี ความร่วมมือ และความเข้มแข็งของสังคมโดยรวม

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยเรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม” มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาการปกครองของพระสังฆาธิการ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้อง และเสนอแนวทางการบริหารเชิงพุทธในบริบทพื้นที่จริง ซึ่งคาดว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมทั้งในด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติ ดังนี้

1.6.1 ทำให้ทราบองค์ความรู้เชิงวิชาการเกี่ยวกับสภาพการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริหารสาธารณะตามหลักพุทธธรรม ซึ่งช่วยอธิบายบทบาท หน้าที่ และแนวทางการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการในการพัฒนาสังคมและชุมชนในบริบทปัจจุบัน

1.6.2 ทำให้ทราบแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการและการบริการสาธารณะของพระสังฆาธิการ อันสามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสอดคล้องกับความต้องการของสังคมร่วมสมัย

1.6.3 ทำให้ทราบแนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริหารสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม เพื่อกำหนดนโยบายและพัฒนารูปแบบการดำเนินงานด้านการบริการสาธารณะให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.6.4 ทำให้ทราบประโยชน์ต่อการศึกษา ค้นคว้า และการวิจัยในสาขารัฐศาสตร์ ต่อการบริหารคณะสงฆ์ และการพัฒนาสังคมในอนาคต โดยสามารถใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงหรือเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม” จำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิด ทฤษฎี และงานวิชาการที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประเด็นสำคัญ การทบทวนวรรณกรรมครั้งนี้จะครอบคลุมทั้งมิติเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ เพื่อสนับสนุนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจะนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองของพระสังฆาธิการ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการบริการสาธารณะ

2.3 หลักพุทธธรรม

2.4 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองของพระสังฆาธิการ

การปกครองคณะสงฆ์ เป็นระบบการบริหารจัดการภายในองค์กรสงฆ์ที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากระบบราชการของรัฐทั่วไป เนื่องจากมีรากฐานอยู่บน พระธรรมวินัย ซึ่งเป็นหลักการสูงสุดในการดำเนินชีวิตและกิจการของพระภิกษุสงฆ์ และได้รับการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทสังคมไทยในแต่ละยุคสมัย การปกครองคณะสงฆ์ไม่เพียงมีเป้าหมายเพื่อรักษาความเรียบร้อยภายในหมู่สงฆ์เท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการธำรงพระศาสนาและขับเคลื่อนกิจกรรมทางศาสนาให้สัมพันธ์กับประชาชนและสังคมโดยรวม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

ระบบการปกครองคณะสงฆ์ไทยได้รับการจัดระเบียบอย่างเป็นทางการภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งเป็นกฎหมายสำคัญที่กำหนดโครงสร้างอำนาจหน้าที่ และลำดับชั้นของการบริหารภายในคณะสงฆ์ให้มีความเป็นเอกภาพทั่วประเทศ โดยมีพระธรรมวินัยเป็นหลักแกนกลาง และใช้โครงสร้างเชิงลำดับชั้น (Hierarchical Structure) เป็นกลไกในการสั่งการ ควบคุม และประสานงานระหว่างระดับกลาง ส่วนภูมิภาค และระดับวัด (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2565) นอกจากมิติทางกฎหมายแล้ว การปกครองคณะสงฆ์ยังสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและรัฐ ในสังคมไทย ที่ทั้งสองสถาบันมีบทบาทเกื้อกูลกันในการรักษา

ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ส่งเสริมคุณธรรม และพัฒนาสังคม พระสังฆาธิการจึงไม่ได้ทำหน้าที่เพียงดูแลกิจการภายในวัดหรือคณะสงฆ์เท่านั้น แต่ยังมีบทบาทในการประสานงานกับภาครัฐและชุมชนในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้บริหารกิจการศาสนาในพื้นที่

ดังนั้น การทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองของพระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการศึกษบทบาทของพระสังฆาธิการในการให้บริการสาธารณะ เพราะเป็นพื้นฐานที่อธิบายโครงสร้าง กลไก อำนาจ และบทบาทหน้าที่ของคณะสงฆ์ในระบบสังคมไทย โดยหัวข้อต่อไปนี้จะกล่าวถึงหลักการ แนวคิด รูปแบบ และโครงสร้างของการปกครองคณะสงฆ์อย่างเป็นระบบ

2.1.1 ความหมายของการปกครองคณะสงฆ์

แนวคิดความหมายของการปกครองคณะสงฆ์ ได้รับการอธิบายจากนักวิชาการหลายท่าน โดยแต่ละท่านมองจากมุมมองด้านศาสนา การบริหาร กฎหมาย และสังคมวิทยา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของมิติการปกครองในองค์กรสงฆ์ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และประมวลแนวคิดจากแหล่งต่าง ๆ จากการศึกษาค้นคว้าของนักวิชาการและพระนักวิชาการหลายท่าน สามารถสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับ “การปกครองคณะสงฆ์” ในเชิงวิชาการได้อย่างเป็นระบบ ดังนี้

การปกครองคณะสงฆ์ถือเป็นกระบวนการบริหารจัดการภายในองค์กรคณะสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญต่อการธำรงรักษาและพัฒนาพระพุทธศาสนาในสังคมไทย โดยมีพระสังฆาธิการเป็นผู้ทำหน้าที่บริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ตามกรอบภารกิจหลักขององค์กรสงฆ์อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ ชูติพงษ์ คงการณตระกูล (2564) ได้อธิบายว่า การปกครองคณะสงฆ์หมายถึงการดำเนินงานของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามภารกิจหลัก 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยอาศัยพระธรรมวินัย กฎหมาย และระเบียบขององค์กรคณะสงฆ์เป็นกรอบในการควบคุม ดูแล ประสานงาน และพัฒนากิจการสงฆ์ในเขตปกครองให้เกิดความเป็นเอกภาพและมีประสิทธิภาพ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทัศนะของ เสาวฤทธิ์ ดีล้วน (2564) ซึ่งเห็นว่าการปกครองคณะสงฆ์เป็นการดำเนินงานตามภารกิจหลักทั้ง 6 ด้านของคณะสงฆ์ โดยมีพระสังฆาธิการทำหน้าที่บริหารจัดการในระดับพื้นที่ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย ระเบียบ และนโยบายขององค์กรคณะสงฆ์ เพื่อให้กิจการของคณะสงฆ์ดำเนินไปอย่างมีเอกภาพและมีคุณภาพ อันสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของพระสังฆาธิการในฐานะผู้กำกับดูแลและผู้ประสานการดำเนินงานขององค์กรสงฆ์ในระดับพื้นที่ นอกจากนี้ พระภุชยะ อนุทกโร (วงศ์พรรษา) (2566) ยังได้อธิบายการปกครองคณะสงฆ์ในมิติของ “กลไกเชิงระบบ” ที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนกิจการคณะสงฆ์ในทุกระดับ โดยมีโครงสร้างภารกิจทั้ง 6 ด้านเป็นกรอบหลักในการดำเนินงานและการประเมินผล ทั้งในระดับนโยบายและระดับการปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการปกครองคณะสงฆ์มิได้เป็นเพียงการกำกับดูแลเชิงโครงสร้างเท่านั้น แต่ยังเป็นระบบการบริหารที่เชื่อมโยงระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติในพื้นที่อย่างเป็นระบบ ในทำนองเดียวกัน พระมหาภาพิณย์

โพธิ์อินทร์ (ภินโยริท) (2565) ได้อธิบายการปกครองคณะสงฆ์ในมิติของโครงสร้างเชิงระบบ โดยมองว่าเป็นกระบวนการบริหารจัดการภายในองค์กรคณะสงฆ์ที่มีความเชื่อมโยงกันตามลำดับชั้นของการปกครอง ภายใต้กรอบของพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพื่อให้การดำเนินการทั้ง 6 ด้านของคณะสงฆ์เป็นไปอย่างมีเอกภาพและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในบริบทพื้นที่ที่มีความหลากหลาย เช่น ภาค 9 ซึ่งการปกครองคณะสงฆ์ต้องทำหน้าที่ทั้งในเชิงกำกับ ควบคุม และประสานงานระหว่างส่วนกลางกับระดับพื้นที่ พร้อมทั้งพัฒนาแนวทางการบริหารที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ขณะเดียวกัน พระมหาปรเมษฐ์ จรณธมโม (หอมไกล) และคณะ (2565) ได้เสนอว่า การปกครองคณะสงฆ์ได้มุ่งเน้นเฉพาะการใช้อำนาจเชิงโครงสร้างเท่านั้น หากยังเป็นกระบวนการบริหารที่มุ่งสร้างความสามัคคี ความเกื้อกูล และความร่วมมือระหว่างพระสังฆาธิการกับหมู่สงฆ์ โดยอาศัยหลักพระธรรมวินัยและหลักธรรมสำคัญ เช่น สาราณียธรรม 6 เป็นแนวทางในการกำกับดูแล เพื่อให้กิจการคณะสงฆ์ดำเนินไปอย่างมีเอกภาพและก่อให้เกิดความร่มเย็นภายในหมู่คณะ ซึ่งสะท้อนให้เห็นมิติด้านจริยธรรมและความสัมพันธ์ภายในองค์กรสงฆ์ควบคู่กับโครงสร้างการบริหาร ในบริบทสังคมร่วมสมัย พระครูธรรมธรไพรัช สิริจันโท และพระสมุห์ประจักษ์ มหาบุญ (2568) ได้ชี้ให้เห็นว่าการปกครองคณะสงฆ์เป็นกลไกสำคัญในการธำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงและสอดคล้องกับบริบทของสังคมยุคใหม่ โดยมีพระธรรมวินัยเป็นหลักสูงสุด ประกอบกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคมที่ทำหน้าที่เป็นกรอบกำกับเชิงกฎหมายและโครงสร้าง ทั้งนี้การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับกระบวนการบริหารจัดการเพื่อสร้างความสมดุลระหว่าง “โครงสร้างการบริหาร” กับ “คุณธรรมของผู้นำสงฆ์” อันเป็นรากฐานสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงขององค์กรสงฆ์และการตอบสนองต่อสังคมร่วมสมัยอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกร) และคณะ (2567) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยยังคงตั้งอยู่บนหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์เป็นรากฐานสำคัญ ขณะเดียวกันต้องพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะด้านการบริหารสมัยใหม่ เพื่อให้สามารถควบคุม ดูแล ประสานงาน และพัฒนากิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนั้น การปกครองคณะสงฆ์ในยุคใหม่จึงมิได้จำกัดอยู่เพียงการรักษาระเบียบวินัยขององค์กรเท่านั้น หากยังหมายรวมถึงการพัฒนาผู้นำสงฆ์ให้มีศักยภาพด้านการบริหารจัดการอย่างมีอาชีพควบคู่กับการยึดมั่นในคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา การปกครองคณะสงฆ์ เป็นระบบและกระบวนการบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ที่มีรากฐานอยู่บนหลักพระธรรมวินัย อันเป็นข้อกำกับสูงสุดของพระพุทธศาสนา ผสานกับกฎหมาย ระเบียบ และโครงสร้างการบริหารขององค์กรสงฆ์ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นเอกภาพและมี

ประสิทธิภาพในทุกระดับ ทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น การปกครองนี้มีใช้เพียงการกำหนดอำนาจหน้าที่เชิงโครงสร้าง หากยังมุ่งพัฒนาผู้นำสงฆ์ให้มีคุณธรรมและจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อหมู่คณะ โดยอาศัยหลักธรรม เช่น สาราณียธรรมและพรหมวิหาร 4 เป็นแนวทางในการประสานความสัมพันธ์ สร้างความสามัคคี และความสงบสุขภายในองค์กร นอกจากนี้ ยังต้องปรับให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมร่วมสมัย ทั้งในด้านการศึกษา การบริหารจัดการ และการบริการสาธารณะ เพื่อธำรงรักษาพระพุทธศาสนาและส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมอย่างมั่นคงและยั่งยืน

2.1.2 ความสำคัญของการปกครองคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาและสังคม เนื่องจากเป็นกลไกหลักในการกำกับ ดูแล และพัฒนากิจการคณะสงฆ์ให้ดำเนินไปอย่างเป็นเอกภาพ และเป็นระบบ ภายใต้กรอบของพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถรสมาคม (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม) ระบบการปกครองที่มีประสิทธิภาพช่วยให้สามารถถ่ายทอดนโยบายจากส่วนกลางสู่พื้นที่ได้อย่างชัดเจน ลดความซ้ำซ้อน และสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์นับเป็นกลไกสำคัญที่มีบทบาทต่อการธำรงรักษาและพัฒนาพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงในสังคมไทย ทั้งในมิติของโครงสร้างองค์กร การบริหารจัดการ และการกำกับดูแลกิจการสงฆ์ให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกรอบของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคมซึ่งทำหน้าที่เป็นระบบกำกับดูแลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในทุกระดับ ทั้งนี้ ชูติพงษ์ คงการณ์ตระกูล (2564) ได้อธิบายว่าการปกครองคณะสงฆ์มีความสำคัญในฐานะกลไกในการกำกับ ควบคุม และประสานการดำเนินงานของกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามกรอบภารกิจหลักขององค์กรสงฆ์อย่างเป็นระบบและมีเอกภาพ ในทำนองเดียวกัน เสาวรณย์ ดีล้วน (2564) ได้ชี้ให้เห็นว่าระบบการปกครองคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพมีบทบาทสำคัญต่อการถ่ายทอดนโยบายจากส่วนกลางสู่ระดับพื้นที่ ทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ดำเนินไปอย่างเป็นระบบ ลดความซ้ำซ้อนของการดำเนินงาน และสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการจัดการองค์กรสงฆ์ในแต่ละระดับของการปกครอง ในมิติทางพระพุทธศาสนา การปกครองคณะสงฆ์ยังมีความสำคัญต่อการธำรงรักษาพระธรรมวินัยและความเป็นระเบียบของหมู่สงฆ์ โดยทำหน้าที่เป็นกลไกกำกับดูแลให้พระภิกษุสามเณรประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งจะนำไปสู่การเสริมสร้างความสามัคคีภายในหมู่สงฆ์และการดำรงอยู่ของพระศาสนาอย่างมั่นคง ดังที่พระครูธรรมธรไพรัช สิริจินโท (2568) ได้กล่าวว่า การปกครองคณะสงฆ์เป็นกลไกสำคัญในการธำรงรักษาความมั่นคงของพระพุทธศาสนาและการสืบทอดพระธรรมคำสอนให้ดำรงอยู่ในสังคมอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ พระสมุห์ประจักษ์ มหาปญโญ (2568) ยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่าการปกครองคณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสามัคคีภายในองค์กรสงฆ์

อันเป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพระพุทธศาสนา และทำให้สถาบันสงฆ์สามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของสังคมได้อย่างมั่นคง ในมิติทางสังคม การปกครองคณะสงฆ์ยังทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และภาครัฐ เพื่อให้การดำเนินกิจการด้านต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ เช่น การเผยแผ่พระธรรม การจัดการศึกษาทางพระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและชุมชนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งพระมหาภานุโพธิ์ อินทร์ (ภานุโพธิ์) (2565) ได้ชี้ให้เห็นว่าการปกครองคณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อการประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรสงฆ์กับสังคม เพื่อให้กิจการพระพุทธศาสนามีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน ขณะเดียวกัน การปกครองคณะสงฆ์ที่มีคุณภาพยังมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการและพระสงฆ์ให้สามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้นำชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางด้านศีลธรรม การศึกษา และการพัฒนาสังคมในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ดังที่พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกร) และคณะ (2567) ได้อธิบายว่า ระบบการปกครองคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพจะช่วยส่งเสริมให้พระสังฆาธิการมีบทบาทในการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์อย่างเป็นมืออาชีพควบคู่กับการยึดมั่นในคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา

ดังนั้น การปกครองคณะสงฆ์จึงมิได้เป็นเพียงกลไกด้านโครงสร้างการบริหารขององค์กรสงฆ์เท่านั้น หากยังมีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ต่อการธำรงรักษาพระพุทธศาสนา การเสริมสร้างความสามัคคีภายในหมู่สงฆ์ และการส่งเสริมบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ทั้งนี้ หากปราศจากระบบการปกครองที่มีประสิทธิภาพ องค์กรคณะสงฆ์อาจประสบปัญหาความไม่เป็นเอกภาพ การขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ และการลดลงของศรัทธาจากสังคม ดังนั้น การพัฒนาระบบการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความเข้มแข็งจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อความมั่นคงและความยั่งยืนของพระพุทธศาสนาในทุกยุคสมัย

2.1.3 วัตถุประสงค์ของการปกครองคณะสงฆ์

จากการศึกษาแนวคิดและหลักการปกครองคณะสงฆ์ของไทย พบว่า การปกครองคณะสงฆ์มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อธำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคง และสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง โดยมีเป้าหมายสำคัญในหลายมิติ ดังนี้

1) ธำรงรักษาพระธรรมวินัยและความเป็นเอกภาพของสงฆ์ คือ การธำรงรักษาพระธรรมวินัยและความเป็นเอกภาพของหมู่สงฆ์ให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคง พระธรรมวินัยถือเป็น “รัฐธรรมนูญของพระศาสนา” ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเพื่อเป็นหลักเกณฑ์ในการดำรงชีวิตของพระภิกษุสามเณรทั้งในด้านการประพฤติปฏิบัติส่วนบุคคล และการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ (ที.ม. 10/136/82) การปกครองคณะสงฆ์จึงทำหน้าที่สำคัญในการกำกับ ดูแล และส่งเสริมให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด อันเป็นปัจจัยให้พระศาสนาเจริญมั่นคงและได้รับความศรัทธาจากพุทธศาสนิกชน

นอกจากนี้ ความเป็นเอกภาพของหมู่สงฆ์เป็นเงื่อนไขสำคัญต่อความเข้มแข็งขององค์กรสงฆ์ การมีระบบการปกครองที่ชัดเจนช่วยป้องกันความแตกแยกภายใน ทำให้การบริหารงานสงฆ์ในทุกระดับเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และสามารถรักษาความสงบเรียบร้อยในหมู่คณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระครูธรรมธร ไพรัช สิริจนโท, พระสมุห์ประจักษ์ มหาบุญ, 2568) ดังนั้น การธำรงรักษาพระธรรมวินัยควบคู่กับความเป็นเอกภาพของสงฆ์ จึงเป็นรากฐานของความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในระยะยาว

2) บริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ คือ มีระเบียบ และเกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการดำเนินงาน ภายใต้กรอบของพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถรสมาคม การมีระบบการบริหารที่ชัดเจนช่วยให้การถ่ายทอดนโยบายจากส่วนกลางสู่พื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ลดความซ้ำซ้อน และสร้างความเป็นเอกภาพในทุกระดับขององค์กรสงฆ์ (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ดังกล่าวครอบคลุมภารกิจหลัก 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งถือเป็นพันธกิจสำคัญที่เชื่อมโยงมิติทางศาสนา การศึกษา และการพัฒนาสังคมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ การดำเนินงานในแต่ละด้านจำเป็นต้องอาศัยกลไกการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย เพื่อให้การดำเนินการกิจของคณะสงฆ์เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมและสามารถสร้างประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ชุตินิพนธ์ คงการณ ตระกูล (2564) ได้อธิบายว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามกรอบภารกิจทั้ง 6 ด้าน เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินงานขององค์กรสงฆ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีทิศทางที่ชัดเจน ในทำนองเดียวกัน เสาวรณย์ ตีลั่น (2564) ได้ชี้ให้เห็นว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างเป็นระบบจะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการดำเนินงานขององค์กรสงฆ์ ทั้งในด้านการวางแผน การประสานงาน และการกำกับดูแลกิจการต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ ส่งผลให้การดำเนินงานสามารถตอบสนองต่อบทบาทของพระพุทธศาสนาในสังคมได้อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนโดยรวม กล่าวโดยสรุป การบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพมิได้เพียงช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งภายในองค์กรสงฆ์เท่านั้น หากยังเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาสามารถดำรงบทบาทและขับเคลื่อนกิจกรรมทางศาสนาและสังคมได้อย่างมั่นคงในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับส่วนกลางจนถึงระดับชุมชนท้องถิ่น

3) การประสานความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ รัฐ และสังคม การประสานความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ ภาครัฐ และสังคมถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการปกครองคณะสงฆ์ในบริบทสังคมร่วมสมัย เนื่องจากเป็นกลไกที่ช่วยเสริมสร้างความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมทางศาสนา การศึกษา และการบริการสาธารณะให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ พระมหาภาวินัย โพธิ์อินทร์ (ภินโยริท)

(2565) ได้อธิบายว่าระบบการปกครองคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้เกิดการประสานงานอย่างเป็นระบบระหว่างพระสงฆ์กับหน่วยงานภาครัฐ ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูล การวางแผน และการดำเนินโครงการร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคมไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ การสร้างความร่วมมือดังกล่าวยังเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมสาธารณประโยชน์มากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งช่วยยกระดับบทบาทของวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านจิตใจ ศีลธรรม และวัฒนธรรม การประสานความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์รัฐ และสังคมจึงถือเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาทั้งพระพุทธศาสนาและสังคมให้ดำเนินไปอย่างเกื้อกูลและยั่งยืน

4) การส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม การส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมเป็นอีกหนึ่งมิติสำคัญของการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งมุ่งสนับสนุนให้พระสงฆ์มีบทบาทเชิงรุกในการพัฒนาชุมชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ โดยวัดและพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณ ศีลธรรม และวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งนี้ พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกโร) และคณะ (2567) ได้อธิบายว่าการมีระบบการปกครองคณะสงฆ์ที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพจะช่วยสนับสนุนให้พระสงฆ์สามารถดำเนินการกิจการด้านการศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ได้อย่างมีทิศทางและเกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างเป็นรูปธรรม ในบริบทของสังคมร่วมสมัย การส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ได้จำกัดอยู่เพียงกิจกรรมภายในวัดเท่านั้น หากยังรวมถึงการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมร่วมกับภาครัฐและภาคประชาชน เช่น การส่งเสริมการศึกษา การอบรมจริยธรรมในสถานศึกษา การสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาชุมชน และการทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนในยามเกิดวิกฤติทางสังคม ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์จึงมิได้เป็นเพียงผู้นำทางศาสนาเท่านั้น หากยังเป็น “พลังทางสังคม” ที่มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างคุณธรรมและความดีงามให้แก่ชุมชน

กล่าวโดยสรุป การปกครองคณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคม ทั้งในฐานะผู้นำทางจิตใจ ผู้ถ่ายทอดหลักธรรม และผู้ร่วมพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ วัดจึงถูกยกระดับให้เป็นพื้นที่กลางในการบ่มเพาะคุณธรรมและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน พระสงฆ์จึงมิได้จำกัดบทบาทอยู่เพียงการประกอบพิธีกรรมหรือการสอนศาสนาเท่านั้น หากยังทำหน้าที่เชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิตของประชาชน เพื่อส่งเสริมความสามัคคี ความสงบ และการอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณภาพในสังคมร่วมสมัยอย่างยั่งยืน

2.1.4 หลักการและขั้นตอนวิธีคิดการปกครองคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์ของไทยมีพื้นฐานสำคัญอยู่บน “หลักพระธรรมวินัย” ซึ่งถือเป็นกฎสูงสุดในการดำรงอยู่ของพระศาสนา ผสมกับ “หลักการบริหารเชิงโครงสร้าง” ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถรสมาคม โดยมีเป้าหมายเพื่อให้กิจการสงฆ์ดำเนินไปอย่างเป็นระเบียบ เอกภาพ และสามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระมหาภาวินัย โพธิ์อินทร์ (ภินโยริท), 2565)

1) หลักพระธรรมวินัย เป็นรากฐานสูงสุด ใช้เป็นกรอบควบคุมพฤติกรรมของพระภิกษุสามเณร และเป็นหลักในการวินิจฉัยปัญหาภายในหมู่สงฆ์ (ที.ม. 10/136/82)

2) หลักความเป็นลำดับชั้น โครงสร้างการปกครองสงฆ์มีลักษณะเป็นลำดับชั้นจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น ได้แก่ สมเด็จพระสังฆราช มหาเถรสมาคม เจ้าคณะภาค-จังหวัด-อำเภอ-ตำบล-วัด เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการบังคับบัญชาและถ่ายทอดนโยบาย

3) หลักความมีเอกภาพ การปกครองมุ่งให้กิจการสงฆ์ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน ลดความซ้ำซ้อน และรักษาความสงบเรียบร้อยในหมู่คณะ (ชุดิพงษ์ คงการณ์ตระกูล, เสาวรณย์ ดีล้วน, 2564)

4) หลักการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้พระสงฆ์และชุมชนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจการทางศาสนาและการบริหารงานสงฆ์อย่างเหมาะสม

5) หลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ เป็นการบูรณาการคุณธรรม เช่น เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และสราณียธรรม เข้าสู่การบริหาร เพื่อให้การใช้อำนาจเป็นไปอย่างโปร่งใสและเกื้อกูล

หลักการสำคัญของการปกครองคณะสงฆ์ตั้งอยู่บนรากฐานของ พระธรรมวินัย ซึ่งเป็นกรอบสูงสุดในการกำกับพฤติกรรมของพระภิกษุสามเณร และใช้เป็นบรรทัดฐานในการแก้ไขปัญหาภายในหมู่สงฆ์ ควบคู่กับหลักการบริหารเชิงโครงสร้างที่มีลำดับชั้นชัดเจน ตั้งแต่สมเด็จพระสังฆราช มหาเถรสมาคม จนถึงระดับวัด เพื่อให้การดำเนินงานเป็นเอกภาพและมีระเบียบแบบแผน นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับหลักความสามัคคีและความเป็นเอกภาพ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในหมู่คณะ อีกทั้งเปิดโอกาสให้พระสงฆ์และชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการทางศาสนาอย่างเหมาะสม (พระมหาปรเมศร์ จรณธมโม (หอมไกล) และคณะ, 2565) พร้อมทั้งบูรณาการหลักธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 และสราณียธรรม เข้ากับระบบบริหาร เพื่อให้การปกครองมีทั้งความโปร่งใส ยึดธรรม และเกื้อกูลกัน หลักการเหล่านี้จึงทำหน้าที่เป็นทั้ง “กรอบ” และ “จิตวิญญาณ” ของระบบการปกครองคณะสงฆ์

ขั้นตอนวิธีคิดในการปกครองคณะสงฆ์ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน (พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงักโร) และคณะ, 2567) คือ

ขั้นที่ 1 เริ่มจากพระธรรมวินัยเป็นแกนกลาง พิจารณาทุกกิจการและปัญหาภายในหมู่สงฆ์ โดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 2 ประยุกต์ใช้โครงสร้างการปกครองแบบลำดับชั้น ถ่ายทอดนโยบายจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นอย่างชัดเจน และรายงานผลย้อนกลับอย่างเป็นระบบ (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม)

ขั้นที่ 3 บูรณาการธรรมะเข้ากับการบริหาร ใช้หลักธรรมเพื่อสร้างความร่วมมือ ความสามัคคี และความไว้วางใจในหมู่คณะ

ขั้นที่ 4 ประสานความร่วมมือกับรัฐและสังคม ทำงานเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐและประชาชนเพื่อให้การเผยแผ่พระธรรมและกิจการสาธารณะบรรลุเป้าหมายร่วม

ขั้นที่ 5 ติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง มีการกำกับ ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานในทุกระดับ เพื่อปรับปรุงกระบวนการปกครองให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น หลักการและขั้นตอนวิธีคิดแบบการปกครองคณะสงฆ์ จึงเป็นการผสมผสานระหว่าง “หลักธรรม” และ “ระบบบริหาร” เข้าด้วยกันอย่างเป็นเอกภาพ โดยยึดพระธรรมวินัยเป็นแกนกลาง ใช้โครงสร้างการปกครองแบบลำดับชั้นเป็นกรอบกำกับ พร้อมบูรณาการหลักธรรมะ เช่น สาราณียธรรมและพรหมวิหาร 4 เพื่อเสริมสร้างความสามัคคี ความโปร่งใส และความเมตตาในการบริหารจัดการ ภายใต้กรอบกฎหมายและนโยบายของคณะสงฆ์ วิธีคิดเช่นนี้ทำให้การปกครองคณะสงฆ์ไม่หยุดอยู่แค่การใช้อำนาจเชิงโครงสร้าง แต่เป็นระบบที่มีทั้งความเป็นระเบียบและมีมิติทางคุณธรรมควบคู่กันอย่างกลมกลืน

2.1.5 แนวคิดทฤษฎีการปกครองคณะสงฆ์

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ของไทย เป็นการประสานระหว่างหลักพระธรรมวินัยซึ่งเป็นรากฐานทางศาสนา กับแนวคิดการบริหารเชิงโครงสร้างและการจัดการสมัยใหม่ เพื่อให้การดำเนินกิจการสงฆ์มีความเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างเหมาะสม (พระมหาภาวินัย โพธิ์อินทร์ (ภินโยริท), 2565) โดยแก่นสำคัญของแนวคิดนี้อยู่ที่การนำหลักธรรมมาผนวกกับทฤษฎีทางการบริหาร เพื่อสร้างระบบการปกครองที่มีทั้งระเบียบแบบแผนและคุณธรรมกำกับควบคู่กัน

ประการแรก แนวคิดเชิงพุทธธรรมถือเป็นรากฐานของระบบการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีพระธรรมวินัยเป็นแกนกลางกำกับพฤติกรรมของพระภิกษุสามเณร และเป็นกรอบในการดำรงความสงบเรียบร้อยภายในหมู่สงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงวางระบบการอยู่ร่วมกันไว้ผ่านหลักธรรม เช่น อปรีหานิยธรรม 7 ซึ่งเป็นเงื่อนไขแห่งความเจริญไม่เสื่อม (ที.ม. 10/136/82) สาราณียธรรม 6 ว่าด้วยความเกื้อกูลและความสามัคคี และพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นคุณธรรมของผู้นำในการบริหารหมู่คณะ หลักธรรมเหล่านี้ถือเป็น “ทฤษฎีภายใน” ที่กำหนดวิธีคิดและทิศทางของการปกครองสงฆ์ให้ตั้งอยู่บนคุณธรรม ความสามัคคี และความสงบ

ประการที่สอง แนวคิดเชิงโครงสร้าง กฎหมาย เป็นอีกองค์ประกอบที่สำคัญของการปกครองคณะสงฆ์ไทย โดยมีลักษณะเป็นระบบลำดับชั้น (Hierarchical Structure) ตั้งแต่สมเด็จพระสังฆราช มหาเถรสมาคม ไปจนถึงระดับวัด การกำหนดโครงสร้างนี้อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รวมถึงกฎหมายมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นเครื่องมือในการบริหารและถ่ายทอดนโยบายอย่างเป็นระบบ แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีระบบราชการ (Bureaucratic Theory) ของ Weber (1947) ที่ให้ความสำคัญกับลำดับชั้น อำนาจหน้าที่ที่ชัดเจน และการบังคับใช้กฎเกณฑ์อย่างมีแบบแผน

ประการที่สาม แนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) มีบทบาทมากขึ้นในบริบทปัจจุบัน โดยเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ ภาครัฐ และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด วางแผน และดำเนินกิจกรรมทางศาสนาและสาธารณะร่วมกัน เพื่อสร้างความโปร่งใส ความไว้วางใจ และความร่วมมือในทุกระดับ (พระมหาปรเมษฐ์ จรณธมโม (หอมไกล) และคณะ, 2565)

ประการสุดท้าย แนวคิดพัฒนาภาวะผู้นำสงฆ์ (Leadership Theories) ได้ถูกนำมาปรับใช้เพื่อยกระดับศักยภาพของพระสังฆาธิการให้เป็นทั้งนักบริหารที่มีความรู้ความสามารถ และผู้นำทางจิตวิญญาณที่เปี่ยมด้วยคุณธรรม (พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงก่อ) และคณะ, 2567) การบูรณาการแนวคิดเชิงพุทธธรรมกับทฤษฎีการบริหารดังกล่าว ทำให้ระบบการปกครองคณะสงฆ์ของไทยมีความมั่นคงเชิงโครงสร้าง และความลึกซึ้งเชิงคุณธรรมที่ตอบสนองต่อยุคสมัยได้อย่างเหมาะสม

สรุปแนวคิดทฤษฎีการปกครองคณะสงฆ์สามารถมองได้ว่าเป็นการผสมผสานระหว่างกรอบคิดทางธรรมะและระบบบริหารที่เป็นรูปธรรม ด้านหนึ่งอาศัยหลักธรรมเป็นฐานในการกำกับพฤติกรรมของพระสงฆ์และสร้างความสามัคคีภายในหมู่คณะ เช่น การยึดพระธรรมวินัยเป็นศูนย์กลาง การใช้หลักคุณธรรมเป็นเครื่องมือในการบริหาร และการรักษาระเบียบสงฆ์ให้มั่นคง อีกด้านหนึ่งยึดแนวคิดทางการบริหารสมัยใหม่ เช่น โครงสร้างการปกครองแบบลำดับชั้นที่ชัดเจน การมีระบบกฎหมายและระเบียบรองรับ และการเปิดพื้นที่ให้เกิดการมีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วน แนวคิดเชิงภาวะผู้นำยังถูกนำมาใช้เพื่อยกระดับศักยภาพของพระสังฆาธิการให้สามารถทำหน้าที่ได้ทั้งในเชิงการบริหารและจิตวิญญาณ การบูรณาการกรอบคิดเหล่านี้ร่วมกัน ทำให้ระบบการปกครองคณะสงฆ์มีความสมดุลระหว่างความเป็นธรรม ความเป็นระบบ และความร่วมสมัย รองรับต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างมั่นคง

2.1.6 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์หรือสถาบันสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าจะทรงดูแลด้วยพระองค์เองทรงอยู่ในฐานะประมุขและทรงให้ความสำคัญเสมอภาคในการบัญญัติสิกขาบทต่าง ๆ พระองค์จะทรงทำท่ามกลางสงฆ์สังฆกรรมต่าง ๆ ที่กระทำได้ต้องได้รับเสียงเอกฉันท์จากคณะสงฆ์จึงจะสามารถดำเนินต่อไป ทำให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปอย่างรวดเร็ว สิ่งที่พระพุทธองค์ ทรงทิ้งไว้เป็นมรดก

มาถึงปัจจุบันก็คือ พระธรรมวินัยซึ่งจะเป็นหลักในการที่สถาบันสงฆ์จะใช้เป็นสื่อในการสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับชาวโลกต่อไป และจะเป็นสิ่งกำหนดบทบาทหรือจุดยืนในด้านความสัมพันธ์ระหว่างสงฆ์กับสังคมชาวโลกในปัจจุบัน และอนาคตอีกด้วย (พระเทพเวที ประยุทธ์ ปยุตฺโต, 2534) เช่นเดียวกับ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ย่อมต้องมีความเป็นผู้นำ หรือภาวะผู้นำในการบริหาร โดยบริหารตามหลักภาวะผู้นำนั้น มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้นำที่มีหน้าที่ในการดูแลปกครองคณะสงฆ์แม้ว่าจะเกิดปัญหาจากภายในและภายนอกคณะสงฆ์ก็ตาม พระพุทธองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถบริหาร กิจการคณะสงฆ์ให้รอดพ้นจากภัยต่าง ๆ ได้จนกระทั่งเสด็จดับขันธปรินิพพาน หลังจากพระพุทธองค์เสด็จปรินิพพาน แล้วพระมหากัสสปะผู้เป็นพระสาวกสำคัญยิ่งที่ได้รับการคัดเลือกจากคณะสงฆ์ให้เป็นประธานใหญ่ในการทำสังคายนาครั้งที่ 1 ที่ถ้ำสัตตบรรณในเขาเวภาระบุรพตเอชตกรุงราชฤทธิ์ (สง่า หล่อสำราญ, 2541) หลังจากสังคายนา พระธรรมวินัยครั้งที่ 3 พระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งพระมหาเถระไปประกาศพระพุทธศาสนา 9 สาย และประเทศไทยได้รับผลจากการเผยแผ่คราวนั้นด้วย (พระเทพเวที ประยุทธ์ ปยุตฺโต, 2532) ทำให้พระพุทธศาสนาได้ประดิษฐานในดินแดนสุวรรณภูมิ อันเป็นที่ตั้งของประเทศไทยและอีกหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มาตั้งแต่ยุคกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีของไทย ก็ยังมีการใช้หลักภาวะผู้นำควบคู่กับหลักพุทธธรรมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์มาโดยตลอดจนถึงในยุคปัจจุบันนี้ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 15 ข้อที่ 5 ว่าด้วยเรื่องการบริการกิจการคณะสงฆ์ (สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2445)

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ เป็นภาระหน้าที่โดยตรงของพระสังฆาธิการที่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่งดังเช่นที่ ความเรียบร้อยดีงามของประเทศชาติเกิดได้จากความสำเร็จของการบริหารจัดการของแต่ละชุมชนใด ความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ก็เกิดได้จากความสำเร็จของการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในแต่ละระดับชั้นนั้น โดยที่ขอบข่ายของการบริหารนี้ หมายถึง งานทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ ดังนั้น ในหัวข้อแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์นี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ แนวคิดของภาระงานทั้ง 6 ด้าน ดังนี้

1.1 การปกครอง

การปกครองคณะสงฆ์เป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เนื่องจากเป็นกลไกหลักในการกำกับ ดูแล และจัดระเบียบการดำเนินชีวิตของพระภิกษุสามเณรให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย ตลอดจนกฎหมายและระเบียบของคณะสงฆ์ที่กำหนดขึ้นเพื่อรักษาความมั่นคงของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย การปกครองจึงมิได้เป็นเพียงกระบวนการควบคุมดูแลภายในองค์กรสงฆ์เท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการบริหารจัดการที่มี

ความเชื่อมโยงกับการพัฒนาศีลธรรม การศึกษา และการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาในสังคมโดยรวม ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการและพระนักวิชาการหลายท่านจึงได้อธิบายความหมาย แนวคิดและบทบาทของการปกครองคณะสงฆ์ไว้ในมิติต่าง ๆ ทั้งในด้านโครงสร้างองค์กร หลักการบริหาร และปรัชญาการปกครองในพระพุทธศาสนา ซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้อธิบายว่าการปกครองคณะสงฆ์เป็นภารกิจสำคัญที่พระสังฆาธิการในระดับต่าง ๆ ต้องดำเนินการเพื่อสอดส่อง ดูแล และรักษาความเรียบร้อยภายในวัดและเขตการปกครองของตน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ระเบียบ และประกาศของมหาเถรสมาคม ตลอดจนพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชอย่างเคร่งครัด ภารกิจดังกล่าวครอบคลุมการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการทุกระดับ ตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค ตลอดจนเจ้าคณะใหญ่ (หน) ซึ่งทำหน้าที่กำกับดูแลกิจการคณะสงฆ์ในเขตพื้นที่ต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกรอบนโยบายขององค์กรสงฆ์ นอกจากนี้ยังรวมถึงบทบาทของพระภิกษุที่ทำหน้าที่เป็นพระอุปัชฌาย์หรือพระกรรมวาจาจารย์ในการอุปสมบทกุลบุตรเข้าสู่พระพุทธศาสนา ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการรักษาและสืบทอดพระศาสนา (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554)

ในทำนองเดียวกัน พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปภโย) ได้อธิบายว่าการปกครองคณะสงฆ์หมายถึงการควบคุมและส่งเสริมให้เกิดความเรียบร้อยดีงามภายในหมู่สงฆ์ โดยเป็นหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการกำกับดูแลพระภิกษุสามเณรในเขตการปกครองของตนให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ การปกครองในความหมายดังกล่าวมิได้หมายถึงการใช้อำนาจในการควบคุมเพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายถึงการดูแล แนะนำ และส่งเสริมให้พระสงฆ์ดำรงชีวิตตามหลักธรรมอย่างเหมาะสม ดังนั้น การปกครองจึงเป็นกระบวนการที่ผสมผสานระหว่างการควบคุมดูแลและการพัฒนาศักยภาพของบุคคลภายในองค์กรสงฆ์ให้สามารถดำรงอยู่ในกรอบแห่งพระธรรมวินัยได้อย่างเหมาะสม (พระเทพปริยัติสุธี, 2540) ดังที่พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าการบริหารหมู่คณะในพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการปกครองดูแล ควบคุม และแนะนำสั่งสอนพระภิกษุสามเณร รวมถึงคฤหัสถ์ที่อาศัยอยู่ภายในวัดให้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและกฎหมายของบ้านเมือง ตลอดจนกฎ ระเบียบ และประกาศของมหาเถรสมาคม การปกครองในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นกระบวนการที่มีทั้งมิติของการควบคุมทางโครงสร้างและมิติของการพัฒนาจิตใจของบุคคลในชุมชนทางศาสนา โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของการสร้างระเบียบวินัยและการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่สมาชิกของสังคม (พระราชญาณวิสิฐ, 2548) ในเชิงปรัชญาการปกครอง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้เสนอแนวคิดที่สำคัญว่า การปกครองในพระพุทธศาสนาเป็น “การปกครองเพื่อการศึกษา” กล่าวคือ ความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองมิใช่เป็นเป้าหมายในตัวเอง แต่เป็นเพียงสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้บุคคลสามารถพัฒนา

ตนเองและบรรลุปเป้าหมายแห่งการศึกษาในพระพุทธศาสนาได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น การปกครองที่แท้จริงจึงควรมุ่งเน้นการพัฒนาคนผ่านกระบวนการเรียนรู้และการฝึกฝนตนเอง มากกว่าการใช้อำนาจในการควบคุมหรือการลงโทษ เนื่องจากการปกครองด้วยอำนาจเพียงอย่างเดียวอาจก่อให้เกิดความรู้สึกต่อต้านและนำไปสู่ความขัดแย้งภายในหมู่คณะ ซึ่งจะส่งผลเสียต่อความสามัคคีและความมั่นคงขององค์กรในระยะยาว (พระพรหมคุณาภรณ์, 2539)

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทัศนะของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่ได้อธิบายถึงรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้หลักธรรมาธิปไตยในการบริหารจัดการหมู่สงฆ์ กล่าวคือ การตัดสินใจและการบริหารจัดการต่าง ๆ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมและเหตุผล มิใช่การใช้อำนาจแบบเผด็จการ ทั้งนี้ พระพุทธเจ้าได้จำแนกแรงจูงใจในการกระทำความดีออกเป็นสามประการ ได้แก่ อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย โดยทรงเน้นธรรมาธิปไตยเป็นหลัก กล่าวคือ การกระทำความดีต่าง ๆ โดยยึดถือธรรมและหน้าที่เป็นสำคัญ แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการปกครองในพระพุทธศาสนาเน้นความถูกต้องตามหลักธรรมและความสมัครใจของสมาชิกในหมู่คณะ มากกว่าการใช้อำนาจบังคับ (พระธรรมโกศาจารย์, 2549) ดังที่ พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย ภิตฺติทินฺโน) ได้กล่าวถึงลักษณะของงานปกครองในคณะสงฆ์ว่าเป็นงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นงานที่มีลักษณะลึกซึ้ง กว้างขวาง และละเอียดอ่อนกว่างานอื่น ๆ ขององค์กรสงฆ์ งานปกครองทำหน้าที่กำหนดทิศทางของการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ หากการปกครองดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ งานด้านอื่น ๆ เช่น การศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์ก็จะสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น แต่หากการปกครองขาดประสิทธิภาพ งานด้านอื่น ๆ ก็ย่อมประสบปัญหาเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ งานปกครองจึงถือเป็นงานพื้นฐานที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในภาพรวม (พระพุทธวรญาณ, 2548) นอกจากนี้แนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์แล้ว ยังมีการเสนอแนวทางเกี่ยวกับบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในด้านการปกครองไว้หลายประการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้เสนอแนวทางสำคัญในการพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการ เช่น การกำหนดนโยบายส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนเข้าวัดและศึกษาหลักธรรม การพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ให้มีความพร้อมด้านการบริหารจัดการวัด การปรับบทบาทของวัดให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมร่วมสมัย การกำหนดมาตรการป้องกันและยุติพุทธพาณิชย์ การส่งเสริมให้พระสงฆ์เป็นแบบอย่างที่ดีด้านศีลธรรม และการสนับสนุนวัดหรือพระสงฆ์ที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนและเยาวชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543) แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการปกครองคณะสงฆ์มิได้จำกัดอยู่เพียงการควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเท่านั้น หากยังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม โดยวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการศึกษา

ศีลธรรม และวัฒนธรรมของชุมชน ในขณะที่พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมแก่ประชาชน

จากแนวคิดและทัศนะของนักวิชาการและพระนักวิชาการดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าการปกครองคณะสงฆ์เป็นกระบวนการบริหารจัดการที่มุ่งควบคุม ดูแล และส่งเสริมการดำเนินชีวิตของพระภิกษุสามเณรให้เป็นไปตามกรอบของพระธรรมวินัย กฎหมาย และระเบียบขององค์กรคณะสงฆ์ ทั้งนี้ การปกครองที่มีประสิทธิภาพจะช่วยสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสามัคคี และความมั่นคงภายในองค์กรสงฆ์ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการธำรงรักษาและพัฒนาพระพุทธศาสนาให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

1.2 การศาสนศึกษา

การศาสนศึกษาเป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งมีบทบาทโดยตรงต่อการสืบทอดพระธรรมวินัย การพัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนา และการสร้างความมั่นคงให้แก่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย การจัดการศึกษาทางพระพุทธศาสนาไม่เพียงเป็นกระบวนการเรียนรู้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนามนุษย์ทั้งในด้านปัญญา คุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าในสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์, 2556) จากการศึกษาเอกสารและงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษา พบว่านักวิชาการและพระนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายความหมาย แนวคิด และบทบาทของการศาสนศึกษาไว้ในมิติต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของระบบการศึกษาทางพระพุทธศาสนาในฐานะเครื่องมือสำคัญในการธำรงรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังที่พระราชปริยัติโมลี (2554) ได้อธิบายว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา ทั้งในส่วนของบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยถือเป็นกิจการสำคัญประการหนึ่งของคณะสงฆ์ที่อยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ทั้งนี้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดให้มหาเถรสมาคมมีหน้าที่ในการ “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์อย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาทางพระพุทธศาสนาเป็นภารกิจหลักขององค์กรคณะสงฆ์ในการพัฒนาบุคลากรและสืบทอดพระธรรมวินัยให้ดำรงอยู่ต่อไป ในทำนองเดียวกัน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2554) ได้อธิบายว่า การศาสนศึกษาเป็นกระบวนการเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งครอบคลุมการศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างถูกต้อง นอกจากนี้ การศึกษาพระปริยัติธรรมยังถือเป็นกระบวนการสำคัญในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลี ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้บันทึกพระไตรปิฎก หากปราศจากผู้ที่มีความรู้ภาษาบาลีแล้ว ย่อมเป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจพระพุทธรวณะในพระไตรปิฎกอย่างลึกซึ้ง (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554)

ในบริบททางประวัติศาสตร์ การศาสนศึกษาได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยมาโดยตลอด เนื่องจากพระมหากษัตริย์ทรงมีบทบาทเป็นองค์ศาสนูปถัมภก โดยทรงสนับสนุนการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร และทรงพระราชทานการยกย่องแก่ผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางพระพุทธศาสนา เช่น การพระราชทานพัดยศ นิตยภัต หรือฐานันดรต่าง ๆ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เกิดการศึกษาพระธรรมวินัยอย่างกว้างขวางในสังคมไทย (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554) สอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ (2525) ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์ต่อสังคมไทยว่า วัดเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการสงเคราะห์สังคม โดยเฉพาะด้านการศึกษา วัดสามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางศาสนาให้แก่ประชาชน เช่น การจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หรือการที่พระสงฆ์เข้าไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ดังที่พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), 2539) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การ ศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรม และการศึกษาอื่น ๆ อันสมควรแก่สมณะ การศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาล และบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์มาเป็นอย่างดี ตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ในสมัยพุทธองค์ยังทรงมีพระชนมายุมี 2 ประการ คือ

1. คณิษฐานุระ คือ ฐานะฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน

2. วิปัสสนาธุระ คือ ฐานะฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนา หรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมยอด สอดคล้องกับแนวคิดของกรมศาสนา ในปัจจุบันการศึกษาของพระภิกษุสงฆ์แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม (ระดับประถมศึกษา) สนามหลวงแผนกธรรมมีหลักสูตร คือ นักธรรมจัดสำหรับพระสงฆ์ สามเณร และธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับหลักสูตรนักธรรมแบ่งเป็นนักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรธรรมศึกษาแบ่งเป็นธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก

2. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี คือเรียนบาลีไวยากรณ์แล้วเรียนแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทยและแปลภาษาไทยเป็นภาษาบาลี เพราะว่าภาษาบาลี เป็นภาษาที่รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา เหตุที่พระปริยัติธรรมคือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอื่น ๆ บรรจุอยู่ในคัมภีร์ ซึ่งเป็นภาษาบาลีทั้งสิ้น แม้จะแปลเป็นภาษาไทยแล้วก็แปลแบบไทยบาลี ประสงค์จะรู้อย่างถูกต้องชัดเจนทั้งภาษาบาลีไม่ได้ ชั้นเรียนแผนกบาลีใช้นักธรรมเป็นองค์จำกัดสิทธิ โดยแบ่งเป็น 9 ชั้น คือ บาลีไวยากรณ์ ชั้นประโยค 1-2 ชั้นประโยค ป.ธ.2-9 ผู้สอบได้ประโยค ป.ธ.3 ได้รับการแต่งตั้งคือ เปรียญ คือ ทรงตั้งเป็น “พระมหา” “สามเณรเปรียญ” ชั้นประโยค 1-2 ได้รับ

วุฒิบัตร์ ชั้นประโยค ป.ธ.3-8 ได้รับประกาศนียบัตรและพัดยศ ชั้นประโยค ป.ธ.9 ได้รับปริญญาบัตร และพัดยศ เป็นปริญญาตรีทางศาสนา และถ้าสามารถสอบชั้นประโยค 9 ได้ในขณะที่เป็นสามเณรทรง พระกรุณาโปรดให้การอุปสมบทเณรรูปนั้น อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ เรียกว่า “บวชนาคหลวง” ผู้สอบได้เปรียญธรรม 9 ประโยคถ้าอยู่ในสมณเพศได้รับนิยัตย์เท่ากับพระราชอาคันตุกะชั้นสามัญ

3. การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (ระดับมัธยมศึกษา) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในวัดหรือธรณีสงฆ์หรือที่ดินของมูลนิธิทาง พระพุทธศาสนา โดยกรมการศาสนาให้การอุปถัมภ์ จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของ กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้การศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณร ทั้งวิชาสามัญ และการศึกษาพระปริยัติ ธรรมควบคู่กันไป เพื่อที่ว่าหากพระสงฆ์ สามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขา ก็สามารถนำวุฒิ การศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐหรือใช้สมัครงานประกอบอาชีพได้

4. การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ดำเนินการในสองสถาบัน คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏ ราชวิทยาลัย ดังที่ (ประยูร ธมมจิตโต, 2546) ได้กล่าวสรุปถึงจุดหมายแห่งการจัดการศึกษาไว้ว่าการ จัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือการศึกษาต้องสร้างสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ขึ้นมาให้จงได้มนุษย์ที่ พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจฐานความรู้และ เศรษฐกิจแบบพหุมีพหุภิน มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว หมายถึงคนที่มีภavana 4 ได้แก่ กายภavana สีลภavana จิตภavana และปัญญาภavana เทียบได้กับจุดสุดมรรคของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอริยฐานธรรม 4 ประการ คือ ปัญญา สัจจะ จาคะ และสันติ

สรุปได้ว่า การศาสนศึกษา คือ การเรียนการสอนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ ทั้งยังเป็นหน้าที่หลักของพระสังฆาธิการโดยตรง ที่สำคัญในระเบียบของ มหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “การควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์

1.3 การศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ถือเป็นการกิจสำคัญประการหนึ่งของคณะสงฆ์ไทยที่มีบทบาทในการ พัฒนาสังคมผ่านกระบวนการทางการศึกษา โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมให้ประชาชน โดยเฉพาะเด็กและ เยาวชน ได้รับโอกาสทางการศึกษา ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ในสังคมไทย การศึกษา สงเคราะห์จึงมิได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการ สนับสนุน ส่งเสริม และอุปถัมภ์ระบบการศึกษาของสังคมโดยรวม ทั้งในระดับบุคคลและระดับ สถาบันการศึกษา ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในฐานะสถาบันทางสังคมที่มีส่วนสำคัญใน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554)

ในบริบทของสังคมไทย วัดถือเป็นศูนย์กลางของชุมชนมาแต่โบราณ โดยทำหน้าที่เป็นทั้งสถานที่ประกอบศาสนกิจ ศูนย์กลางวัฒนธรรม และแหล่งการเรียนรู้ของประชาชน วัดจึงมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะในยุคก่อนที่รัฐจะมีระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการ พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นครูผู้สอนหนังสือแก่ประชาชน และเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมแก่ชุมชน ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์จึงเป็นกลไกสำคัญที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทย (บุญศรี พานะจิตต์, 2545) โดยที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้อธิบายว่า การศึกษาสงเคราะห์เป็นภารกิจด้านการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่เด็กและเยาวชน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ โดยมีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาความรู้ควบคู่กับคุณธรรม ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญของการพัฒนาคนในสังคมไทย (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554) และการดำเนินงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์สามารถจำแนกออกเป็นลักษณะสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

ประการแรก การจัดการศึกษาในรูปแบบของสถานศึกษาที่ดำเนินการตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น โรงเรียนการกุศลของวัด ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ตลอดจนวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งเป็นสถาบันที่เปิดโอกาสให้พระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไปได้เข้าศึกษาเล่าเรียน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ทางวิชาการควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554)

ประการที่สอง การส่งเสริมให้ประชาชนได้รับโอกาสทางการศึกษาในสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยวัดและพระสงฆ์อาจมีบทบาทในการสนับสนุนการจัดตั้งสถานศึกษา การอนุญาตให้ใช้พื้นที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์ในการก่อสร้างสถานศึกษา ตลอดจนการให้การอุปถัมภ์และสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งเป็นการสะท้อนบทบาทของวัดในฐานะองค์กรทางสังคมที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554)

ประการที่สาม การจัดการเรียนการสอนด้านศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาของประเทศ เช่น การสอนธรรมศึกษา การสอนศีลธรรม และการเผยแพร่หลักธรรมผ่านหน่วยงานพระธรรมทูต หรือหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชนในสังคมไทย (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554)

ประการที่สี่ การสนับสนุนและช่วยเหลือด้านทรัพยากรทางการศึกษา เช่น การมอบทุนการศึกษา การมอบอุปกรณ์การเรียน การสนับสนุนกิจกรรมทางวิชาการ หรือการช่วยเหลือสถาบันการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาได้มากยิ่งขึ้น (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554) สอดคล้องกับแนวคิดของ

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้อธิบายว่าการศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการสามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบสำคัญ ได้แก่ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด และโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา โดยแต่ละรูปแบบมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา (พระเทพปริยัติสุธี วรวิทย์ คงคปญฺโญ, 2540) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเป็นสถานศึกษาที่วัดจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนโอกาสทางการศึกษา โดยใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งช่วยให้เด็กและเยาวชนได้เข้าถึงการศึกษาและมีความใกล้ชิดกับวัดมากยิ่งขึ้น (พระเทพปริยัติสุธี วรวิทย์ คงคปญฺโญ, 2540) ในส่วนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้เข้ามาศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามในวันหยุด ซึ่งนอกจากจะช่วยพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนอีกด้วย (พระเทพปริยัติสุธี วรวิทย์ คงคปญฺโญ, 2540)

นอกจากนี้ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดยังมีบทบาทสำคัญในการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กก่อนวัยเรียน โดยมุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงงามตั้งแต่เยาว์วัย ซึ่งถือเป็นช่วงวัยสำคัญของการพัฒนาบุคลิกภาพและพฤติกรรมของมนุษย์ การดำเนินงานในลักษณะนี้จึงช่วยเสริมสร้างรากฐานทางคุณธรรมให้แก่เด็กตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของชีวิต (พระเทพปริยัติสุธี วรวิทย์ คงคปญฺโญ, 2540) ดังที่บุญศรี พานะจิตต์ ได้อธิบายว่า การศึกษาสงเคราะห์เป็นภารกิจสำคัญของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือประชาชนด้านการศึกษา เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถในการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยการดำเนินงานด้านการศึกษาสงเคราะห์สามารถแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา โรงเรียนการกุศลของวัด โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด (บุญศรี พานะจิตต์, 2545) ซึ่งสอดคล้องกับ ไพบุลย์ เสียงก้อง ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาทั่วไปได้เข้ามาศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยแบ่งระดับชั้นการเรียนออกเป็นหลายระดับตั้งแต่ระดับประถมศึกษาไปจนถึงระดับมัธยมศึกษา และมีหลักสูตรที่ประกอบด้วยทั้งวิชาบังคับ เช่น ประวัติพระพุทธศาสนา ธรรมศึกษา และศาสนพิธี รวมถึงวิชาเลือกที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น (ไพบุลย์ เสียงก้อง, 2547) นอกจากนี้ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดยังมีบทบาทสำคัญในการเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้แก่เด็กก่อนวัยเรียน โดยการปลูกฝังค่านิยมทางศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีที่งดงาม ซึ่งช่วยให้เด็กสามารถเติบโตเป็นพลเมือง

ที่มีคุณภาพของสังคมในอนาคต อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ซึ่งช่วยเสริมสร้างความร่วมมือในการพัฒนาสังคมในระดับท้องถิ่น (ไพบุลย์ เสียงก้อง, 2547)

จากแนวคิดและทัศนะของนักวิชาการดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินงานด้านการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนให้ได้รับโอกาสทางการศึกษา ทั้งในรูปแบบของการจัดตั้งสถานศึกษา การสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา และการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางของการดำเนินงาน ทั้งนี้ การศึกษาสงเคราะห์จึงเป็นภารกิจสำคัญของคณะสงฆ์ที่มีบทบาทในการพัฒนาคนและสังคม ควบคู่กันไปอย่างสมดุล

1.4 การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากการศึกษาเอกสารการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ ปรากฏว่ามีผู้แสดงทัศนะ และความหมายเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไว้หลายท่าน ดังนี้

การกำหนดหน้าที่และบทบาทขององค์กรคณะสงฆ์ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยระบุว่า การดำเนินงานด้านการเผยแผ่จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการและความร่วมมือจาก หน่วยงานของคณะสงฆ์ในทุกระดับ ตั้งแต่วัด เจ้าคณะตำบล คณะสงฆ์ระดับอำเภอ ไปจนถึงคณะสงฆ์ ระดับจังหวัด ทั้งนี้ เพื่อให้การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างมีระบบมี ทิศทางที่ชัดเจน และสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวาง ดังนั้นการกำหนดบทบาทหน้าที่ ดังกล่าวยังเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมให้คณะสงฆ์สามารถปฏิบัติภารกิจด้านการเผยแผ่ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ โดยแต่ละระดับของการปกครองคณะสงฆ์จะมีหน้าที่ในการกำกับ ดูแล ส่งเสริม และ สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่รับผิดชอบของตน เพื่อให้การถ่ายทอด หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นไปอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับบริบทของสังคมในแต่ละ ท้องถิ่น (สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญญ์), 2540) โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับหน้าที่ของ แต่ละระดับ ดังนี้

1. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์
2. แนะนำสั่งสอน อบรม ประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ
3. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับศาสนาโดยถูกต้อง

บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า ในสังคมไทยวัดและพระสงฆ์ ได้ปฏิบัติภารกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง โดยมีการจัดตั้ง หน่วยงานหรือโครงการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการเผยแผ่พระธรรมคำสอนให้เข้าถึงประชาชนในระดับ พื้นที่ ตัวอย่างเช่น หน่วยพระธรรมทูต หน่วยธรรมจาริก หน่วยธรรมพัฒนา และหน่วยพัฒนาทางจิต ธรรมทั้งมีการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) เพื่อทำหน้าที่เป็นกลไกในการส่งเสริม การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนในชุมชน

ทั้งนี้ การดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพได้ก็ต่อเมื่อมีการจัดกระบวนการเผยแผ่ที่เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของสังคมและความต้องการของประชาชน รวมทั้งต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนในการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งในด้านจิตใจ คุณธรรม และคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน (พระมหาสมทรง สิรินโร, 2525) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ว่า ทั้งวัด และพระสงฆ์ได้ทำงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนา และหน่วยพัฒนาทางจิต ซึ่งมีหน่วยอบรม อ.บ.ต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ทั้งนี้ การเผยแผ่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ

1. พระสงฆ์จะต้องศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติได้นั้น
2. ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อผลประโยชน์ของตน
3. ไม่ติดยึดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม
4. ไม่เห็นแก่ความง่ายตีความธรรมวินัยตามชอบใจ หรือตามความต้องการของประชาชน
5. ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ
6. ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่น ๆ พุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่เผยแผ่พุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพุทธศาสนา และความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่จะทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาได้ดี ต้องเป็นผู้รู้ศาสนา และปฏิบัติตามหลักธรรมในศาสนาได้โดยสมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแผ่ศาสนามีคำที่ใช้อยู่ 2 คำ คือ คำว่า “เผยแพร์” และ “เผยแผ่” คำว่า เผยแพร์ เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะแห่งการจูงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือศาสนานั้น ๆ ส่วนคำว่า เผยแผ่ หมายถึง การประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจจะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่ใช่ที่รังเกียจ การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วย และแสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเอง หรือศาสนาของตน

ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า เป็นกระบวนการสื่อสารที่มุ่งเน้นการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้บุคคลเกิดความเคารพเลื่อมใสและยำเกรงต่อพระรัตนตรัย รวมทั้งมีความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง การเผยแผ่ในลักษณะดังกล่าวจึงมิใช่เพียงการถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการหล่อหลอมจิตสำนึกทางศีลธรรมและจริยธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ทั้งนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนายังเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยอาศัยการสื่อสารหลักธรรมคำสอนให้เข้าถึงผู้คนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความศรัทธา ความเข้าใจ และการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาบุคคลและสังคมให้เกิดความสงบสุข

อย่างยั่งยืน (พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทโร), 2547) ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลก และสันติภาพแห่งโลกสากล สมดังพระดำริที่จะส่งพระอรหันต์สาวก 60 รูป ออกไปเผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกได้รับรู้ จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “จรถ ภิกขเว จาริก พุทธนิตาย พุทธนุสสาย โลกา นุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสสาน” แปลว่า ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ชนหมู่มา เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เหล่าทวยเทพ และมนุษย์ และให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระองค์ทรงประสงค์ว่า 3 ประการ คือ

1. ทิฏฐธรรมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน, ประโยชน์โลกนี้, ประโยชน์ขั้นต้น
2. สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือในภพหน้า, ประโยชน์สูงขึ้น
3. ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด, จุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน

ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ว่า หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนทั่วไปได้รับทราบในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นหลักคำสอน แนวปฏิบัติ ตลอดจนคุณค่าทางจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พุทธศาสนิกชนเกิดความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนอย่างถูกต้อง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นภารกิจสำคัญของคณะสงฆ์ในการธำรงรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ในสังคมอย่างมั่นคง เนื่องจาก การเผยแผ่ไม่เพียงเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการสร้างความตระหนักรู้ทางศีลธรรมและจริยธรรมให้แก่ประชาชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมให้เกิดความสงบสุขและมีระเบียบแบบแผนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา (กรมการศาสนา, 2540) ทั้งในด้าน การศึกษา การปฏิบัติ และการดำเนินชีวิตตามแนวทางแห่งพุทธธรรมวิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่วัด หรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา การดำเนินการใด ๆ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น

บทบาทของการประกาศธรรมว่า เป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งของสถาบันสงฆ์ในการทำหน้าที่เผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่สังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือและเกื้อกูลประชาชนให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องตามหลักธรรม อันจะนำไปสู่การลดละความทุกข์และ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งทางจิตใจและสังคม การเผยแผ่พระธรรมดังกล่าวสะท้อนถึงคุณธรรมพื้นฐานของพระสงฆ์ คือ ความเมตตาและกรุณา ที่มุ่งหวังให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์จากคำสอนทางพระพุทธศาสนาและสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

ทั้งนี้ การดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบันมีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่พระสงฆ์ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเข้าถึงประชาชนในทุกระดับ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการทางจิตใจของสังคมได้อย่างกว้างขวาง (บุญศรี พานะจิตต์, 2545) โดยงานเผยแผ่ที่พระสงฆ์ดำเนินการอยู่โดยทั่วไปในปัจจุบัน มีดังนี้

1. งานพระธรรมทูต ดำเนินงานโดยใช้มติมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. 2508 โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา ออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศ เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะ และความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะสามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้อย่างถูกต้อง และถูกต้องรวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูตเป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคล และเป็นงานที่เป็นวางรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนา ธรรมมีกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่นสาธิต และนำจัดกิจกรรม

2. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2518 มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระสงฆ์ในชุมชนมีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น

3. งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และน้อมนำพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

4. งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ 10 ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

5. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัด ในหมู่บ้านเพื่อฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียกพุทธมามกาจารย์

แบ่งเป็น 3 คณะ คือ คณะประณมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ 7-10 ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ 11-15 ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ 16-18 ปี

6. การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรมและการเผยแผ่ในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

7. การเผยแผ่ตามศักยภาพของวัด เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตาม ศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจ การกีฬา เป็นต้น

สรุปได้ว่า การเผยแผ่ หมายถึง กระบวนการประกาศพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาให้ พุทธบริษัททั้ง 4 และประชาชนทั่วไปได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อหลักการของพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

1.5 การสาธารณูปการ

จากการศึกษาเอกสารการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการ ปรากฏว่ามีผู้ แสดงทัศนะ และความหมายเกี่ยวกับการสาธารณูปการ ไว้หลายท่าน ดังนี้

ความหมายของการสาธารณูปการว่า หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเพื่อบำเพ็ญ สาธารณประโยชน์ โดยเน้นกิจกรรมการพัฒนาภายในวัดเป็นภารกิจหลัก ขณะที่กิจกรรมด้านอื่นถือเป็นภารกิจรองที่ดำเนินควบคู่กันไป ทั้งนี้ การดำเนินงานด้านสาธารณูปการยึดหลักสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ การดูแลรักษาสิ่งที่มีอยู่เดิมให้คงอยู่ในสภาพที่ดี และการสร้างสรรค์พัฒนาสิ่งใหม่ให้เกิดความ เจริญงอกงามยิ่งขึ้น อันเป็นการสะท้อนถึงแนวคิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งในมิติของการอนุรักษ์ และการพัฒนา

นอกจากนี้ พระราชสีมาภรณ์ยังได้เสนอแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้การสาธารณูปการ บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเลือกใช้วิธีการดำเนินงาน 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก การแนว แน่แก้ไขสิ่งที่ผิดพลาดหรือบกพร่อง เพื่อให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาให้ถูกต้องเหมาะสม ประการที่ สอง การสนับสนุนและส่งเสริมสิ่งที่ถูกต้องให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้า และประการที่สาม การตั้งใจสร้างสรรค์และพัฒนาสิ่งที่ยังไม่มีให้เกิดขึ้นใหม่ เพื่อให้วัดสามารถ ตอบสนองต่อความต้องการของพระสงฆ์และประชาชนในชุมชนได้อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์ สูงสุด (พระราชสีมาภรณ์, ม.ป.ป., 2539)

กิจการคณะสงฆ์และการพัฒนาพระพุทธศาสนาในด้านสาธารณูปการของวัดว่า เป็นภารกิจ สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการบำรุงรักษาและพัฒนาวัดให้มีความเจริญมั่นคง สามารถทำหน้าที่เป็น ศูนย์กลางทางศาสนาและสังคมของชุมชนได้อย่างเหมาะสม โดยกิจการด้านสาธารณูปการของวัด สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก การบูรณะและพัฒนาวัด หมายถึง การดำเนินการปรับปรุง พื้นฟู และพัฒนาสภาพแวดล้อมของวัดให้มีความเหมาะสม สะอาด เป็นระเบียบ และเอื้อต่อการประกอบศาสนกิจ รวมทั้งส่งเสริมให้วัดเป็นสถานที่ที่ประชาชนสามารถเข้ามาประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างสะดวกและเกิดศรัทธา

ประการที่สอง การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการก่อสร้าง ซ่อมแซม และบำรุงรักษาอาคารสถานที่ภายในวัด เช่น พระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ กุฏิ หอฉัน เมรุ หรืออาคารประกอบอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินกิจกรรมของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน ทั้งนี้ เพื่อให้สถานที่ต่าง ๆ ภายในวัดมีความมั่นคงแข็งแรงและสามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประการที่สาม การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด ซึ่งหมายถึง การบริหารจัดการทรัพย์สินและสมบัติของวัดให้เป็นไปอย่างเหมาะสม โปร่งใส และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อพระพุทธศาสนาและชุมชน ทั้งในด้านการเก็บรักษา การใช้ประโยชน์ และการพัฒนาทรัพยากรของวัด ให้สามารถสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น กิจกรรมด้านสาธารณูปการจึงถือเป็นภารกิจสำคัญของคณะสงฆ์ในการบำรุงรักษาและพัฒนาวัดให้มีความมั่นคงและสามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างยั่งยืน (พระราชรัตนมุนี, 2538) นอกจากนี้ยังได้กล่าวอีกว่า การบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาส หรือวัดตามพระธรรมวินัย ควรให้เกิดความสงบสุข (สัปปายะ) 4 อย่าง คือ

1. อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นสุขสบายคือ ทำให้วัดเป็นอารามเป็นที่ร่มรื่น รื่นรมย์เป็นรมณียสถานเจริญตา สบายในแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ
2. อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบายตาตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร
3. บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบายแห่งไม่คำนึงถึงเรื่องของบุคคลภายในวัด หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด คนวัดแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก และอุบาสิกา
4. ธรรมสัปปายะ ธรรมที่เป็นสบาย จดมุ่งหมายหลักของวัดคือ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

บทบาทของงานด้านสาธารณูปการว่า เป็นภารกิจสำคัญของคณะสงฆ์ในการพัฒนาวัดและสังคม โดยการพัฒนาด้านสาธารณูปการสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) การพัฒนาวัด 2) การพัฒนาคนในวัด และ 3) การพัฒนาชุมชน ทั้งสามระดับดังกล่าวมีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกัน กล่าวคือ การพัฒนาวัดให้มีความพร้อมทั้งด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อม จะช่วยส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและผู้ที่พำนักอยู่ในวัดสามารถปฏิบัติศาสนกิจและดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันการพัฒนาคนในวัดก็เป็นการส่งเสริมศักยภาพของพระสงฆ์ให้สามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตใจและเป็นการกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคม

นอกจากนี้ การพัฒนาชุมชนยังเป็นอีกมิติหนึ่งของงานสาธารณูปการที่มุ่งเน้นให้วัดมีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมความเจริญของสังคมโดยรวม ทั้งในด้านศีลธรรม วัฒนธรรม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยสรุปแล้ว ความมุ่งหมายสำคัญของงานสาธารณูปการก็คือ การบำรุงรักษาและส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางที่เอื้อประโยชน์แก่ประชาชนและสังคม ซึ่งถือเป็นผู้มีส่วนร่วมในการอุปถัมภ์วัด เพื่อให้วัดสามารถดำรงอยู่และพัฒนาอย่างมั่นคงถาวรสืบไป (พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตโตโสภโณ), 2548)

ในปัจจุบัน กิจการคณะสงฆ์และการพัฒนาพระพุทธศาสนาในด้านสาธารณูปการของวัดสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประการ ดังนี้

1. การบูรณะ และพัฒนาวัด
2. การก่อสร้าง และบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะ
3. การดูแลรักษา และจัดการศาสนสมบัติของวัด

อนึ่ง งานด้านสาธารณูปการทั้ง 3 ประเภท เมื่อแยกเป็นข้อย่อยแล้ว จะได้ดังนี้

1. ขออนุญาตรื้อถอน และก่อสร้างศาสนวัตถุใหม่
2. ขอสถสร้างวัด ตั้งวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง
3. ขอยกวัดร้างเป็นวัดที่มีภิกษุจำพรรษา
4. ขอยกวัดเป็นพระอารามหลวง
5. ขอยุบวัดรวมวัด
6. วัดประสงฆ์อัคริภิกษุ วินาศภิกษุ
7. การประชุมตรวจการคณะสงฆ์
8. การขอใช้ที่ดินทางราชการเพื่อสร้างวัด
9. ระเบียบ กฎหมาย ที่เกี่ยวกับสาธารณูปการ
10. ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา
11. งานของงบประมาณอุดหนุนการบูรณะวัด

ความหมายของคำว่า สาธารณูปการ ว่าเป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดสามารถเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินการกิจของคณะสงฆ์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะภารกิจของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดและการให้บริการทางศาสนาแก่ประชาชน การพัฒนาดังกล่าวครอบคลุมถึงการดูแลและทำนุบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด รวมทั้งการก่อสร้างและบำรุงรักษาอาคารสถานที่ภายในวัด เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ และศาลาการเปรียญ ซึ่งล้วนเป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญที่สนับสนุนกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมของชุมชน

ทั้งนี้ งานด้านสาธารณูปการของแต่ละวัดอาจมีลักษณะและระดับความเข้มข้นแตกต่างกันทั้งในด้านปริมาณและรูปแบบของการดำเนินงาน โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น สภาพเศรษฐกิจของชุมชน ความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนบทบาทและบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัด ซึ่งมีสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาและการดูแลรักษาสาธารณสมบัติของวัดให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างเหมาะสม (กรมการศาสนา, ม.ป.ป., 2541) ดังที่งานสาธารณูปการของคณะสงฆ์มีความสัมพันธ์กับบทบาทของวัดซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานที่สำคัญของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย กล่าวคือ เมื่อคนไทยเข้าไปตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ใดและรวมตัวกันเป็นชุมชน ย่อมเกิดความต้องการมีวัดและพระสงฆ์เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประกอบศาสนกิจ เช่น การทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณี ตลอดจนเป็นสถานที่สำหรับการบวชเรียนและศึกษาของกุลบุตรในชุมชนนั้น ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงร่วมกันสร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นศูนย์รวมทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชน ภายหลังจากการก่อสร้างวัดแล้ว ชุมชนมักอาราธนาพระสงฆ์มาอยู่ประจำวัดเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้นำทางศาสนา ตลอดจนเป็นผู้ดูแลรักษาและบริหารจัดการกิจการต่าง ๆ ของวัด การที่พระสงฆ์รับหน้าที่ดังกล่าวจึงถือเป็นการช่วยเหลือและให้บริการแก่ประชาชนในชุมชน เพราะกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดล้วนมุ่งประโยชน์ต่อสาธารณะ ทั้งในด้านการอุปถัมภ์ค้ำชูพระพุทธศาสนา การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และการสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน ด้วยเหตุนี้ กิจการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาและการจัดการวัดจึงถูกเรียกว่า “การสาธารณูปการ” ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทของวัดและคณะสงฆ์ในการเกื้อกูลและสนับสนุนสังคมโดยรวม (มานพ พลไพรินทร์, 2541)

สรุปได้ว่า การสาธารณูปการ หมายถึง การพัฒนาวัดทางด้านวัตถุทุกอย่าง ไม่เฉพาะแต่ศาสนสถานเท่านั้น แต่หากรวมไปถึงการทำวัดให้สะอาด ร่มรื่น สะดวกสบาย การทำถนนทางเดินในวัด และการตกแต่งวัดให้ดูสวยงามให้สบายตาแก่ผู้พบเห็นด้วย นอกจากนี้ยังเป็นงานประจำของเจ้าอาวาสอย่างหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ ทั้งนี้เพื่อสร้างสิ่งที่เป็น รักรักษาสิ่งที่มีอยู่แล้วไว้ และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรมให้คงสภาพไว้ เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนและพระสงฆ์ภายในวัด

1.6 การสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ถือเป็นหนึ่งในพันธกิจสำคัญของคณะสงฆ์ที่มีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมและการช่วยเหลือประชาชนในด้านต่าง ๆ โดยเป็นการดำเนินกิจกรรมที่มุ่งบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน ส่งเสริมความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ทั้งนี้ วัดและพระสงฆ์มีสถานะเป็นศูนย์กลางทางจิตใจและสังคมของชุมชน จึงมีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนทั้งในด้านวัตถุ จิตใจ และสังคม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการเกื้อกูลและการทำประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

ในบริบทของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจสำคัญของคณะสงฆ์ในการช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน

แม้ว่างานสาธารณูปการบางประเภท เช่น การก่อสร้างถนน สะพาน หรือศาลาพักผ่อน จะเป็นหน้าที่หลักของหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล แต่คณะสงฆ์ก็สามารถมีบทบาทสนับสนุนและช่วยเหลือสังคมในด้านอื่น ๆ ได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ บทบาทของคณะสงฆ์ในการสาธารณสงเคราะห์มักปรากฏในรูปแบบของการช่วยเหลือผู้ประสบความเดือดร้อน เช่น การช่วยเหลือผู้ยากไร้หรือผู้ที่ประสบภัยพิบัติ เช่น ไฟไหม้บ้าน การจัดหน่วยบรรเทาสาธารณภัย หรือการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในงานพิธีต่าง ๆ เช่น งานศพ โดยบางวัดอาจอำนวยความสะดวกโดยไม่เรียกเก็บค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ หรือค่าบริการเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในการทำบุญตามกำลังศรัทธา ซึ่งถือเป็นการช่วยบรรเทาภาระของประชาชนในชุมชน

นอกจากนี้ การสาธารณสงเคราะห์ของวัดยังครอบคลุมทั้งภายในและภายนอกวัด กล่าวคือ ภายในวัดมีการจัดสภาพแวดล้อมให้สะอาด สะดวก และเหมาะสม เพื่ออำนวยความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนที่มาประกอบศาสนกิจ ส่วนภายนอกวัด วัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาทในการช่วยเหลือประชาชนที่ประสบความทุกข์ยากตามกำลังความสามารถของวัด โดยไม่เพิกเฉยต่อปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของคณะสงฆ์ในการเกื้อกูลและพัฒนาสังคมควบคู่ไปกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), 2548)

การสาธารณสงเคราะห์ว่า เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นตามโอกาสและความเหมาะสมของสถานการณ์ โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการหลัก ทั้งนี้ แม้ว่าการสาธารณสงเคราะห์จะมีได้มีรูปแบบที่ตายตัวในทุกกรณี แต่ก็มีแนวทางและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะบทบาทของเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการกิจการของวัดและการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในชุมชน

นอกจากนี้ เจ้าอาวาสยังมีหน้าที่สำคัญในการจัดการและดำเนินกิจกรรมด้านสาธารณสงเคราะห์ตามกำลังความสามารถของวัด เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ประสบความเดือดร้อนและส่งเสริมประโยชน์แก่สังคม โดยบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของเจ้าอาวาสได้กำหนดแนวทางในการปฏิบัติไว้ เพื่อให้การดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์เป็นไปอย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์แก่ประชาชนและชุมชนโดยรวม (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), 2540,) ทั้งนี้ บทบัญญัติว่าด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาส ที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสงเคราะห์ มีดังนี้

1. จัดกิจการของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย
2. เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
3. ให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชน ในการบำเพ็ญกุศล

พระพุทธศาสนาในการเกื้อกูลสังคมและช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบความเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ วัดและพระสงฆ์ในฐานะสถาบันทางศาสนาที่มีความใกล้ชิดกับชุมชน จึงมีบทบาทสำคัญใน

การดำเนินกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ ทั้งในด้านการช่วยเหลือผู้ยากไร้ การบรรเทาภัยพิบัติ การส่งเสริมการพัฒนาชุมชน ตลอดจนการสนับสนุนกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม การดำเนินงานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างวัดกับชุมชน ซึ่งต่างมีบทบาทเกื้อกูลและสนับสนุนซึ่งกันและกัน สำหรับความสำคัญของภารกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ว่า เป็นการดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือและสงเคราะห์ประชาชนในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้ที่อุปถัมภ์บำรุงวัด รวมถึงทายาททายิกาและประชาชนทั่วไป ทั้งนี้ วัดถือเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชน กล่าวคือ วัดสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการสนับสนุนจากประชาชน ในขณะเดียวกันประชาชนก็อาศัยวัดเป็นศูนย์กลางทางจิตใจและทางสังคม จึงเกิดความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างวัดกับชุมชน นอกจากนี้ วัดยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของสังคม โดยมีพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน เมื่อประชาชนประสบปัญหาหรือความเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ วัดจึงมีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือและจัดการสงเคราะห์ตามกำลังความสามารถของวัด ด้วยเหตุนี้ การสาธารณสงเคราะห์จึงถือเป็นภารกิจสำคัญของวัดและพระสงฆ์ โดยเฉพาะเจ้าอาวาสซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการกิจการของวัดและดำเนินงานด้านการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดสามารถดำเนินการได้ อันเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัดกับชุมชนและช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมโดยรวม (พระราชรัตนมณี (ชัยวัฒน์ ปณฺญาสิริ), 2538,)

ความสำคัญของภารกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ว่า เป็นบทบาทสำคัญของพระสงฆ์ในการดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งในระดับบุคคลและระดับสาธารณะ โดยพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางสังคมและเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการระดมทรัพยากรเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ประสบความเดือดร้อนหรือภัยพิบัติต่าง ๆ นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังทำหน้าที่เป็นผู้ประสานความร่วมมือระหว่างผู้มีฐานะและผู้ยากไร้ กล่าวคือ เป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างผู้บริจาคและผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือในสังคมทั้งนี้ ปัจจัยหรือสิ่งของที่ได้รับจากการบริจาค พระสงฆ์มักนำไปใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะ เช่น การช่วยเหลือผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส หรือผู้ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ จึงกล่าวได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเอื้อเพื่อเกื้อกูลและความสามัคคีในสังคม อันสะท้อนถึงบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตใจและผู้นำทางสังคมที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมโดยรวม (บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ, 2545)

ความหมายของ การสาธารณสงเคราะห์ ว่าเป็นการดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือสังคมในด้านวัตถุและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ โดยต้องเป็นกิจกรรมที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ทั้งนี้ การสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ครอบคลุมถึงการจัดโครงการและกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมประโยชน์แก่สังคม เช่น โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน การช่วยเหลือพระภิกษุสามเณรและวัดที่ประสบภัยหรือประสบปัญหาความขาดแคลน ตลอดจนการสนับสนุนกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ

นอกจากนี้ วัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชน โดยการเปิดพื้นที่วัดให้เป็นสถานที่จัดประชุม อบรม หรือฝึกอบรมแก่เยาวชนและประชาชน รวมทั้งการสนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการสร้างถนนเข้าสู่หมู่บ้าน การส่งเสริมการออมทรัพย์ของชุมชน การให้สถานที่สำหรับจัดตั้งระบบประปาหมู่บ้าน ตลอดจนการช่วยเหลือผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในสังคม กิจกรรมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของคณะสงฆ์ในการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน (กรมการศาสนา, ม.ป.ป., 2541)

สรุปได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลในด้านต่าง ๆ ให้กับประชาชน และสังคมโดยรวม ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการบริจาคช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การช่วยเหลือผู้ป่วยติดเตียง ตลอดจนผู้ยากไร้ที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ

2.1.7 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่พระสังฆาธิการ

1. ความหมายของพระสังฆาธิการ

คำว่า “พระสังฆาธิการ” เป็นคำที่ใช้เรียกรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ทำหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยคำว่า “พระสังฆาธิการ” เริ่มใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2506 เป็นต้นมา ทั้งนี้ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2506) ว่าด้วยการแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กำหนดนามเรียกตำแหน่งดังกล่าวขึ้นเป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนจากคำว่า “พระคณาธิการ” มาเป็น “พระสังฆาธิการ” เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะการบริหารและการดำเนินกิจการของคณะสงฆ์ในระบบการปกครองคณะสงฆ์ไทย

ในเชิงรูปศัพท์ คำว่า “พระสังฆาธิการ” ประกอบด้วยคำว่า “พระ” “สังฆ” และ “อธิการ” โดยมีความหมายรวมกันว่า พระภิกษุผู้ทำหน้าที่บริหารหรือดำเนินกิจการของคณะสงฆ์โดยมีอำนาจหน้าที่ตามตำแหน่งที่ได้รับแต่งตั้ง กล่าวได้ว่า พระสังฆาธิการเป็นผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำกับดูแลการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมายคณะสงฆ์ และระเบียบของมหาเถรสมาคม (สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2506) “พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง” ซึ่งในแม่บทท่านบัญญัติว่าหมายถึง “พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์” มีตำแหน่งดังนี้

- 1) เจ้าคณะใหญ่
- 2) เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
- 3) เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
- 4) เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
- 5) เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล

6) เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

ความหมายของคำว่า “พระสังฆาธิการ” ว่าเป็นคำที่ประกอบขึ้นจากคำว่า “สังฆ” และ “อธิการ” โดยคำว่า “สังฆ” หมายถึง หมู่พระภิกษุหรือคณะสงฆ์ ส่วนคำว่า “อธิการ” หมายถึง ผู้มีหน้าที่หรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงาน ดังนั้น เมื่อนำมารวมกันจึงหมายถึง พระภิกษุผู้ทำหน้าที่บริหารงานหรือปกครองกิจการของคณะสงฆ์โดยมีอำนาจตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย กล่าวโดยสรุป พระสังฆาธิการจึงหมายถึงพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และมีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารกิจการต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยและระเบียบแบบแผนของคณะสงฆ์ (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ, 2547)

สรุปว่า พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุสงฆ์ผู้มีตำแหน่งทางปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ปี พ.ศ.2505 โดยมีอำนาจปกครอง ควบคุมดูแล พระภิกษุ สามเณร ให้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และจารีตของสังคม เฉพาะในเขตปกครองของตน

2. ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการเป็นผู้มีหน้าที่ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย ตลอดจนกฎหมายคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ทั้งนี้ พระสังฆาธิการมีบทบาทสำคัญในการควบคุม ส่งเสริม และรักษาความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ รวมทั้งดำเนินงานด้านกิจการพระพุทธศาสนาในหลายด้าน ได้แก่ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อให้การดำเนินงานของคณะสงฆ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม นอกจากนี้ พระสังฆาธิการยังมีบทบาทสำคัญในการกำกับดูแลพระภิกษุสามเณรและการบริหารจัดการวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีจริยาวัตรตรงตามและประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการธำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงและยั่งยืน

โดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับวัด ได้แก่ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส มีหน้าที่ในการบำรุงรักษา จัดการ และดูแลวัดรวมทั้งทรัพย์สินของวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ตลอดจนกำกับดูแลบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ภายในวัดให้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย อีกทั้งยังมีหน้าที่เป็นธุระในการศึกษา อบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ รวมถึงอำนวยความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในการประกอบกุศลกิจต่าง ๆ ตามสมควร (สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2506)

ความสำคัญของพระสังฆาธิการว่า ความเจริญรุ่งเรืองและความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติของไทยนั้น จำเป็นต้องอาศัยบทบาทของพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนและทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตใจของชุมชน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสซึ่งถือเป็นผู้นำของวัดและเป็นผู้ที่ประชาชนให้ความเคารพเลื่อมใสศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เจ้าอาวาสจึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางศาสนา การอบรมสั่งสอนศีลธรรม ตลอดจนการส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน

นอกจากนี้ ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสยังมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและจัดการกิจการของวัดให้เป็นไปอย่างมีระเบียบและมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการปกครองคณะสงฆ์ การดูแลทรัพย์สินของวัด การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และการให้บริการทางศาสนาแก่ประชาชนในชุมชน อันสะท้อนให้เห็นว่าพระสังฆาธิการ โดยเฉพาะเจ้าอาวาส มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาพระพุทธศาสนาในสังคมไทย (กรมการศาสนาและกระทรวงศึกษาธิการ, 2540)

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการ เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน สอดคล้องกับพระธรรมวินัย และเหมาะสมกับโครงสร้างการบริหารงานของคณะสงฆ์ไทย โดยกฎดังกล่าวได้กำหนดทั้งคุณสมบัติ ขั้นตอน และหลักเกณฑ์ในการพิจารณาแต่งตั้งหรือถอดถอนพระสังฆาธิการ เพื่อให้ผู้ดำรงตำแหน่งมีความเหมาะสมทั้งด้านคุณธรรม ความรู้ และความสามารถในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (กองแผนงาน, ม.ป.ป., 2541)

ทั้งนี้ ในส่วนของ คุณสมบัติทั่วไปของพระสังฆาธิการ กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) ได้กำหนดไว้จำนวน 7 ประการ เพื่อให้ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระสังฆาธิการมีความเหมาะสมต่อการทำหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. มีพรรษาสมควรแต่ตำแหน่ง
2. มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
3. มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
4. เป็นผู้ฉลาดในการปกครองสงฆ์
5. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบหรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรค ในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
6. ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
7. ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน

คุณสมบัติดังกล่าวถือเป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการคัดเลือกบุคคลที่จะเข้ามาทำหน้าที่เป็นพระสังฆาธิการ เนื่องจากตำแหน่งพระสังฆาธิการเป็นตำแหน่งผู้นำทางพระพุทธศาสนาในระดับต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำกับดูแลการดำเนินงานของคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย

กฎหมายคณะสงฆ์ และนโยบายของมหาเถรสมาคม อันจะส่งผลต่อความมั่นคงและความเจริญของพระพุทธศาสนาโดยรวม

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม มีดังนี้

1. การแต่งตั้งตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพ้น 30 และมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นรองสมเด็จพระราชาคณะ สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ โดยเห็นชอบของมหาเถรสมาคม

2. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพ้น 20 และกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือมี สมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นเทพหรือเป็นพระราชาคณะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอก หรือเป็นเปรียญธรรม 9 ประโยค ในการแต่งตั้งคณะภาคเป็นหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่ พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติ เสนอมหาเถรสมาคม พิจารณาเพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคมเจ้าคณะภาคจะอยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี และอาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้ ในกรณีที่รองเจ้าคณะภาคพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ ให้รองคณะภาคซึ่งได้รับแต่งตั้งแทน อยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน

3. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพ้น 10 กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งเจ้ารองคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า 6 ประโยค ในการแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดในภาคใด ให้เจ้าคณะภาคนั้นพิจารณาคัดเลือกจากพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามเกณฑ์เสนอเจ้าคณะใหญ่พิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม

4. ในการแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปแล้วมีพรรษาพ้น 10 กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งเจ้ารองคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า 4 ประโยค ในการแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดใด ให้เจ้าคณะจังหวัดนั้นคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามเกณฑ์เสนอเจ้าคณะภาค เพื่อพิจารณาแต่งตั้งโดยอนุมัติของเจ้าคณะใหญ่

5. ในการแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพ้น 5 กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือเป็นพระภิกษุมีสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรม หรือเป็นนักธรรมชั้นเอก ในการ

แต่งตั้งเจ้าคณะตำบลในอำเภอใด ให้เจ้าคณะอำเภอนั้นคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าว เสนอเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง เมื่อได้แต่งตั้งแล้ว ให้แจ้งกรมการศาสนาและรายงานเจ้าคณะภาคเพื่อทราบ

6. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปแล้วจะต้องมีพรรษาพ้น 5 และเป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสนอกจากพระอารามหลวงในตำบลใดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าสังัก ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอไม่มีรองเจ้าคณะตำบล ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าอาวาสในตำบลนั้น รวมกันทั้งหมดไม่น้อยกว่า 3 รูปร่วมกันพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาแต่งตั้งถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดนั้นดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วยให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัด เพื่อเจ้าคณะภาคพิจารณาแต่งตั้งในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาสผู้ช่วยเจ้าอาวาส นอกจากพระอารามหลวง ให้เจ้าอาวาสวัดนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุ ผู้มีคุณสมบัติและระบุหน้าที่ที่ตนจะมอบหมายให้ปฏิบัติ แล้วเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับเพื่อเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง

7. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานครต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่งคือ มีพรรษาพ้น 10 เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นราช สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอกไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก ส่วนพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่น นอกจากกรุงเทพมหานครต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง คือ มีพรรษาพ้น 10 เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญสำหรับพระอารามหลวงชั้นโท ต้องมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี ต้องมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท หรือพระครูสัญญาบัตรที่มีนิตยภัตไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี การแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดคัดเลือกพระภิกษุที่มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วแต่กรณีเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อมหาเถรสมาคมพิจารณา ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะภาคดำเนินการในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงให้เจ้าอาวาสพระอารามหลวงนั้น พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติและระบุหน้าที่ที่มอบหมายให้ปฏิบัติ แล้วรายงานเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาเสนอตามลำดับจนถึงมหาเถรสมาคม สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระอารามหลวงตามมติมหาเถรสมาคมการพ้นจากตำแหน่งหน้าที่พระสังฆาธิการ

8. การแต่งตั้งที่ปรึกษาเจ้าคณะ ต้องมีคุณสมบัติโดยทั่วไปแล้วพระสังฆาธิการผู้ที่จะดำรงตำแหน่ง หรือเคยดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และรองเจ้าคณะตำบล ได้ปฏิบัติหน้าที่มาโดยเรียบร้อย จนมีอายุครบ 80 ปีบริบูรณ์ ไห้ยกย่องเชิดชูเป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะในชั้นนั้นๆ เว้นแต่ทุพพลภาพ หรือพิการ ถ้ายังมีความเหมาะสม หรือยังหาผู้ดำรงตำแหน่งในชั้นนั้นๆ ไม่ได้ หรือได้แต่ไม่เหมาะสม มหาเถรสมาคมจะพิจารณาให้ดำรงตำแหน่งเดิมต่อไปอีกไม่เกิน 3 ปี เฉพาะกรณีในการแต่งตั้งที่ปรึกษา ให้ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดเสนอตามลำดับจนถึงมหาเถรสมาคมพิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม

การพ้นจากตำแหน่งหน้าที่พระสังฆาธิการย่อมพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ เมื่อ

- 1) ถึงมรณภาพ
- 2) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
- 3) ลาออก
- 4) ย้ายออกไปนอกเขตที่ตนมีสำนักอยู่
- 5) ยกเป็นกิตติมศักดิ์
- 6) รับตำแหน่งหน้าที่เจ้าคณะหรือรองเจ้าคณะอื่น
- 7) ให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่
- 8) ถูกปลดจากตำแหน่งหน้าที่
- 9) ถูกถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่

พระสังฆาธิการรูปใดประสงค์จะลาออกจากตำแหน่งหน้าที่ที่ย่อมทำได้ เมื่อผู้มีอำนาจแต่งตั้งได้พิจารณาอนุญาตแล้ว จึงเป็นอันพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ในกรณีที่พระสังฆาธิการทุกตำแหน่ง เว้นเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค ย้ายออกไปนอกเขตที่ตนมีสำนักอยู่คือ เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ ย้ายออกไปจากจังหวัดนั้น เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบลย้ายออกไปจากอำเภอนั้น พระสังฆาธิการรูปนั้นย่อมพ้นจากตำแหน่งหน้าที่นั้น เว้นแต่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้รักษาราชการแทนในตำแหน่งเดิม พระสังฆาธิการรูปใดดำรงตำแหน่งหน้าที่โดยเรียบร้อยตลอดมาจนถึงชรา ทุพพลภาพ หรือพิการ สมควรได้รับปลดเปลื้องภาระเพื่อให้พักผ่อนหรือรักษาตัว ก็ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งพิจารณายกเป็นกิตติมศักดิ์

สรุปว่า พระสังฆาธิการถือว่าเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่ระดับวัดที่มีเจ้าอาวาสเป็นผู้บริหารจัดการภายในวัด และมีเจ้าคณะพระสังฆาธิการระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และภาค ทำหน้าที่ปกครอง ส่งเสริมความรู้ให้กับพระภิกษุสงฆ์ในเขตของตนให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับหรือระเบียบมหาเถรสมาคม คำสั่งมหาเถรสมาคม พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช และคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

3 บทบาทหน้าที่ของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการ เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2538 ได้กำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่การปกครองคณะสงฆ์ ในเขตปกครองของตน ได้แก่ การรักษาความเรียบร้อยดีงาน การศาสนศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์รวมทั้งการนิคมกรรมหรือการวินิจฉัย อภิกรณ์ หรือความผิดทางพระธรรมวินัยของพระภิกษุภิกษุสามเณรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการได้กำหนดจริยาพระสังฆาธิการซึ่งพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตามบทบาทของพระสังฆาธิการ ดังต่อไปนี้ (กองแผนงาน, ม.ป.ป, หน้า 405)

1. ต้องเคารพเอื้อเฟื้อต่อกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคมข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด
2. ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งโดยชอบด้วยอำนาจหน้าที่ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น ให้เสนอความเห็นคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่งและเมื่อได้คัดค้านดังกล่าวมานั้นแล้ว แต่ผู้มิได้ถอนหรือแก้คำสั่งนั้น ถ้าคำสั่งนั้นไม่ผิดพระวินัยต้องปฏิบัติตาม ต้องรายงานจนถึงผู้สั่งในกรณีมีการคัดค้านคำสั่งให้ผู้ส่งรายงานเรื่องทั้งหมดไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตน เพื่อพิจารณาสั่งการต่อไป ในการปฏิบัติหน้าที่ ห้ามทำข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือตนเว้นแต่จะได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว
3. ต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มิให้เกิดความเสียหายแก่การคณะสงฆ์และการพระศาสนาและห้ามมิให้ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุอันควร
4. ต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบและห้ามมิให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่สมควร
5. ต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชาเหนือตนและผู้อยู่ในปกครอง
6. ต้องรักษาส่งเสริมสามัคคีในหมู่คณะและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบ
7. ต้องอำนวยความสะดวกในหน้าที่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา
8. ต้องรักษาข้อความอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ควรเปิดเผยทั้ง 8 ข้อนี้เป็นจริยาอันพระสังฆาธิการต้องถือปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด เพราะละเมิดแล้วย่อมได้รับโทษฐานละเมิดจริยา

หลักธรรมในพระพุทธศาสนามุ่งเน้นให้มนุษย์พัฒนาตนเองทั้งด้านความคิด จิตใจ และพฤติกรรม โดยอาศัยการฝึกฝนตนเองตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม การประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าวไม่เพียงแต่ช่วยยกระดับคุณธรรมของบุคคลเท่านั้น แต่ยังส่งผลให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความสมดุลในสังคมโดยรวมอีกด้วย ทั้งนี้ หลักธรรมจึงถือเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม

อย่างสันติ (พระธรรมญาณมุนี (ททองย้อย กิตติทินโน), 2526) กล่าวว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีหลักการปกครอง คือ มุ่งความสงบเรียบร้อย มุ่งความเจริญงอกงาม และมุ่งความสามัคคีปรองดอง ซึ่งทั้ง 3 ประการนี้เป็นเครื่องวัดสมรรถภาพของการปกครอง ในขณะเดียวกันในการปกครองพระสงฆ์ให้ได้ผลดีตามหลักการดังกล่าวนี้

อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการเป็นกลไกสำคัญในการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ให้ เป็นไปตามระเบียบแบบแผนของพระพุทธศาสนา โดยมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ไว้อย่างชัดเจนใน กฎระเบียบของคณะสงฆ์ ทั้งนี้ พระสังฆาธิการในระดับต่าง ๆ จะมีหน้าที่กำกับดูแล ส่งเสริม และ ควบคุมการดำเนินงานของวัดและพระภิกษุสามเณรในเขตการปกครองของตน เพื่อให้การดำเนินงาน ของคณะสงฆ์เป็นไปตามพระธรรมวินัยและนโยบายของมหาเถรสมาคม อันเป็นองค์กรปกครองสูงสุด ของคณะสงฆ์ไทย ตามที่กำหนดไว้ใน กฎมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2541 ได้ ระบุถึงอำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการแต่ละระดับไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในระดับเจ้าคณะใหญ่ ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่กำกับดูแลการปกครองคณะสงฆ์ในเขตการปกครองขนาดใหญ่ เพื่อให้การบริหารงาน คณะสงฆ์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับพระธรรมวินัย ทั้งยังทำหน้าที่ส่งเสริมกิจการ พระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์ (กฎหมายเถร สมาคม, 2541) ทั้งนี้ เจ้าคณะใหญ่ มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองของตน ดังนี้

1. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช
 2. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี
 3. วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาค หรือมีอำนาจ หน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม
 4. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ
 5. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับ บัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้ เป็นไปโดยความเรียบร้อย
 6. ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน
- เจ้าคณะภาคมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตน ดังนี้
1. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช
 2. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

3. วินิจฉัยการลงนิคมกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาค หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

4. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

5. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

6. ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

เจ้าคณะจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดของตน ดังนี้

1. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบคำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

2. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

3. ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคมกรรม วินิจฉัย ข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะอำเภอ

4. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ

5. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

6. ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

เจ้าคณะอำเภอมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอของตน ดังนี้

1. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

2. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

3. ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคมกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล

4. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ

5. ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

6. ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

เจ้าคณะตำบลมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตน ดังนี้

1. ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบคำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน
2. ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี
3. ระวังอธิกรณ์วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส

4. แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ

5. ควบคุมและบังคับบัญชาเจ้าอาวาส และพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

6. ตรวจสอบ และประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

เจ้าอาวาสมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในวัดของตน ดังนี้

เจ้าอาวาส ผู้มีอำนาจสูงสุดภายในวัด คือ เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ 9 ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ เพราะต้องทำหน้าที่เป็น ผู้ปกครองวัด และเป็นผู้แทนวัด เนื่องจากวัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลคือ บุคคลตามกฎหมาย ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 45 กล่าวว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งสำคัญยิ่ง และนอกจากนั้นเจ้าอาวาสยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพุทธศาสนิกชนมากที่สุดที่จะช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนา ปลุกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน

สรุปว่า บทบาทหน้าที่ในการควบคุม ดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองนั้นเป็นของพระสังฆาธิการทุกระดับชั้นนั้น โดยมีหน้าที่หลักในการปกครองให้เป็นไปตามพระวินัย และควบคุมส่งเสริม งานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ให้เรียบร้อยดีงาม พร้อมทั้งออกกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากพระธรรมวินัยเพื่อให้ความเป็นอยู่ของพระภิกษุสอดคล้องกับยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมยิ่งขึ้น

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการบริการสาธารณะ

แนวคิดเรื่อง “การบริการสาธารณะ” (Public Service) เป็นกรอบสำคัญในการพัฒนาระบบการบริหารทั้งภาครัฐและองค์กรทางศาสนา เพราะสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับประชาชนในมิติของ “ความรับผิดชอบต่อร่วม” การบริการสาธารณะมีเป้าหมายเพื่อสนองตอบความต้องการของ

สังคมส่วนรวม ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยมุ่งสร้างประโยชน์สุข ความเท่าเทียม และคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชนในทุกกระดับ ในบริบทของภาครัฐ แนวคิดเกี่ยวกับการบริการสาธารณะเกิดจากการพัฒนาแนวคิดการบริหารงานภาครัฐสมัยใหม่ (New Public Management) ที่เน้นประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน ผสานกับแนวคิดการบริหารแบบยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (Citizen-Centered Governance) ซึ่งให้ความสำคัญกับสิทธิ ความต้องการ และศักดิ์ศรีของประชาชนในฐานะ “เจ้าของอำนาจสาธารณะ” มากกว่าจะมองเป็นเพียงผู้รับบริการ เมื่อประยุกต์กับบริบทของคณะสงฆ์ แนวคิดการบริการสาธารณะไม่ได้จำกัดอยู่ที่การให้บริการทางกายภาพ เช่น การจัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อชุมชนเท่านั้น หากยังรวมถึงการให้บริการเชิงจิตวิญญาณ การเผยแผ่พระธรรม การอบรมศีลธรรม และการเป็นศูนย์กลางในการประสานความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานรัฐ พระสงฆ์จึงทำหน้าที่เสมือน “ผู้ให้บริการสาธารณะทางจิตใจ” ควบคู่กับบทบาททางสังคม การบริการสาธารณะหมายถึงการที่องค์กรศาสนาและผู้นำทางศาสนาเข้ามามีบทบาทในการดูแลจิตใจ สร้างคุณธรรม เสริมสร้างความสามัคคี และเป็นศูนย์กลางของการเกื้อกูลในชุมชน บริการดังกล่าวไม่ได้วัดจากปริมาณเชิงวัตถุเพียงอย่างเดียว แต่สะท้อนถึงคุณค่าทางจิตวิญญาณ ความไว้วางใจ และความร่วมมือระหว่างศาสนากับประชาชนซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

2.2.1 ความหมายของการบริการสาธารณะ

การทำความเข้าใจ “ความหมายของการบริการสาธารณะ” เป็นจุดตั้งต้นสำคัญในการอธิบายบทบาทขององค์กรต่าง ๆ ต่อสังคม เพราะแนวคิดนี้สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ศาสนา และประชาชน ในมิติของ “การรับใช้ส่วนรวม” มากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม ความหมายของการบริการสาธารณะจึงไม่ได้จำกัดอยู่แค่กระบวนการบริหารงานภาครัฐเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์สุขของสังคมในภาพรวม ทั้งในเชิงวัตถุ จิตใจ และคุณค่าทางสังคม ในบริบทของงานวิจัยนี้ การทำความเข้าใจความหมายของการบริการสาธารณะจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการเชื่อมโยงบทบาทของคณะสงฆ์กับสังคมไทยร่วมสมัย ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการบริหารกิจการภายในวัด หากยังรวมถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างรอบด้าน ดังต่อไปนี้

1) ที่มาของการบริการสาธารณะ แนวคิดเรื่องการบริการสาธารณะมีรากฐานจากพัฒนาการของรัฐและสังคมมนุษย์ตั้งแต่ยุคโบราณ ในระยะแรก บทบาทของรัฐหรือผู้ปกครองมุ่งเน้นไปที่การดูแลความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของสังคม เช่น การรักษากฎหมาย ความปลอดภัย และการจัดระเบียบชุมชน ต่อมาเมื่อสังคมซับซ้อนขึ้น รัฐจึงเริ่มมีหน้าที่จัดสรรทรัพยากรและบริการเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม เช่น การศึกษา การสาธารณสุข และโครงสร้างพื้นฐาน แนวคิดนี้ค่อย ๆ พัฒนาเป็นระบบการบริหารราชการที่เป็นทางการ โดยเฉพาะในยุโรปช่วงศตวรรษที่ 19–20 ซึ่งเป็น

จุดกำเนิดของแนวคิด “การบริการของรัฐเพื่อประชาชน” ตามระบบราชการแบบดั้งเดิม (Traditional Public Administration)

ภายหลังได้เกิดกระแสการปรับปรุงภาครัฐให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 นำไปสู่แนวคิด “การบริหารภาครัฐแนวใหม่” (New Public Management) ที่เน้นการบริหารแบบภาคเอกชน เช่น การใช้ตัวชี้วัดผล การแข่งขัน และความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ จากนั้นแนวคิด “การบริการสาธารณะใหม่” (New Public Service) ได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อปรับสมดุล โดยเน้นการรับใช้ประชาชน เปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม และยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง มากกว่าการควบคุมแบบบนลงล่าง (Denhardt & Denhardt, 2000; Osborne, 2010)

2) ความหมายของการบริการสาธารณะ “การบริการสาธารณะ” (Public Service) หมายถึง กระบวนการหรือกิจกรรมที่รัฐหรือองค์กรสาธารณะดำเนินการเพื่อสนองตอบความต้องการของประชาชนในฐานะส่วนรวม โดยมุ่งสร้างประโยชน์สุข ความเสมอภาค และคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่สังคม การบริการสาธารณะตั้งอยู่บนหลักความโปร่งใส ความรับผิดชอบต่อความเท่าเทียม และการมีส่วนร่วมของประชาชน ถือเป็นภารกิจหลักของรัฐและองค์กรสาธารณะในการดูแลประชาชนทั้งในเชิงวัตถุและจิตใจ (Hughes, 2012; Rosenbloom et al., 2015)

เมื่อประยุกต์กับบริบททางศาสนา การบริการสาธารณะยังครอบคลุมถึงการเผยแผ่พระธรรม การอบรมศีลธรรม การสร้างความสามัคคีในชุมชน และการเป็นศูนย์กลางในการประสานความร่วมมือเพื่อประโยชน์ส่วนรวม พระสงฆ์จึงมีบทบาทเป็นทั้งผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้ให้บริการแก่สังคม โดยใช้หลักธรรมเป็นฐานในการยกระดับชีวิตผู้คนอย่างยั่งยืน

ความหมายโดยศัพท์ คำว่า “บริการ” ในภาษาไทย หมายถึง การกระทำหรือกิจกรรมที่มุ่งสนองความต้องการของผู้อื่นโดยสมัครใจ หรือภายใต้หน้าที่ โดยมีเจตนาเพื่ออำนวยความสะดวก ช่วยเหลือ หรือสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้รับ (ราชบัณฑิตยสภา, 2554) ในบริบททั่วไป คำว่า “บริการ” มักใช้คู่กับคำนามที่บ่งบอกลักษณะของกิจกรรม เช่น บริการสาธารณะ บริการศึกษา บริการด้านศาสนา หรือบริการด้านสังคม เพื่อแสดงถึงภารกิจที่องค์กรหรือบุคคลกระทำเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นอย่างมีเป้าหมายและระบบ

ในเชิงรากศัพท์ คำว่า “บริการ” มาจากคำว่า *บริ* + *การ* ซึ่งมีที่มาจากบาลีสันสกฤต *pari* (โดยรอบ, ทั้งหมด, ครอบคลุม) + *kāra* (การกระทำ, การประกอบ) เมื่อนำมารวมกันเป็น *parikāra* หรือ *parikāraṇa* จึงสื่อถึง “การกระทำโดยรอบ” หรือ “การจัดการเพื่อผู้อื่นอย่างครบถ้วน”

ในภาษาบาลี คำว่า *paricariya* ก็ใช้ในความหมายของ “การปรนนิบัติรับใช้” หรือ “การอุทิศตนเพื่อผู้อื่น” ซึ่งเป็นคำที่มักปรากฏในบริบทของการช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น การปรนนิบัติพระพุทธเจ้า หรือการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม (ที.ปา. 11/245/213)

เมื่อใช้ในบริบทของการบริหารและการพัฒนาสังคม “บริการ” จึงไม่ได้หมายถึงเพียงการให้สิ่งของหรือช่วยเหลือแบบเฉพาะกิจ แต่ครอบคลุมถึงกระบวนการวางแผน จัดระบบ และดำเนินงานที่มีเป้าหมายชัดเจนเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของผู้รับอย่างมีประสิทธิภาพและมีจริยธรรมกำกับ

ในมิติทางศาสนา คำว่า “บริการ” มีความหมายลึกซึ้งเชิงจิตวิญญาณ หมายถึงการกระทำที่อุทิศเพื่อผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน เช่น การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ การเผยแผ่พระธรรม การอบรมศีลธรรม และการเกื้อกูลชุมชน พระสงฆ์หรือผู้ปฏิบัติธรรมที่ทำหน้าที่นี้ถือว่าเป็นผู้ประกอบ “การบริการ” ในเชิงบุญกิริยาวัตถุ คือการกระทำที่เป็นกุศลและเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

ดังนั้น คำว่า “บริการ” จึงมีความหมายสองระดับที่เชื่อมโยงกัน คือ (1) ระดับภายนอก หมายถึงกิจกรรมหรือระบบการจัดการที่มุ่งสนองตอบความต้องการของผู้อื่น และ (2) ระดับภายใน หมายถึงเจตนาแห่งการให้ การเกื้อกูล และความเสียสละเพื่อส่วนรวม คำนี้จึงเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างระบบ “การบริการสาธารณะ” ที่สมบูรณ์ทั้งในเชิงโครงสร้างและคุณค่าทางจิตใจ

ความหมายโดยศัพท์ คำว่า “สาธารณะ” เป็นคำสำคัญที่สะท้อนแนวคิดเรื่องความเป็นของส่วนรวม และเป็นรากหลักของแนวคิด “การบริการสาธารณะ” ทั้งในเชิงภาครัฐและศาสนา ในภาษาไทย “สาธารณะ” หมายถึง “ของส่วนรวม” หรือ “ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนโดยทั่วไป มิใช่ของส่วนบุคคล” ใช้ขยายคำนามอื่นเพื่อบ่งบอกว่ากิจกรรมนั้นมีเป้าหมายหรือประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น ประโยชน์สาธารณะ ทรัพย์สินสาธารณะ หรือบริการสาธารณะ (ราชบัณฑิตยสภา, 2554)

ในเชิงรากศัพท์บาลี-สันสกฤต คำว่า “สาธารณะ” มาจากรากศัพท์ *Sādhāraṇa* (สันสกฤต) หรือ *Sādhāraṇa* (บาลี) ซึ่งหมายถึง “ร่วมกัน,” “เป็นของส่วนรวม,” “เป็นสิ่งที่ทุกคนเข้าถึงได้,” หรือ “ไม่จำกัดแก่ผู้ใดผู้หนึ่ง” โดยคำนี้ประกอบจาก *sa-* (ร่วมกัน) + *adharāṇa* (ถือไว้, รองรับ) จึงมีความหมายโดยนัยว่า “สิ่งที่ถูกถือหรือรองรับร่วมกันโดยหมู่ชน” ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา คำว่า *sādhāraṇa* มักปรากฏในบริบทที่กล่าวถึงคุณธรรม หรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่หมู่คณะโดยไม่จำกัดเฉพาะบุคคล เช่น สาธารณศีล สาธารณธรรม หรือสาธารณสถาน (ขุ.ปฎิ. 33/250/147)

เมื่อนำคำว่า “สาธารณะ” มาประกอบกับคำว่า “การบริการ” จะได้ความหมายโดยรวมว่า “กระบวนการหรือกิจกรรมในการอำนวยประโยชน์แก่ส่วนรวม” ไม่ใช่เพื่อผลกำไรหรือประโยชน์ส่วนตน คำนี้จึงมีน้ำหนักทางจริยธรรมและสังคมในตัวเอง โดยสื่อถึงความเปิดกว้าง ความเท่าเทียม และความรับผิดชอบร่วมของทุกภาคส่วนในการดูแลผลประโยชน์ของประชาชนโดยรวม

นอกจากนี้ ในมิติทางศาสนา “สาธารณะ” ยังสื่อถึง “ธรรมะ” หรือ “ประโยชน์ส่วนรวม” ที่ไม่จำกัดเพียงกลุ่มศาสนิกใดศาสนิกหนึ่ง แต่หมายรวมถึงการเกื้อกูลแก่สังคมโดยทั้งหมด

เช่น วัดในฐานะสถานที่สาธารณะสำหรับการศึกษา ปฏิบัติธรรม และกิจกรรมชุมชน พระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของคนหมู่มาก ไม่เฉพาะผู้ศรัทธาในวัดตนเท่านั้น แนวคิดนี้จึงเป็นรากที่ทำให้ “การบริการสาธารณะ” ในบริบททางศาสนาไม่ได้หยุดอยู่แค่การจัดกิจกรรม แต่รวมถึงการเป็น “พื้นที่ร่วม” ของจิตใจและสังคม

ดังนั้น คำว่า “สาธารณะ” จึงมีความหมายลึกซึ้งทั้งในเชิงภาษาศาสตร์และเชิงปรัชญา สื่อถึงความเป็นของส่วนรวม ความเท่าเทียม และความรับผิดชอบร่วมกันของมนุษย์ในการดูแลสังคม คำนี้เมื่อนำมาประกอบในวลี “การบริการสาธารณะ” จึงกลายเป็นหัวใจที่กำหนดทิศทางการจัดบริการ ทั้งในเชิงโครงสร้าง นโยบาย และคุณค่าทางจิตวิญญาณอย่างสมบูรณ์

จากคำจำกัดความของ “การบริการสาธารณะ” ที่กล่าวถึงในงานวิจัยของ (กิตติศักดิ์ ชูชาติ, 2013) แนวคิดนี้มีความครอบคลุมทั้งในแง่ของการกระทำเชิงระบบและคุณค่าทางสังคมมิติของการกระทำเชิงระบบ คือ การบริการสาธารณะคือกระบวนการหรือกิจกรรมที่องค์กรสาธารณะดำเนินการเพื่อให้บริการแก่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพและตรงกับความต้องการของพวกเขาในทุกด้าน และ มิติของคุณค่าทางสังคม คือ การบริการต้องสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างเป็นธรรม เท่าเทียม และทั่วถึง โดยยึดหลักสำคัญที่ทำให้เกิดความโปร่งใสความรับผิดชอบต่อประชาชนในกระบวนการ ทั้งนี้การบริการสาธารณะที่มีคุณภาพจึงไม่เพียงแต่ต้องตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของประชาชน แต่ยังต้องยึดถือหลักการที่ส่งเสริมความยุติธรรมและการร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนด้วย อีกด้านหนึ่งสะท้อนเจตนารมณ์แห่งการให้ การเสียสละ และการร่วมกันสร้างประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทน ในบริบทของศาสนา “การบริการสาธารณะ” ยังมีมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพราะมิได้จำกัดอยู่แค่บริการทางกายภาพ แต่รวมถึงการให้บริการทางจิตวิญญาณ เช่น การเผยแผ่พระธรรม การบ่มเพาะศีลธรรม และการเป็นศูนย์กลางของความสามัคคีในชุมชน พระสงฆ์และวัดจึงทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ให้บริการและพื้นที่ร่วมของสังคม ที่เกื้อกูลและยกระดับชีวิตผู้คนทั้งทางกาย ใจ และปัญญาอย่างสมดุลและยั่งยืน

2.2.2 หลักการสำคัญของการบริการสาธารณะ (Principles of Public Service)

นอกเหนือจากหลักการพื้นฐานทั้งห้าประการที่กล่าวมาแล้ว การทำความเข้าใจหลักการของการบริการสาธารณะอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้นจำเป็นต้องพิจารณาถึงพลวัตของแนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์ที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่แนวคิดการบริหารรัฐกิจดั้งเดิม (Traditional Public Administration) ที่เน้นระบบราชการแบบลำดับชั้น มาจนถึงแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) และแนวคิดการบริการสาธารณะใหม่ (New Public Service) ซึ่งแต่ละยุคสมัยได้เพิ่มเติมและปรับเปลี่ยนหลักการของการบริการสาธารณะให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

1) หลักความเสมอภาคในมิติเชิงลึก หลักความเสมอภาค (Equity) มิได้หมายความว่าเพียงการให้บริการอย่างเท่าเทียมกันในเชิงปริมาณเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึง “ความเป็นธรรมเชิงสัมพัทธ์” (Relative Justice) ที่คำนึงถึงความแตกต่างของบุคคลในการเข้าถึงบริการ Frederickson (2010) ได้เสนอแนวคิด Social Equity Administration ซึ่งเน้นว่าการบริการสาธารณะจะต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสเป็นพิเศษ เพื่อลดช่องว่างทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบในบริบทของสังคมไทย หลักการนี้สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมว่าด้วย “สมานัตตตา” หรือความมีตนเสมอ ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเสมอภาคโดยไม่เลือกชนชั้นวรรณะ ทั้งนี้ในทางปฏิบัติ หลักความเสมอภาคในการบริการสาธารณะของไทยยังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขระหว่างเมืองกับชนบท ความไม่เท่าเทียมในคุณภาพการศึกษา และความแตกต่างของโครงสร้างพื้นฐานในแต่ละภูมิภาค ดังนั้น การบริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพจึงต้องมีกลไกการจัดสรรทรัพยากรที่คำนึงถึงความต้องการเฉพาะของแต่ละพื้นที่และกลุ่มประชากร

2) หลักประสิทธิภาพและประสิทธิผลกับการวัดผลลัพธ์ แนวคิดด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริการสาธารณะได้รับการพัฒนาอย่างมากภายใต้กระแส New Public Management (NPM) ที่เริ่มมีอิทธิพลตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา Hood (1991) ได้ระบุว่าการบริหารจัดการภาครัฐสมัยใหม่จะต้องนำเครื่องมือการจัดการของภาคเอกชนมาประยุกต์ใช้ เช่น การกำหนดตัวชี้วัดผลงาน (Key Performance Indicators) การประเมินผลตามผลลัพธ์ (Results-based Management) และการใช้ระบบแข่งขันเพื่อยกระดับคุณภาพการบริการ อย่างไรก็ตาม Pollitt และ Bouckaert (2017) ได้ตั้งข้อสังเกตว่าการมุ่งเน้นประสิทธิภาพเชิงตัวเลขมากเกินไปอาจนำไปสู่การละเลยมิติทางคุณค่าและจริยธรรมของการบริการสาธารณะ โดยในบริบทของการบริการสาธารณะโดยองค์กรทางศาสนา การวัดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมีความซับซ้อนเป็นพิเศษเนื่องจากผลลัพธ์ของการบริการไม่สามารถวัดได้ด้วยตัวชี้วัดเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว การให้คำปรึกษาทางจิตใจ การสร้างความสุขภายใน และการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมล้วนเป็นผลลัพธ์เชิงคุณภาพที่ต้องการเครื่องมือการประเมินที่เหมาะสม ดังนั้น การบริการสาธารณะในบริบทของคณะสงฆ์จึงต้องพัฒนาตัวชี้วัดแบบบูรณาการที่ผสมผสานทั้งมิติเชิงปริมาณและคุณภาพ

3) หลักความโปร่งใสกับธรรมาภิบาลสมัยใหม่ หลักความโปร่งใสและความรับผิดชอบเป็นแกนกลางของแนวคิดธรรมาภิบาล (Good Governance) ที่ได้รับการส่งเสริมโดยองค์กรระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก (World Bank) และสหประชาชาติ (United Nations) ซึ่งกำหนดให้ความโปร่งใสเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน Bovens (2007) ได้แบ่งความรับผิดชอบออกเป็นหลายระดับ ได้แก่ ความรับผิดชอบทางการเมือง (Political Accountability) ความรับผิดชอบทางกฎหมาย (Legal Accountability) ความรับผิดชอบทางวิชาชีพ (Professional Accountability)

และความรับผิดชอบทางสังคม (Social Accountability) ซึ่งแต่ละระดับมีกลไกและมาตรฐานที่แตกต่างกัน ทั้งนี้สำหรับองค์กรทางศาสนา หลักความโปร่งใสมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากวัดเป็นหน่วยงานที่ได้รับความศรัทธาและความไว้วางใจจากประชาชน การบริหารจัดการทรัพยากรของวัดทั้งด้านการเงิน ที่ดิน และทรัพย์สินอื่น ๆ จำเป็นต้องเปิดเผยให้สาธารณชนสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลัก “วินัยสงฆ์” ที่กำหนดให้พระสงฆ์ต้องมีความโปร่งใสในการครอบครองและใช้ทรัพย์สิน

4) หลักการมีส่วนร่วมกับพลเมืองที่ตื่นรู้ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริการสาธารณะมีรากฐานจากทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) และทฤษฎีประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy) Arnstein (1969) ได้เสนอ “บันไดการมีส่วนร่วมของประชาชน” (Ladder of Citizen Participation) ซึ่งแบ่งระดับการมีส่วนร่วมจากระดับต่ำสุด คือ การบิดเบือน (Manipulation) ไปจนถึงระดับสูงสุด คือ การควบคุมโดยพลเมือง (Citizen Control) โดยการบริการสาธารณะที่มีคุณภาพควรมุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับที่มีอำนาจตัดสินใจอย่างแท้จริง ในบริบทของพระพุทธศาสนาไทย การมีส่วนร่วมของชุมชนกับวัดมีรูปแบบเฉพาะที่แตกต่างจากแนวคิดตะวันตก กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “ศรัทธา” (Faith) และ “บุญ” (Merit) ซึ่งเป็นแรงจูงใจภายในที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจ การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้มีความแตกต่างจากการมีส่วนร่วมเชิงสถาบันที่เกิดจากกลไกทางกฎหมายหรือนโยบาย แต่กลับมีพลังขับเคลื่อนที่เข้มแข็งกว่าในหลายกรณีเนื่องจากเกิดจากความผูกพันทางจิตวิญญาณ

5) หลักการตอบสนองกับนวัตกรรมบริการ การตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในยุคสมัยใหม่จำเป็นต้องอาศัยนวัตกรรมในการให้บริการ (Service Innovation) ทั้งในเชิงกระบวนการและเทคโนโลยี Osborne และ Brown (2013) ได้เสนอว่านวัตกรรมในภาคสาธารณะไม่ได้เป็นเพียงการนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการปรับเปลี่ยนวิธีคิด การออกแบบกระบวนการใหม่ และการสร้างรูปแบบความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างผู้ให้บริการกับผู้รับบริการ

ซึ่งในบริบทนี้ วัดหลายแห่งในประเทศไทยได้เริ่มนำเทคโนโลยีมาใช้ในการให้บริการ เช่น การเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ การจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมทางไกล และการใช้ระบบดิจิทัลในการบริหารจัดการวัด นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาในมิติร่วมสมัย แนวคิดการบริการสาธารณะยังได้ขยายไปสู่กรอบ “การบริหารภาครัฐเชิงเครือข่าย” (Network Governance) ซึ่งเน้นการทำงานแบบบูรณาการระหว่างหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และองค์กรศาสนา เพื่อตอบสนองต่อปัญหาสังคมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น (Osborne, 2010) แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นว่าการบริการสาธารณะในปัจจุบันไม่สามารถดำเนินการโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงลำพัง แต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือและการประสานงานในลักษณะเครือข่าย ทั้งนี้ในบริบทของคณะสงฆ์ไทย การ

พัฒนาการบริการสาธารณะตามแนวคิดดังกล่าวสามารถเห็นได้จากบทบาทของวัดในการเป็น ศูนย์กลางของเครือข่ายชุมชน ทั้งในด้านการศึกษา การสาธารณสุขสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพ ชีวิต โดยวัดทำหน้าที่เป็น “ตัวกลางเชื่อมโยง” (Intermediary Institution) ระหว่างรัฐกับประชาชน และระหว่างมิติทางวัตถุกับมิติทางจิตใจ ยิ่งไปกว่านั้น แนวคิดร่วมสมัยยังให้ความสำคัญกับ “คุณค่า ร่วม” (Public Value) ซึ่ง Moore (1995) เสนอว่า การบริการสาธารณะควรมุ่งสร้างคุณค่าที่สังคม เห็นว่ามีความสำคัญ ไม่ใช่เพียงการตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะหน้าเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึง ผลกระทบระยะยาวต่อสังคมโดยรวม แนวคิดนี้มีความสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่เน้น “ประโยชน์ สุขของมหาชน” (Bahujana Hitaya, Bahujana Sukhaya) ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการดำเนิน กิจกรรมเพื่อส่วนรวม

ดังนั้น หลักการสำคัญของการบริการสาธารณะจึงมิได้เป็นเพียงกรอบแนวคิดเชิงเทคนิค แต่เป็นระบบคุณค่าที่ผสมผสานทั้งมิติของประสิทธิภาพ ความเป็นธรรม การมีส่วนร่วม และจริยธรรม เข้าไว้ด้วยกัน ในบริบทของสังคมไทยที่มีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐาน หลักการเหล่านี้ยังได้รับการ เสริมความลึกซึ้งด้วยมิติทางจิตวิญญาณ ซึ่งช่วยให้การบริการสาธารณะมิใช่เพียง “การให้บริการ” แต่ เป็น “การเกื้อกูลสังคม” อย่างยั่งยืนและมีความหมายในระดับที่ลึกยิ่งขึ้น

2.2.3 รูปแบบและลักษณะของการบริการสาธารณะ (Forms and Characteristics of Public Service)

การจำแนกรูปแบบของการบริการสาธารณะสามารถพิจารณาได้จากหลายมิติ นอกเหนือจากการจำแนกตามผู้จัดบริการแล้ว ยังสามารถจำแนกตามลักษณะของบริการ ขอบเขต การให้บริการ และระดับของการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีจุดเด่นและข้อจำกัด ที่แตกต่างกัน

1) การบริการโดยภาครัฐในมุมมองเชิงวิพากษ์ การบริการโดยภาครัฐ (Public Provision) แม้จะมีข้อดีในด้านการสร้างมาตรฐานและความครอบคลุม แต่ก็ได้รับการวิพากษ์จาก หลายมุมมอง Wilson (1989) ได้ชี้ให้เห็นว่าระบบราชการมักเผชิญกับปัญหาความล่าช้า ความซ้ำซ้อน ของขั้นตอน และการขาดแรงจูงใจในการพัฒนาคุณภาพบริการ เนื่องจากไม่มีการแข่งขันเหมือน ภาคเอกชน นอกจากนี้ Ostrom (1990) ยังเสนอว่าในบางกรณี การให้ชุมชนจัดการทรัพยากร ส่วนรวมด้วยตนเองอาจมีประสิทธิภาพมากกว่าการจัดการโดยรัฐส่วนกลาง อย่างไรก็ตาม ใน สังคมไทย การบริการโดยภาครัฐยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะ “โครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม” (Social Safety Net) โดยเฉพาะในด้านการศึกษาขั้นพื้นฐาน การสาธารณสุข และการรักษาความ สงบเรียบร้อย ความท้าทายสำคัญจึงอยู่ที่การปรับปรุงประสิทธิภาพของระบบราชการให้สามารถ ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างรวดเร็วและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

2) การบริการแบบร่วมมือกับเครือข่ายการบริหาร การบริการแบบร่วมมือ (Collaborative Service) ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นอย่างมากในทศวรรษที่ผ่านมา ภายใต้แนวคิด “การบริหารจัดการแบบเครือข่าย” (Network Governance) ที่เสนอโดย Klijn และ Koppenjan (2016) ซึ่งเน้นว่าปัญหาสาธารณะในสังคมสมัยใหม่มีความซับซ้อนเกินกว่าที่หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งจะแก้ไขได้โดยลำพัง จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรไม่แสวงหากำไร และภาคประชาสังคม ทั้งนี้ในบริบทของสังคมไทย รูปแบบการบริการแบบร่วมมือที่น่าสนใจคือ ความร่วมมือระหว่างวัดกับหน่วยงานภาครัฐในการจัดบริการสาธารณะ เช่น โครงการวัดส่งเสริมสุขภาพ (Health Promoting Temple) ที่เป็นความร่วมมือระหว่างกระทรวงสาธารณสุขกับวัดในการสร้างเสริมสุขภาพชุมชน โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่เป็นความร่วมมือระหว่างมหาเถรสมาคมกับหน่วยงานปกครอง หรือการใช้วัดเป็นศูนย์พักพิงในภาวะภัยพิบัติ ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างวัดกับหน่วยงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ทั้งนี้ รูปแบบความร่วมมือดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของวัดในฐานะ “กลไกกลาง” ที่สามารถเชื่อมโยงทรัพยากรและความร่วมมือจากหลายภาคส่วนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) การบริการโดยชุมชนและศาสนาในฐานะทุนทางสังคม การบริการสาธารณะโดยชุมชนและศาสนามีรากฐานทางทฤษฎีที่สำคัญ โดยเฉพาะทฤษฎีทุนทางสังคม (Social Capital Theory) ของ Putnam (2000) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม ความไว้วางใจ และบรรทัดฐานร่วม (Shared Norms) เป็นทรัพยากรที่สำคัญไม่น้อยกว่าทรัพยากรทางเศรษฐกิจ วัดในสังคมไทยเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนขององค์กรที่สร้างและสะสมทุนทางสังคมมาอย่างยาวนาน ผ่านกิจกรรมทางศาสนาและการบริการชุมชนที่หลากหลาย อาทิ การบริการโดยองค์กรศาสนามีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากการบริการโดยภาครัฐและภาคเอกชนอย่างชัดเจน ประการแรก แรงจูงใจในการให้บริการมิได้ตั้งอยู่บนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจหรือภารกิจตามกฎหมาย แต่ตั้งอยู่บนอุดมคติทางศาสนาว่าด้วยการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ประการที่สอง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการกับผู้รับบริการมีลักษณะเป็น “ความสัมพันธ์เชิงศรัทธา” (Faith-based Relationship) ที่มีความลึกซึ้งและยั่งยืนกว่าความสัมพันธ์เชิงสัญญา (Contractual Relationship) ประการที่สาม การบริการมีลักษณะเป็นองค์รวม (Holistic) ที่ครอบคลุมทั้งมิติทางกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ นอกจากนี้การบริการโดยชุมชนและศาสนายังมีความยืดหยุ่นสูง สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีความใกล้ชิดกับประชาชนและเข้าใจปัญหาในระดับฐานราก (Grassroots Level) ได้ดีกว่าองค์กรขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดสำคัญคือการขาดทรัพยากรและระบบการจัดการที่เป็นมาตรฐาน จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกับภาคส่วนอื่นเพื่อเสริมศักยภาพในการให้บริการ

4) **ลักษณะของการบริการสาธารณะในมุมมองเชิงเปรียบเทียบ** เมื่อพิจารณาลักษณะของการบริการสาธารณะในเชิงเปรียบเทียบระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคศาสนา จะพบว่ามี ความแตกต่างในหลายมิติ ในด้านเป้าหมาย ภาครัฐมุ่งเน้นการตอบสนองนโยบายสาธารณะ ภาคเอกชนมุ่งเน้นกำไรและความพึงพอใจของลูกค้า ขณะที่ภาคศาสนามุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจและ การสร้างสังคมที่ดีงาม ในด้านแหล่งทรัพยากร ภาครัฐอาศัยงบประมาณจากภาษี ภาคเอกชนอาศัย รายได้จากการขายสินค้าและบริการ ส่วนภาคศาสนาอาศัยปัจจัยจากศรัทธาของประชาชนผ่านระบบ “ทาน” ทั้งนี้ในด้านความรับผิดชอบ ภาครัฐต้องรับผิดชอบต่อประชาชนผ่านกลไกทางการเมืองและ กฎหมาย ภาคเอกชนต้องรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้นและผู้บริโภค ส่วนภาคศาสนาต้องรับผิดชอบต่อพระ ธรรมวินัยและต่อสังคมในฐานะสถาบันทางจิตวิญญาณ นอกจากนี้ ในด้านกลไกการประเมินผล ภาครัฐมักใช้ตัวชี้วัดเชิงนโยบายและผลสัมฤทธิ์ ภาคเอกชนใช้ตัวชี้วัดทางการเงินและความพึงพอใจ ของลูกค้า ขณะที่ภาคศาสนาเน้นผลลัพธ์เชิงคุณค่า เช่น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การพัฒนาจิตใจ และความสงบสุขของชุมชน โดยมีความหลากหลายของรูปแบบการบริการสาธารณะนี้สะท้อนให้เห็น ว่าสังคมไทยมีระบบบริการสาธารณะที่มีลักษณะ “พหุนิยม” (Pluralism) ซึ่งแต่ละภาคส่วนมีบทบาท เสริมซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ การผสมผสานจุดแข็งของแต่ละภาคส่วน เช่น ความเป็นระบบของ ภาครัฐ ความคล่องตัวของภาคเอกชน และความลึกซึ้งทางจิตวิญญาณของภาคศาสนา จะนำไปสู่การ พัฒนาระบบบริการสาธารณะที่มีทั้งประสิทธิภาพและคุณค่าในเชิงสังคม ยิ่งไปกว่านั้น แนวโน้มใน อนาคตของการบริการสาธารณะกำลังมุ่งสู่รูปแบบ “การบริการแบบบูรณาการ” (Integrated Service Delivery) ที่เชื่อมโยงข้อมูล เทคโนโลยี และเครือข่ายความร่วมมือเข้าด้วยกัน เพื่อให้ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างเฉพาะเจาะจง (Personalized Service) และทันที (Real-time Service) ในบริบทนี้ องค์การศาสนายังวัดสามารถมีบทบาทสำคัญในการ เป็น “พื้นที่กลาง” ที่เชื่อมโยงบริการจากหลายภาคส่วนสู่ชุมชน

ดังนั้น การทำความเข้าใจรูปแบบและลักษณะของการบริการสาธารณะอย่างรอบด้านจึง เป็นพื้นฐานสำคัญในการออกแบบระบบบริการที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และสอดคล้องกับบริบท ทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะในสังคมไทยที่มีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ศาสนา และชุมชนอย่าง แนบแน่น การพัฒนาการบริการสาธารณะจึงจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดแบบบูรณาการที่คำนึงถึงทั้งมิติ ทางโครงสร้างและมิติทางคุณค่าอย่างสมดุล

2.1.4 บทบาทของการบริการสาธารณะต่อการพัฒนาสังคม (Role of Public Service in Social Development)

บทบาทของการบริการสาธารณะต่อการพัฒนาสังคมมีความซับซ้อนและหลากหลายมิติมากกว่าที่ ปรากฏในวรรณกรรมทั่วไป การวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งจึงจำเป็นต้องพิจารณาทั้งบทบาทที่เป็นรูปธรรมและ บทบาทเชิงสัญลักษณ์ที่มีอิทธิพลต่อโครงสร้างและวัฒนธรรมของสังคม

1) **การยกระดับคุณภาพชีวิตกับดัชนีการพัฒนามนุษย์** การยกระดับคุณภาพชีวิตผ่านการบริการสาธารณะสามารถวัดผลได้จากดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index: HDI) ที่พัฒนาโดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ซึ่งประกอบด้วยสามมิติหลัก ได้แก่ สุขภาพ การศึกษา และรายได้ Sen (1999) ได้เสนอแนวคิด “ขีดความสามารถ” (Capability Approach) ซึ่งมองว่าเป้าหมายของการพัฒนาไม่ใช่เพียงการเพิ่มรายได้ แต่คือการขยายโอกาสและขีดความสามารถของบุคคลในการใช้ชีวิตที่มีคุณค่า การบริการสาธารณะจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้าง “พื้นที่แห่งเสรีภาพ” (Space of Freedom) ให้ประชาชนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ในบริบทของพระพุทธศาสนา การยกระดับคุณภาพชีวิตมีมิติที่กว้างกว่าแนวคิดตะวันตก เพราะรวมถึง “คุณภาพชีวิตทางจิตวิญญาณ” (Spiritual Well-being) ซึ่งเป็นมิติที่ดัชนีการพัฒนามสมัยใหม่มักละเลย วัดมีบทบาทสำคัญในการให้บริการที่ยกระดับคุณภาพชีวิตทางจิตวิญญาณ เช่น การสอนสมาธิ การเผยแผ่ธรรมะ และการจัดกิจกรรมพัฒนาจิต ซึ่งล้วนมีส่วนช่วยลดความเครียด เสริมสร้างสุขภาพจิต และพัฒนาความสามารถในการเผชิญกับปัญหาชีวิต นอกจากนี้ ในสังคมร่วมสมัยที่เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และวัฒนธรรม การบริการสาธารณะยังมีบทบาทในการสร้าง “ความมั่นคงทางชีวิต” (Human Security) ให้กับประชาชน ไม่ว่าจะเป็นความมั่นคงด้านสุขภาพ ความมั่นคงด้านอาหาร หรือความมั่นคงด้านจิตใจ ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญของคุณภาพชีวิตในศตวรรษที่ 21

2) **การสร้างความเป็นธรรมทางสังคมกับทฤษฎีความยุติธรรม** บทบาทของการบริการสาธารณะในการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีความยุติธรรมของ Rawls (1971) ที่เสนอหลักการสองประการ ได้แก่ หลักเสรีภาพเท่าเทียม (Equal Liberty Principle) และหลักความแตกต่าง (Difference Principle) ที่ว่าความเหลื่อมล้ำทางสังคมจะเป็นที่ยอมรับได้ก็ต่อเมื่อเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกที่ด้อยโอกาสที่สุดในสังคม การบริการสาธารณะจึงต้องออกแบบให้เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มเปราะบางเป็นลำดับแรก โดยมีสังคมไทย วัดมีบทบาทดั้งเดิมในการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมผ่านระบบ “ทานและบุญ” ที่ทำหน้าที่เป็นกลไกการกระจายทรัพยากรจากผู้มีฐานะดีไปสู่ผู้ด้อยโอกาส การบวชเรียนเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการใช้สถาบันศาสนาเป็นช่องทางในการเลื่อนสถานะทางสังคม (Social Mobility) สำหรับบุตรหลานของครอบครัวที่ยากจน ซึ่งเป็นบทบาทที่วัดปฏิบัติมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยโบราณ ยิ่งไปกว่านั้น การบริการสาธารณะยังมีบทบาทในการลด “ความไม่เป็นธรรมเชิงโครงสร้าง” (Structural Inequality) ผ่านการออกแบบนโยบายและบริการที่คำนึงถึงความแตกต่างของกลุ่มประชากร เช่น ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้มีรายได้น้อย ซึ่งเป็นการสร้างระบบสังคมที่มีความครอบคลุม (Inclusive Society) อย่างแท้จริง

3) **การเสริมสร้างทุนทางสังคมกับความเข้มแข็งของชุมชน** Woolcock และ Narayan (2000) ได้จำแนกทุนทางสังคมออกเป็นสามประเภท ได้แก่ ทุนทางสังคมแบบยึดเหนี่ยว (Bonding

Social Capital) ที่เชื่อมโยงคนภายในกลุ่มเดียวกัน ทูทางสังคมแบบเชื่อมขยาย (Bridging Social Capital) ที่เชื่อมโยงคนต่างกลุ่ม และทูทางสังคมแบบเชื่อมต่อ (Linking Social Capital) ที่เชื่อมโยงกลุ่มคนกับสถาบันที่มีอำนาจ วัดในสังคมไทยมีศักยภาพในการสร้างทูทางสังคมทั้งสามประเภท กล่าวคือ กิจกรรมทางศาสนาช่วยเสริมสร้างทูทางแบบยึดเหนี่ยวภายในชุมชน การจัดงานบุญใหญ่ที่รวมคนจากหลายชุมชนช่วยสร้างทูทางแบบเชื่อมขยาย และความสัมพันธ์ของวัดกับหน่วยงานราชการช่วยสร้างทูทางแบบเชื่อมต่อ นอกจากนั้น การบริการสาธารณะยังช่วยสร้าง “ความไว้วางใจทางสังคม” (Social Trust) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาสังคมในระยะยาว เมื่อประชาชนมีความเชื่อมั่นในระบบบริการและสถาบันต่าง ๆ จะนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน และลดความขัดแย้งทางสังคม

4) การพัฒนาคุณธรรมกับบทบาทของสถาบันศาสนา ศาสนามีหน้าที่สำคัญในการสร้างความสำนึกร่วม (Collective Consciousness) ที่ยึดโยงสมาชิกของสังคมเข้าด้วยกัน ในบริบทนี้ การบริการสาธารณะโดยองค์กรศาสนาไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการทางวัตถุเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทในการสร้างและรักษา “ระบบคุณค่าร่วม” (Shared Value System) ของสังคม พระสงฆ์ในฐานะ “ผู้นำทางจิตวิญญาณ” จึงมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกสาธารณะให้กับสมาชิกของชุมชน ทั้งนี้การพัฒนาคุณธรรมผ่านการบริการสาธารณะของวัดมีหลากหลายรูปแบบ เช่น การเทศนาสั่งสอนที่ช่วยพัฒนาปัญญาและจิตใจของประชาชน การจัดค่ายคุณธรรมสำหรับเยาวชนที่ช่วยปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม การจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ที่ช่วยสร้างจิตสาธารณะ และการเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายและมีคุณค่า ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นการบริการสาธารณะในมิติที่ลึกซึ้งกว่าการให้บริการทางวัตถุ ยิ่งไปกว่านั้น ในยุคที่สังคมเผชิญกับวิกฤตด้านคุณธรรมและความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว การบริการสาธารณะโดยสถาบันศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญในการ “ธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม” และสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้กับสังคม

5) การสร้างความยั่งยืนกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ของสหประชาชาติได้กำหนดกรอบการพัฒนาที่ครอบคลุม 17 เป้าหมาย ซึ่งหลายเป้าหมายมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับบทบาทของการบริการสาธารณะ เช่น เป้าหมายที่ 1 ว่าด้วยการขจัดความยากจน เป้าหมายที่ 3 ว่าด้วยสุขภาพและความปลอดภัย เป้าหมายที่ 4 ว่าด้วยการศึกษาที่มีคุณภาพ และเป้าหมายที่ 16 ว่าด้วยสันติภาพ ความยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง การบริการสาธารณะจึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับท้องถิ่น ซึ่งในบริบทของพระพุทธศาสนา แนวคิดเรื่องความยั่งยืนมีรากฐานที่ลึกซึ้งจากหลักธรรมว่าด้วย “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือทางสายกลาง ที่เน้นความพอเหมาะพอดีไม่สุดโต่ง

ไปทางใดทางหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy) ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่เน้นการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน การบริการสาธารณะของวัดจึงมีศักยภาพในการเป็นต้นแบบของการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากมีรากฐานทางปรัชญาที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแนบสนิท นอกจากนี้ การบริการสาธารณะในยุคปัจจุบันควรคำนึงถึง **“ความยั่งยืนเชิงระบบ” (System Sustainability)** ซึ่งเป็นการพิจารณาทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในระยะยาว โดยเฉพาะใน ด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น 1) การจัดการทรัพยากรของวัดอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม วัดสามารถดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่จำเป็น การใช้พลังงานทดแทน และการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ 2) การส่งเสริมวิถีชีวิตที่ลดการบริโภคเกินจำเป็น การเน้นการดำเนินชีวิตที่มีสติและสมดุล ช่วยลดการบริโภคที่ฟุ่มเฟือย และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยการส่งเสริมการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายตามแนวทางพุทธศาสนา ซึ่งช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนในระยะยาวทั้งในระดับบุคคลและสังคม และ 3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับชุมชน การร่วมมือระหว่างองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน ในการสร้างโครงการที่สนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น โครงการการเกษตรที่ยั่งยืน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น หรือการเสริมสร้างความสามารถในการฟื้นฟูระบบนิเวศในระดับชุมชน

แนวทางนี้จะช่วยให้การบริการสาธารณะไม่เพียงแค่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในระยะสั้น แต่ยังสามารถดำรงอยู่และเจริญเติบโตในระยะยาวด้วยความยั่งยืนในทุกมิติ (กิตติศักดิ์ ชูชาติ, 2013)

กล่าวโดยสรุป หลักการ รูปแบบ และบทบาทของการบริการสาธารณะมีความซับซ้อนและหลากหลายมิติมากกว่าที่ปรากฏในกรอบแนวคิดทั่วไป การทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งจำเป็นต้องบูรณาการทั้งแนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์ตะวันตกและภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างกรอบการวิเคราะห์ที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย ทั้งนี้ การบริการสาธารณะโดยคณะสงฆ์มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากการบริการสาธารณะทั่วไป ทั้งในด้านแรงจูงใจ รูปแบบความสัมพันธ์ และมิติของผลลัพธ์ ซึ่งจำเป็นต้องมีกรอบการศึกษาที่เฉพาะเจาะจงเพื่อให้สามารถเข้าใจและพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยิ่งไปกว่านั้น การบูรณาการบทบาทของคณะสงฆ์เข้ากับระบบการบริการสาธารณะของรัฐและชุมชน จะเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยให้เกิดความสมดุลทั้งทางวัตถุและจิตใจ อันจะนำไปสู่สังคมที่มีความเข้มแข็ง เป็นธรรม ทั้งนี้ในบริบทของศาสนา “การบริการสาธารณะ” หมายถึง การที่พระสงฆ์และวัดมีบทบาทในการอำนวยการประโยชน์แก่สังคมทั้งในมิติทางกายภาพและจิตวิญญาณ ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเผยแผ่พระธรรม การอบรมศีลธรรม การเกื้อกูลชุมชน

และการเป็นศูนย์กลางแห่งความสามัคคี บริการเหล่านี้ไม่เพียงตอบสนองความต้องการของประชาชน แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต สร้างความผูกพัน และเสริมความมั่นคงทางจิตใจของสังคมโดยรวม

2.3 หลักพุทธธรรม

การนำหลักพุทธธรรมมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการบริหารและการให้บริการสาธารณะ เป็นการผสมผสาน “มิตินแห่งธรรม” เข้ากับ “มิตินแห่งการบริหาร” เพื่อให้การดำเนินงานเกิดความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพและคุณธรรม พระพุทธศาสนาไม่ได้มุ่งเพียงพิธีกรรมหรือศีลธรรมส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังมีหลักธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในการจัดการองค์กร การพัฒนาสังคม และการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างลึกซึ้งและเป็นระบบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551) ในบริบทของการปกครองคณะสงฆ์และการให้บริการสาธารณะ หลักธรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อกำหนดแนวทางการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์และสงฆ์ในการบริหารงานและการรับใช้สังคม หลักธรรมที่ใช้เป็นกรอบแนวคิดหลัก ได้แก่ สังคหวัตถุ 4 และ พรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์อันดี ความร่วมมือ และคุณธรรมของผู้นำทางจิตวิญญาณ อันเป็นรากฐานสำคัญในการบริหารงานคณะสงฆ์และการทำงานเพื่อสาธารณะประโยชน์อย่างยั่งยืน

2.3.1 ความหมายของสังคหวัตถุ 4

สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการสงเคราะห์และผูกใจมนุษย์ให้เกิดความสามัคคี ความไว้วางใจ และความร่วมมือในสังคม “สังคหะ” แปลว่า การสงเคราะห์ เกื้อกูล หรือการประสานใจ ส่วน “วัตถุ” หมายถึง เหตุหรือหลัก ดังนั้น “สังคหวัตถุ” จึงหมายถึง “หลักธรรมที่เป็นเหตุแห่งการสงเคราะห์หรือผูกใจคน” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

หลักธรรมหมวดนี้เป็นเครื่องมือสำคัญของผู้นำทางศาสนาและสังคมในการบริหารคนและสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงในชุมชน โดยไม่อาศัยอำนาจบังคับ แต่ใช้ความเมตตา การให้ การพูดจาไพเราะ การลงมือช่วยเหลือ และการวางตนเสมอภาคเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจผู้คน พระพุทธองค์ทรงแสดงสังคหวัตถุ 4 ไว้ว่าเป็นธรรมที่ทำให้สังคมยึดเหนี่ยวกันไว้ด้วยความดีงาม และเป็นรากฐานของความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง (ที.ปา. 22/150/220)

สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย

1) ความหมายโดยสัททณัยของคำว่า “ทาน” (Dāna) แปลตามสัททณัยว่า “การให้” หรือ “การสละออก” ทั้งในเชิงวัตถุและนามธรรม มีรากศัพท์มาจากภาษาสันสกฤตและบาลีว่า Dāna ซึ่งมาจากธาตุ dā แปลว่า “ให้” หรือ “มอบ” เมื่อเติมปัจจัย na จึงได้ความหมายว่า “สิ่งที่ให้” หรือ “การกระทำการให้”

ในทางบาลี คำว่า dāna ใช้หมายถึงการสละทรัพย์ สิ่งของ เวลา ความรู้ หรือกำลัง เพื่อประโยชน์ของผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน การให้ในที่นี้ไม่จำกัดเฉพาะสิ่งของ แต่ครอบคลุมถึงการให้ทางจิตใจ เช่น ความเมตตา คำพูดที่ดี หรือความช่วยเหลืออย่างจริงใจ (ที.ปา. 11/215/184) การให้จึงเป็นการปลดปล่อยความยึดมั่น ถือมั่น และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม

พระพุทธองค์ทรงยกย่อง “ทาน” ว่าเป็นกิจกรรมขั้นพื้นฐานที่นำไปสู่ความเจริญทั้งในทางโลกและทางธรรม เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการฝึกจิตให้รู้จักเสียสละและเห็นแก่ส่วนรวม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551) ในบริบทของสังคหวัตถุ 4 “ทาน” จึงมิใช่เพียงการให้ในเชิงวัตถุ แต่เป็นพฤติกรรมของผู้นำและผู้ให้บริการที่มุ่งเกื้อกูลผู้อื่นอย่างจริงใจ เป็นรากฐานสำคัญของการสร้างความไว้วางใจ ความศรัทธา และความร่วมมือในชุมชน

2) ปิยวาจา (Piyavācā) คำว่า “ปิยวาจา” เป็นคำบาลีประกอบจาก piyo (ปิย) แปลว่า “ที่เป็นที่รัก เป็นที่พอใจ” และ vācā (วาจา) แปลว่า “คำพูด” หรือ “ถ้อยคำ” เมื่อนำมารวมกันเป็น piyavācā จึงหมายถึง “คำพูดที่เป็นที่รัก” หรือ “ถ้อยคำอันงดงามไพเราะที่สร้างความชื่นใจ”

ในเชิงสัททนต์ (ตีความตามถ้อยคำ) “ปิยวาจา” หมายถึง วาจาที่เปี่ยมด้วยความจริงใจ เมตตา และความเคารพต่อผู้ฟัง เป็นคำพูดที่ก่อให้เกิดความไว้วางใจ ความอบอุ่น และความปรารถนาดี ไม่ใช่เพียงคำที่ไพเราะทางเสียง แต่ต้องสอดคล้องกับเจตนาอันบริสุทธิ์และสถานการณ์ที่เหมาะสม พระพุทธองค์ทรงจัด “ปิยวาจา” เป็นหนึ่งในสังคหวัตถุ 4 เพราะเป็นวิธีสังเคราะห์ผู้อื่นทางวาจา โดยไม่ต้องใช้วัตถุสิ่งของ (ที.ปา. 22/150/220)

ในทางปฏิบัติ “ปิยวาจา” หมายถึงการใช้ถ้อยคำที่สุภาพ อ่อนโยน ให้เกียรติ และเกื้อกูลจิตใจของผู้ฟัง เช่น คำแนะนำที่สร้างสรรค์ การปลอบโยนด้วยเมตตา การกล่าวคำชมเชยอย่างจริงใจ หรือการพูดจาที่เชื่อมสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551) ผู้นำหรือผู้ให้บริการที่มี “ปิยวาจา” ย่อมสามารถสร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือ ความศรัทธา และลดความขัดแย้งในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในบริบทของคณะสงฆ์และการบริการสาธารณะ “ปิยวาจา” เป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารกับประชาชน เป็นการเผยแผ่ธรรมและสร้างความศรัทธาโดยไม่ต้องบังคับ เป็นการนำธรรมะไปประยุกต์ใช้กับการพูดอย่างมีเมตตาและปัญญา ซึ่งส่งผลให้เกิดความผูกพัน ความเคารพ และความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์กับสังคมโดยรอบ

3) อตถจริยา (Atthacariyā) คำว่า “อตถจริยา” อตถจริยา (อัต-ถะ-จะ-ริ-ยา) เป็นคำบาลีประกอบจากคำว่า อตถ แปลว่า “ประโยชน์” “ผลที่มุ่งหมาย” หรือ “สิ่งอันเป็นสาระแก่นสาร” และ

คำว่า จริยา แปลว่า “ความประพฤติ” “การดำเนิน” หรือ “การกระทำ” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากธาตุ จร หมายถึง ประพฤติ เทียบไป ดำเนิน หรือกระทำ

ดังนั้น อัตถจริยา เมื่อแปลตาม สัททนต์ คือการแปลตามถ้อยคำศัพท์ จึงหมายถึง

“การประพฤติเพื่อประโยชน์”

“การกระทำสิ่งที่เป็นคุณแก่ผู้อื่น”

“การลงมือช่วยเหลือเกื้อกูลให้เกิดประโยชน์”

ในทางพระพุทธศาสนา คำนี้ใช้หมายถึง การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ทั้งทาง วัตถุ ทางสังคม ทางปัญญา และทางจิตใจ เช่น การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก การแนะนำสิ่งที่ดีต้อง การส่งเสริมความเจริญก้าวหน้า หรือการทำความดีให้เกิดประโยชน์ส่วนรวม เป็นหนึ่งในหลัก สังคห วัตถุ 4 อันเป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจและประสานหมู่ชนให้เกิดความสามัคคี (ที.ปา. 22/150/220)

ในเชิงธรรมะ “อัตถจริยา” หมายถึงการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เกื้อกูลต่อผู้อื่น ไม่เพียงแต่ให้คำพูดหรือสิ่งของเท่านั้น แต่รวมถึงการลงมือช่วยเหลือ การปฏิบัติภารกิจ เพื่อให้ผู้อื่น บรรลุประโยชน์ในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ทางกาย วาจา ใจ หรือสังคม พระพุทธองค์ทรงจัด “อัตถจริยา” ไว้ในหมวดสังคหวัตถุ 4 เพื่อเน้นว่าการสงเคราะห์มิได้จบลงที่การให้หรือพูดดีเท่านั้น แต่ ต้องแสดงออกเป็น “การกระทำที่เป็นประโยชน์” อย่างแท้จริง (ที.ปา. 22/150/220)

ตัวอย่างของ “อัตถจริยา” เช่น การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ การร่วมแรงในการพัฒนาชุมชน การชี้แนะทางธรรมด้วยการลงมือฝึกอบรม หรือการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มกำลังเพื่อประโยชน์ของหมู่ คณะ ในพระพุทธศาสนา การปฏิบัติประโยชน์นี้ถือเป็นบุญกิริยาวัตถุอย่างหนึ่ง เพราะเป็นการ แสดงออกถึงเมตตาและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

ในบริบทของคณะสงฆ์และการบริการสาธารณะ “อัตถจริยา” คือบทบาทเชิงรุกของ พระสงฆ์ในการลงมือปฏิบัติเพื่อประโยชน์ของสังคม ไม่ว่าจะเป็นการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชน การเผยแผ่พระธรรม การช่วยเหลือผู้ยากไร้ หรือการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่ทำหน้าที่ด้วยความเสียสละ การกระทำนี้สะท้อนจิตแห่งความเมตตาและความรับผิดชอบต่อส่วนรวมที่เกินกว่าหน้าที่ทางพิธีกรรม เป็นหัวใจ สำคัญของการสร้างความศรัทธาและความร่วมมือในสังคม

4) สมานัตตตา (Samānattatā) คำว่า “สมานัตตตา” เป็นคำบาลีประกอบจาก samāna (สมาน) แปลว่า “เสมอ, เท่าเทียม, เสมอกัน” และ attatā (อัตตตา) ซึ่งมาจาก atta แปลว่า “ตน” รวมกันเป็น Samānattatā มีความหมายตามสัททนต์ว่า “การวางตนเสมอภาค” หรือ “ความเสมอ ภาควางตนกับผู้อื่น” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2562)

ในทางพระพุทธศาสนา “สมานัตตตา” หมายถึง การวางตนให้เสมอภาคกับผู้อื่น ทั้งในการปฏิบัติ การแสดงออก และท่าทีทางจิตใจ ไม่ยกตนข่มผู้อื่น ไม่ถือฐานะหรือตำแหน่งมาแบ่งแยกความสัมพันธ์ พระพุทธองค์ทรงจัด “สมานัตตตา” ไว้ในหมวดสังคหวัตถุ 4 เพื่อแสดงว่าความเสมอภาคเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสงเคราะห์และการสร้างความไว้วางใจในหมู่ชน (ที.ปา. 22/150/220)

ในเชิงปฏิบัติ “สมานัตตตา” หมายถึง การประพฤติน้อย่างเท่าเทียม ไม่ถืออำนาจหรือสถานะมาสร้างกำแพงระหว่างตนกับผู้อื่น เช่น ผู้นำที่ลงมาทำงานร่วมกับประชาชนอย่างใกล้ชิด พระสงฆ์ที่ไม่แบ่งชนชั้นระหว่างพระเถระกับพระใหม่ หรือระหว่างพระกับญาติโยม การกระทำเช่นนี้ทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ ความเคารพซึ่งกันและกัน และความร่วมมือในชุมชน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551)

ในบริบทของคณะสงฆ์และการบริการสาธารณะ “สมานัตตตา” เป็นหลักที่ช่วยลดช่องว่างระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน ทำให้การเผยแผ่พระธรรม การทำงานเพื่อสังคม และการบริหารกิจการสงฆ์เป็นไปอย่างราบรื่น เป็นธรรมชาติ และได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย เมื่อผู้นำมีความเสมอภาคทางพฤติกรรมและจิตใจ ผู้ตามย่อมเกิดศรัทธาและพร้อมที่จะร่วมมืออย่างเต็มที่ จึงกล่าวได้ว่า “สมานัตตตา” เป็นรากฐานของความสามัคคีและความมั่นคงของชุมชน

เมื่อประยุกต์ใช้กับบริบทของคณะสงฆ์และการให้บริการสาธารณะ สังคหวัตถุ 4 ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนอย่างแน่นแฟ้น เป็นฐานของการทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยเฉพาะบทบาทของพระสังฆาธิการในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ ที่ต้องใช้ทั้งธรรมะและปัญญาในการบริหารกิจการและสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วนของสังคม

ในงานศึกษาของ พระสุพรม สุนทโร (นาโม) (2566) ได้มีการประมวลนิยามความหมายของ หลักสังคหวัตถุ 4 ที่มีการให้ความหมายโดยนักวิชาการและคัมภีร์สำคัญไว้อย่างเป็นระบบ โดยสรุปได้ดังนี้

1) ทาน (Dāna) หมายถึง การให้หรือการสละสิ่งของ ความรู้ เวลา หรือกำลัง เพื่อประโยชน์ของผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ถือเป็นการเปิดใจและสร้างสายสัมพันธ์แห่งความไว้วางใจในสังคม

2) ปิยวาจา (Piyavācā) หมายถึง การกล่าววาจาที่ไพเราะ สุภาพ อ่อนโยน และเปี่ยมด้วยความจริงใจ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ความเข้าใจ และความศรัทธาระหว่างบุคคล

3) อัถถจริยา (Atthacariyā) หมายถึง การลงมือปฏิบัติประโยชน์ต่อผู้อื่น ไม่จำกัดเพียงการให้หรือการพูดดี แต่รวมถึงการช่วยเหลือ การร่วมแรงร่วมใจ และการทำสิ่งที่เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

4) สมานัตตตา (Samānattatā) หมายถึง การวางตนอย่างเสมอภาค ไม่ถือฐานะหรือชนชั้นเหนือผู้อื่น เป็นการสร้างความไว้วางใจ ความเคารพ และความสามัคคีในหมู่ชน

จากการประมวลดังกล่าว พระสุพรมได้แสดงให้เห็นว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่มีคุณค่าอย่างยิ่งในการสร้างความสัมพันธ์อันมั่นคงระหว่างผู้นำกับประชาชน และสามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกระดับของสังคม ตั้งแต่ครัวเรือน ชุมชน จนถึงหน่วยงานภาครัฐและคณะสงฆ์

“สังคหวัตถุ 4” หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเหตุให้สงเคราะห์และผูกใจคน เป็นธรรมะที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้เพื่อใช้สร้างความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้น ความสามัคคี และความร่วมมือในหมู่มนุษย์ โดยมีใช้การบังคับด้วยอำนาจ แต่เป็นการเข้าถึงใจด้วยคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่

1) ทาน (Dāna) คือ การให้หรือสละสิ่งของ เวลา แรงกาย หรือความรู้ เพื่อประโยชน์ของผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นจุดเริ่มต้นของความไว้วางใจ

2) ปิยวาจา (Piyavācā) คือ การพูดจาไพเราะ สุภาพ อ่อนโยน และจริงใจ เป็นถ้อยคำที่เชื่อมความสัมพันธ์ให้เกิดความเข้าใจและความศรัทธา

3) อัตถจริยา (Atthacariyā) คือ การประพฤติประโยชน์ ลงมือทำสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นและส่วนรวมอย่างจริงจัง เป็นการสงเคราะห์ด้วยการกระทำ

4) สมานัตตตา (Samānattatā) คือ การวางตนเสมอภาค ไม่ถือฐานะหรือชนชั้นเหนือผู้อื่น ทำให้เกิดความเคารพ ความไว้วางใจ และความเป็นหนึ่งเดียวกัน

โดยสรุป สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและเกื้อกูล เหมาะทั้งสำหรับการครองตน การครองคน และการครองงาน เป็นพื้นฐานสำคัญในการบริหาร การพัฒนาสังคม และการสร้างความสามัคคีภายในชุมชน (ที.ปา. 22/150/220)

สังคหวัตถุ 4 ถูกมองว่าเป็น “หลักธรรมเชิงสังคม” ที่ใช้เชื่อมโยงผู้นำกับประชาชน เป็นเครื่องมือสร้างความศรัทธา ความไว้วางใจ และบรรยากาศการทำงานร่วมกันอย่างสมัครใจ เหมาะสำหรับการบริหารองค์กร การพัฒนาท้องถิ่น และภาครัฐที่เน้นคุณธรรมควบคู่ประสิทธิภาพ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551)

ในมิติของ การสื่อสารและจิตวิทยาสังคม นักวิชาการหลายท่านมองว่า “สังคหวัตถุ 4” เป็นมากกว่าหลักศีลธรรมทั่วไป หากแต่เป็น “กลไกการสื่อสารที่เข้าถึงใจคน” และ “กลยุทธ์ทางจิตวิทยาเชิงบวก” ที่สามารถเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มให้แน่นแฟ้นอย่างยั่งยืน ดังนี้

1) ทาน (Dāna) ทำหน้าที่เป็น “การเปิดใจ” ผ่านการให้โดยไม่หวังผลตอบแทน ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ เวลา หรือความเอื้อเฟื้อ ทำให้ผู้รับรู้สัถึงคุณค่าและความไว้วางใจ เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม (ที.ปา. 22/150/220)

2) ปิยวาจา (Piyavācā) เป็น “เครื่องมือสื่อสารเชิงบวก” ที่ส่งผ่านความรู้สึกปลอดภัยและยอมรับ การใช้ถ้อยคำที่อ่อนโยน จริงใจ และเคารพผู้ฟังช่วยลดกำแพงทางจิตใจ สร้างสายสัมพันธ์ที่ยั่งยืนมากกว่าคำสั่งหรือการบังคับ

3) อัถถจริยา (Atthacariyā) ทำหน้าที่เป็น “การสื่อสารผ่านการกระทำ” (non-verbal communication) การลงมือช่วยเหลือจริงสะท้อนความจริงใจและความน่าเชื่อถือ ทำให้ผู้คนรู้สึกได้รับการเห็นคุณค่าและยอมรับในระดับลึก

4) สมานัตตตา (Samānattatā) เป็น “ภาษากายและท่าทีของความเสมอภาค” เมื่อผู้นำหรือผู้สื่อสารวางตนเสมอภาคกับผู้อื่น จะส่งผลเชิงจิตวิทยาให้เกิดความรู้สึกไว้วางใจ ลดอำนาจเชิงลำดับชั้น และเปิดทางให้เกิดการแลกเปลี่ยนอย่างจริงใจ (ที.ปา. 22/150/220)

กล่าวโดยสรุป ในมิติของการสื่อสารและจิตวิทยาสังคม สังคหวัตถุ 4 ทำหน้าที่เหมือน “สะพานเชื่อมใจ” มากกว่ากรอบศีลธรรม เป็นชุดพฤติกรรมและภาษาที่ช่วยสร้างความไว้วางใจ ความร่วมมือ และความผูกพันอย่างเป็นธรรมชาติ โดยไม่ต้องใช้การบังคับหรืออำนาจ เป็นฐานสำคัญของการสื่อสารที่ยั่งยืนในทุกระดับของสังคม

2.3.2 แนวคิดและหลักการของสังคหวัตถุ 4

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข โดยมีหลักธรรมคำสอนที่หลากหลายเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต หนึ่งในหลักธรรมที่สำคัญยิ่งคือ สังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยการยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่นและการสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ หลักธรรมนี้ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยเฉพาะในสังคหวัตถุสูตร อังคุดตรนิกาย จตุกกนิบาตซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนในสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2559)

สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วยหลักธรรม 4 ประการ ได้แก่ ทาน (การให้) ปิยวาจา (การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะ) อัถถจริยา (การบำเพ็ญประโยชน์) และสมานัตตตา (การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย) หลักธรรมทั้งสี่ประการนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน และเมื่อนำมาปฏิบัติร่วมกันจะทำให้เกิดความสามัคคีและความสามัคคีในสังคม (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต), 2564)

ในบริบทสังคมปัจจุบัน หลักสังคหวัตถุ 4 ยังคงมีความสำคัญและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์กร การศึกษา การเมือง และการดำเนินชีวิตประจำวัน งานวิจัยจำนวนมากได้ศึกษาและยืนยันว่าหลักธรรมเหล่านี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระมหาสมปอง มุทิโต, 2561) เอกสารฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและหลักการของสังคหวัตถุ 4 อย่างครอบคลุม โดยอาศัยหลักฐานทางพุทธศาสตร์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1) องค์ประกอบของสังคหวัตถุ 4 หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม โดยเน้นที่การสร้างความสัมพันธ์ที่มีคุณค่าระหว่างบุคคลในชุมชนและสังคม

โดยรวม หลักสังคหัตถ์ 4 มีทั้งความสำคัญในแง่ของการปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและสงบสุข โดยประกอบด้วย ทาน (Dāna), ปิยวาจา (Piyavācā), อัถถจริยา (Atthacariya), และสมานัตตา (Samānattā) ซึ่งแต่ละองค์ประกอบจะมีการแสดงออกในรูปแบบของการกระทำที่ส่งเสริมคุณธรรมต่าง ๆ ที่ช่วยให้สังคมมีความสุขและมั่นคง

ทาน (Dāna): การให้ ทานหมายถึง การให้ การเสียสละ การแบ่งปันสิ่งของหรือความรู้แก่ผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน ทานในหลักสังคหัตถ์มีความหมายกว้างกว่าการให้ทานทั่วไป เพราะไม่ได้จำกัดเฉพาะการให้วัตถุสิ่งของ แต่ยังครอบคลุมถึงการให้ธรรมะ การให้ความรู้ และการให้อภัย (พระพรหมคุณาภรณ์, 2559) ในพระอภิธรรมปิฎก ทานถูกจำแนกออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ อามิสทาน (การให้วัตถุสิ่งของ) ธรรมทาน (การให้ธรรมะหรือความรู้) และอภัยทาน (การให้อภัย ไม่ถือโทษโกรธเคือง)

ในบริบทของการบริหารจัดการสมัยใหม่ ทานสามารถตีความได้ในหลายมิติ เช่น การให้สวัสดิการแก่พนักงาน การแบ่งปันทรัพยากรในองค์กร การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง การให้โอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2562) งานวิจัยของ Sivaraksa (2015) พบว่า การปฏิบัติตามหลักทานในองค์กรสมัยใหม่ช่วยเสริมสร้างความผูกพันของบุคลากรต่อองค์กร และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานเป็นทีม นอกจากนี้ การให้ยังเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ช่วยให้ชุมชนและสังคมมีความเข้มแข็ง

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร (2560) ได้วิเคราะห์ว่า ทานในหลักสังคหัตถ์มีลักษณะพิเศษคือเป็นการให้เพื่อสงเคราะห์ ไม่ใช่เพื่อบูญเป็นหลัก แต่เป็นการให้เพื่อเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การให้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในสังคม สอดคล้องกับแนวคิดของ Sternberg (2018) ที่เสนอว่าการให้เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความไว้วางใจระหว่างบุคคลในองค์กร

ปิยวาจา (Piyavācā): การพูดจาไพเราะ ปิยวาจาหมายถึง การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน จริงใจ สุภาพ และเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง คำว่า “ปิย” แปลว่า เป็นที่รัก น่ารัก และ “วาจา” แปลว่า คำพูด เมื่อรวมกันจึงหมายถึง คำพูดที่เป็นที่รัก หรือคำพูดที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกเป็นมิตร (พระธรรมปิฎก, 2546) อย่างไรก็ตาม ปิยวาจาไม่ได้หมายความว่าคำพูดที่ประจบสอพลอ แต่เป็นคำพูดที่จริงใจ มีประโยชน์ และกล่าวด้วยเจตนาดี

ในพระสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับองค์ประกอบของวาจาสุภาพไว้ 5 ประการ ได้แก่ กล่าวในเวลาที่เหมาะสม กล่าวด้วยความจริง กล่าวด้วยความอ่อนโยน กล่าวด้วยถ้อยคำที่เป็นประโยชน์ และกล่าวด้วยเมตตาจิต (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ปิยวาจาจึงเป็นมากกว่าการพูดจาสุภาพ แต่เป็นการสื่อสารที่ครอบคลุมทั้งเนื้อหา วิธีการ และเจตนา

ในมิติของการสื่อสารสมัยใหม่ ปิยวาจาสอดคล้องกับหลักการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ (Constructive Communication) และการสื่อสารอย่างสันติ (Nonviolent Communication) ที่พัฒนาโดย Rosenberg (2015) ซึ่งเน้นการสื่อสารที่เคารพความรู้สึกและความต้องการของทุกฝ่าย งานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์ ศุภณัฐ ภูริพัฒน์ (2563) พบว่า การนำหลักปิยวาจามาประยุกต์ใช้ในองค์กรช่วยลดความขัดแย้งในที่ทำงานได้อย่างมีนัยสำคัญ และเพิ่มความพึงพอใจในการทำงานของพนักงาน

นอกจากนี้ Keown (2016) ได้เปรียบเทียบหลักปิยวาจากับแนวคิดการสื่อสารเชิงจริยธรรม (Ethical Communication) ในตะวันตก และพบว่ามีผลคล้ายคลึงกันในแง่ของการให้ความสำคัญกับความจริง ความเมตตา และเจตนาที่ดีในการสื่อสาร แต่ปิยวาจามีมิติเพิ่มเติมในแง่ของจิตวิญญาณและสติที่เป็นรากฐานของการพูด

อัทถจริยา (Atthacariyā): การบำเพ็ญประโยชน์ อัทถจริยาหมายถึง การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น การช่วยเหลือเกื้อกูล และการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม คำว่า "อัทถ" แปลว่า ประโยชน์ และ "จริยา" แปลว่า การประพฤติ ความประพฤติ จึงหมายถึง การประพฤติให้เป็นประโยชน์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559) อัทถจริยาเป็นการแสดงออกทางกายที่เป็นรูปธรรม แตกต่างจากทานที่เน้นการให้วัตถุ และปิยวาจาที่เน้นการพูด อัทถจริยาเน้นการลงมือทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น

อัทถจริยาสามารถจำแนกได้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับสังคม ในระดับบุคคล อัทถจริยาหมายถึงการช่วยเหลือบุคคลใกล้ชิด เช่น ครอบครัว เพื่อน เพื่อนร่วมงาน ในระดับชุมชน หมายถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เช่น การทำความสะอาดพื้นที่สาธารณะ การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และในระดับสังคม หมายถึงการทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์ในวงกว้าง (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2562)

ในบริบทของการจัดการสมัยใหม่ อัทถจริยาสอดคล้องกับแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (Corporate Social Responsibility: CSR) และแนวคิดจิตอาสา (Volunteerism) งานวิจัยของ Daniels (2019) พบว่า องค์กรที่ส่งเสริมให้พนักงานมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคมมีอัตราการลาออกของพนักงานต่ำกว่า และมีผลการดำเนินงานดีกว่าองค์กรที่ไม่ได้ส่งเสริม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าอัทถจริยาไม่เพียงเป็นประโยชน์ต่อผู้รับ แต่ยังเป็นประโยชน์ต่อผู้ให้ด้วย

สมานัตตตา (Samānattatā): การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย สมานัตตตาหมายถึง การวางตนสม่ำเสมอ การมีความเสมอภาค และการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน คำว่า "สมาน" แปลว่า เสมอ เท่ากัน และ "อัทตตา" แปลว่า ความเป็นตน จึงหมายถึง ความเป็นผู้มีตนเสมอ หรือการวางตนเสมอต้นเสมอปลาย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) สมานัตตตาจึงเป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยการวางตนในฐานะที่เหมาะสม ไม่ถือตนว่าเหนือกว่าหรือด้อยกว่าผู้อื่น

2) ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้งสี่ของสังคหวัตถุ

สังคหวัตถุ 4 ไม่ใช่หลักธรรมที่แยกส่วนจากกัน แต่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยแต่ละข้อเป็นส่วนเสริมซึ่งกันและกัน ทานเป็นการสงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของ ปิยวาจาเป็นการสงเคราะห์ด้วยคำพูด อตถจริยาเป็นการสงเคราะห์ด้วยการกระทำ และสมานัตตตาเป็นการสงเคราะห์ด้วยจิตใจ เมื่อรวมกันทั้งหมดจึงครอบคลุมมิติสำคัญทั้ง 4 ด้านของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2564)

พระมหาพรหมชา ฐมมหาโส (2562) ได้วิเคราะห์ว่า สังคหวัตถุ 4 มีลำดับขั้นของการปฏิบัติที่สัมพันธ์กัน กล่าวคือ ทานเป็นขั้นแรกที่ยากที่สุดในการเข้าถึงจิตใจผู้อื่น ปิยวาจาเป็นขั้นที่สองที่ช่วยเสริมความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น อตถจริยาเป็นขั้นที่สามที่แสดงออกด้วยการกระทำอย่างจริงจัง และสมานัตตตาเป็นขั้นสูงสุดที่ต้องอาศัยจิตใจที่เปิดกว้างและเสมอภาค ลำดับนี้สะท้อนให้เห็นว่าสังคหวัตถุ 4 มีพัฒนาการจากภายนอก (วัตถุ) สู่ภายใน (จิตใจ) อย่างเป็นระบบ

3) การประยุกต์ใช้สังคหวัตถุ 4 ในบริบทปัจจุบัน

การประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ คือในการบริหารจัดการองค์กร สังคหวัตถุ 4 สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทานสามารถนำมาใช้ในรูปแบบของการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม ปิยวาจาเป็นพื้นฐานของการสื่อสารในองค์กร อตถจริยาสะท้อนผ่านการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ และสมานัตตตาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้าง (พระมหาสมปอง มุฑิต, 2561)

งานวิจัยของ พระมหาพรหมชา ฐมมหาโส (2562) ที่ศึกษาการนำสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษา พบว่า ผู้บริหารที่ปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ 4 สามารถสร้างแรงจูงใจในการทำงานแก่บุคลากรได้ดีกว่า และองค์กรมีอัตราการลาออกของพนักงานที่ต่ำกว่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Northouse (2021) ที่พบว่า ผู้นำที่มีพฤติกรรมเอื้ออาทรและเสมอภาคจะได้รับการยอมรับจากผู้ตามมากกว่า

ทั้งนี้การประยุกต์ใช้ในการศึกษาศึกษา หมายถึงในการศึกษาศึกษา สังคหวัตถุ 4 สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนและการบริหารสถานศึกษา ครูที่ปฏิบัติตามหลักทานจะเป็นผู้ให้ความรู้อย่างเต็มที่ ครูที่ใช้หลักปิยวาจาจะสื่อสารกับนักเรียนอย่างสร้างสรรค์ ครูที่ปฏิบัติตามหลักอตถจริยาจะเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำประโยชน์ และครูที่มีสมานัตตตาจะปฏิบัติต่อนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียม (พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปญโญ), 2561)

งานวิจัยของ ณรงค์ศักดิ์ โพธิ์อ่อน (2562) พบว่า สถานศึกษาที่นำหลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้ในการบริหาร มีบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดีกว่า นักเรียนมีความสุขในการเรียนมากกว่า และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าสถานศึกษาที่ไม่ได้นำหลักดังกล่าวมาใช้ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ Harvey and Allard (2015) ที่เน้นว่าการบริหารจัดการความหลากหลายในสถานศึกษาด้วยหลักความเสมอภาคและการเอื้ออาทรเป็นปัจจัยสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

4) การประยุกต์ใช้ในการเมืองการปกครอง

สังคหวัตถุ 4 มีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะในสังคมที่มีความขัดแย้งและแตกแยก พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนว่า ผู้ปกครองที่ดีควรยึดหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางในการปกครอง เพราะหลักธรรมเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ปกครองได้รับความเคารพและความไว้วางใจจากประชาชน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในบริบทของการปกครองระบอบประชาธิปไตย หลักสังคหวัตถุ 4 สามารถนำมาเป็นแนวทางในการสร้างธรรมาภิบาล (Good Governance) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและความเสมอภาค

King (2009) ได้ศึกษาบทบาทของหลักธรรมทางพุทธศาสนาต่อการปกครองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และพบว่า ประเทศที่มีรากฐานทางพุทธศาสนาที่แข็งแกร่งมักจะมีค่านิยมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม ซึ่งเป็นผลจากการซึมซับหลักธรรมเช่นสังคหวัตถุ 4 มาอย่างยาวนาน สอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2556) ที่เสนอว่า การนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้ในการปฏิรูปสังคมจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำและสร้างสังคมที่เป็นธรรมได้

กล่าวโดยสรุปสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วย ทาน (การให้) ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ) อตถจริยา (การบำเพ็ญประโยชน์) และสมานัตตตา (การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย) หลักธรรมทั้งสี่ประการนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างเป็นระบบ โดยครอบคลุมมิติสำคัญทั้งด้านวัตถุ วาจา การกระทำ และจิตใจ ซึ่งเป็นมิติพื้นฐานของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยมีสังคหวัตถุ 4 ไม่เพียงเป็นหลักธรรมที่มีคุณค่าในเชิงศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นหลักการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทสมัยใหม่ได้อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหารจัดการ การศึกษา หรือการเมืองการปกครอง หลักธรรมเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดสมัยใหม่ เช่น ภาวะผู้นำแบบรับใช้ ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร และการสื่อสารอย่างสันติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปรัชญาทางพุทธศาสนามีความเป็นสากลและทันสมัย ทั้งนี้ในสังคมปัจจุบันที่เผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความขัดแย้งทางสังคม และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม หลักสังคหวัตถุ 4 สามารถเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดีระหว่างผู้คน หากสมาชิกในสังคมน้อมนำหลักธรรมเหล่านี้ไปปฏิบัติอย่างจริงจัง ย่อมจะนำไปสู่สังคมที่สงบสุข มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

2.4 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เป็นกฎหมายแม่บทที่ใช้เป็นกรอบในการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทยมาเป็นเวลายาวนานกว่าหกทศวรรษ โดยตราขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2505 เพื่อยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 ที่ใช้ระบบการบริหารแบบแบ่งแยกอำนาจตามรูปแบบของรัฐธรรมนูญ ซึ่งผู้ตรากฎหมายในขณะนั้นเห็นว่าเป็นระบบที่บั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505) เจตนารมณ์สำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือการรวมอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ไว้ที่สมเด็จพระสังฆราชในฐานะสกลมหาสังฆปริณายก โดยทรงบัญชาการคณะสงฆ์ผ่านมหาเถรสมาคม อันเป็นองค์กรสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย ทั้งนี้ เพื่อให้การบริหารกิจการพระพุทธศาสนาเป็นไปด้วยความเป็นเอกภาพ สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและจารีตประเพณีของคณะสงฆ์ไทย (วิษณุ เครืองาม, 2559) ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้ผ่านการแก้ไขเพิ่มเติมรวม 4 ครั้ง ได้แก่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พ.ศ. 2547 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 ซึ่งการแก้ไขแต่ละครั้งสะท้อนบริบทของสังคม การเมือง และปัญหาในการปกครองคณะสงฆ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2561)

ในการศึกษาหัวข้อนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอออกเป็นห้าประเด็นย่อย เพื่อให้เห็นภาพรวมของโครงสร้าง แนวคิด และพัฒนาการของกฎหมายคณะสงฆ์ไทยอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการพิจารณาความเป็นมาและเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งถือเป็นกฎหมายหลักในการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทยในยุคสมัยใหม่ กฎหมายฉบับนี้เกิดขึ้นในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองภายหลังการปฏิรูปการปกครองของประเทศ โดยรัฐมีความมุ่งหมายที่จะสร้างความเป็นเอกภาพในการบริหารกิจการพระพุทธศาสนา ให้มีโครงสร้างที่ชัดเจน มีระบบระเบียบ และสามารถประสานกับโครงสร้างของรัฐสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังมีเจตนารมณ์สำคัญในการธำรงรักษาพระธรรมวินัย ควบคู่ไปกับการส่งเสริมบทบาทของคณะสงฆ์ในฐานะสถาบันทางศาสนาที่มีความสำคัญต่อสังคมไทย

ในประเด็นที่สอง กล่าวถึงโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งเป็นประมุขสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย โดยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้กำหนดให้สมเด็จพระสังฆราชทรงมีพระอำนาจในการปกครอง ดูแล และวินิจฉัยกิจการคณะสงฆ์ในภาพรวม ทั้งในด้านการบริหาร การปกครอง และการธำรงรักษาพระธรรมวินัย บทบาทดังกล่าวมิได้เป็นเพียงตำแหน่งเชิงสัญลักษณ์เท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์รวมของอำนาจและความชอบธรรมทางศาสนา ซึ่งส่งผลต่อทิศทางของการ

บริหารคณะสงฆ์โดยรวม อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ พระอำนาจของสมเด็จพระสังฆราชมักดำเนินไป
ในลักษณะของการใช้อำนาจร่วมกับองค์กรคณะสงฆ์อื่น ๆ โดยเฉพาะมหาเถรสมาคม

ประเด็นที่สาม มหาเถรสมาคม ซึ่งถือเป็นองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ในเชิงบริหาร
มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบาย วางระเบียบ และพิจารณาตัดสินกิจการสำคัญของคณะสงฆ์
โดยองค์ประกอบของมหาเถรสมาคมประกอบด้วยพระเถระผู้ทรงสมณศักดิ์ชั้นสูง ซึ่งได้รับการแต่งตั้ง
ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมาย การดำเนินงานของมหาเถรสมาคมมีลักษณะเป็นการบริหาร
แบบคณะบุคคล (collegial body) ซึ่งสะท้อนแนวคิดของการปกครองแบบสมณาริปไตยผสมผสาน
กับระบบราชการ ทั้งนี้ อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมครอบคลุมทั้งด้านการปกครอง การศึกษา
การเผยแผ่ และการวินิจฉัยข้อพิพาทภายในคณะสงฆ์

ในประเด็นที่สี่ การปกครองคณะสงฆ์และการจัดระเบียบวัด กฎหมายได้กำหนดโครงสร้าง
การปกครองในลักษณะลำดับขั้น ตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะ
จังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าอาวาส ซึ่งมีหน้าที่ดูแลกิจการของคณะสงฆ์ในเขตปกครองของตน
การจัดระเบียบวัดถูกกำหนดให้มีสถานะเป็นนิติบุคคลภายใต้การกำกับดูแลของคณะสงฆ์และรัฐใน
บางมิติ โดยเฉพาะในเรื่องทรัพย์สินและการบริหารจัดการภายในวัด แนวทางดังกล่าวสะท้อนความ
พยายามของรัฐในการสร้างระบบบริหารที่มีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันก็รักษาเอกลักษณ์ของการ
ปกครองแบบพระพุทธศาสนา

ในประเด็นที่ห้า นิคหกรรม การสละสมณเพศ และบทกำหนดโทษ ถือเป็นกลไกสำคัญใน
การรักษาระเบียบวินัยภายในคณะสงฆ์ โดยนิคหกรรมเป็นกระบวนการลงโทษทางพระวินัยสำหรับ
พระภิกษุที่กระทำความผิด ซึ่งมีตั้งแต่การว่ากล่าวตักเตือน ไปจนถึงการให้สละสมณเพศในกรณีที่
กระทำความผิดร้ายแรง กระบวนการดังกล่าวมีทั้งมิติทางศาสนาและมิติทางกฎหมาย เนื่องจากบางกรณี
อาจเกี่ยวข้องกับกฎหมายบ้านเมืองด้วย บทกำหนดโทษในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์จึงมีบทบาทใน
การเชื่อมโยงระหว่างระบบพระธรรมวินัยกับระบบกฎหมายของรัฐ เพื่อให้การบังคับใช้มีประสิทธิภาพ
และเป็นธรรม

นอกจากนี้ การศึกษายังได้วิเคราะห์การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 4
พ.ศ. 2561 ซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทย โดยเฉพาะใน
ประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และบทบาทของรัฐในการกำกับดูแลคณะ
สงฆ์ การแก้ไขดังกล่าวมีลักษณะของการรวมศูนย์อำนาจมากขึ้น และเพิ่มบทบาทของฝ่ายรัฐในการ
ตัดสินใจในประเด็นสำคัญ ส่งผลให้เกิดการถกเถียงในเชิงวิชาการเกี่ยวกับความเหมาะสมระหว่าง
หลักการปกครองตนเองของคณะสงฆ์กับการกำกับดูแลโดยรัฐ

เมื่อพิจารณาโดยรวม การพัฒนาของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์สะท้อนให้เห็นถึงความ
พยายามในการปรับตัวของสถาบันสงฆ์ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งใน

ด้านการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันก็ต้องเผชิญกับความท้าทายในการรักษาสมดุลระหว่างอำนาจทางศาสนาและอำนาจของรัฐ การศึกษาประเด็นดังกล่าวจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจพลวัตของการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน และเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาและความต้องการของสังคมในอนาคต

2.4.1 ความเป็นมาและเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

ก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 การปกครองคณะสงฆ์ไทยได้ดำเนินอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 ซึ่งถือเป็นความพยายามสำคัญในการปรับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับระบอบการเมืองสมัยใหม่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 กฎหมายฉบับดังกล่าวได้นำหลักการแบ่งแยกอำนาจตามแบบรัฐธรรมนูญมาใช้ โดยแบ่งออกเป็นสามฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายสังฆนายก (บริหาร) ฝ่ายสังฆสภา (นิติบัญญัติ) และฝ่ายคณะวินัยธร (ตุลาการ) ซึ่งสะท้อนความพยายามในการสร้างระบบถ่วงดุลอำนาจภายในคณะสงฆ์ให้มีลักษณะใกล้เคียงกับรัฐสมัยใหม่ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

อย่างไรก็ตาม แม้แนวคิดดังกล่าวจะมีความก้าวหน้าในเชิงรูปแบบ แต่ในทางปฏิบัติกลับประสบปัญหาหลายประการ โดยเฉพาะความขัดแย้งและความซ้ำซ้อนของอำนาจระหว่างองค์กรทั้งสามฝ่าย ซึ่งส่งผลให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ขาดความคล่องตัว และไม่สอดคล้องกับลักษณะของสังคมชนบทที่เน้นความเป็นเอกภาพและความสอดคล้องตามพระธรรมวินัย ปัญหาดังกล่าวได้รับการสะท้อนอย่างชัดเจนในหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งระบุว่าการจัดดำเนินการกิจการคณะสงฆ์มิใช่กิจการที่เหมาะสมกับการแบ่งแยกอำนาจเพื่อถ่วงดุลในลักษณะเดียวกับรัฐ เนื่องจากอาจบั่นทอนประสิทธิภาพและความเป็นเอกภาพของการปกครอง

ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดแนวคิดในการปรับปรุงกฎหมายคณะสงฆ์ใหม่ให้เหมาะสมกับบริบทของสถาบันสงฆ์ โดยเน้นการรวมศูนย์อำนาจและการกำหนดโครงสร้างที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น อันนำไปสู่การตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการปกครองคณะสงฆ์ไทยในยุคสมัยใหม่ กฎหมายฉบับนี้ได้ยกเลิกระบบการแบ่งแยกอำนาจแบบเดิม และกำหนดให้สมเด็จพระสังฆราชในฐานะสกลมหาสังฆปริณายกทรงเป็นประมุขสูงสุดของคณะสงฆ์ โดยทรงใช้อำนาจผ่านมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นองค์กรบริหารสูงสุดของคณะสงฆ์ ทั้งนี้ เพื่อให้การปกครองมีเอกภาพ มีความต่อเนื่อง และสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้กรอบของกฎหมายและพระธรรมวินัย

เจตนารมณ์หลักของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 สามารถวิเคราะห์ได้เป็นสามประการสำคัญ ประการแรก คือ การฟื้นฟูพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และการอุปถัมภ์คุ้มครองพระพุทธศาสนาตามโบราณราชประเพณี ซึ่งสะท้อน

ความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับพระพุทธศาสนาในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ประการที่สอง คือ การรวมศูนย์อำนาจการปกครองคณะสงฆ์ไว้ที่สมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคม เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพ ลดความขัดแย้ง และเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ และประการที่สาม คือ การธำรงรักษาพระธรรมวินัยให้เป็นหลักในการปกครองและการปฏิบัติของคณะสงฆ์ ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา (วิชฌุ เครืองาม, 2559) นอกจากเจตนารมณ์เชิงหลักการดังกล่าวแล้ว การตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ยังสะท้อนบริบททางการเมืองของประเทศไทยในช่วงเวลานั้นอย่างชัดเจน กล่าวคือ เป็นยุคของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งมีแนวนโยบายในการรวมศูนย์อำนาจของรัฐ เพื่อสร้างเสถียรภาพทางการเมืองและความมั่นคงของชาติ ภายใต้แนวคิด “รัฐพัฒนา” (developmental state) ที่มุ่งเน้นการจัดระเบียบสังคมให้มีความเป็นเอกภาพและมีประสิทธิภาพ การปฏิรูปโครงสร้างคณะสงฆ์จึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการดังกล่าว โดยรัฐมองว่าคณะสงฆ์เป็นสถาบันหลักทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณที่มีบทบาทสำคัญต่อความมั่นคงของชาติ

ในบริบทนี้ การรวมศูนย์อำนาจการปกครองคณะสงฆ์ได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อแก้ไขปัญหาภายในองค์กรเท่านั้น แต่ยังมีนัยทางการเมืองในแง่ของการเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นของชาติ และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันหลักของประเทศ ได้แก่ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ให้มีความสอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกัน (สุรพศ ทวีศักดิ์, 2556) เมื่อพิจารณาในเชิงโครงสร้างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้กำหนดระบบการปกครองคณะสงฆ์ในลักษณะลำดับขั้นที่ชัดเจน ตั้งแต่ระดับส่วนกลางไปจนถึงระดับท้องถิ่น โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรกำหนดนโยบายและควบคุมดูแลในภาพรวม ขณะที่เจ้าคณะในระดับต่าง ๆ ทำหน้าที่บริหารจัดการในเขตปกครองของตน การจัดโครงสร้างดังกล่าวช่วยให้การบริหารคณะสงฆ์มีความเป็นระบบ สามารถควบคุมกำกับได้อย่างทั่วถึง และลดความซ้ำซ้อนของอำนาจ

ในขณะเดียวกัน กฎหมายฉบับนี้ยังพยายามสร้างสมดุลระหว่างอำนาจของรัฐกับความเป็นอิสระของคณะสงฆ์ โดยแม้ว่ารัฐจะมีบทบาทในการกำกับดูแลในบางมิติ แต่การปกครองภายในยังคงยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ อันเป็นการสะท้อนลักษณะเฉพาะของระบบกฎหมายคณะสงฆ์ไทยที่ผสมผสานระหว่างกฎหมายบ้านเมืองกับหลักศาสนา อย่างไรก็ตาม ในเชิงวิพากษ์ นักวิชาการบางส่วนเห็นว่าการรวมศูนย์อำนาจดังกล่าว แม้จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหาร แต่ก็อาจนำไปสู่การกระจุกตัวของอำนาจและการลดทอนกลไกตรวจสอบภายใน ซึ่งอาจส่งผลต่อความโปร่งใสและความรับผิดชอบในระยะยาว ประเด็นนี้จึงเป็นข้อถกเถียงสำคัญในวงวิชาการเกี่ยวกับความเหมาะสมของรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ไทย

โดยสรุป ความเป็นมาและเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการปรับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับบริบทของรัฐสมัย

ใหม่ ขณะเดียวกันก็ยังคงยึดมั่นในหลักพระธรรมวินัยและจารีตประเพณีของพระพุทธศาสนา การผสมผสานดังกล่าวทำให้กฎหมายฉบับนี้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการปกครองคณะสงฆ์ไทยมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นพื้นฐานสำคัญในการวิเคราะห์พัฒนาการของกฎหมายคณะสงฆ์ในระยะต่อไป

2.4.2 โครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของสมเด็จพระสังฆราช

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้กำหนดสถานะ โครงสร้าง และอำนาจหน้าที่ของสมเด็จพระสังฆราชไว้อย่างชัดเจนในหมวด 1 ตั้งแต่มาตรา 7 ถึงมาตรา 11 อันสะท้อนถึงหลักการสำคัญของการรวมศูนย์อำนาจการปกครองคณะสงฆ์ไว้ที่ประมุขสูงสุด เพื่อให้การบริหารกิจการพระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างมีเอกภาพ มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับทั้งหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายของรัฐ

ในประเด็นของโครงสร้างการได้มาซึ่งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช มาตรา 7 ได้กำหนดหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการสถาปนา โดยเดิมบัญญัติให้พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์หนึ่ง ต่อมาได้มีการแก้ไขโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ซึ่งกำหนดให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้เสนอรายนามสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงสถาปนา อย่างไรก็ตาม การแก้ไขดังกล่าวได้ถูกปรับเปลี่ยนอีกครั้งในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 โดยให้กลับไปใช้หลักการเดิม คือ พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ การเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการปรับสมดุลระหว่างอำนาจของรัฐกับพระราชอำนาจตามโบราณราชประเพณี

ในด้านสถานะทางกฎหมาย มาตรา 8 ได้กำหนดให้สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่ง “สกลมหาสังฆปริณายก” ซึ่งหมายถึงประมุขสูงสุดของคณะสงฆ์ไทยทั้งมวล ทรงมีพระอำนาจในการบัญชาการคณะสงฆ์ และทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชเพื่อใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยมีข้อกำหนดสำคัญว่า การใช้อำนาสดังกล่าวต้องไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาชน หลักการนี้สะท้อนลักษณะของการปกครองที่ผสมผสานระหว่างอำนาจทางศาสนาและหลักนิติรัฐ กล่าวคือ แม้สมเด็จพระสังฆราชจะทรงมีอำนาจสูงสุดในเชิงโครงสร้าง แต่การใช้อำนาจยังคงต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายและหลักธรรม (วรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2560)

นอกจากนี้ อำนาจหน้าที่ของสมเด็จพระสังฆราชยังครอบคลุมถึงการกำกับดูแลการปกครองคณะสงฆ์ในภาพรวม การส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม การรักษาพระธรรมวินัย และการกำหนดแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นบทบาทที่มีทั้งมิติทางการบริหารและมิติทางจิตวิญญาณควบคู่กัน กล่าวได้ว่าสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นทั้งผู้นำเชิงนโยบายและศูนย์รวมความชอบธรรมทางศาสนา

ในกรณีที่ไม่มีสมเด็จพระสังฆราช หรือไม่สามารถทรงปฏิบัติหน้าที่ได้ มาตรา 10 ได้กำหนดกลไกในการรักษาความต่อเนื่องของอำนาจ โดยให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน ทั้งนี้ บทบัญญัติดังกล่าวได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมหลายครั้ง โดยเฉพาะพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พ.ศ. 2547 ที่เปิดโอกาสให้สามารถแต่งตั้งคณะบุคคลขึ้นมาปฏิบัติหน้าที่แทนในลักษณะองค์คณะได้ การแก้ไขนี้มีความสำคัญในเชิงปฏิบัติเนื่องจากช่วยลดความเสี่ยงของภาวะสุญญากาศทางอำนาจ และเสริมสร้างความมั่นคงในการบริหารคณะสงฆ์

ในส่วนของการพ้นจากตำแหน่ง มาตรา 11 ได้กำหนดเหตุแห่งการพ้นจากตำแหน่งของสมเด็จพระสังฆราชไว้สี่ประการ ได้แก่ มรณภาพ พ้นจากความเป็นพระภิกษุ ลาออก และการทรงพระกรุณาโปรดให้ออก โดยเฉพาะเหตุประการสุดท้ายซึ่งถูกเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ถือเป็นบทบัญญัติที่สะท้อนพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการกำกับดูแลสถาบันสงฆ์ตามโบราณราชประเพณี และเป็นกลไกสำคัญในการรักษาความเรียบร้อยของการปกครองคณะสงฆ์ (วิชฌุ เครืองาม, 2559)

นอกจากนี้ การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 โดยการเพิ่มมาตรา 5 ตรี ได้ต่อยอดบทบาทของพระมหากษัตริย์ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา โดยบัญญัติให้ทรงมีพระราชอำนาจในการแต่งตั้ง สถาปนา และถอดถอนสมณศักดิ์ รวมถึงการแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคม บทบัญญัตินี้สะท้อนให้เห็นถึงการยืนยันหลักการดั้งเดิมของระบบการปกครองคณะสงฆ์ไทยที่เชื่อมโยงกับสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างแนบแน่น เมื่อพิจารณาในเชิงวิเคราะห์ โครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของสมเด็จพระสังฆราชภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม แสดงให้เห็นถึงลักษณะของการปกครองแบบรวมศูนย์ (centralized governance) ที่มุ่งเน้นความเป็นเอกภาพและความมีเสถียรภาพขององค์กร อย่างไรก็ตาม การรวมศูนย์อำนาจดังกล่าวก็ต้องอาศัยกลไกควบคุมและถ่วงดุลในรูปแบบอื่น เช่น การกำหนดให้การใช้อำนาจต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม ในอีกด้านหนึ่ง นักวิชาการบางส่วนได้ตั้งข้อสังเกตว่า แม้โครงสร้างดังกล่าวจะช่วยให้การบริหารมีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพ แต่ก็อาจนำไปสู่การกระจุกตัวของอำนาจ และการจำกัดบทบาทของพระภิกษุระดับล่างในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ดังนั้น การพัฒนาระบบการปกครองคณะสงฆ์ในอนาคตอาจต้องพิจารณาถึงการสร้างสมดุลระหว่างประสิทธิภาพในการบริหารกับการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส

โดยสรุป โครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของสมเด็จพระสังฆราชตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เป็นกลไกสำคัญในการกำหนดทิศทางการปกครองคณะสงฆ์ไทย โดยมีลักษณะเป็นการผสมผสานระหว่างหลักพระธรรมวินัย หลักนิติรัฐ และโบราณราชประเพณี การจัดวางบทบาท

ดังกล่าวช่วยให้คณะสงฆ์สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงภายใต้บริบทของสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป และยังคงรักษาเอกลักษณ์ของพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างต่อเนื่อง

2.4.3 มหาเถรสมาคม : องค์ประกอบและอำนาจหน้าที่

มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ไทย มีสถานะเป็นทั้งองค์กรบริหารและองค์กรวินัยชี้ขาดในกิจการคณะสงฆ์ ตามบทบัญญัติในหมวด 2 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ตั้งแต่มาตรา 12 ถึงมาตรา 19 โดยองค์ประกอบของมหาเถรสมาคมได้รับการแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลายครั้งตามพัฒนาการของกฎหมายคณะสงฆ์ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2561) ในเชิงโครงสร้าง มหาเถรสมาคมประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน และมีกรรมการโดยตำแหน่งซึ่งได้แก่สมเด็จพระราชาคณะชั้นผู้ใหญ่ รวมถึงพระเถระที่ได้รับการแต่งตั้งตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด องค์ประกอบดังกล่าวสะท้อนลักษณะของการรวมศูนย์อำนาจไว้ในกลุ่มพระเถระชั้นสูง ซึ่งมีทั้งประสบการณ์ ความรู้ และสถานะทางสมณศักดิ์ อันเป็นกลไกที่มุ่งให้การบริหารคณะสงฆ์ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบในแต่ละช่วงเวลาก็ดำเนินให้เห็นถึงความพยายามในการปรับโครงสร้างให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ในด้านอำนาจหน้าที่ มหาเถรสมาคมมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและวางระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีอำนาจออกกฎหมายมหาเถรสมาคม ซึ่งมีผลผูกพันต่อพระภิกษุสามเณรทั่วประเทศ อำนาจดังกล่าวครอบคลุมทั้งด้านการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการรักษาพระธรรมวินัย นอกจากนี้ มหาเถรสมาคมยังมีหน้าที่ในการพิจารณาแต่งตั้ง ถอดถอน และโยกย้ายพระสังฆาธิการในระดับต่าง ๆ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการบริหารทรัพยากรบุคคลของคณะสงฆ์

อีกทั้ง มหาเถรสมาคมยังมีบทบาทในฐานะองค์กรวินัยชี้ขาด โดยทำหน้าที่พิจารณาปัญหา ข้อพิพาท หรือข้อร้องเรียนที่เกิดขึ้นภายในคณะสงฆ์ โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมวินัยหรือการประพฤติผิดของพระภิกษุ การทำหน้าที่ดังกล่าวสะท้อนลักษณะของการเป็น “ศาลสงฆ์” ในเชิงโครงสร้าง แม้จะมีได้เป็นศาลในระบบกฎหมายของรัฐโดยตรง แต่ก็มีอำนาจในการตัดสินที่มีผลกระทบต่อสถานะของพระภิกษุในทางศาสนาอย่างมีนัยสำคัญ ในมิติของการบริหารเชิงนโยบาย มหาเถรสมาคมยังมีบทบาทในการกำหนดทิศทางของการพัฒนาคณะสงฆ์ไทยในระยะยาว เช่น การส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม การพัฒนาการเผยแผ่ในรูปแบบใหม่ และการปรับตัวของคณะสงฆ์ต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกสมัยใหม่ ทั้งนี้ การดำเนินงานของมหาเถรสมาคมต้องอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการและสนับสนุนการดำเนินงานในเชิงปฏิบัติอย่างใดก็ตาม แม้ว่ามหาเถรสมาคมจะมีอำนาจอย่างกว้างขวาง แต่การใช้ อำนาจดังกล่าวก็ต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย พระธรรมวินัย และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นข้อจำกัดเชิงหลักการที่สำคัญ เพื่อป้องกันมิให้การใช้ อำนาจ

เบี่ยงเบนไปจากเป้าหมายของการธำรงรักษาพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ยังต้องคำนึงถึงหลักธรรมาภิบาล เช่น ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความเป็นธรรม ซึ่งเป็นหลักการที่ได้รับความสำคัญมากขึ้นในสังคมร่วมสมัย

เมื่อพิจารณาในเชิงวิเคราะห์ จะเห็นได้ว่ามหาเถรสมาคมมีลักษณะเป็นองค์กรที่ผสมผสานระหว่างระบบการปกครองแบบดั้งเดิมของคณะสงฆ์กับระบบราชการสมัยใหม่ กล่าวคือ ในด้านหนึ่งยังคงยึดโยงกับลำดับชั้นทางสมณศักดิ์และอาวุโส ขณะที่อีกด้านหนึ่งก็มีการกำหนดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบตามแบบแผนของกฎหมายสมัยใหม่ การผสมผสานดังกล่าวทำให้มหาเถรสมาคมสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการรักษาเสถียรภาพของคณะสงฆ์ไทยได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในแต่ละฉบับ โดยเฉพาะฉบับที่ 4 พ.ศ. 2561 ยังส่งผลต่อบทบาทและโครงสร้างของมหาเถรสมาคมในบางประการ เช่น การปรับกระบวนการแต่งตั้งและบทบาทขององค์กรในความสัมพันธ์กับรัฐ ซึ่งสะท้อนแนวโน้มของการเพิ่มบทบาทของรัฐในการกำกับดูแลคณะสงฆ์ อันนำไปสู่ข้อถกเถียงในเชิงวิชาการเกี่ยวกับความเป็นอิสระของคณะสงฆ์และขอบเขตอำนาจของมหาเถรสมาคม โดยสรุป มหาเถรสมาคมเป็นสถาบันหลักในการปกครองคณะสงฆ์ไทยที่มีบทบาททั้งในด้านการบริหาร การกำหนดนโยบาย และการวินิจฉัยชี้ขาดองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมสะท้อนถึงความพยายามในการสร้างระบบการปกครองที่มีเอกภาพ มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับทั้งหลักพระธรรมวินัยและหลักกฎหมายของรัฐ อันเป็นปัจจัยสำคัญในการธำรงรักษาและพัฒนาพระพุทธศาสนาในสังคมไทยให้ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

1) องค์ประกอบของมหาเถรสมาคม

องค์ประกอบของมหาเถรสมาคมถือเป็นหัวใจสำคัญของโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทย เนื่องจากเป็นองค์กรสูงสุดที่มีบทบาททั้งในเชิงบริหาร นโยบาย และการวินิจฉัยชี้ขาดในกิจการของคณะสงฆ์ การกำหนดองค์ประกอบของมหาเถรสมาคมจึงสะท้อนถึงแนวคิดพื้นฐานของกฎหมายคณะสงฆ์ในแต่ละยุคสมัย ทั้งในมิติของการกระจายหรือรวมศูนย์อำนาจ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์และรัฐ ตามบทบัญญัติดั้งเดิมของมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้กำหนดให้มหาเถรสมาคมประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง และมีสมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง พร้อมทั้งมีพระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งเพิ่มเติมอีกจำนวนหนึ่งโดยกำหนดจำนวนขั้นต่ำและขั้นสูงไว้อย่างชัดเจน โครงสร้างดังกล่าวสะท้อนแนวคิดของการรวมศูนย์อำนาจไว้ในกลุ่มพระเถระชั้นสูง โดยเฉพาะผู้ที่มีสมณศักดิ์ระดับสมเด็จพระราชาคณะ ซึ่งถือเป็นผู้มีอาวุโสและมีบทบาทสำคัญในคณะสงฆ์ ลักษณะสำคัญขององค์ประกอบในรูปแบบเดิมคือการให้ความสำคัญกับ “สมณศักดิ์” และ “อาวุโสโดยตำแหน่ง” เป็นเกณฑ์หลักในการเข้าสู่อำนาจการเป็นกรรมการมหาเถรสมาคม

กล่าวคือ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระราชาคณะจะมีสิทธิเป็นกรรมการโดยอัตโนมัติ ซึ่งสะท้อนระบบลำดับชั้น (hierarchical system) ของคณะสงฆ์ไทยที่ให้ความสำคัญกับความอาวุโสและตำแหน่งทางศาสนา อย่างไรก็ตาม ระบบดังกล่าวก็มีข้อจำกัดในแง่ของความยืดหยุ่น เนื่องจากไม่เปิดโอกาสให้พระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถแต่ยังมิได้ดำรงสมณศักดิ์สูงได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายต่อมา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมองค์ประกอบของมหาเถรสมาคมในบางประการ โดยเฉพาะการเพิ่มจำนวนกรรมการที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งได้ไม่เกิน 12 รูป ซึ่งเป็นการขยายขอบเขตของดุลพินิจในการคัดเลือกบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งกรรมการ อันเป็นความพยายามในการเพิ่มความยืดหยุ่นให้กับโครงสร้างเดิม และเปิดโอกาสให้สามารถดึงบุคคลที่มีความเหมาะสมเข้ามามีบทบาทมากขึ้น แม้ว่าจะยังคงยึดโยงกับระบบสมณศักดิ์เป็นหลักก็ตาม อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดเกิดขึ้นจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 ซึ่งได้ปรับโครงสร้างองค์ประกอบของมหาเถรสมาคมใหม่อย่างมีนัยสำคัญ โดยมาตรา 12 ที่แก้ไขใหม่กำหนดให้มหาเถรสมาคมประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานกรรมการ และมีการกรรมการอื่นอีกไม่เกินยี่สิบรูป ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากสมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ หรือพระภิกษุที่มีพรรษาและจริยวัตรเหมาะสมต่อการปกครองคณะสงฆ์ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนนัยสำคัญหลายประการ

ประการแรก คือ การยกเลิกระบบที่ให้สมเด็จพระราชาคณะทุกองค์เป็นกรรมการโดยอัตโนมัติ ซึ่งเท่ากับเป็นการลดบทบาทของหลัก “ตำแหน่งโดยอัตโนมัติ” (ex officio) และหันมาใช้ระบบ “การแต่งตั้ง” เป็นหลัก

ประการที่สอง คือ การขยายคุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับแต่งตั้งให้กว้างขึ้น โดยมีได้จำกัดเฉพาะผู้ที่มีสมณศักดิ์สูง แต่รวมถึงพระภิกษุที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในด้านพรรษาและจริยวัตร ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารคณะสงฆ์มากขึ้น

ประการที่สาม คือ การกำหนดให้การแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ซึ่งอาจทรงปรึกษากับสมเด็จพระสังฆราชก่อนก็ได้ การเปลี่ยนแปลงนี้มีนัยสำคัญในเชิงโครงสร้าง เนื่องจากเป็นการเพิ่มบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในการกำหนดองค์ประกอบขององค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างสถาบันหลักของชาติ และเป็นการยืนยันหลักโบราณราชประเพณีในการอุปถัมภ์ค้ำครองพระพุทธศาสนา และในเชิงวิเคราะห์ การปรับโครงสร้างองค์ประกอบของมหาเถรสมาคมในปี พ.ศ. 2561 สามารถมองได้ว่าเป็นการเปลี่ยนผ่านจากระบบที่เน้น “อาวุโสโดยตำแหน่ง” ไปสู่ระบบที่เน้น “การคัดเลือกโดยคุณสมบัติและความเหมาะสม” มากขึ้น ซึ่งอาจช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารและเปิดโอกาสให้เกิดความหลากหลายของบุคลากร อย่างไรก็ตาม ก็มีข้อถกเถียงในเชิงวิชาการ

เกี่ยวกับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยเฉพาะในประเด็นของความเป็นอิสระของคณะสงฆ์ และระดับของการมีส่วนร่วมของพระภิกษุในระบบการปกครอง นักวิชาการบางส่วนเห็นว่าการเพิ่มบทบาทของพระมหากษัตริย์ในการแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคม อาจช่วยเสริมสร้างความชอบธรรมและความเป็นเอกภาพขององค์กร ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งมองว่าอาจเป็นการเพิ่มอิทธิพลของปัจจัยภายนอกต่อการบริหารคณะสงฆ์ ซึ่งควรตั้งอยู่บนหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ประเด็นดังกล่าวจึงเป็นข้อถกเถียงที่สะท้อนความซับซ้อนของการออกแบบโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย นอกจากนี้ การกำหนดจำนวนกรรมการไม่เกินยี่สิบรูป ยังเป็นการควบคุมขนาดขององค์กรให้มีความเหมาะสม ไม่ใหญ่เกินไปจนขาดความคล่องตัว หรือเล็กเกินไปจนขาดความหลากหลายในการตัดสินใจ โครงสร้างดังกล่าวจึงพยายามสร้างสมดุลระหว่าง “ประสิทธิภาพ” และ “การมีส่วนร่วม” ในระดับหนึ่ง โดยสรุป องค์ประกอบของมหาเถรสมาคมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม โดยเฉพาะฉบับที่ 4 พ.ศ. 2561 สะท้อนพัฒนาการสำคัญของระบบการปกครองคณะสงฆ์ไทย จากรูปแบบที่ยึดโยงกับสมณศักดิ์และอาวุโส ไปสู่รูปแบบที่เน้นการคัดเลือกตามคุณสมบัติและความเหมาะสมมากขึ้น พร้อมทั้งเพิ่มบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในการกำหนดโครงสร้างองค์กร การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีทั้งข้อดีในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพและข้อท้าทายในด้านความเป็นอิสระและการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการศึกษาและพิจารณาอย่างต่อเนื่องในอนาคต (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2561)

2) อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม

อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมเป็นแกนกลางของระบบการปกครองคณะสงฆ์ไทย เนื่องจากเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่กำกับดูแล ควบคุม และกำหนดทิศทางการดำเนินกิจการพระพุทธศาสนาในภาพรวม โดยบทบัญญัติที่สำคัญปรากฏในมาตรา 15 ตรี ซึ่งเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมไว้ 5 ประการ อันสะท้อนบทบาททั้งในเชิงบริหาร นโยบาย และการรักษาระเบียบวินัยของคณะสงฆ์อย่างครบถ้วน

ประการแรก มหาเถรสมาคมมีหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม ซึ่งถือเป็นภารกิจหลักในเชิงบริหาร โดยครอบคลุมการกำกับดูแลพระสงฆ์ในทุกระดับ ตั้งแต่ส่วนกลางไปจนถึงระดับวัด การปกครองในลักษณะนี้มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ ความมีระเบียบ และความสงบเรียบร้อยภายในสังฆมณฑล อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการธำรงรักษาพระพุทธศาสนาในฐานะสถาบันทางสังคม

ประการที่สอง มหาเถรสมาคมมีอำนาจในการปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร ซึ่งเป็นกระบวนการพื้นฐานของการสืบทอดพระพุทธศาสนา อำนาจดังกล่าวรวมถึงการ

กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขของการบรรพชา เพื่อให้การเข้าสู่สมณเพศเป็นไปอย่างถูกต้อง ตามพระธรรมวินัย และเหมาะสมกับบริบทของสังคมในแต่ละยุคสมัย

ประการที่สาม มหาเถรสมาคมมีหน้าที่ในการควบคุมและส่งเสริมกิจการด้านต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ ได้แก่ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นบทบาทที่สะท้อนความเชื่อมโยงระหว่างคณะสงฆ์ กับสังคมโดยรวม กล่าวคือ คณะสงฆ์มีได้ทำหน้าที่เพียงในเชิงศาสนาเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทในการ พัฒนาสังคม การศึกษา และการช่วยเหลือประชาชนในด้านต่าง ๆ อีกด้วย

ประการที่สี่ มหาเถรสมาคมมีหน้าที่ในการรักษาหลักพระธรรมวินัย ซึ่งถือเป็นหัวใจ ของพระพุทธศาสนา อำนาจหน้าที่ในข้อนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการคุ้มครองความ บริสุทธิ์ของพระศาสนา และเป็นหลักประกันว่าการปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรจะไม่เบี่ยงเบนไปจาก หลักธรรมคำสอนดั้งเดิม

ประการที่ห้า มหาเถรสมาคมมีหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจอื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ใน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์หรือกฎหมายอื่น ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่เปิดโอกาสให้มหาเถรสมาคมสามารถ ปรับบทบาทให้สอดคล้องกับสถานการณ์และภารกิจใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กฎหมายได้ให้อำนาจมหาเถร สมาคมในการตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วาระระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติ หรือออกประกาศ โดยต้องไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย อำนาจในการตรากฎหมายมหาเถรสมาคมนี้มี ลักษณะสำคัญในเชิงกฎหมาย เนื่องจากเป็นเครื่องมือในการกำหนดหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่มีผลผูกพันต่อพระภิกษุสามเณรทั่วประเทศ

ในเชิงวิเคราะห์ อำนาจดังกล่าวสามารถเปรียบเทียบกับอำนาจนิติบัญญัติในระบบของ รัฐ กล่าวคือ มหาเถรสมาคมสามารถออก “กฎ” ที่มีลักษณะเป็นกฎหมายลำดับรองเพื่อใช้ในการ บริหารจัดการองค์กรของตนเอง อย่างไรก็ตาม อำนาจนี้มีใช้อำนาจที่เป็นอิสระโดยสมบูรณ์ แต่ต้องอยู่ ภายใต้กรอบของกฎหมายแม่บทและพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นข้อจำกัดเชิงหลักการที่สำคัญ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2560)

นอกจากนี้ มาตรา 15 จัตวา ยังได้ให้อำนาจมหาเถรสมาคมในการตรากฎเพื่อกำหนดโทษ หรือวิธีการลงโทษทางการปกครองสำหรับพระภิกษุและสามเณรที่ประพฤติให้เกิดความเสียหายแก่ พระศาสนาและการปกครองของคณะสงฆ์ อำนาจดังกล่าวสะท้อนบทบาทของมหาเถรสมาคมในฐานะ องค์กรที่มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยและความบริสุทธิ์ของสังคม โดยกำหนดโทษทาง ปกครองนี้อาจครอบคลุมตั้งแต่การว่ากล่าวตักเตือน การภาคทัณฑ์ ไปจนถึงการให้พ้นจากตำแหน่ง หรือสถานะบางประการในทางคณะสงฆ์

ในเชิงโครงสร้าง อำนาจในการกำหนดโทษดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงลักษณะของมหาเถรสมาคมที่มีได้เป็นเพียงองค์กรบริหารเท่านั้น แต่ยังมีลักษณะเป็นองค์กรกึ่งตุลาการ (quasi-judicial body) ที่สามารถพิจารณาและตัดสินกรณีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของพระภิกษุสามเณรได้ในระดับหนึ่ง เมื่อพิจารณาโดยรวม อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีลักษณะครอบคลุมทั้งสามมิติสำคัญ ได้แก่ มิติการบริหาร (การปกครองคณะสงฆ์) มิตินโยบาย (การกำหนดแนวทางและส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา) และมิติการควบคุม (การรักษาพระธรรมวินัยและการกำหนดโทษ) การรวมอำนาจทั้งสามมิตินี้ไว้ในองค์กรเดียวสะท้อนถึงแนวคิดของการปกครองแบบรวมศูนย์ ซึ่งมุ่งเน้นความเป็นเอกภาพและประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การรวมอำนาจในลักษณะดังกล่าวก็เป็นประเด็นที่ได้รับการอภิปรายในเชิงวิชาการ โดยมีทั้งมุมมองที่เห็นว่าเป็นความจำเป็นเพื่อรักษาความเป็นระเบียบของคณะสงฆ์ และมุมมองที่ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับความจำเป็นในการสร้างกลไกตรวจสอบและถ่วงดุลภายใน เพื่อให้การใช้อำนาจเป็นไปอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม โดยสรุป มหาเถรสมาคมมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในฐานะองค์กรสูงสุดของคณะสงฆ์ไทยที่มีอำนาจหน้าที่ครอบคลุมทั้งด้านการปกครอง การกำหนดนโยบาย และการรักษาระเบียบวินัย อำนาจในการตรากฎหมายมหาเถรสมาคมและกำหนดโทษทางปกครองเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การบริหารคณะสงฆ์สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย อันเป็นพื้นฐานของการธำรงรักษาพระพุทธศาสนาในสังคมไทยต่อไป

2.4.4 การปกครองคณะสงฆ์และการจัดระเบียบวัด

การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 หมวด 3 และการจัดระเบียบวัดตามหมวด 5 เป็นกลไกสำคัญในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับส่วนกลางจนถึงระดับวัดและพระภิกษุรายรูป โดยมีโครงสร้างการปกครองที่เป็นลำดับขั้นและมีวัดเป็นหน่วยพื้นฐานในการจัดระเบียบคณะสงฆ์ (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505)

1) การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ (ว่าด้วยงาน 6 ด้าน)

การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การบริหารกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทยดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ โดยเฉพาะบทบัญญัติในมาตรา 20 ซึ่งกำหนดหลักการพื้นฐานว่าคณะสงฆ์ทั้งหมดต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม และการจัดระเบียบการปกครองต้องเป็นไปตามกฎหมายมหาเถรสมาคม หลักการดังกล่าวสะท้อนบทบาทของมหาเถรสมาคมในฐานะองค์กรศูนย์กลางที่มีอำนาจสูงสุดในการกำหนดโครงสร้าง แนวทาง และนโยบายการบริหารคณะสงฆ์ทั้งในระดับส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ภายใต้โครงสร้างดังกล่าว การดำเนินกิจการของคณะสงฆ์ได้ถูกจัดระบบให้ครอบคลุม “งาน 6 ด้าน” ซึ่งเป็นกรอบการบริหารหลักที่ใช้ในการกำกับดูแลและพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาอย่างรอบด้าน อันประกอบด้วยงานด้านการปกครอง การศาสนศึกษา

การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยแต่ละด้านมีบทบาทเฉพาะที่เชื่อมโยงกันเป็นระบบ

ประการแรก ด้านการปกครอง เป็นแกนหลักของการบริหารคณะสงฆ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความเป็นเอกภาพ และความมั่นคงของสังฆมณฑล การปกครองดำเนินไปตามโครงสร้างลำดับชั้น ตั้งแต่มหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบล จนถึงระดับวัด โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองสูงสุดในระดับฐานราก โครงสร้างดังกล่าวช่วยให้การสั่งการและการกำกับดูแลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ประการที่สอง ด้านการศาสนศึกษา ครอบคลุมการจัดการศึกษาเกี่ยวกับพระธรรมวินัยทั้งในระดับนักธรรมและพระปริยัติธรรม ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาความรู้และศักยภาพของพระภิกษุสามเณร การส่งเสริมการศึกษานี้มีเป้าหมายเพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมอย่างถูกต้อง และสามารถทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีคุณภาพ

ประการที่สาม ด้านการศึกษาสงเคราะห์ เป็นบทบาทที่เชื่อมโยงคณะสงฆ์กับสังคมในมิติของการให้โอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน เช่น การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา หรือการสนับสนุนการศึกษาของเยาวชนในชุมชน งานด้านนี้สะท้อนบทบาทของคณะสงฆ์ในฐานะ “ผู้ให้” และ “ผู้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์” ของสังคมไทย

ประการที่สี่ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นภารกิจหลักที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักธรรมคำสอนไปสู่ประชาชน ผ่านรูปแบบต่าง ๆ เช่น การแสดงธรรม การสอนศีลธรรม การจัดกิจกรรมทางศาสนา และการใช้สื่อสมัยใหม่ งานด้านนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทสังคมร่วมสมัยที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ประการที่ห้า ด้านการสาธารณูปการ หมายถึงการก่อสร้าง บำรุงรักษา และพัฒนาสถานที่ทางศาสนา เช่น วัด ศาสนสถาน และสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง งานด้านนี้ช่วยสนับสนุนให้การประกอบศาสนกิจเป็นไปอย่างเหมาะสม และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม

ประการที่หก ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจที่มุ่งช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบภัย การสงเคราะห์ผู้ยากไร้ การจัดกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ ซึ่งสะท้อนบทบาทของคณะสงฆ์ในฐานะสถาบันที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม และมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

เมื่อพิจารณาในเชิงวิเคราะห์ “งาน 6 ด้าน” ดังกล่าวเป็นการจัดระบบภารกิจของคณะสงฆ์ให้ครอบคลุมทั้งมิติภายในและภายนอก กล่าวคือ ด้านการปกครองและศาสนศึกษาเน้นการพัฒนาภายในองค์กร ขณะที่ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เน้นการเชื่อมโยงและให้บริการแก่สังคมโดยรวม การจัดระเบียบในลักษณะนี้ยังสะท้อนแนวคิดของการบริหารแบบบูรณาการ (integrated management) ที่มุ่งให้ทุกภารกิจ

สนับสนุนซึ่งกันและกัน เช่น การศึกษาที่ดีช่วยให้การเผยแผ่มีคุณภาพ ขณะที่การเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพช่วยเสริมสร้างศรัทธา ซึ่งนำไปสู่การสนับสนุนกิจกรรมด้านอื่น ๆ ของวัดและคณะสงฆ์ อย่างไรก็ตามแม้ระบบดังกล่าวจะมีความเป็นระบบและครอบคลุม แต่ในทางปฏิบัติยังคงเผชิญกับความท้าทาย เช่น ความไม่สมดุลของทรัพยากรในแต่ละพื้นที่ ความแตกต่างของศักยภาพของพระสังฆาธิการ และความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่รวดเร็ว ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการปรับตัวและพัฒนาการบริหารอย่างต่อเนื่อง

โดยสรุป การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ในรูปแบบ “งาน 6 ด้าน” เป็นกรอบสำคัญที่ช่วยให้การบริหารกิจการพระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างเป็นระบบ ครอบคลุม และสอดคล้องกับบทบาทของคณะสงฆ์ในสังคมไทย ทั้งในฐานะองค์กรทางศาสนาและสถาบันทางสังคม อันเป็นปัจจัยสำคัญในการธำรงรักษาและพัฒนาพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน แต่ในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยใช้การดำเนินการตามภารกิจของคณะสงฆ์ 4 ด้าน ที่สอดคล้องกับการบริการสาธารณะตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ได้แก่ (1) ด้านการศาสนศึกษา (2) ด้านการศึกษาและการเผยแผ่ (3) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และ (4) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

2) การจัดระเบียบวัดและสถานะทางกฎหมายของวัด

การจัดระเบียบวัดและการกำหนดสถานะทางกฎหมายของวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 หมวด 5 เป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบการปกครองคณะสงฆ์ไทย เนื่องจาก “วัด” เป็นหน่วยพื้นฐานที่สุดของสังฆมณฑล และเป็นพื้นที่ที่พระภิกษุสามเณรดำรงชีวิต ปฏิบัติศาสนกิจ และเชื่อมโยงกับประชาชนโดยตรง ดังนั้น การกำหนดสถานะทางกฎหมายและโครงสร้างการบริหารจัดการวัดจึงมีผลโดยตรงต่อความมั่นคงและประสิทธิภาพของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

มาตรา 31 ซึ่งได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้กำหนดให้วัดแบ่งออกเป็นสองประเภท ได้แก่ (1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และ (2) สำนักสงฆ์ โดยมีความแตกต่างกันในด้านสถานะและความสมบูรณ์ของการเป็นหน่วยทางศาสนา กล่าวคือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาจะมีสถานะสมบูรณ์ตามพระวินัย สามารถประกอบสังฆกรรมได้อย่างครบถ้วน ขณะที่สำนักสงฆ์เป็นหน่วยที่ยังอยู่ในระยะพัฒนา และที่สำคัญ บทบัญญัติดังกล่าวยังได้กำหนดให้ “วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล” และให้เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป หลักการนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในทางกฎหมาย เนื่องจากทำให้วัดสามารถมีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายได้เช่นเดียวกับบุคคล กล่าวคือ วัดสามารถถือครองทรัพย์สิน ทำนิติกรรมสัญญา และเป็นคู่ความในกระบวนการยุติธรรมได้ การกำหนดสถานะเช่นนี้ช่วยให้การบริหารจัดการทรัพย์สินและกิจการของวัดมีความชัดเจน โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2560)

ในด้านการคุ้มครองทรัพย์สินของวัด มาตรา 34 และมาตรา 35 ได้บัญญัติหลักการสำคัญที่ถือเป็น “มาตรการพิเศษ” เพื่อปกป้องทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา โดยประการแรก กำหนดให้การ

โอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง จะกระทำได้อีกแต่โดยพระราชบัญญัติ เว้นแต่ในกรณีที่โอนให้แก่หน่วยงานของรัฐซึ่งสามารถดำเนินการโดยพระราชกฤษฎีกา หลักการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการโอนทรัพย์สินของวัดโดยไม่เหมาะสม และเพื่อรักษาทรัพย์สินเหล่านั้นให้คงอยู่เพื่อประโยชน์ของพระศาสนาในระยะยาว ประการที่สอง บทบัญญัติดังกล่าวยังได้กำหนดให้ทรัพย์สินของวัด ที่ธรณีสงฆ์ และที่ศาสนสมบัติกลาง เป็นทรัพย์สินที่ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี และไม่อาจถูกอายัดความขึ้นต่อผู้ใด กล่าวคือ บุคคลภายนอกไม่สามารถยึดหรือบังคับคดีต่อทรัพย์สินของวัดได้ และไม่สามารถอ้างการครอบครองปกป้องเพื่อให้ได้สิทธิในทรัพย์สินดังกล่าว หลักการนี้เป็นการสร้าง “เกราะคุ้มกันทางกฎหมาย” ให้แก่ทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา เพื่อป้องกันการสูญเสียหรือการถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ (วิษณุ เครืองาม, 2559) ในส่วนของการบริหารจัดการภายในวัด กฎหมายได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 37 และมาตรา 38 ซึ่งครอบคลุมทั้งมิติทางศาสนาและมิติทางกฎหมาย กล่าวคือ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ในการบำรุงรักษาวัด จัดการศาสนสมบัติของวัด ปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรและบุคคลที่อาศัยอยู่ในวัด รวมถึงการจัดการศึกษาอบรมและการสั่งสอนพระธรรมวินัย

นอกจากนี้ เจ้าอาวาสยังมีอำนาจในการควบคุมบุคคลที่เข้าไปอยู่อาศัยในวัด เช่น การห้ามบุคคลที่ไม่ได้รับอนุญาตเข้าไปอยู่ หรือการสั่งให้บุคคลที่ไม่อยู่ในโอวาทออกจากวัด อำนาจดังกล่าวสะท้อนบทบาทของเจ้าอาวาสในฐานะ “ผู้ปกครองสูงสุดของวัด” ที่ต้องดูแลทั้งความเรียบร้อยภายในและความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก ในเชิงวิเคราะห์ สถานะของเจ้าอาวาสมีลักษณะเป็นทั้ง “ผู้นำทางศาสนา” และ “ผู้แทนทางกฎหมาย” ของวัดในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ ในด้านหนึ่งต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ดูแลการปฏิบัติธรรมและวินัยของพระภิกษุ อีกด้านหนึ่งต้องทำหน้าที่บริหารจัดการทรัพย์สินและกิจการต่าง ๆ ของวัดให้เป็นไปตามกฎหมายของรัฐ ความซ้อนทับของบทบาทดังกล่าวทำให้ตำแหน่งเจ้าอาวาสมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของวัด เมื่อพิจารณาโดยรวมการจัดระเบียบวัดและการกำหนดสถานะทางกฎหมายของวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เป็นการวางรากฐานที่สำคัญสำหรับการบริหารจัดการพระพุทธศาสนาในระดับฐานราก โดยการกำหนดให้วัดเป็นนิติบุคคล การคุ้มครองทรัพย์สินอย่างเข้มงวด และการกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสอย่างชัดเจน ล้วนเป็นกลไกที่ช่วยให้วัดสามารถดำเนินกิจการได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ในบริบทของสังคมร่วมสมัย การบริหารจัดการวัดยังต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น ความซับซ้อนของการจัดการทรัพย์สิน ความคาดหวังของสังคมต่อบทบาทของวัด และความจำเป็นในการปรับตัวให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล ดังนั้น การพัฒนาระบบการจัดการวัดในอนาคตจึงควรคำนึงถึงการเสริมสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของชุมชนควบคู่ไปกับการยึดมั่นในพระธรรมวินัย (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2561)

2.4.5 นิคหกรรม การสละสมณเพศ และบทกำหนดโทษ

หมวด 4 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ว่าด้วยนิคหกรรมและการสละสมณเพศ และหมวด 7 ว่าด้วยบทกำหนดโทษ เป็นกลไกสำคัญในการรักษาความบริสุทธิ์ ความเรียบร้อย และความน่าเลื่อมใสของคณะสงฆ์ไทย โดยมีลักษณะเป็นระบบที่ผสมผสานระหว่าง “พระธรรมวินัย” อันเป็นหลักการภายในของพระพุทธศาสนา กับ “กฎหมายบ้านเมือง” อันเป็นกลไกภายนอกของรัฐ เพื่อให้การควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย (ประยูร ธมมจิตโต, 2561)

1) นิคหกรรมและการสละสมณเพศ

นิคหกรรมเป็นกระบวนการลงโทษทางวินัยของคณะสงฆ์ที่มีรากฐานมาจากพระธรรมวินัย โดยมาตรา 24 ได้วางหลักการสำคัญว่า พระภิกษุจะต้องรับนิคหกรรมก็ต่อเมื่อได้กระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และนิคหกรรมที่จะลงแก่พระภิกษุนั้นต้องเป็นนิคหกรรมตามพระธรรมวินัยเท่านั้น หลักการนี้มีนัยสำคัญในเชิงหลักนิติธรรมของคณะสงฆ์ กล่าวคือ การลงโทษต้องมีฐานทางกฎหมายและศาสนธรรมรองรับ มิใช่เป็นการใช้ดุลพินิจโดยอำเภอใจของผู้มีอำนาจ

ในส่วนของมาตรา 25 ได้ให้อำนาจแก่มหาเถรสมาคมในการตรากฎหมายมหาเถรสมาคมเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการลงนิคหกรรม เพื่อให้กระบวนการดังกล่าวเป็นไปอย่างถูกต้อง สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม อำนาจนี้สะท้อนบทบาทของมหาเถรสมาคมในฐานะองค์กรที่ทำหน้าที่กำหนด “กระบวนการยุติธรรมภายใน” ของคณะสงฆ์ ซึ่งมีลักษณะเป็นระบบเฉพาะที่แตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมของรัฐ แต่ยังคงต้องสอดคล้องกับหลักความเป็นธรรม

มาตรา 26 ได้กำหนดผลของนิคหกรรมในกรณีร้ายแรง โดยเฉพาะกรณีที่มีคำวินิจฉัยถึงที่สุดให้พระภิกษุต้องสึก ซึ่งกำหนดให้ต้องสึกภายใน 24 ชั่วโมงนับแต่ทราบคำวินิจฉัย บทบัญญัตินี้สะท้อนความเคร่งครัดของระบบวินัยสงฆ์ในการจัดการกับผู้ที่กระทำผิดร้ายแรง เพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของคณะสงฆ์โดยรวม

มาตรา 27 ซึ่งได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้กำหนดกรณีที่พระภิกษุต้องสละสมณเพศไว้ 4 ประการ ได้แก่ (1) ไม่ยอมรับนิคหกรรม (2) ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจฉิน (3) ไม่สังกัดวัดใดวัดหนึ่ง และ (4) ไม่มีวัดเป็นที่อยู่เป็นหลักแหล่ง บทบัญญัตินี้มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมพฤติกรรมของพระภิกษุให้อยู่ในกรอบของระบบการปกครอง และป้องกันมิให้เกิด “พระนอกระบบ” ที่อาจส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนา (วิษณุ เครืองาม, 2559)

นอกจากนี้ มาตรา 28 ถึงมาตรา 30 ยังได้กำหนดกรณีเพิ่มเติมที่พระภิกษุต้องสละสมณเพศ โดยเฉพาะกรณีที่เกี่ยวข้องกับสถานะทางกฎหมาย เช่น การล้มละลาย การถูกดำเนินคดีอาญา หรือการต้องโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาล ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมาย

บ้านเมืองกับสถานะของพระภิกษุ กล่าวคือ ผู้ที่มีสถานะทางกฎหมายที่ไม่เหมาะสมไม่อาจดำรงสมณเพศต่อไปได้ เนื่องจากอาจกระทบต่อความน่าเชื่อถือของคณะสงฆ์

ในเชิงวิเคราะห์ ระบบนิคหกรรมและการสละสมณเพศเป็นกลไกที่มีลักษณะ “สองชั้น” กล่าวคือ ชั้นแรกเป็นการควบคุมภายในตามพระธรรมวินัย และชั้นที่สองเป็นการควบคุมโดยกฎหมายของรัฐ การผสมผสานดังกล่าวช่วยให้การบังคับใช้นั้นมีทั้งความชอบธรรมทางศาสนาและความมีผลบังคับในทางกฎหมาย

2) บทกำหนดโทษ

หมวด 7 ว่าด้วยบทกำหนดโทษ เป็นกลไกทางกฎหมายของรัฐที่ใช้ในการสนับสนุนและคุ้มครองระบบการปกครองคณะสงฆ์ โดยกำหนดความผิดทางอาญาในกรณีที่มีการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายคณะสงฆ์

มาตรา 42 กำหนดโทษสำหรับผู้ที่มีได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์แต่กระทำการบรรพชาอุปสมบท ซึ่งเป็นการคุ้มครองกระบวนการบรรพชาอุปสมบทให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ถูกต้อง ส่วนมาตรา 43 กำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนคำสั่งให้สึกหรือสละสมณเพศ ซึ่งเป็นการเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการนิคหกรรมให้มีผลในทางปฏิบัติ

มาตรา 44 มีความสำคัญในกรณีที่เกี่ยวข้องกับพระภิกษุที่ต้องปราศจากแล้วกลับมาบวชใหม่โดยไม่เปิดเผยความจริง ซึ่งถือเป็นการกระทำที่กระทบต่อความบริสุทธิ์ของคณะสงฆ์อย่างร้ายแรง จึงมีการกำหนดโทษทางอาญาเพื่อป้องกันพฤติกรรมดังกล่าว

บทบัญญัติที่มีนัยสำคัญเชิงสถาบัน ได้แก่ มาตรา 44 ทวิ และมาตรา 44 ตรี ซึ่งกำหนดโทษสำหรับผู้หมิ่นประมาทหรือใส่ความสมเด็จพระสังฆราชและคณะสงฆ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองเกียรติยศและความน่าเชื่อถือขององค์กรสูงสุดของคณะสงฆ์ และป้องกันการสร้างความแตกแยกภายในสังฆมณฑล (บรรคัคคี อุวรรณโณ, 2560)

มาตรา 45 เป็นบทบัญญัติที่มีความสำคัญในเชิงกฎหมายอย่างยิ่ง โดยกำหนดให้พระภิกษุที่ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ และไวยาวัจกร มีสถานะเป็น “เจ้าพนักงาน” ตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งมีผลสองด้าน คือ ด้านหนึ่งได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายในฐานะเจ้าพนักงาน แต่อีกด้านหนึ่งก็ต้องรับผิดชอบในความผิดเกี่ยวกับเจ้าพนักงาน เช่น การปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ

ในเชิงวิเคราะห์ บทกำหนดโทษตามกฎหมายคณะสงฆ์ทำหน้าที่เป็น “กลไกเสริม” (supporting mechanism) ให้กับระบบนิคหกรรม กล่าวคือ เมื่อมาตรการทางวินัยของคณะสงฆ์ไม่เพียงพอหรือไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กฎหมายของรัฐจะเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนและบังคับใช้ โดยสรุป ระบบนิคหกรรม การสละสมณเพศ และบทกำหนดโทษตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เป็นระบบที่มีความซับซ้อนและมีลักษณะเฉพาะ โดยผสมผสานระหว่างหลักพระธรรมวินัยกับหลักกฎหมายของรัฐอย่างกลมกลืน ระบบดังกล่าวช่วยให้การ

ควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรมีทั้งความชอบธรรมทางศาสนาและความเข้มแข็งในทางกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ความท้าทายในอนาคตอยู่ที่การสร้างสมดุลระหว่าง “ความเคร่งครัดของวินัย” กับ “ความเป็นธรรมและสิทธิมนุษยชน” รวมถึงการพัฒนากระบวนการให้มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และสอดคล้องกับบริบทของสังคมร่วมสมัย เพื่อให้ระบบการปกครองคณะสงฆ์ยังคงสามารถรักษาความบริสุทธิ์ของพระศาสนาได้อย่างยั่งยืนต่อไป

สรุปได้ว่าการศึกษาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และการแก้ไขเพิ่มเติมทั้งสี่ครั้ง สามารถสรุปภาพรวมได้ว่า กฎหมายฉบับนี้เป็นกรอบนิติกรรมหลักในการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย โดยมีหลักการสำคัญในการรวมศูนย์อำนาจการปกครองไว้ที่สมเด็จพระสังฆราชในฐานะสกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ผ่านมหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์กรสูงสุดของคณะสงฆ์ ภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ตามโบราณราชประเพณี (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2561) การแก้ไขเพิ่มเติมทั้งสี่ครั้งสะท้อนพัฒนาการและการปรับตัวของกฎหมายคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมและสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลา กล่าวคือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มุ่งปรับปรุงบทบัญญัติให้ทันสมัยและเพิ่มอำนาจให้มหาเถรสมาคมในการตรากฎเพื่อกำหนดโทษทางปกครอง พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2547 แก้ไขปัญหาการปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราชในสถานการณ์ที่ไม่มีสมเด็จพระสังฆราชหรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ โดยเปิดโอกาสให้แต่งตั้งคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่ได้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 พื้นฟูพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชตามโบราณราชประเพณี และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 ขยายขอบเขตพระราชอำนาจให้ครอบคลุมถึงการแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคม ตลอดจนการแต่งตั้งและถอดถอนเจ้าคณะใหญ่และเจ้าคณะภาค (วิชญ์ เครืองาม, 2559)

จุดเด่นที่สำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ประกอบด้วย (1) การสร้างเอกภาพในการปกครองคณะสงฆ์โดยรวมศูนย์อำนาจไว้ที่สมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคม (2) การกำหนดโครงสร้างการปกครองที่ชัดเจนทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค (3) การให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลซึ่งเอื้อต่อการบริหารจัดการทรัพย์สินอย่างมีระบบ และ (4) การบัญญัติมาตรการคุ้มครองทรัพย์สินของวัดและศาสนสมบัติกลางอย่างเข้มงวด ซึ่งเป็นหลักประกันความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในเชิงสถาบัน อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับนี้ยังมีประเด็นที่ควรได้รับการศึกษาและพิจารณาเพิ่มเติม โดยเฉพาะเรื่องดุลยภาพระหว่างพระราชอำนาจ อำนาจของมหาเถรสมาคม และหลักพระธรรมวินัย การเพิ่มประสิทธิภาพของกลไกนิติกรรมและการระงับข้อพิพาท การบริหารจัดการทรัพย์สินของวัดให้มีความโปร่งใส และการปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัยที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (วรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2560) กล่าวโดยสรุป พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และการแก้ไขเพิ่มเติมทั้งสี่ครั้ง เป็นกฎหมายที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรง

อยู่และพัฒนาการของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน โดยทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่สะท้อนความสัมพันธ์อันเป็นเอกลักษณ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันพระพุทธศาสนา และรัฐไทย ตามโบราณราชประเพณี การศึกษาและทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งจึงเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการวิจัย และการพัฒนาระบบการปกครองคณะสงฆ์ไทยให้มีความเข้มแข็ง โปร่งใส และสอดคล้องกับบริบทของสังคมในอนาคต

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะตามหลักพุทธธรรม” มีความเชื่อมโยงกับองค์ความรู้ในหลากหลายสาขา ดังนี้

พระครูบวรธรรมรักษ์ (ธมฺมวโร) กองวิ และคณะ (2564) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการปกครองท้องถิ่น อำเภอพาน้อย จังหวัดน่าน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการปกครองท้องถิ่น 2) ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในระดับต่าง ๆ และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในพื้นที่ดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการมี 6 ด้าน ได้แก่ (1) การปกครอง (2) การศึกษา (3) การศึกษาสงเคราะห์ (4) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา (5) การสาธารณูปการ และ (6) การสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องกับภารกิจหลักของคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ บทบาทของพระสังฆาธิการในระดับวัดและตำบลมีความคล้ายคลึงกัน คือให้ความช่วยเหลือประชาชนทั้งในยามปกติและในภาวะวิกฤต เช่น ภัยพิบัติ ส่วนในระดับอำเภอ บทบาทเน้นการส่งเสริมคุณสมบัติพื้นฐานในการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ เพื่อให้พระสงฆ์ปฏิบัติตนตามหลักธรรมและอุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

พระวีระพงษ์ วิสุทโธ และคณะ (2564) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดศรีสะเกษ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ เน้นการพิจารณาภาระหน้าที่และกลไกการกำกับดูแลคณะสงฆ์ในเชิงพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม และข้อบังคับทางคณะสงฆ์ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษแบ่งออกเป็น 3 ด้านสำคัญ ได้แก่ 1. ด้านการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย มุ่งรักษาความถูกต้องของการดำรงชีวิตในสมณเพศ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรยึดมั่นในพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครอง 2. ด้านการปฏิบัติตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ยึดแนวทางที่มหาเถรสมาคมกำหนดเป็นกรอบในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ เพื่อความเป็นระเบียบและเอกภาพในทุกระดับ และ 3. ด้านการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ ใช้

ระเบียบ ข้อบังคับ และคำสั่งที่เกี่ยวข้องเป็นเครื่องมือเสริมการปกครอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ลดความคลาดเคลื่อนในการปฏิบัติหน้าที่ และทำให้การปกครองดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

พระมหาธีรวัฒน์ ญาณธีโร (2562) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “สังฆพัฒนา : การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำปาง” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในประเทศไทย 2) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธ และ 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งจำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความมีจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ การศึกษา และคุณภาพชีวิตโดยรวมของชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ 2) การพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์สอดคล้องกับกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง ศาสนศึกษา ศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ โดยมีศีลธรรมและจริยธรรมเป็นฐานสำคัญทั้งด้านกาย จิตใจ ปัญญา และสังคัม 3) แนวทางสำคัญของพระสงฆ์นักพัฒนามุ่งจัดสรรงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่การพัฒนาคณะสงฆ์ เช่น การส่งเสริมการศึกษาระบบบาลี การบูรณปฏิสังขรณ์วัด การอบรมเผยแผ่ หลักธรรม การอนุเคราะห์ประชาชน และการพัฒนากลไกการบริหารของคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ โดยมุ่งสร้างความเข้มแข็งของคณะสงฆ์และความร่วมมือกับประชาชนในพื้นที่ให้เกิดความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และความมั่นคงของชุมชนอย่างยั่งยืน ดังที่งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พระสงฆ์สามารถเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธผ่านกิจกรรมคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน โดยมีบทบาททั้งด้านศีลธรรม การศึกษา และการบริหารจัดการทรัพยากรในระดับท้องถิ่น

พระธงชัย โกวิท และคณะ (2563) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย” โดยมุ่งศึกษารูปแบบ กระบวนการ และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา การวิจัยเป็นแบบเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์นักพัฒนาในพื้นที่จังหวัดหนองคายผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิเคราะห์เอกสาร ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคายประกอบด้วย 3 กระบวนการสำคัญ ได้แก่ 1) การฝึกอบรม เพื่อปลูกฝังความรู้และทักษะตามหลักพุทธธรรม 2) การศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และศักยภาพของบุคคล และ 3) การพัฒนา ผ่านกิจกรรมทางศาสนาและสังคัมที่เน้นการปฏิบัติจริง และการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่วนหลักธรรมที่เกี่ยวข้องคือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นกรอบสำคัญในการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาของบุคคลอย่างครบวงจร

แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธที่ได้จากงานวิจัยนี้ประกอบด้วย 3 ด้านหลัก คือ 1. ด้านการศึกษา เน้นการพัฒนาตนเองเป็นพื้นฐาน ด้วยการควบคุมกาย วาจา ใจ ตามหลักพระพุทธศาสนา แล้วจึงขยายผลสู่การพัฒนาผู้อื่นและสังคัม 2. ด้านการฝึกอบรม มุ่งสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน ผ่าน

กิจกรรมสำคัญตามวันประเพณีท้องถิ่น (เช่น ฮีต 12) เพื่อปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมที่ถูกต้อง และ 3. ด้านการพัฒนา เน้นการสร้างแรงบันดาลใจ เช่น การยกย่องบุคคลต้นแบบ การให้รางวัล และการชี้ให้เห็นคุณค่าของการดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท ส่งผลให้เกิดความสงบสุขต่อตนเองและสังคมโดยรวม

พระมหาสมภาร จิตตสวโร และคณะ (2568) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอดงหลวง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการในพื้นที่ดังกล่าว มุ่งเน้นการพัฒนาแบบบูรณาการทั้งด้านทรัพยากรมนุษย์และหลักไตรสิกขา ผ่านการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ การส่งเสริมการศึกษา ระดับอุดมศึกษา และการสร้างกิจกรรมวิชาการในวัดอย่างต่อเนื่อง วัดถูกพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้โดยใช้แนวทางการวางแผนและการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับการส่งเสริมจิตอาสาและการปลูกฝังคุณธรรมด้านศีล สมาธิ และปัญญา นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลิกภาพ ทักษะ ทักษะ และความคิดสร้างสรรค์ของพระสังฆาธิการ เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการบริหารคณะสงฆ์ให้มีความยั่งยืน

พระอุดมสิทธินายก คุณงุโร (2567) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการ เพื่อการปกครองคณะสงฆ์ยุคใหม่” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการสามารถดำเนินการได้ 3 วิธีหลัก ได้แก่ 1. การฝึกอบรม มุ่งสร้างทัศนคติ ความเข้าใจ และความรู้ด้านพระธรรมวินัย กฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และทฤษฎีทางการบริหาร รวมทั้งเน้นการอบรมด้านสมณะ และวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อพัฒนาจิตใจของพระสังฆาธิการให้มีความหนักแน่น เข้มแข็ง และพร้อมต่อการบริหารในยุคใหม่ 2. การศึกษา ส่งเสริมให้พระสังฆาธิการมีความรู้ทั้งในระดับบาลี นักธรรม และระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ เช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อเพิ่มความเข้าใจในหลักการบริหาร การวิเคราะห์ SWOT (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค) และการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อพัฒนางานอย่างเป็นระบบ และ 3. การพัฒนา ครอบคลุมการพัฒนาตน พัฒนาคณะ และพัฒนางาน ให้สอดคล้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน พร้อมเชื่อมโยงกับบริบทสังคมรอบวัด โดยเฉพาะการสร้างเครือข่าย “วัด บ้าน โรงเรียน” เพื่อขับเคลื่อนสังคมสู่ความสงบสุขอย่างยั่งยืน

ธีระพล บุญตารวะ (2563) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การให้บริการประชาชนตามหลักพุทธธรรม” ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการหลักธรรมดังกล่าว ช่วยสร้างจิตสำนึกแห่งการให้บริการแก่เจ้าหน้าที่และบุคลากรภายในองค์กร พัฒนาคุณภาพการบริการให้เป็นระบบ และส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน เกิดบรรยากาศของความร่วมมือ ความไว้วางใจ และความศรัทธาในกระบวนการให้บริการ ส่งผลให้การบริการสาธารณะ

สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง และยกระดับมาตรฐานการบริการของภาครัฐในระดับท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยั่งยืนมากยิ่งขึ้น ดังที่กล่าวไว้ในดัชนีชี้วัดเรื่อง “การให้บริการประชาชนตามหลักพุทธธรรม” ว่า การให้บริการประชาชน เป็นงานหรือกิจกรรมที่บุคคล กลุ่มบุคคล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการ ทำหน้าที่ส่งต่อการบริการแก่ประชาชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยรวม ซึ่งเป็นงานบริการหรือกิจกรรมทุกประเภทที่รัฐบาลหรือเอกชนจัดทำขึ้น เพื่อสนองความต้องการส่วนรวมของประชาชนหรือลูกค้า ให้เกิดความพึงพอใจในการมาขอรับบริการ การให้บริการประชาชนตามหลักธรรม สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่สร้างขึ้น เพื่อการสงเคราะห์และอนุเคราะห์ ยึดเหนี่ยวน้ำใจซึ่งกันและกัน ช่วยสร้างความสามัคคี เชื่อมความสัมพันธ์ และผูกมิตรไมตรีในหมู่คณะหรือสังคมไว้

อุเทน เขียวะ (2565) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพการให้บริการสาธารณะ ของที่ว่าการอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่า เมื่อใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การบริการโดยรวมอยู่ในระดับที่ดีและเป็นที่ยอมรับของประชาชน แต่ยังมีบางมิติที่ต้องพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และความต้องการที่หลากหลายของประชาชนในชุมชน 1) ด้านทวน พบว่าหน่วยงานภาครัฐควรเพิ่มทรัพยากร เทคโนโลยี และสิ่งอำนวยความสะดวกในการบริการให้ครอบคลุมมากขึ้น เช่น การจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีดิจิทัล แอปพลิเคชันสำหรับบริการภาครัฐ และระบบ One Stop Service เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการที่รวดเร็วและเท่าเทียมกัน 2) ด้านปิยวาจา เป็นจุดที่ประชาชนให้ความสำคัญมาก โดยเฉพาะการพูดจาด้วยความสุภาพ อ่อนโยน และเข้าใจง่าย ซึ่งมีผลโดยตรงต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการ และสะท้อนความมีเมตตาของเจ้าหน้าที่รัฐในการปฏิบัติหน้าที่ 3) ด้านอัตถจริยา พบว่าการปรับขั้นตอนการบริการให้สะดวก รวดเร็ว ลดความซับซ้อน เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการให้บริการอย่างชัดเจน เช่นการออกหน่วยเคลื่อนที่ให้บริการแก่ผู้สูงอายุ ผู้พิการ หรือผู้ป่วยติดเตียง เป็นรูปแบบที่สามารถตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนกลุ่มเปราะบางได้อย่างแท้จริง ขณะที่ 4) ด้านสมานัตตามีความสำคัญอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม เช่น อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีทั้งกลุ่มชาติพันธุ์และชนเผ่าหลายกลุ่ม การจัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่สามารถสื่อสารได้หลายภาษา และการบริการที่ไม่เลือกปฏิบัติ เป็นแนวทางที่ช่วยสร้างความเท่าเทียม ความไว้วางใจ และความผูกพันระหว่างรัฐกับประชาชน จากผลการวิจัยนี้จึงชี้ให้เห็นว่า หลักสังคหวัตถุ 4 ไม่เพียงแต่เป็นหลักธรรมเชิงศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นกรอบเชิงนโยบายที่สามารถประยุกต์ใช้ในการบริหารงานภาครัฐอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นที่ต้องเผชิญกับความหลากหลายของสังคม การนำหลักธรรมนี้ไปปรับใช้จะช่วยยกระดับคุณภาพการบริการให้มีทั้ง

ประสิทธิภาพและความอบอุ่นทางมนุษยสัมพันธ์ ส่งเสริมความศรัทธาและความร่วมมือของประชาชนกับภาครัฐได้อย่างยั่งยืน

วารินทร์ จันทรัตน์ (2566) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการให้บริการสาธารณะ ขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่าการนำหลักธรรมเหล่านี้มาผนวกเข้ากับกระบวนการบริหารงานในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ หรือการจัดการองค์กร ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพและความพึงพอใจของประชาชนผู้รับบริการ ในด้านบุคลากร การสร้างแรงบันดาลใจให้เจ้าหน้าที่มีฉันทะในการทำงาน ช่วยให้เกิดความกระตือรือร้น ความรับผิดชอบ และการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง บุคลากรที่มีแรงจูงใจภายในจะสามารถให้บริการด้วยความเต็มใจและจริงใจ สร้างความไว้วางใจแก่ประชาชน ด้านงบประมาณ การใช้หลักวิมิงสาช่วยให้เกิดความรอบคอบ โปร่งใส และมีระบบตรวจสอบที่ชัดเจน ลดความเสี่ยงต่อความผิดพลาดและการทุจริต ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารภาครัฐยุคใหม่ด้านวัสดุอุปกรณ์การใช้หลักวิริยะและจิตตะ ทำให้เกิดการจัดเตรียมและดูแลทรัพยากรอย่างต่อเนื่องมีประสิทธิภาพ และพร้อมใช้งานเสมอ ส่งผลให้การให้บริการประชาชนเป็นไปอย่างราบรื่น ไม่สะดุด นอกจากนี้ ในด้าน การจัดการองค์กร การผสมผสานหลักอิทธิบาท 4 เข้ากับแนวคิดการมีส่วนร่วม ทำให้องค์กรสามารถเปิดพื้นที่ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนา เกิดความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชนอย่างแท้จริง องค์กรที่มีระบบบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและตั้งอยู่บนฐานของหลักธรรม ย่อมสามารถขับเคลื่อนภารกิจได้อย่างยั่งยืนและมีความชอบธรรมในสายตาของประชาชน งานวิจัยนี้จึงตอกย้ำว่า หลักอิทธิบาท 4 ไม่ใช่เพียงหลักธรรมเชิงจริยศาสตร์เท่านั้น แต่เป็น “กลไกการบริหารเชิงยุทธศาสตร์” ที่สามารถยกระดับการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และมีส่วนร่วม ทั้งยังเป็นแบบอย่างเชิงนโยบายที่สามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่น ๆ ได้อย่างเป็นระบบและยั่งยืน

ศุภกิจ ภักดีแสน (2563) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “หลักพุทธธรรมเพื่อการให้บริการประชาชน” ผลการวิจัยพบว่า การให้บริการประชาชนเป็นภารกิจสำคัญของทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่มุ่งตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนโดยส่วนรวม เพื่อให้เกิดความพึงพอใจ ความสะดวก และประโยชน์สูงสุดแก่ผู้รับบริการนั้น สะท้อนให้เห็นว่าการให้บริการมิใช่เพียงกระบวนการดำเนินงานเชิงเทคนิคหรือเชิงระบบเท่านั้น หากยังเป็นกระบวนการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการกับผู้รับบริการอย่างลึกซึ้ง กล่าวคือ การบริการที่มีประสิทธิภาพมิได้วัดจากเพียงความเร็ว ความถูกต้อง หรือการบรรลุเป้าหมายเชิงปริมาณเท่านั้น แต่ยังรวมถึงมิติของคุณธรรม จริยธรรม ความเมตตา และการสร้างความไว้วางใจระหว่างกันด้วย ทั้งนี้ในบริบทของการบริหารจัดการสาธารณะ แนวคิดเรื่องการบริหารประชาชนได้พัฒนาไปจากรูปแบบการบริหารแบบดั้งเดิมที่เน้นอำนาจหน้าที่และการควบคุม ไปสู่แนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ที่ให้

ความสำคัญกับประชาชนในฐานะ “ผู้รับบริการ” (service recipients) หรือ “ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย” (stakeholders) ที่ควรได้รับการตอบสนองอย่างเหมาะสม การบริการสาธารณะจึงมิใช่เพียงการจัดส่งบริการหรือการปฏิบัติตามหน้าที่เท่านั้น แต่หมายถึงการสร้างคุณค่าร่วม (public value) ให้เกิดขึ้นแก่สังคมผ่านการให้บริการที่มีคุณภาพ โปร่งใส และคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะหลัก สังคหวัตถุ 4 ที่เป็นหลักธรรมแห่งการสงเคราะห์และการครองใจคน เมื่อพิจารณาในบริบทของพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าหลักสังคหวัตถุ 4 มิได้เป็นเพียงหลักธรรมเพื่อการดำเนินชีวิตส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็นหลักการบริหารและการให้บริการที่มีความร่วมสมัยและสามารถประยุกต์ใช้ได้กับองค์กรทุกประเภท โดยเฉพาะหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรทางศาสนา เช่น วัดและคณะสงฆ์ ในกรณีของพระสังฆาธิการซึ่งมีบทบาทในการบริการสาธารณะแก่ประชาชน การนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้ยิ่งมีความสำคัญ เพราะนอกจากจะช่วยให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพแล้ว ยังช่วยให้การปฏิบัติงานตั้งอยู่บนฐานของเมตตาธรรม ความเป็นธรรม และความสัมพันธ์อันดีระหว่างคณะสงฆ์กับประชาชน ดังนั้น งานวิจัยของศุภกิจ ภักดีแสน จึงสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การบริการประชาชนที่มีคุณภาพมิได้ขึ้นอยู่กับระบบงานหรือทรัพยากรเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับ “คุณภาพของผู้ให้บริการ” และ “หลักคุณธรรมที่กำกับการปฏิบัติ” ด้วยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม โดยเฉพาะสังคหวัตถุ 4 จึงเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับการบริการประชาชนให้เกิดทั้งประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ความพึงพอใจ และความยั่งยืนทางสังคม

เอกพจน์ คงกระเรียน (2564) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ไทยกับการพัฒนาสาธารณะประโยชน์เพื่อสังคม” ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและรูปแบบการปกครองของพระสังฆาธิการมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องตามพลวัตของสังคม จากเดิมที่มุ่งเน้นการรักษาพระธรรมวินัย การกำกับดูแลกิจการภายในวัด และการธำรงความเป็นระเบียบของคณะสงฆ์ ไปสู่การขยายบทบาทในฐานะผู้นำทางสังคมที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน การบริการสาธารณะ และการสร้างประโยชน์สุขแก่ประชาชนในวงกว้าง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของสถาบันคณะสงฆ์ไทยให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัยที่มีความซับซ้อน เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว และต้องการรูปแบบการบริหารที่มีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้การปกครองคณะสงฆ์ไทยมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากองค์กรทั่วไป กล่าวคือ เป็นระบบที่มีรากฐานจากพระธรรมวินัยควบคู่กับโครงสร้างการบริหารที่กำหนดไว้อย่างเป็นทางการตามกฎหมาย โดยมีพระสังฆาธิการเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนภารกิจของคณะสงฆ์ทั้งด้านการธำรงรักษาพระพุทธศาสนา การเผยแผ่หลักธรรม และการตอบสนองต่อความต้องการของสังคม แม้นิโอดีระบบการปกครองจะเน้นลำดับชั้น อำนาจหน้าที่ และความเป็นเอกภาพขององค์กรเป็นสำคัญ แต่ในบริบทปัจจุบัน แนวคิดการบริหารได้เปลี่ยนผ่านไปสู่การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม การประสานเครือข่าย และการสร้างความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ

ของสังคมมากขึ้น และในมิตินี้ พระสังฆาธิการมีได้ทำหน้าที่เพียงในฐานะผู้นำทางศาสนา หากยังต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำทางสังคม นักพัฒนา และผู้ประสานความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน ภาครัฐ และภาคประชาสังคม เพื่อให้การดำเนินงานของคณะสงฆ์สามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนได้อย่างเหมาะสม บทบาทดังกล่าวทำให้ภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการกลายเป็นปัจจัยสำคัญต่อประสิทธิผลของการบริหารคณะสงฆ์ โดยเฉพาะภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมที่ผสมผสานหลักพุทธธรรมเข้ากับทักษะการบริหารสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การสื่อสาร การสร้างแรงบันดาลใจ การตัดสินใจ และการสร้างความไว้วางใจในชุมชน ขณะเดียวกัน แนวคิดเรื่องการบริการสาธารณะได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการปกครองของคณะสงฆ์ โดยมองว่าคณะสงฆ์มิใช่เพียงสถาบันทางศาสนาที่ทำหน้าที่ประกอบศาสนกิจเท่านั้น หากยังเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งในด้านการศึกษา การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน แนวคิดนี้สอดคล้องกับการบริการสาธารณะในมิติของการสร้าง “คุณค่าเพื่อสังคม” ซึ่งเน้นผลลัพธ์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยรวม อาทิในด้านหลักพุทธธรรม หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ถือเป็นหลักธรรมสำคัญที่สามารถประยุกต์ใช้กับการบริหารและการปกครองได้อย่างลึกซึ้ง ทั้งในมิติของการบริหารทรัพยากร การสื่อสาร การทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม หลักธรรมดังกล่าวจึงมิใช่เพียงหลักจริยธรรมส่วนบุคคล หากเป็นกรอบแนวคิดเชิงบริหารที่ช่วยสร้างความร่วมมือ ความศรัทธา และความไว้วางใจระหว่างคณะสงฆ์กับประชาชน

สรุปได้ว่าการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีความพยายามในการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการบริหารจัดการในหลายมิติ โดยเฉพาะการนำหลักธรรมมาใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำ การสร้างแรงจูงใจ และการพัฒนาองค์กร อย่างไรก็ตาม ยังพบว่าการศึกษาที่มุ่งเน้นการประยุกต์ใช้สังคหวัตถุ 4 ในบริบทของการปกครองพระสังฆาธิการโดยตรงยังมีไม่มากนัก จึงเป็นช่องว่างทางวิชาการที่ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทของคณะสงฆ์ไทยจากการสังเคราะห์องค์ความรู้ทั้งหมด สามารถพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงระหว่างการปกครองคณะสงฆ์ การบริการสาธารณะ และหลักพุทธธรรม โดยมีสังคหวัตถุ 4 เป็นแกนกลางในการเชื่อมโยงแนวคิดทั้งสามเข้าด้วยกันในลักษณะของ “กลไกเชิงปฏิบัติ” ที่สามารถแปลงหลักธรรมไปสู่การดำเนินงานจริงได้ ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ กรอบแนวคิดดังกล่าวช่วยให้เห็นภาพว่าการปกครองคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยทั้งโครงสร้างที่ชัดเจน หลักธรรมที่เหมาะสม และการบริหารจัดการที่ตอบสนองต่อสังคม ทั้งนี้การประยุกต์ใช้สังคหวัตถุ 4 ในการปกครองของพระสังฆาธิการมิได้เป็นเพียงแนวทางเชิงจริยธรรม แต่เป็นกลไกเชิงบริหารที่มีศักยภาพในการยกระดับประสิทธิภาพของการบริหารคณะสงฆ์อย่างเป็นรูปธรรม สามารถสร้างความสมดุลระหว่างการธำรงรักษาพระศาสนาและการพัฒนาสังคม อันจะ

นำไปสู่ความเจริญงอกงามทั้งในด้านวัตถุและจิตใจอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ การพัฒนารูปแบบการปกครองของพระสังฆาธิการโดยใช้สังคหวัตถุ 4 เป็นแกนกลาง จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นระบบในหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมเชิงนโยบาย การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ผ่านงานวิจัยและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้หลักธรรมดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในสถานการณ์จริง และสามารถตอบสนองต่อความท้าทายของสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างแท้จริง ในที่สุด สังคหวัตถุ 4 จึงมิได้เป็นเพียงหลักธรรมที่มีคุณค่าในเชิงจริยธรรม หากแต่เป็นรากฐานสำคัญของการสร้างระบบการปกครองคณะสงฆ์ที่มีคุณภาพ เป็นธรรมและยั่งยืนในระยะยาว

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในแนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะตามหลักพุทธธรรม มุ่งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการขับเคลื่อนงานด้านการบริการสาธารณะ โดยบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับแนวคิดการบริหารสมัยใหม่ มาใช้ในการศึกษาดังนี้

ภาพที่ 2.1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม โดยใช้กระบวนการวิจัยที่ประกอบด้วยการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 วิธีการและขั้นตอนในการวิจัย

3.2 ระเบียบวิธีการวิจัย

3.3 กลุ่มเป้าหมาย

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 และขั้นตอนในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม” มีความมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งเชิงเอกสาร โดยเน้นการทำความเข้าใจบริบทของการปกครองคณะสงฆ์ บทบาทด้านการบริการสาธารณะ และการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในพื้นที่จริง ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกระบวนการดำเนินการวิจัยอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาและสามารถตอบคำถามการวิจัยได้อย่างครบถ้วน

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ ขั้นการศึกษาเอกสาร ขั้นการเก็บข้อมูลภาคสนาม และขั้นการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นตอนแรกเป็นการวางรากฐานทางทฤษฎีและหลักธรรม ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทั้งเชิงพระธรรมและเชิงบริหาร เพื่อทำความเข้าใจบริบทของการปกครองพระสังฆาธิการและแนวคิดด้านการให้บริการสาธารณะ โดยเน้นไปที่ประเด็นสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่

1. โครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ ศึกษาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รวมถึงแนวทางการบริหารในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และวัด เพื่อเข้าใจลำดับชั้นและบทบาทของพระสังฆาธิการในแต่ละระดับ

2. หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร วิเคราะห์หลักธรรมสำคัญ เช่น สังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นรากฐานในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับประชาชน โดยใช้พระไตรปิฎก อรรถกถา และตำรารัฐศาสตร์แนวพุทธเป็นแหล่งอ้างอิงหลัก

3. แนวคิดและงานวิจัยร่วมสมัย ศึกษางานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำรา และบทความทางวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการบริหารศาสนาและบริการสาธารณะ เพื่อสร้างกรอบแนวคิดที่มั่นคงรองรับการเก็บข้อมูลภาคสนามภายหลัง

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ดำเนินการกับกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกแบบเจาะจงและแบบลูกโซ่ เน้นการสนทนาแบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนประสบการณ์จริงเกี่ยวกับบทบาทการปกครอง การประยุกต์ใช้หลักธรรม และความท้าทายในงานบริการสาธารณะ มีการบันทึกเสียงและจดบันทึกอย่างละเอียด เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ภายหลังได้อย่างครบถ้วน

2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จัดเป็นการระดมสมองกับพระสังฆาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิด้านรัฐศาสตร์ พระพุทธศาสนา และการบริการสาธารณะ เปิดพื้นที่ให้แลกเปลี่ยนมุมมอง วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน และแนวทางการพัฒนาเชิงรูปธรรม ใช้วิธีตั้งประเด็นคำถามปลายเปิดที่เชื่อมโยงโครงสร้างคณะสงฆ์กับการบริการสาธารณะ เพื่อกระตุ้นการอภิปรายเชิงลึก

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาข้อเสนอแนะ การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยการรวบรวมข้อเสนอแนะจากคำถามปลายเปิด จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มเฉพาะเกี่ยวกับการวิเคราะห์การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม มาสรุปเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

3.2 ระเบียบวิธีการวิจัย

3.2.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรูปแบบการวิจัยประกอบด้วย 3 รูปแบบได้แก่ 1.การวิเคราะห์เอกสาร 2.การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และ 3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)1)

3.3 กลุ่มเป้าหมาย

3.3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลหลักด้านการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) คือผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม โดยผู้วิจัยได้กำหนดคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 20 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

- พระสังฆาธิการ 5 รูป
 - นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ 5 รูป/คน
 - นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 5 รูป/คน
 - สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร / ผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่น 5 คน
- ผู้นำชุมชนและประชาชน (ผู้ที่มีบทบาทในองค์กรสาธารณะและชุมชน)

3.3.2 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การสนทนากลุ่มแบบเจาะจงกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เป็นผู้มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัย จำนวน 12 รูป/คน ดังนี้

- กลุ่มที่ 1 : พระสังฆาธิการและเจ้าอาวาส (6 รูป)
- กลุ่มที่ 2 : ผู้ทรงคุณวุฒิด้านรัฐศาสตร์/พระพุทธศาสนา (3 คน)
- กลุ่มที่ 3 : ผู้นำชุมชนและประชาชน (ผู้ที่มีบทบาทในองค์กรสาธารณะและ ชุมชน) (3 คน)

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สร้างขึ้นจากการศึกษาทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม” โดยมีข้อคำถามได้ครอบคลุมถึงวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาดังต่อไปนี้

3.4.1 การสร้างเครื่องมือการสัมภาษณ์ มีขั้นตอนและการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยดังนี้

- 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
- 2) กำหนดลักษณะของแบบสัมภาษณ์ เป็นคำถามปลายเปิด (Open - ended)
- 3) กำหนดโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 4) สร้างแบบสัมภาษณ์ตามลักษณะที่กำหนดไว้

5) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น ไปทำการทดสอบคุณภาพเครื่องมือเพื่อหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Validity) ของแบบสัมภาษณ์ โดยเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อช่วยตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหาที่ต้องการศึกษาจำนวน 5 ท่าน

สรุปเครื่องมือการวิจัยแบบการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยใช้แบบการสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (คำถามปลายเปิด) ในการเก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 20 รูป/คน โดยมีประเด็นคำถามการวิจัย “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม” โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับ “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม”

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ (ถ้ามี) (มีรายละเอียดในภาคผนวก)

6) ทำหนังสือยื่นขอเอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคนตามระเบียบข้อบังคับที่กำหนดไว้

3.4.2 การสร้างเครื่องมือการสนทนากลุ่มเฉพาะ มีขั้นตอนและการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสนทนากลุ่มเฉพาะแบบมีโครงสร้าง

2) กำหนดลักษณะของแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ เป็นคำถามปลายเปิด (Open - ended)

3) กำหนดโครงสร้างแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4) สร้างแบบสนทนากลุ่มเฉพาะตามลักษณะที่กำหนดไว้

5) นำแบบสนทนากลุ่มเฉพาะที่สร้างขึ้น ไปทำการทดสอบคุณภาพเครื่องมือเพื่อหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Validity) ของแบบสัมภาษณ์ โดยเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อช่วยตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหาที่ต้องการศึกษาจำนวน 5 ท่าน

สรุปเครื่องมือการวิจัยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ที่เป็นผู้มีความเกี่ยวข้องกับการวิจัย จำนวน 12 รูป/คน โดยมีประเด็นคำถามการวิจัย “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม” โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับ “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม”

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ (ถ้ามี) (มีรายละเอียดในภาคผนวก)

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา วิธีการศึกษา รวมทั้งข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ โดยแบ่งแหล่งข้อมูล ดังนี้ (1) แหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 และ (2) แหล่งทุติยภูมิ (Secondary Source) ศึกษาข้อมูลจากงานวิจัย หนังสือ เอกสารและตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับ “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม”

2) การพัฒนาคุณภาพและการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยการกำหนดผู้เชี่ยวชาญและที่ปรึกษาในการตรวจสอบ เพื่อช่วยในการปรับปรุงแก้ไข ให้คำแนะนำคำถามการวิจัยให้มีความชัดเจนมากที่สุด

3) ติดต่อประสานงานผู้มีส่วนในการให้ข้อมูลการวิจัยเพื่อการสัมภาษณ์ โดยออกหนังสือจากบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมลงพื้นที่ภาคสนามตามวัน เวลา สถานที่ ที่ได้นัดหมายไว้

4) ติดต่อประสานงานผู้มีส่วนในการให้ข้อมูลการวิจัยเพื่อจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยออกหนังสือจากบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมทั้งกำหนดวัน และเวลา สถานที่ พร้อมทั้งการลงพื้นที่ภาคสนามในกิจกรรม

5) กำหนดระยะเวลาในการเก็บข้อมูล โดยเริ่มเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือน มีนาคม ถึงเดือน เมษายน 2569 ซึ่งใช้เวลาในการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ และสรุปผลการวิจัยโดยใช้เวลาทั้งหมดระยะเวลา 14 เดือน

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลตามชนิดเทคนิคการวิจัย ได้แก่ ข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก 20 รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) 12 รูป/คน โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Inductive Analysis) วิธีการบูรณาการ (Integrate) และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนา และนำเสนอการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรมนำเสนอสรุปการวิจัยและอภิปรายผลต่อไป

3.6.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลโดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) หลังจากที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว จะต้องทำการตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งบางครั้งอาจทำไปพร้อมกับการเก็บ

รวบรวมข้อมูลก็ได้การตรวจสอบข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพมักจะใช้วิธีการที่เรียกว่า การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่

1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่จะเหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่

2) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตหรือสัมภาษณ์

3) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกตควบคู่ไปกับการซักถาม

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์โดยวิธีการหลักที่ใช้มี 2 วิธีคือ

วิธีแรก เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความ (Interpretation) ซึ่งได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ที่ได้จดบันทึกไว้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น โดยผู้วิจัยได้เห็นหลาย ๆ เหตุการณ์และได้ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าแล้วข้อมูลที่ไมต้องการจะถูกกำจัดออกไปได้ หลังจากนั้นทำการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive) หรือวิธีการบูรณาการ (Integrate) โดยการเขียนเป็นประโยคหรือข้อความตามกรอบแนวคิดทฤษฎีหรือตอบปัญหาของการวิจัย

วิธีที่สอง ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร (Document Research) ในการวิเคราะห์เอกสาร และบริบท (Context) หรือสภาพแวดล้อม และการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสองวิธีนี้จะเป็นข้อความแบบบรรยาย (Descriptive)

3.6.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยเชิญผู้เชี่ยวชาญกลุ่มที่ 1 : พระสังฆาธิการและเจ้าอาวาส กลุ่มที่ 2 : ผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านรัฐศาสตร์/พระพุทธศาสนา กลุ่มที่ 3 : ผู้นำชุมชนและประชาชน (ผู้มีบทบาทในองค์กรสาธารณะ และ ชุมชน) เป็นการระดมสมองและการอภิปรายในเรื่องที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา โดยจะดำเนินการจัดกลุ่มสนทนาจำนวน 12 รูป/คน โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนาและมีผู้ช่วยอีก 1 คน โดยผู้วิจัยสร้างประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม โดยเป็นการมุ่งหมายให้การสนทนากลุ่ม ดังต่อไปนี้

1) เพื่อขอรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปกครองของพระสังฆาธิการ เพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม

2) เพื่อเติมเต็มข้อมูลจากการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูป/คน

3) เพื่อวิเคราะห์การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม

4) เพื่อทำให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง จากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) และ

5) สามารถหาลักษณะร่วม (common Character) ข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ จากการสังเคราะห์ร่างแบบจำลองของงานวิจัยเรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม” เพื่อนำเสนอได้ต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สภาพการปกครอง ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม และนำเสนอรูปแบบการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนอย่างเป็นระบบ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก

(In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพระสังฆาธิการ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มนักรัฐศาสตร์ จำนวน 20 รูป/คน และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) 12 รูป/คน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการวิเคราะห์และการปกครอง

ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม โดยแบ่งเนื้อหาในการศึกษาไว้ ดังนี้

- 4.1 ผลการศึกษาสภาพการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ
- 4.2 ผลการศึกษาหลักพุทธธรรมกับการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะ
- 4.3 ผลการศึกษาแนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม
- 4.4 ผลการวิเคราะห์แนวทางจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ
- 4.5 องค์ความรู้ใหม่

4.1 ผลการศึกษาสภาพการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ

การศึกษาสภาพการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะในบริบทของสังคมไทยร่วมสมัยถือเป็นประเด็นสำคัญทั้งในเชิงโครงสร้างสถาบัน การบริหารจัดการ และบทบาททางสังคมของพระพุทธศาสนา เนื่องจากพระสังฆาธิการในฐานะผู้นำคณะสงฆ์ระดับต่าง ๆ มิได้ปฏิบัติหน้าที่เพียงการดูแลกิจการภายในวัดเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำทางสังคมที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณะแก่ประชาชนและสังคมโดยรวม ดังที่ (สุรพล สุยะพรหม, 2562) อธิบายว่า คณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันมีสถานะเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาททั้งในด้านศาสนา การศึกษา และการพัฒนาชุมชน จึงมีความสัมพันธ์กับระบบสังคมในหลายมิติของการบริหารจัดการ

สาธารณะ แนวคิดเรื่องการให้บริการสาธารณะมิได้จำกัดเฉพาะหน่วยงานของรัฐเท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมถึงองค์กรหรือสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทในการสร้างประโยชน์ส่วนรวมให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะสถาบันทางศาสนาที่มีบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมที่มีศักยภาพในการสร้างพลังทางจริยธรรมและทุนทางสังคมให้แก่ประชาชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ในสังคมไทย พระสังฆาธิการซึ่งดำรงตำแหน่งในโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มีบทบาทสำคัญในการกำกับดูแลกิจการพระพุทธศาสนา ตลอดจนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการบริการสาธารณะในหลากหลายด้าน เช่น การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณสงเคราะห์ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์กับสังคมไทยในมิติที่หลากหลาย ดังที่ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2561) ได้อธิบายว่า พระพุทธศาสนาในสังคมไทยมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมค่านิยมทางสังคมและจริยธรรมของประชาชนมาอย่างต่อเนื่อง

4.1.1 พันธกิจงานด้านการศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการเพื่อให้บริการสาธารณะให้กับชุมชน

งานด้านการศาสนศึกษาถือเป็นพันธกิจสำคัญของคณะสงฆ์ไทยที่ดำรงอยู่มาอย่างยาวนาน ตั้งแต่อดีต วัดในสังคมไทยดั้งเดิมมิได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบศาสนพิธีเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้แก่ประชาชน พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูผู้ถ่ายทอดความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมแก่ประชาชนในสังคม ดังที่ (จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, 2562) ได้อธิบายว่า วัดในสังคมไทยมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคนผ่านกระบวนการศึกษาและการอบรมคุณธรรมจริยธรรม แม้ว่าระบบการศึกษาของรัฐในปัจจุบันจะมีความก้าวหน้าและมีสถาบันการศึกษาที่หลากหลาย แต่บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศีลธรรมและจริยธรรมยังคงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในบริบทของการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม ในบริบทของวัดไทยยุคร่วมสมัยการจัดการศาสนศึกษาสามารถแบ่งออกได้เป็นสองระดับสำคัญ ได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร และการจัดการศึกษาธรรมศึกษาสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป การศึกษาทั้งสองรูปแบบนี้มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาและการสร้างความเข้าใจในหลักธรรมให้แก่สังคม การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นกลไกสำคัญในการรักษาองค์ความรู้ของพระพุทธศาสนาและถ่ายทอดสู่สังคม พระสังฆาธิการซึ่งทำหน้าที่กำกับดูแลกิจการพระพุทธศาสนาในระดับต่าง ๆ มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการงานด้านการศาสนศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนการศึกษา การพัฒนาหลักสูตร การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม และการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานด้านการศึกษาในพื้นที่ ซึ่งล้วนเป็นส่วนหนึ่งของการให้บริการสาธารณะผ่านสถาบันศาสนา ดังที่ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2563) ได้ชี้ให้เห็นว่า พระสงฆ์ในสังคมไทยมีบทบาทเป็นผู้นำทางจริยธรรมที่

ช่วยเสริมสร้างคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมแก่ประชาชน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกสะท้อนให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของพระสังฆาธิการในการขับเคลื่อนงานการศึกษาเพื่อบริการสาธารณะ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านหนึ่งกล่าวว่า “การสอนธรรมะไม่ใช่แค่สอนให้รู้จักบุญบาป แต่เป็นการสร้างรากฐานทางจิตใจให้คนในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ รู้จักแบ่งปัน และรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน นี่คือการบริการสาธารณะอย่างหนึ่งที่วัดสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ” (ID 3, สัมภาษณ์, 17 มีนาคม 2569) ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าพันธกิจด้านการศึกษาของพระสังฆาธิการมีความเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องการพัฒนาทุนทางสังคมที่เน้นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และความร่วมมือระหว่างสมาชิกในสังคม ดังที่ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2561) อธิบายว่าทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนแก่ประชาชน นอกจากนี้พระสังฆาธิการหลายรูปยังได้พัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับปัญหาสังคมร่วมสมัย เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาหนี้สิน และปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว โดยใช้วัดเป็นพื้นที่ในการเรียนรู้และการแก้ไขปัญหาแก่ประชาชน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกรายหนึ่งกล่าวว่า “การออกแบบหลักสูตรของวัดให้สอดคล้องกับปัญหาที่ชาวบ้านพบในชีวิตจริง เช่น เรื่องยาเสพติด เรื่องหนี้สิน หรือความขัดแย้งในครอบครัว โดยใช้หลักธรรมเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา ไม่ใช่เพียงการท่องจำบทสวดเท่านั้น” (ID 7, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2569) ผลการสัมภาษณ์ยังสะท้อนให้เห็นว่า พระสังฆาธิการที่สามารถขับเคลื่อนงานด้านการศึกษาเพื่อบริการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพมักมีคุณลักษณะสำคัญสามประการ ได้แก่ 1) ความสามารถในการถ่ายทอดหลักธรรมให้เข้าใจง่ายและสอดคล้องกับบริบทของสังคม 2) ความยืดหยุ่นในการปรับรูปแบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และ 3) ความสามารถในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรในชุมชน ดังที่ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรายหนึ่งได้ให้ความเห็นว่า “วัดที่สามารถทำงานด้านการศึกษาได้ดีในพื้นที่ มักเป็นวัดที่เจ้าอาวาสมีวิสัยทัศน์ เปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม และสามารถประสานความร่วมมือกับโรงเรียนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง” (ID 12, สัมภาษณ์, 27 มีนาคม 2569)

จากผลการศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า พันธกิจด้านการศึกษาของพระสังฆาธิการมิได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน สร้างความเข้มแข็งทางจริยธรรมของสังคม และเสริมสร้างความร่วมมือแก่ประชาชน ซึ่งถือเป็นรูปแบบสำคัญของการให้บริการสาธารณะผ่านสถาบันทางศาสนาในสังคมไทยร่วมสมัย ดังที่ (พระราชวรมนูญ (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), 2564) ได้อธิบายว่า วัดสามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนได้ หากมีการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมและความต้องการของประชาชน และพันธกิจด้านการศึกษาของพระสังฆาธิการ

มิได้เป็นเพียงการสอนหลักธรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างคุณค่าทางสังคม พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชน ซึ่งถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการให้บริการสาธารณะผ่านสถาบันทางศาสนาในสังคมไทยร่วมสมัย พระสังฆาธิการมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานด้านการศาสนศึกษาเพื่อบริการสาธารณะในชุมชน โดยมีลักษณะเป็นการบริหารจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาทั้งด้านสติปัญญาและคุณธรรมของประชาชนควบคู่กันไป ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สะท้อนให้เห็นว่า การศาสนศึกษาในบริบทของคณะสงฆ์มิได้จำกัดอยู่เพียงการจัดการเรียนการสอนในเชิงรูปแบบของโรงเรียนพระปริยัติธรรมเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ในชุมชน เช่น การจัดอบรมศีลธรรมแก่เยาวชน การบรรยายธรรมในวันสำคัญทางศาสนา การจัดค่ายคุณธรรม และการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านสื่อดิจิทัล ในเชิงเนื้อหา พบว่า พระสังฆาธิการให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดหลักธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง โดยเน้นประเด็นด้านศีลธรรม จริยธรรม การรู้จักหน้าที่ของตนเอง และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทของการศาสนศึกษาในฐานะ“เครื่องมือสร้างทุนทางจิตใจ” ให้แก่ประชาชน ในเชิงกระบวนการ พบว่า พระสังฆาธิการมีการปรับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง เช่น การใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย การยกตัวอย่างจากสถานการณ์จริง และการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ล้วนเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงสาระของหลักธรรมได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น วิธีการดังกล่าวยังช่วยลดช่องว่างระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ทำให้บรรยากาศของการเรียนรู้เกิดความเป็นกันเองและเอื้อต่อการตั้งคำถามหรือการสะท้อนความคิดเห็นของผู้เรียน นอกจากนี้ การเชื่อมโยงหลักธรรมกับเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันยังช่วยให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะแนวทางในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้การเรียนรู้เกิดความหมายและสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในบริบทของสังคมร่วมสมัย อีกทั้งยังส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์และพัฒนาทักษะทางสังคมผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันในชุมชนการเรียนรู้

4.1.2 พันธกิจงานด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะให้กับชุมชน

งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (Dhamma propagation) ถือเป็นพันธกิจที่สำคัญยิ่งของคณะสงฆ์ในฐานะสถาบันที่ทำหน้าที่รักษาและส่งต่อมรดกทางจิตวิญญาณของสังคมไทย การเผยแผ่ในบริบทสมัยใหม่มิได้หมายถึงเพียงการแสดงพระธรรมเทศนาในรูปแบบดั้งเดิมเท่านั้น หากแต่ยังครอบคลุมถึงการใช้ช่องทางสื่อสารต่าง ๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ วิทยุ โทรทัศน์ และกิจกรรมทางสังคมที่หลากหลาย เพื่อนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปสู่พุทธศาสนิกชนและสังคมอย่างกว้างขวาง (พระพรหมคุณาภรณ์, 2562) พระสังฆาธิการในฐานะผู้นำงานเผยแผ่ต้องมีทั้งความรู้ด้านพระธรรมวินัยที่ลึกซึ้ง ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และความเข้าใจในบริบทและปัญหาแก่

ประชาชนอย่างถ่องแท้ เพื่อสามารถนำเสนอหลักธรรมที่ตรงกับความต้องการและสถานการณ์จริงของสังคม (อุดม บัวศรี, 2563) สอดคล้องกับที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรูปหนึ่งได้แสดงทัศนะว่า “การเผยแผ่ที่ได้ผลในยุคนี้ต้องไม่ใช่แค่สอนให้คนเชื่อ แต่ต้องสอนให้คนนำไปใช้แก้ปัญหาได้จริง ถ้าเทศน์แล้วคนฟังแล้วชีวิตไม่ดีขึ้น ก็แสดงว่าการเผยแผ่นั้นยังไม่สำเร็จ” (ID 1, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2569) ข้อความนี้สะท้อนให้เห็นถึงการมองงานเผยแผ่ในเชิงของ “ผลลัพธ์สาธารณะ” (public outcome) มากกว่าเพียง “กระบวนการ” (process) ซึ่งสอดคล้องกับกรอบของการวัดผลการดำเนินงานภาครัฐและสาธารณะยุคใหม่ที่สำคัญกับผลที่เกิดขึ้นจริงแก่กลุ่มเป้าหมาย (Osborne & Gaebler, 1992) ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ได้ปรับปรุงรูปแบบการเผยแผ่ให้สอดคล้องกับยุคสมัย โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อโซเชียลมีเดียมาใช้ในการเผยแผ่ธรรมะ ซึ่งสามารถเข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ห่างไกลจากวัดได้มากขึ้น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งอธิบายว่า “ตอนนี้วัดต่าง ๆ มีช่อง YouTube และเพจ Facebook ที่เผยแผ่ธรรมะสั้น ๆ ทุกวัน มีคนติดตามหลายพันคน ซึ่งมากกว่าคนที่มาวัดจริง ๆ หลายเท่า นี่คือพื้นที่เผยแผ่ใหม่ที่เราต้องบุกเบิก” (ID 5, สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2569) นอกจากการเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนาผ่านสื่อดิจิทัลแล้ว การดำเนินงานเผยแผ่ที่ลงสู่ชุมชนโดยตรงยังคงมีความสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะกิจกรรมประเภทค่ายธรรมะ โครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม และการออกปฏิบัติศาสนกิจในพื้นที่ชนบทหรือพื้นที่ห่างไกล ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ประชาชนบางส่วนยังขาดโอกาสในการเข้าถึงกิจกรรมทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ การดำเนินกิจกรรมในลักษณะดังกล่าวช่วยให้พระสงฆ์สามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตใจแก่ประชาชน และมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างคุณธรรมและความเข้มแข็งทางสังคมในระดับฐานราก ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นนักการเมืองระดับท้องถิ่นสะท้อนมุมมองต่อบทบาทของพระสงฆ์ในมิติการพัฒนาสังคมว่า การที่พระสงฆ์ลงพื้นที่พบปะประชาชนโดยตรง โดยเฉพาะการออกไปเทศน์สอนธรรมตามหมู่บ้านหรือชุมชนที่ยังไม่มีวัด ถือเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความผูกพันระหว่างสถาบันศาสนากับประชาชน อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมคุณธรรมและความสามัคคีในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “ในฐานะผู้ทำงานด้านการเมืองท้องถิ่น มองว่าการที่พระสงฆ์ออกไปพบปะประชาชนตามหมู่บ้านต่าง ๆ โดยเฉพาะพื้นที่ที่ยังไม่มีวัด เป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างมาก เพราะนอกจากจะเป็นการเผยแผ่ธรรมะแล้วยังช่วยสร้างกำลังใจและความอบอุ่นให้กับชุมชน ชาวบ้านรู้สึกว่ามีพระสงฆ์คอยดูแลทางจิตใจ กิจกรรมลักษณะนี้จึงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ชนบท” (ID 9, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2569) ในเชิงวิชาการ งานด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการสามารถวิเคราะห์ได้ผ่านกรอบของ “ทุนทางวัฒนธรรม” (cultural capital) ของ Bourdieu (1986) ที่อธิบายว่าความรู้ คุณค่าและแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรสำคัญที่ถูกสืบทอดและส่งต่อผ่านสถาบันทางสังคม โดยวัดและพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการสืบทอดและส่งต่อทุนทางวัฒนธรรมพุทธสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไป (สุนทร สุนทรชาติ, 2565) ขณะเดียวกัน ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าการเผยแผ่ที่มี

ประสิทธิภาพต้องอาศัยความเข้าใจบริบทของกลุ่มเป้าหมายอย่างลึกซึ้ง รวมถึงความสามารถในการปรับเนื้อหาและวิธีการนำเสนอให้ตรงกับความต้องการของแต่ละกลุ่ม ซึ่งสะท้อนถึงทักษะการนำองค์กรในแนวทางของ “ผู้นำเชิงรับใช้” (servant leadership) ที่ Greenleaf (1977) เสนอไว้ (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2562)

4.1.3 พันธกิจงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะให้กับชุมชน

พันธกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ถือเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมไทยมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะบทบาทของพระสังฆาธิการซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางปัญญา และผู้ประสานความร่วมมือกับชุมชนในระดับพื้นที่ การดำเนินงานด้านการศึกษาสงเคราะห์มิได้จำกัดอยู่เพียงการสนับสนุนการศึกษาในระบบเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม การสร้างโอกาสทางการศึกษา และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างวัด โรงเรียน และสังคมโดยรอบ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2562) ในบริบทสังคมไทย วัดและคณะสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้แก่ประชาชนมาตั้งแต่อดีต การศึกษาของไทยในยุคต้นมีรากฐานจากวัด ซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งสถานศึกษาและศูนย์กลางการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางศาสนา ศีลธรรมและวัฒนธรรม เมื่อระบบการศึกษาของรัฐเริ่มพัฒนาขึ้น บทบาทของวัดจึงปรับเปลี่ยนจากการเป็น “สถานศึกษาหลัก” มาเป็น “กลไกสนับสนุนทางการศึกษา” ที่ช่วยส่งเสริมโอกาสการเรียนรู้ของประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2563) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับมุมมองทางสังคมวิทยาการศึกษาที่มองว่า การศึกษามีได้เกิดขึ้นเฉพาะในระบบโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังเกิดขึ้นผ่านสถาบันทางสังคมอื่น ๆ เช่น ครอบครัว ศาสนา และชุมชน ซึ่งมีบทบาทในการหล่อหลอมค่านิยมและพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม (ประเวศ วะสี, 2561) ในกรณีของพระพุทธศาสนา วัดจึงเป็นพื้นที่แห่ง “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” (lifelong learning) ที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนามนุษย์ทั้งในมิติของปัญญาและคุณธรรม

พระสังฆาธิการในฐานะผู้นำการปกครองคณะสงฆ์ระดับต่าง ๆ จึงมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยทำหน้าที่กำหนดแนวทางสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรชุมชน การดำเนินงานดังกล่าวไม่เพียงช่วยเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนเท่านั้น แต่ยังมีส่วนในการสร้างทุนทางสังคม (social capital) ที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ประชาชน (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2564) ในเชิงทฤษฎี การศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการสามารถอธิบายได้ผ่านแนวคิดเรื่อง “ทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม” ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนมิได้เกิดจากทรัพยากรทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับ

เครือข่ายความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และค่านิยมร่วมกันของสมาชิกในสังคม (ธีรยุทธ บุญมี, 2562) เมื่อวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมการศึกษา จึงช่วยสร้างพื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาทุนทางสังคมในระดับชุมชน

จากการศึกษาภาคสนามพบว่า พระสังฆาธิการจำนวนมากได้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการศึกษาในชุมชน ทั้งในรูปแบบของการจัดตั้งกองทุนการศึกษา การมอบทุนการศึกษา การสนับสนุนโรงเรียนพระปริยัติธรรม ตลอดจนการจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชนในพื้นที่ ตัวอย่างเช่น ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งกล่าวว่า “วัดไม่ได้ทำหน้าที่เพียงสอนธรรมะเท่านั้น แต่ยังต้องช่วยให้เด็กในชุมชนมีโอกาสเรียนหนังสือ บางครอบครัวมีฐานะยากจน วัดจึงช่วยจัดหาทุนการศึกษาและสนับสนุนการเรียนของเด็กเหล่านั้น” (ID 3, สัมภาษณ์, 17 มีนาคม 2569) คำกล่าวดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาสงเคราะห์มิได้เป็นเพียงกิจกรรมเสริมของวัด แต่เป็นพันธกิจที่เชื่อมโยงกับบทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือสังคมโดยตรง ในทำนองเดียวกัน ผู้ให้สัมภาษณ์อีกท่านหนึ่งได้กล่าวว่า “การศึกษาคือพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน ถ้าเด็กมีการศึกษา มีคุณธรรม ชุมชนก็จะเข้มแข็ง พระสังฆาธิการจึงต้องช่วยส่งเสริมทั้งความรู้และคุณธรรมควบคู่กันไป” (ID 7, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2569) ในมิติของการบริการสาธารณะ งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ยังมีบทบาทในการสร้างโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทหรือชุมชนที่มีทรัพยากรจำกัด พระสังฆาธิการมักทำหน้าที่เป็น “ตัวกลางทางสังคม” ที่ช่วยประสานความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษาในชุมชน (พระมหา ธรรมชา ธรรมหาโส, 2565) การดำเนินงานดังกล่าวยังสะท้อนถึงแนวคิดเรื่อง “การบริหารแบบมีส่วนร่วม” (Participatory Governance) ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน เมื่อวัดเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษา เช่น การจัดค่ายคุณธรรม การสอนธรรมศึกษา หรือการจัดอบรมทักษะชีวิต จึงช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างพระสงฆ์และชุมชน (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2561) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ยังชี้ให้เห็นว่าพระสังฆาธิการจำนวนมากให้ความสำคัญกับการพัฒนาเยาวชนผ่านกิจกรรมการศึกษาเชิงคุณธรรม ตัวอย่างเช่น ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งกล่าวว่า “ปัจจุบันเด็กและเยาวชนเผชิญกับปัญหาหลายด้าน ทั้งสื่อออนไลน์และพฤติกรรมเสี่ยง วัดจึงต้องจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรม เพื่อช่วยให้เด็กมีภูมิคุ้มกันทางจิตใจ” (ID 11, สัมภาษณ์, 23 มีนาคม 2569) มุมมองดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาสงเคราะห์ในบริบทของพระพุทธศาสนาไม่ได้เน้นเฉพาะการให้ความรู้เชิงวิชาการ แต่ยังมุ่งพัฒนามิติต้านจิตใจและคุณธรรมของผู้เรียน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนามนุษย์อย่างสมบูรณ์ (พระไพศาล วิสาโล, 2564) นอกจากนี้ พระสังฆาธิการยังมีบทบาทในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการศึกษาระหว่างวัดกับหน่วยงานต่าง ๆ ในสังคม เช่น โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม เพื่อร่วมกันพัฒนา กิจกรรมทางการศึกษาในชุมชน ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งได้กล่าวว่า “การทำงานด้านการศึกษาไม่

สามารถทำได้วัดเพียงฝ่ายเดียว ต้องอาศัยความร่วมมือจากโรงเรียนและชุมชน เมื่อทุกฝ่ายร่วมมือกัน การพัฒนาการศึกษาของเด็กก็จะเกิดผลอย่างแท้จริง” (ID 15, สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2569) ในเชิงวิเคราะห์ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม (social network theory) ซึ่งอธิบายว่าการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างองค์กรและกลุ่มบุคคลหลายฝ่าย การเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างวัด โรงเรียน และองค์กรชุมชนจึงช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ (เกษียร เตชะพีระ, 2563) จากการศึกษายังพบว่า พระสังฆาธิการจำนวนมากได้ปรับรูปแบบการดำเนินงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมยุคใหม่ เช่น การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแพร่ความรู้ การจัดอบรมออนไลน์ และการสร้างสื่อการเรียนรู้ทางธรรมะสำหรับเยาวชน ตัวอย่างเช่น ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งกล่าวว่า “ปัจจุบันต้องใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการเผยแพร่ความรู้ เช่น การสอนธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ เพื่อให้เข้าถึงเยาวชนได้มากขึ้น” (ID 18, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2569) การปรับตัวดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของพระสังฆาธิการในการทำให้บทบาทของวัดยังคงมีความสำคัญในสังคมยุคดิจิทัล ซึ่งเป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านเทคโนโลยีและรูปแบบการเรียนรู้ (ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ, 2566) โดยสรุป พันธกิจงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการถือเป็นกลไกสำคัญในการบริการสาธารณะให้กับชุมชน เนื่องจากช่วยสร้างโอกาสทางการศึกษา ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม และเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัดและชุมชนการดำเนินงานดังกล่าวไม่เพียงสะท้อนบทบาททางศาสนาของพระสังฆาธิการเท่านั้น แต่ยังสะท้อนบทบาทของวัดในฐานะสถาบันทางสังคมที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนามนุษย์และสังคมไทยอย่างยั่งยืน

4.1.4 พันธกิจงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะให้กับชุมชน

งานด้านสาธารณสงเคราะห์ถือเป็นพันธกิจที่สะท้อนถึงบทบาทอันโดดเด่นของวัดในฐานะ “เครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม” (Social Safety Net) ที่รองรับผู้คนในยามวิกฤตและยามทุกข์ยาก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดไทยทำหน้าที่เป็นสถานที่พักพิงสำหรับผู้ไร้ที่อยู่อาศัย แหล่งอาหารสำหรับผู้ยากไร้ ศูนย์บรรเทาทุกข์ในยามภัยพิบัติ และสถานที่ดูแลผู้ป่วยและผู้สูงอายุที่ไม่มีผู้ดูแล (พระสุธีรัตนบัณฑิต, 2564) บทบาทเหล่านี้สะท้อนถึงความเป็น “สถาบันสวัสดิการชุมชน” (Community Welfare Institution) ที่ดำเนินการโดยพระสังฆาธิการในฐานะผู้นำ ในเชิงสังคมวิทยา วัดจึงมิได้เป็นเพียงพื้นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น หากยังเป็นพื้นที่แห่งการสร้างความเกื้อกูลและความเป็นปึกแผ่นแก่ประชาชนผ่านกิจกรรมช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พระสังฆาธิการในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณจึงมีบทบาทสำคัญในการระดมทรัพยากรจากศรัทธาของพุทธศาสนิกชนเพื่อนำมาสนับสนุนผู้ที่ตกอยู่ในภาวะเปราะบางทางสังคม นอกจากนี้ การดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ของวัด

ยังช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคม (Social Capital) ให้แก่ประชาชน ทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถรับมือกับปัญหาสังคมได้อย่างยั่งยืน ในบริบทของรัฐสวัสดิการสมัยใหม่ บทบาทของวัดในด้านสาธารณสงเคราะห์มักถูกมองว่าเป็นการเสริมเติม (Complementary) ให้กับระบบสวัสดิการของรัฐ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่บริการของรัฐยังเข้าไม่ถึงหรือมีข้อจำกัด ผลการวิจัยพบว่าพระสงฆ์ในหน้าที่ศึกษาดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ในหลายรูปแบบ ทั้งการจัดโรงทานและแจกจ่ายอาหารแก่ผู้ยากไร้ การจัดตั้งกองทุนการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ และการจัดบริการดูแลผู้สูงอายุและผู้พิการในชุมชน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรูปหนึ่งซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในพื้นที่ชนบทอธิบายถึงงานสาธารณสงเคราะห์ว่า “วัดเราช่วยเหลือชาวบ้านที่ลำบากมาตลอด ตั้งแต่จำพวกครั้งใหญ่เมื่อหลายปีก่อน วัดเป็นศูนย์รับบริจาคและแจกของ ชาวบ้านเขาไว้วางใจวัดมากกว่าหน่วยงานของรัฐหลายหน่วย เพราะรู้ว่าของถึงมือคนที่ต้องการจริง ๆ” (ID 2, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2569) ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นมิติของ “ความไว้วางใจ” (Trust) ในฐานะทุนทางสังคมที่วัดและสถาบันสงฆ์ได้สั่งสมมาอย่างยาวนาน ความไว้วางใจนี้ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้วัดสามารถระดมทรัพยากรจากชุมชน ทั้งในรูปแบบของแรงสนับสนุนจากประชาชน การร่วมแรงร่วมใจของจิตอาสา ตลอดจนการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในสถานการณ์วิกฤตหรือภาวะที่ชุมชนเผชิญปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้ “เมื่อก่อนเวลาชาวบ้านลำบากก็มักจะไปหาวัด พระท่านก็ช่วยตามกำลังแต่ช่วงหลังท่านไม่ได้ช่วยแค่ให้ของอย่างเดียว ท่านยังสอนให้ชาวบ้านรู้จักเก็บออม ตั้งกลุ่มอาชีพ หรือช่วยแนะนำวิธีทำมาหากิน ทำให้หลายคนเริ่มพึ่งตัวเองได้มากขึ้น” (ID 15, สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2569) นอกจากนี้ ชาวบ้านยังมองว่าวัดมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ในสังคม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลอีกคนหนึ่งกล่าวว่า “เวลามีคนในหมู่บ้านเดือดร้อน พระท่านมักจะช่วยประสานงานให้ ทั้งโรงพยาบาล หน่วยงานของรัฐ หรือคนในชุมชนที่พอช่วยได้ ทำให้ปัญหาหลายอย่างได้รับการช่วยเหลือเร็วขึ้น เพราะวัดเป็นที่ที่ทุกคนเชื่อถือ” (ID 11, สัมภาษณ์, 23 มีนาคม 2569) ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าวัดมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นศูนย์กลางทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความไว้วางใจ เสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ประชาชน และประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับฐานราก บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการงานสาธารณสงเคราะห์มิได้จำกัดอยู่เพียงการช่วยเหลือเชิงวัตถุเท่านั้น หากแต่มีความสำคัญในฐานะกลไกทางสังคมที่ช่วยสร้างและสะสม “ทุนทางสังคม” (Social Capital) ในระดับชุมชน

โดยเฉพาะมิติของ “ความไว้วางใจ” (Trust) ซึ่งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่ทำให้สมาชิกในสังคมสามารถสร้างความร่วมมือและดำเนินกิจกรรมร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดดังกล่าว

สอดคล้องกับทัศนะของ Francis Fukuyama ที่อธิบายว่าความไว้วางใจเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมสามารถสร้างความร่วมมือและจัดการปัญหาาร่วมกันได้ (เอกพจน์ คงกระเรียน, 2564) ในบริบทของสังคมไทย วัดถือเป็นสถาบันทางสังคมที่ได้รับความไว้วางใจจากประชาชนมาอย่างยาวนาน เนื่องจากพระสงฆ์หรือพระภิกษุมีความสำคัญในการปฏิบัติงานด้านสาธารณสงเคราะห์อย่างต่อเนื่อง ทั้งการช่วยเหลือผู้ยากไร้ การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และการทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางจิตใจของประชาชนในยามที่สังคมเผชิญกับปัญหาหรือวิกฤต ความไว้วางใจนี้ได้กลายเป็นทุนทางสังคม (Social Capital) ที่เอื้อต่อการระดมทรัพยากร การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ งานวิจัยพบว่างานสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์หรือพระภิกษุในปัจจุบันมีแนวโน้มพัฒนาไปสู่แนวทางที่เน้นการเสริมพลังแก่ประชาชน (Community Empowerment) เพื่อสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาสังคมมากกว่าการให้ความช่วยเหลือแบบสร้างการพึ่งพา กล่าวคือ พระสงฆ์หรือพระภิกษุได้ให้ความช่วยเหลือเฉพาะในรูปของการแจกจ่ายทรัพยากรเท่านั้น แต่ยังมุ่งพัฒนาศักยภาพแก่ประชาชนให้สามารถจัดการปัญหาของตนเองได้ เช่น การส่งเสริมกลุ่มออมทรัพย์ การสนับสนุนการฝึกอาชีพ หรือการสร้างกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ประชาชน แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่เน้นการเสริมสร้างศักยภาพของประชาชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ในขณะเดียวกัน แนวคิดเรื่องการเสริมพลังแก่ประชาชนยังสอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลัก “อิตตาหิ อิตตโน นาโถ” (ขุ.ธ. 25/160/38) ซึ่งสื่อถึงแนวคิดเรื่องการพึ่งพาตนเองและการพัฒนาศักยภาพภายในของมนุษย์ เมื่อพระสงฆ์หรือพระภิกษุนำหลักธรรมดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในงานสาธารณสงเคราะห์ จึงทำให้งานช่วยเหลือทางสังคมมิได้เป็นเพียงการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า แต่ยังเป็นกระบวนการพัฒนาคณะและชุมชนในระยะยาว อีกประการหนึ่งที่ปรากฏจากผลการวิจัย คือการพัฒนารูปแบบการทำงานในลักษณะของ เครือข่ายความร่วมมือ (Collaborative Network) ระหว่างวัด หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในชุมชน โดยวัดทำหน้าที่เป็น “ศูนย์กลางเชิงสังคม” (Social Hub) ที่เชื่อมโยงทรัพยากรและประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ การดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวช่วยให้การช่วยเหลือทางสังคมมีประสิทธิภาพมากขึ้น และสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของวัดในฐานะสถาบันทางสังคมที่สามารถเชื่อมโยงทุนทางสังคมเข้ากับกระบวนการพัฒนาชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

4.1.5 พันธกิจงานคณะสงฆ์ (การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์) มีบทบาทสำคัญต่อสังคมในปัจจุบัน

การทำความเข้าใจบทบาทของพันธกิจคณะสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบันจำเป็นต้องพิจารณาในเชิงบูรณาการ (Integrative Perspective) มากกว่าการแยกวิเคราะห์เป็นพันธกิจแต่ละด้านอย่างเป็นอิสระ เนื่องจากพันธกิจทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ และการ

สาธารณสงเคราะห์ ล้วนมีความเชื่อมโยงและเสริมซึ่งกันและกันในเชิงระบบ ดังที่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) อธิบายว่า คณะสงฆ์ในฐานะสถาบันทางสังคมมีหน้าที่บูรณาการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ระหว่างปัจเจกบุคคลกับชุมชน และระหว่างโลกียธรรมกับโลกุตระธรรมเข้าด้วยกัน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2562) ในบริบทของสังคมไทยยุคร่วมสมัยที่เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในหลายมิติ ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางประชากรศาสตร์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และวิกฤตคุณธรรมในสังคม พันธกิจของคณะสงฆ์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะพลังทางสังคมที่ช่วยรักษาเสถียรภาพและส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน (นพพร ประชากุล, 2564) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายหนึ่งซึ่งเป็นนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาให้ทัศนะที่น่าสนใจว่า “ถ้าสังเกตดี ๆ จะเห็นว่าพันธกิจ 4 ด้านของคณะสงฆ์นั้นเป็นระบบนิเวศที่สมบูรณ์ในตัวเอง ศาสนศึกษาสร้างคน การเผยแผ่ส่งต่อคุณค่า การศึกษาสงเคราะห์เปิดโอกาส และสาธารณสงเคราะห์สร้างความมั่นคง เมื่อทั้งสี่ด้านทำงานร่วมกัน ชุมชนก็เข้มแข็ง” (ID 16, สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2569) มุมมองดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบแนวคิด “Institutional Ecology” หรือระบบนิเวศสถาบัน ซึ่งอธิบายว่าสถาบันทางสังคมที่มีประสิทธิภาพควรมีความสมดุลและเกื้อกูลกันระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในระบบ โดยพันธกิจทั้ง 4 ด้านของคณะสงฆ์ ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการสาธารณสงเคราะห์ สะท้อนให้เห็นถึงการออกแบบเชิงสถาบันที่มีความสมดุลและสัมพันธ์เชื่อมโยงกันมาตั้งแต่อดีตกาล ผลการศึกษาพบว่า ในพื้นที่ที่พระสังฆาธิการสามารถบูรณาการพันธกิจทั้ง 4 ด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนมักมีแนวโน้มเกิดความเข้มแข็ง ความร่วมมือ และความสามัคคีสูงกว่าพื้นที่ที่การดำเนินงานของพันธกิจแต่ละด้านเป็นไปอย่างแยกส่วน ทั้งนี้ เนื่องจากการบริหารจัดการแบบบูรณาการช่วยให้วัดสามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชนได้อย่างรอบด้าน ทั้งด้านจิตใจ การศึกษา สังคม และคุณภาพชีวิตของประชาชน (พระมหาสุทนต์ อากาศโร, 2562) ดังที่ตัวแทนชุมชนรายหนึ่งกล่าวว่า “วัดของเราถือเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านอย่างแท้จริง เด็ก ๆ มาเรียนที่นี่ คนแก่มาทำกิจกรรมที่นี่ คนป่วยได้รับความช่วยเหลือจากที่นี่ และทุกคนมาพึ่งพิงธรรมที่นี่ วัดไม่ใช่แค่ที่ทำบุญ แต่เป็นหัวใจแก่ประชาชน” (ID 17, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2569) ในเชิงทฤษฎี ความสำคัญของพันธกิจคณะสงฆ์ต่อสังคมไทยสามารถวิเคราะห์ได้ผ่านกรอบแนวคิด “Functionalism” (ฟังก์ชันนิยม) ทางสังคมวิทยา ซึ่งมองว่าสถาบันทางสังคมทุกแห่งมีหน้าที่เฉพาะในการรักษาความสมดุลและการทำงานของสังคม โดยสถาบันทางศาสนา โดยเฉพาะวัดและคณะสงฆ์ในสังคมไทย ทำหน้าที่หลายประการพร้อมกัน ทั้งในฐานะสถาบันการศึกษา สถาบันสังคมสงเคราะห์ สถาบันวัฒนธรรม และสถาบันทางจิตวิญญาณ (สมพร เทพสิทธา, 2563) อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยยังพบว่าบทบาทของพันธกิจคณะสงฆ์ในปัจจุบันกำลังเผชิญกับความท้าทายสำคัญหลายประการ อาทิ การลดลงของจำนวนพระภิกษุสามเณร การเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมของคนรุ่นใหม่ที่ห่างเหินจากวัด การแข่งขันจากองค์กรและสถาบันอื่น ๆ ที่

เข้ามาทำหน้าที่คล้ายคลึงกัน รวมถึงข้อจำกัดด้านทรัพยากรในการดำเนินงาน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งกล่าวว่า “ความท้าทายของเราคือจะอย่างไรให้วัดยังคงมีความหมายต่อคนรุ่นใหม่ที่มีทางเลือกมากขึ้น เราต้องปรับตัว แต่ต้องไม่ทิ้งแก่นของพระพุทธศาสนา นี่คือโจทย์ที่ยากที่สุดของพระสังฆาธิการในยุคนี้” (ID 8, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2569) ความท้าทายดังกล่าวสะท้อนถึงพลวัตของการปรับตัวของสถาบันทางศาสนาในบริบทของโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยสถาบันทางศาสนาจำเป็นต้องปรับบทบาทและรูปแบบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมร่วมสมัย เพื่อรักษาความหมายและความสำคัญของตนต่อสังคม (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2565) ทั้งนี้ ความสามารถในการปรับตัวของพระสังฆาธิการต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลงโดยไม่สูญเสียแก่นของพันธกิจ ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดความยั่งยืนและประสิทธิภาพของการบริการสาธารณะของคณะสงฆ์ในระยะยาว

4.1.6 บทบาทการทำงานด้านบริการสาธารณะร่วมกับชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของพระสังฆาธิการ

ความสัมพันธ์ระหว่างวัด คณะสงฆ์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ถือเป็นมิติที่สำคัญยิ่งในการทำความเข้าใจบทบาทของพระสังฆาธิการในฐานะผู้ให้บริการสาธารณะในยุคร่วมสมัย การกระจายอำนาจการปกครองที่เกิดขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่ทศวรรษ 2540 เป็นต้นมาได้เปิดพื้นที่ใหม่สำหรับความร่วมมือระหว่างสถาบันทางศาสนาและหน่วยงานการปกครองท้องถิ่น ซึ่งมีผลอย่างสำคัญต่อรูปแบบและขอบเขตของการให้บริการสาธารณะในระดับชุมชน (ถวิลวดี บุรีกุล, 2563) ในเชิงนโยบาย การบูรณาการงานระหว่างวัดและ อปท. ได้รับการสนับสนุนจากแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) ซึ่งระบุถึงความสำคัญของการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ประชาชนและสังคม โดยการระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วน รวมถึงสถาบันทางศาสนา นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์ของมหาเถรสมาคมว่าด้วยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ในการพัฒนาสังคมยังได้กำหนดทิศทางให้พระสังฆาธิการทำงานอย่างบูรณาการกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2565) ผลการวิจัยพบว่าลักษณะความร่วมมือระหว่างพระสังฆาธิการและ อปท. มีความหลากหลายและมีพลวัตสูง โดยสามารถจำแนกได้เป็นหลายรูปแบบ ได้แก่

- (1) ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม
- (2) ความร่วมมือในการพัฒนากายภาพและสิ่งแวดล้อมชุมชน
- (3) ความร่วมมือในการจัดบริการสังคมแก่กลุ่มเปราะบาง
- (4) ความร่วมมือในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายหนึ่งซึ่งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลอธิบายว่า “เราทำงานร่วมกับเจ้าอาวาสอย่างใกล้ชิดมาตลอด เวลาจะทำโครงการพัฒนาหมู่บ้าน เราต้องผ่านวัดก่อน เพราะชาวบ้านเขาเชื่อถือวัดมากกว่า อบต. ถ้าเจ้าอาวาสสนับสนุน ชาวบ้านก็ร่วมมือ ถ้าเจ้าอาวาสไม่เห็นด้วย โครงการก็ยาก” (ID 13, สัมภาษณ์, 27 มีนาคม 2569) ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึง

อิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญของพระสังฆาธิการต่อกระบวนการตัดสินใจในชุมชน ซึ่งในทางวิชาการสามารถอธิบายได้ผ่านแนวคิด “Institutional Power” หรือ “อำนาจเชิงสถาบัน” ที่พระสงฆ์สะสมมาผ่านประวัติศาสตร์อันยาวนาน (DiMaggio & Powell, 1983) ทั้งนี้ อำนาจดังกล่าวหากนำมาใช้อย่างรับผิดชอบและโปร่งใส ย่อมเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยยังพบว่าความร่วมมือระหว่างพระสังฆาธิการและ อบต. มิได้ปราศจากความซับซ้อนและความตึงเครียด ในบางกรณีเกิดความขัดแย้งเกี่ยวกับขอบเขตบทบาท การจัดสรรทรัพยากร และแนวทางการดำเนินงาน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งกล่าวว่า “บางครั้งมีความเข้าใจไม่ตรงกันระหว่างวัดกับ อบต. เรื่องการใช้พื้นที่หรืองบประมาณ แต่เราแก้ด้วยการนั่งคุยกัน เปิดใจรับฟัง เพราะเป้าหมายเดียวกันคือชาวบ้านต้องได้รับประโยชน์” (ID 4, สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2569) ความซับซ้อนดังกล่าวสะท้อนถึงธรรมชาติของ “Collaborative Governance” หรือ “การกำกับดูแลแบบร่วมมือ” ซึ่งต้องอาศัยการบริหารจัดการความแตกต่างระหว่างองค์กรอย่างมีทักษะและความอดทน โดยความสำเร็จขึ้นอยู่กับ การสร้างความไว้วางใจ การสื่อสารที่เปิดกว้าง และการมุ่งเน้นผลลัพธ์ร่วมกัน (Ansell & Gash, 2008) ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการที่มีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับ อบต. มักเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เปิดรับการเปลี่ยนแปลง และมีความสามารถในการสร้างฉันทามติ (Consensus Building) ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย ผู้ให้ข้อมูลอีกรายหนึ่งซึ่งเป็นพระสังฆาธิการที่มีประสบการณ์ยาวนานในการทำงานร่วมกับ อบต. แสดงทัศนะที่น่าสนใจว่า “วัดและ อบต. เปรียบเสมือนสองมือของร่างกายเดียวกัน คือชุมชน สองมือต้องทำงานประสานกัน ไม่ใช่แข่งกัน ถ้าประสานกันได้ดี ชุมชนก็จะมีศักยภาพเต็มที่” (ID 6, สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2569) อุปมาอุปไมยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ของพระสังฆาธิการเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงบูรณาการระหว่างสถาบันทางศาสนาและการปกครองท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรส่วนรวม (Common Pool Resources) ที่เน้นความสำคัญของกฎเกณฑ์ที่สร้างขึ้นร่วมกัน ความไว้วางใจ และการกำกับดูแลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน (Ostrom, 1990) ยิ่งไปกว่านั้น การทำงานด้านบริการสาธารณะร่วมกับชุมชนและ อบต. ของพระสังฆาธิการยังสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสถาบันทางศาสนาจาก “ผู้ให้” ที่ดำเนินการฝ่ายเดียว ไปสู่ “หุ้นส่วน” ที่ร่วมคิดร่วมทำกับภาคีต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับพัฒนาการของแนวคิด “Good Governance” หรือ “ธรรมาภิบาล” ที่เน้นการมีส่วนร่วม ความโปร่งใส และความรับผิดชอบต่อ (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2563) โดยพระสังฆาธิการที่ยึดหลักการดังกล่าวในการทำงานสาธารณะย่อมสามารถสร้างคุณค่าสาธารณะที่ยั่งยืนให้แก่ประชาชนได้มากกว่าการดำเนินงานในลักษณะบนลงล่างเพียงฝ่ายเดียว

กล่าวได้ว่า ภาพรวมที่สำคัญของสภาพการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะในหลายมิติพร้อมกัน ประการแรก พระสังฆาธิการที่มีประสิทธิภาพในการให้บริการ

สาธารณะมักมีลักษณะร่วมกัน คือ มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับพันธกิจของตน มีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับภาคีเครือข่าย และมีความยืดหยุ่นในการปรับตัวต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลง ประการที่สอง การบูรณาการพันธกิจทั้ง 4 ด้านของคณะสงฆ์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างผลลัพธ์เชิงบวกต่อชุมชนในระยะยาว ประการที่สาม ความร่วมมือระหว่างวัดและ อปท. เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยขยายขอบเขตและเพิ่มประสิทธิภาพของการให้บริการสาธารณะ ในเชิงทฤษฎี ผลการวิจัยยืนยันความสำคัญของการนำกรอบแนวคิดธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะแนวใหม่ และทุนทางสังคมมาใช้ในการทำความเข้าใจบทบาทของพระสงฆ์ในการสร้างชาติกร เนื่องจากกรอบแนวคิดเหล่านี้ช่วยให้สามารถวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนได้อย่างรอบด้านมากกว่าการใช้กรอบแนวคิดใดกรอบเดียว ขณะเดียวกัน ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนากรอบทฤษฎีที่สร้างขึ้นจากบริบทไทยและบริบทพุทธศาสนาโดยเฉพาะ เพื่อให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่มีลักษณะเฉพาะของสังคมไทยได้อย่างแม่นยำยิ่งขึ้น (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, 2566) ในหัวข้อถัดไป ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยในแต่ละประเด็นอย่างละเอียด โดยผสมผสานข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์กับการวิเคราะห์เชิงทฤษฎีและการเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปและข้อเสนอแนะที่มีคุณค่าทั้งในเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย

สรุปได้ว่า สภาพการปกครองของพระสงฆ์ในการให้บริการสาธารณะ พระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้นำทางจิตใจและสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนผ่านงานบริการสาธารณะ ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการปฏิบัติธรรมในวัดหรือการดูแลกิจวัตรทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังขยายออกไปสู่กิจกรรมและพันธกิจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม การทำงานของพระสงฆ์ในลักษณะนี้สามารถแบ่งออกเป็นพันธกิจหลัก 4 ด้าน ซึ่งแต่ละด้านมีลักษณะเฉพาะตัวและความสำคัญต่อสังคมในปัจจุบัน

ประการแรก คือ งานด้านการศาสนศึกษา พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความรู้ทางศาสนา จัดกิจกรรมและการเรียนการสอนที่ช่วยให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง การศึกษาศาสนาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในระดับพื้นฐาน แต่ยังรวมถึงการสร้างความรู้ในคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาชีวิตของแต่ละบุคคล การจัดอบรม สัมมนา และกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมในชุมชน ทำให้ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้และนำหลักธรรมไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้สังคมมีความสงบเรียบร้อยและมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดีขึ้น

ประการที่สอง คือ งานด้านการเผยแผ่ การเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์มีความสำคัญในการทำให้คำสอนของพระพุทธองค์เข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวาง ผ่านการเทศนา การอบรม การจัดกิจกรรมทางศาสนา และการใช้สื่อสมัยใหม่ พระสงฆ์ไม่ได้เพียงนำเสนอเนื้อหาทาง

ศาสนาเท่านั้น แต่ยังสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้ผู้คนมีจิตใจเมตตา กรุณา และมีสติในการดำเนินชีวิต การเผยแพร่ธรรมะในลักษณะนี้ช่วยให้ประชาชนมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาชีวิต ป้องกันความทุกข์ และสร้างเสริมความสุขอย่างยั่งยืน

ประการที่สาม คือ งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระสังฆาธิการมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาส ทั้งในด้านการศึกษา การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ และการให้คำปรึกษาแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป การศึกษาสงเคราะห์มิได้จำกัดอยู่เพียงการให้ทุนการศึกษา แต่ยังรวมถึงการสร้างโอกาสให้กับผู้ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ทำให้ผู้ด้อยโอกาสสามารถพัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมที่มีคุณภาพ พระสังฆาธิการจึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเสริมสร้างความเสมอภาค

ประการสุดท้าย คือ งานด้านสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรงของพระสังฆาธิการในกิจกรรมเพื่อสังคมและการช่วยเหลือประชาชนที่ต้องการความช่วยเหลือ เช่น การดูแลผู้สูงอายุ ผู้ป่วย ผู้ยากไร้ การจัดตั้งโครงการบรรเทาความทุกข์ในชุมชน หรือการสนับสนุนกิจกรรมด้านสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม การสาธารณสงเคราะห์เหล่านี้ช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพิ่มความร่วมมือและความไว้วางใจระหว่างประชาชน และทำให้บทบาทของคณะสงฆ์เป็นที่รับรู้ว่าเป็นผู้รักษาศีลหรือปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้สร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง

นอกเหนือจากการปฏิบัติพันธกิจทั้งสี่ด้านดังกล่าว พระสังฆาธิการยังมีบทบาทสำคัญในการประสานงานและทำงานร่วมกับชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้บริการสาธารณะมีความต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพ และตรงกับความต้องการของประชาชน การร่วมมือในลักษณะนี้ไม่เพียงช่วยให้การดำเนินงานของพระสังฆาธิการเข้าถึงประชาชนได้อย่างครอบคลุม แต่ยังสร้างความเข้มแข็งในเชิงสังคม เพิ่มทุนทางสังคม (social capital) และสร้างความไว้วางใจระหว่างชุมชนกับคณะสงฆ์ ทำให้กิจกรรมเพื่อสาธารณะสามารถดำเนินไปอย่างยั่งยืน

ดังนั้น บทบาทของพระสังฆาธิการในการให้บริการสาธารณะไม่สามารถมองข้ามได้ ทั้งในแง่ของการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม การเผยแพร่ธรรมะ การสนับสนุนการศึกษา และการสาธารณสงเคราะห์ การทำงานในทุกด้านล้วนมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมโดยรวม ทำให้พระสังฆาธิการเป็นกำลังสำคัญในการสร้างสังคมที่มีความสุขสงบ ยั่งยืน และมีความเข้มแข็งทางด้านคุณธรรมและสังคมร่วมกัน

4.2 ผลการศึกษาหลักพุทธธรรมกับการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริหารสาธารณะ

ภายใต้พันธกิจของคณะสงฆ์ไทย งานด้าน การศาสนศึกษา ถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาศาสนบุคคลากรและการส่งเสริมความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่สังคมในวงกว้าง กล่าวได้ว่า

การศาสนศึกษาเป็นกลไกหลักที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดหลักธรรม ค่านิยม และวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา ไปสู่พระภิกษุสามเณร ตลอดจนพุทธศาสนิกชนทั่วไปในชุมชน ซึ่งไม่เพียงเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญา คุณธรรม และจิตสำนึกต่อส่วนรวมของสมาชิกในสังคมอีกด้วย ดังนั้น บทบาทของพระสังฆาธิการในฐานะผู้กำกับดูแลและบริหารจัดการงานด้านการศาสนศึกษา จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการยกระดับคุณภาพของการให้บริการสาธารณะของวัดและคณะสงฆ์ในสังคมร่วมสมัย

จากผลการศึกษาพบว่า พระสังฆาธิการได้นำหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะ หลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านการศาสนศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอน การส่งเสริมการเรียนรู้ของพระภิกษุสามเณร และการเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปเข้าถึงองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา หลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา เป็นหลักธรรมที่มุ่งสร้างความสัมพันธ์อันดี ความร่วมมือ และความสามัคคีในสังคม เมื่อกำหนดมาประยุกต์ใช้ในบริบทของการบริหารจัดการงานศาสนศึกษา จึงช่วยส่งเสริมให้กระบวนการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นอย่างมีคุณภาพ มีความเป็นมิตร และตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและชุมชนได้อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ การบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 เข้ากับงานด้านการศาสนศึกษา ยังสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย กล่าวคือ จากเดิมที่การศาสนศึกษามักเน้นการศึกษาคัมภีร์และหลักธรรมในเชิงวิชาการภายในสถาบันสงฆ์ ได้พัฒนาไปสู่การจัดการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้คน และมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาชุมชนควบคู่กันไป กระบวนการดังกล่าวทำให้วัดสามารถทำหน้าที่เป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้แก่ประชาชน (community learning center) ที่มีบทบาทในการเสริมสร้างทุนทางปัญญาและทุนทางสังคมแก่ประชาชน

ดังนั้น ในการนำเสนอผลการศึกษานี้ ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์การดำเนินงานด้านการศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการภายใต้กรอบของหลักสังคหวัตถุ 4 โดยพิจารณาว่าหลักธรรมแต่ละประการถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการให้บริการสาธารณะด้านการศึกษาทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนอย่างไร ซึ่งสามารถนำเสนอรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

4.2.1 พันธกิจด้านการศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักสังคหวัตถุ

ภายใต้กรอบการวิเคราะห์พันธกิจด้านการศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการตามหลักสังคหวัตถุ 4 นั้น หลักธรรมแต่ละประการมีบทบาทเฉพาะในการส่งเสริมให้การจัดการศึกษาทางพระพุทธศาสนาเกิดประโยชน์แก่สังคมอย่างแท้จริง โดยเฉพาะหลัก “ทาน” ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความเอื้อเฟื้อและการแบ่งปันในสังคมพุทธ การให้ในความหมายทางพระพุทธศาสนา

ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการให้วัตถุสิ่งของเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการให้ความรู้ ปัญญา และโอกาสในการเรียนรู้แก่ผู้อื่น ซึ่งเป็นการสร้างประโยชน์ระยะยาวทั้งต่อบุคคลและต่อสังคมโดยรวม

ในบริบทของการศาสนศึกษา หลักทานจึงสะท้อนบทบาทของพระสังฆาธิการในฐานะผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา และผู้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงการเรียนรู้ทางธรรมอย่างเสมอภาค การให้ความรู้ทางธรรม หรือที่เรียกว่า “วิทยาทาน” ถือเป็นการให้ที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง เพราะเป็นการพัฒนาปัญญาและคุณธรรมของผู้เรียน ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลและการพัฒนาสังคมในระยะยาว

จากมุมมองดังกล่าว การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ว่าพระสังฆาธิการได้นำหลักทานมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานด้านการศาสนศึกษาอย่างไร ทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอน การสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา และการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณร ตลอดจนพุทธศาสนิกชนทั่วไป ได้เข้าถึงองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาอย่างทั่วถึง รายละเอียดของผลการศึกษาสามารถนำเสนอได้ดังต่อไปนี้

1) การศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักทาน

หลักทาน (การให้) ในบริบทการศาสนศึกษาหมายถึงการให้ “วิทยาทาน” คือการถ่ายทอดความรู้และปัญญาทางธรรมอย่างเปิดกว้างโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการแสดงออกซึ่งหลักทานในการศาสนศึกษาด้วยการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาให้แก่พุทธศาสนิกชนทุกกลุ่มโดยไม่มีค่าใช้จ่าย การสนับสนุนตำรา อุปกรณ์การเรียน และสื่อการสอน รวมถึงการมอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรที่ขาดแคลน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรูปหนึ่งกล่าวว่า “การให้ธรรมเป็นทานชนะการให้ทั้งปวง วัดจึงต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนได้เรียนรู้ธรรมะ ไม่ว่าจะร่ำรวยหรือยากจน” (ID 4, สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2569) นอกจากนี้ยังพบว่าพระสังฆาธิการจำนวนมากได้จัดทำสื่อการเรียนรู้ออนไลน์และแจกจ่ายหนังสือธรรมะโดยไม่คิดราคา ซึ่งสะท้อนถึงจิตวิญญาณของทานในยุคดิจิทัล การดำเนินการดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวางและเข้าถึงได้ง่ายมากยิ่งขึ้น สื่อการเรียนรู้ออนไลน์ เช่น คลิปวิดีโอการบรรยายธรรมะ บทเรียนธรรมศึกษาผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล บทความธรรมะในเว็บไซต์ หรือการเผยแพร่เนื้อหาทางพระพุทธศาสนาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ล้วนเป็นช่องทางที่ช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความรู้ทางธรรมได้ทุกที่ทุกเวลาโดยไม่จำกัดสถานที่และเวลา การจัดทำสื่อการเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวจึงถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการให้ “วิทยาทาน” ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมยุคใหม่ ซึ่งมีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันอย่างแพร่หลาย การเปิดเผยองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาในรูปแบบออนไลน์ยังช่วยลดข้อจำกัดด้านระยะทางและทรัพยากร ทำให้ผู้สนใจสามารถศึกษาหลักธรรมได้ด้วยตนเอง แม้จะไม่ได้เดินทางมาที่วัดหรือเข้าร่วม

กิจกรรมทางศาสนาโดยตรงก็ตาม นอกจากนี้ การเผยแพร่หนังสือธรรมะและสื่อการเรียนรู้โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายยังสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของพระสังฆาธิการในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาอย่างเท่าเทียม เปิดโอกาสให้บุคคลทุกกลุ่มในสังคมสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้โดยไม่ถูกจำกัดด้วยฐานะทางเศรษฐกิจหรือสถานะทางสังคม แนวทางดังกล่าวช่วยสร้างบรรยากาศแห่งการแบ่งปันความรู้และส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ในสังคมพุทธ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทั้งปัญญาและคุณธรรมของประชาชน ในอีกมิติหนึ่ง การใช้สื่อดิจิทัลในการเผยแพร่ธรรมะยังมีส่วนช่วยขยายเครือข่ายการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาไปสู่กลุ่มคนรุ่นใหม่ ซึ่งมีพฤติกรรมการเรียนรู้ผ่านสื่อออนไลน์มากขึ้น การนำเสนอเนื้อหาธรรมะในรูปแบบที่เข้าใจง่าย ทันสมัย และสอดคล้องกับบริบทชีวิตประจำวัน จึงทำให้หลักธรรมสามารถเข้าถึงผู้คนได้หลากหลายกลุ่มมากยิ่งขึ้น และช่วยสร้างความต่อเนื่องของการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในสังคมร่วมสมัย ด้วยเหตุนี้ การจัดทำสื่อการเรียนรู้ออนไลน์และการแจกจ่ายหนังสือธรรมะโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย จึงมิได้เป็นเพียงการเผยแพร่ความรู้เท่านั้น แต่ยังเป็นการแสดงออกถึงบทบาทของพระสังฆาธิการในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้ส่งเสริมการพัฒนาปัญญาของสังคม การดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีในมิติของการให้ความรู้และการสร้างโอกาสทางการศึกษา ซึ่งมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาว

2) การศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักปียวจา

คือ (วาจาที่รักใคร่เป็นที่พอใจ) มีบทบาทสำคัญในการกำหนดคุณภาพของกระบวนการเรียนรู้ในมิติของการศาสนศึกษา ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศาสนศึกษาต่างใช้ภาษาที่เรียบง่าย ไพเราะ เข้าใจง่าย และสอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่ธรรมะเป็นเรื่องใกล้ตัวและนำไปปฏิบัติได้จริง ดังที่ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งกล่าวว่า “เวลาสอนชาวบ้าน ต้องพูดให้เขาเข้าใจ ไม่ใช่ศัพท์ยาก ต้องพูดด้วยความเมตตาให้เขารู้สึกว่าธรรมะเป็นเรื่องของเขาด้วย” (ID 5, สัมภาษณ์, มกราคม 2569) ปียวยายังรวมถึงการรับฟังข้อซักถามและข้อกังวลของผู้เรียนด้วยความอดทนและเปิดใจ ซึ่งช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและเป็นมิตร การใช้วาจาที่สุภาพ อ่อนโยน และเคารพผู้เรียนจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความไว้วางใจระหว่างพระสังฆาธิการกับชุมชนผู้เรียน เมื่อผู้เรียนรู้สึกว่ตนได้รับการยอมรับและได้รับความเข้าใจจากผู้สอน ก็จะเกิดความกล้าในการตั้งคำถาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ส่งผลให้การศึกษาทางพระพุทธศาสนาไม่เพียงเป็นการถ่ายทอดความรู้ฝ่ายเดียว แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างพระสังฆาธิการกับพุทธศาสนิกชนในชุมชน

นอกจากนี้ การใช้ปียวายังช่วยลดช่องว่างทางความรู้และสถานะระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน โดยเฉพาะในบริบทของการสอนธรรมะให้แก่ประชาชนทั่วไป ซึ่งมีพื้นฐานการศึกษาและประสบการณ์

ชีวิตที่แตกต่างกัน การอธิบายหลักธรรมด้วยถ้อยคำที่เข้าใจง่าย การยกตัวอย่างจากชีวิตประจำวัน หรือการใช้เรื่องเล่าและอุปมาอุปไมย ล้วนเป็นวิธีการสื่อสารที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงหลักธรรมกับประสบการณ์ชีวิตของตนเองได้อย่างชัดเจน วิธีการดังกล่าวทำให้ธรรมะมิได้ถูกมองว่าเป็นหลักการที่ห่างไกลหรือเป็นเรื่องเฉพาะของนักบวชเท่านั้น แต่เป็นแนวทางที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของคนทั่วไปได้จริง ในอีกมิติหนึ่ง ปิยวาจายังสะท้อนถึงเจตคติของพระสงฆ์ในการสื่อสารด้วยความเมตตาและความปรารถนาดีต่อผู้เรียน การกล่าวถ้อยคำที่สร้างกำลังใจ การชี้แนะด้วยเหตุผล และการหลีกเลี่ยงถ้อยคำที่ตำหนิหรือตัดสินผู้เรียนอย่างรุนแรง ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้เชิงบวก ภายใต้บรรยากาศดังกล่าว ผู้เรียนจะรู้สึกว่าการศึกษาระดับเป็นพื้นที่แห่งการพัฒนาตนเอง ไม่ใช่พื้นที่แห่งการตัดสินหรือวิพากษ์วิจารณ์ ยิ่งไปกว่านั้น การใช้ปิยวาจาในการจัดการศาสนศึกษาช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัดกับชุมชน เนื่องจากการสื่อสารที่สุภาพและเป็นมิตรทำให้ประชาชนรู้สึกใกล้ชิดกับพระสงฆ์และเกิดความศรัทธาต่อบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางทางจิตใจและการเรียนรู้แก่ประชาชน เมื่อเกิดความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างวัดกับชุมชนแล้ว กิจกรรมการศึกษาทางพระพุทธศาสนาจะได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากประชาชนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ปิยวาจาจึงมิได้เป็นเพียงคุณลักษณะของการพูดที่สุภาพเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาปัญญาและคุณธรรมของผู้เรียน การประยุกต์ใช้หลักปิยวาจาในการศาสนศึกษาจึงช่วยให้การถ่ายทอดธรรมะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และทำให้การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่มีความหมายต่อชีวิตของผู้เรียนและต่อการพัฒนาชุมชนโดยรวม

3) การศาสนศึกษาของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักอรรถจริยา

คือ (การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์) ในการศาสนศึกษาหมายถึงการออกแบบการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นประโยชน์แท้จริงของผู้เรียนและชุมชน ไม่ใช่เพียงการสอนให้ท่องจำหลักธรรมตามรูปแบบ ผลการวิจัยพบว่าพระสงฆ์ได้บูรณาการหลักธรรมกับปัญหาจริงในชีวิตประจำวันแก่ประชาชน เช่น การนำหลักอริยบท 4 มาสอนในบริบทของการทำงาน การนำหลักสัปปุริสธรรมมาประยุกต์กับการอยู่ร่วมกันในครอบครัว และการใช้หลักธรรมในการแก้ไขปัญหาเสพติดและปัญหาสังคมในชุมชน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “การออกแบบหลักสูตรให้สอดคล้องกับปัญหาที่ชาวบ้านพบในชีวิตจริง ใช้หลักธรรมเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา ไม่ใช่เพียงการท่องจำ” (ID 7, สัมภาษณ์, มกราคม 2569) การดำเนินการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการนำหลักอรรถจริยามาใช้ในกระบวนการศาสนศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ พระสงฆ์ได้มีการทำหน้าที่เพียงผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นผู้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความ

ต้องการและปัญหาแก่ประชาชนอย่างแท้จริง การจัดการเรียนการสอนในลักษณะนี้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมกับชีวิตประจำวัน และสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นรูปธรรม

ในหลายพื้นที่พบว่าพระสังฆาธิการได้พัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมแก่ประชาชน เช่น การจัดเวทีสนทนาธรรม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิต หรือการจัดกิจกรรมค่ายคุณธรรมสำหรับเยาวชน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้สะท้อนปัญหาที่ตนเองเผชิญอยู่ และร่วมกันค้นหาแนวทางแก้ไขโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางสำคัญ กระบวนการเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ และช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น นอกจากนี้ พระสังฆาธิการยังมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงการศาสนศึกษากับการพัฒนาสังคมในระดับชุมชน โดยการนำหลักธรรมมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมของประชาชน ตัวอย่างเช่น การใช้หลักธรรมในการส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน การปลูกฝังจิตสำนึกในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน หรือการส่งเสริมการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและมีเหตุผล ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนในระยะยาว ในอีกมิติหนึ่ง การจัดการศาสนศึกษาตามหลักอรรถจริยา ยังสะท้อนถึงบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชน วัดจึงมิได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่แห่งการสร้างปัญญา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการแก้ไขปัญหาทางสังคมร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ดังนั้น การประยุกต์ใช้หลักอรรถจริยาในการศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำให้การศึกษาทางพระพุทธศาสนาเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงต่อผู้เรียนและต่อสังคม การจัดการเรียนรู้ที่เน้นประโยชน์และการประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงช่วยให้หลักธรรมมิได้เป็นเพียงองค์ความรู้เชิงทฤษฎี แต่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่สามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

4) การศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักสมานัตตตา

คือ (ความเสมอต้นเสมอปลาย วางตนเสมอกัน) ในการศาสนศึกษาหมายถึงการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกกลุ่มเข้าถึงการศึกษารวมอย่างเท่าเทียม โดยไม่เลือกปฏิบัติตามฐานะทางสังคม อายุ หรือระดับการศึกษา ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการวางตนในระดับเดียวกับผู้เรียน ร่วมทำกิจกรรมด้วย และรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนอย่างจริงจัง นอกจากนี้ยังพบว่าพระสังฆาธิการมีความสม่ำเสมอในการจัดการเรียนการสอนและการให้บริการ ซึ่งสร้างความไว้วางใจและความผูกพันระหว่างวัดกับชุมชนในระยะยาว สอดคล้องกับงานของ (พระราชมุนี (พิจิตร ฐิตวณโณ), 2564) ที่อธิบายว่าวัดสามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้แก่ประชาชน หากมีการบริหารจัดการที่

สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้หลักสมานัตตาในการศาสนศึกษา ยังสะท้อนถึงแนวคิดเรื่องความเสมอภาคทางการเรียนรู้ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กล่าวคือ เมื่อพระสังฆาธิการเปิดโอกาสให้บุคคลทุกกลุ่มสามารถเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาทางพระพุทธศาสนาได้อย่างเท่าเทียม ย่อมทำให้การเรียนรู้มิได้จำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่ขยายโอกาสไปสู่คนในชุมชนอย่างกว้างขวาง ทั้งเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ ต่างสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันภายใต้บรรยากาศแห่งความเคารพและความเข้าใจซึ่งกันและกัน ในทางปฏิบัติพบว่า พระสังฆาธิการจำนวนมากได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดกว้างและเอื้อต่อการมีส่วนร่วมแก่ประชาชน เช่น การจัดการเรียนธรรมศึกษาในวัด การจัดเสวนาธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือการจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมสำหรับเยาวชนและประชาชนทั่วไป โดยกิจกรรมเหล่านี้มักเปิดรับผู้เข้าร่วมโดยไม่จำกัดเงื่อนไขด้านสถานะหรือพื้นฐานทางการศึกษา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจของพระสังฆาธิการในการทำให้วัดเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของทุกคนในชุมชน นอกจากการเปิดโอกาสอย่างเท่าเทียมแล้ว หลักสมานัตตายังปรากฏในรูปแบบของการวางตนอย่างเป็นกันเองของพระสังฆาธิการในการทำงานด้านศาสนศึกษา กล่าวคือ พระสังฆาธิการมิได้วางตนอยู่เหนือผู้เรียนในฐานะผู้สั่งสอนเพียงฝ่ายเดียว แต่กลับมีบทบาทในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณที่พร้อมจะเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกับชุมชน การมีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวช่วยลดระยะห่างระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน และส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศของความร่วมมือในการเรียนรู้ จากข้อมูลภาคสนามยังพบว่า ความสม่ำเสมอในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการให้บริการทางศาสนาของพระสังฆาธิการมีส่วนสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน เนื่องจากประชาชนสามารถรับรู้ได้ถึงความจริงใจในการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรูปหนึ่งกล่าวว่า “พระท่านไม่ได้สอนธรรมะแค่ครั้งคราว แต่มีการจัดกิจกรรมสม่ำเสมอ ทำให้ชาวบ้านรู้สึกวัดเป็นที่พึ่งทางใจและเป็นแหล่งเรียนรู้แก่ประชาชนจริง ๆ” (ID 14, สัมภาษณ์, 28 มีนาคม 2569) ในภาพรวม การนำหลักสมานัตตามาประยุกต์ใช้ในการศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการจึงมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างวัดกับชุมชน การเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงการเรียนรู้ทางธรรมอย่างเท่าเทียม การวางตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย และการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ล้วนเป็นปัจจัยที่ช่วยให้วัดสามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางจิตใจและวัฒนธรรมแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันนำไปสู่การพัฒนาคุณธรรมและความสามัคคีของสังคมในระยะยาว

4.2.2 พันธกิจด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักสังคหวัตถุ

งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นพันธกิจที่สะท้อนให้เห็นบทบาทของวัดในฐานะ “ผู้ส่งต่อทุนทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ” แก่สังคม ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาเป็น

กรอบในการดำเนินงานเผยแผ่ช่วยให้พระสงฆ์สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้หลากหลายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ตามที่ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2562) อธิบายว่า การเผยแผ่ที่มีประสิทธิผลต้องอาศัยทั้งความรู้ทางธรรมและทักษะการสื่อสารที่เหมาะสมกับบริบท

1) การเผยแผ่ของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักทาน

หลักทานในงานเผยแผ่แสดงออกผ่านการให้ “ธรรมทาน” อย่างกว้างขวางและไม่มีข้อจำกัด พระสงฆ์มีการจัดแสดงธรรม อบรมปฏิบัติธรรม และเผยแพร่สื่อธรรมะทั้งออนไลน์และออฟไลน์โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายจากผู้รับ ผลการวิจัยพบว่าวัดหลายแห่งได้จัดทำช่องทาง YouTube เพจ Facebook และพอดแคสต์ธรรมะ เพื่อเผยแพร่หลักธรรมให้เข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ห่างเหินจากวัด ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “ตอนนี้มีคนติดตามเพจธรรมะของวัดหลายพันคน ซึ่งมากกว่าคนที่มาวัดจริงหลายเท่า นี่คือการให้ธรรมทานในยุคดิจิทัล” (ID 5, สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2569) ซึ่งเทคโนโลยีการสื่อสารได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการขยายพื้นที่การเรียนรู้ทางธรรมให้กว้างไกลกว่าขอบเขตทางกายภาพของวัดในอดีต การมีผู้ติดตามเพจธรรมะของวัดจำนวนมากแสดงให้เห็นว่าการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์สามารถเข้าถึงผู้คนได้ในวงกว้าง และช่วยเปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่สามารถเดินทางมาวัดได้ด้วยข้อจำกัดด้านเวลา ระยะเวลา หรือภาระหน้าที่ในชีวิตประจำวัน ยังคงสามารถเรียนรู้และรับฟังคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้อย่างต่อเนื่อง ในอีกมิติหนึ่ง การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเผยแพร่ธรรมะยังช่วยสร้างรูปแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้สื่อของคนในสังคมปัจจุบัน ผู้สนใจสามารถรับชมการบรรยายธรรม ฟังเทศน์ หรืออ่านบทความธรรมะได้ตลอดเวลา และสามารถย้อนกลับมาศึกษาซ้ำได้ตามความต้องการ ซึ่งเป็นลักษณะของการเรียนรู้แบบเปิดที่เอื้อต่อการพัฒนาปัญญาของผู้เรียนในระยะยาว นอกจากนี้ สื่อดิจิทัลยังช่วยให้เกิดการสื่อสารสองทางระหว่างพระสงฆ์กับผู้ที่ติดตามผ่านการแสดงความคิดเห็น การตั้งคำถาม หรือการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิต ซึ่งทำให้การเผยแผ่ธรรมะมิได้เป็นเพียงการสื่อสารทางเดียวจากผู้สอนสู่ผู้ฟัง แต่กลายเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนในโลกออนไลน์ กระบวนการดังกล่าวช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกันและความผูกพันระหว่างวัดกับผู้ติดตาม แม้ว่าจะอยู่ห่างไกลกันในเชิงพื้นที่ก็ตาม ในขณะเดียวกัน การเผยแพร่ธรรมะผ่านเพจของวัดยังช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ของวัดในฐานะแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัยและเปิดกว้างต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ทำให้คนรุ่นใหม่ซึ่งคุ้นเคยกับการใช้สื่อออนไลน์สามารถเข้าถึงหลักธรรมได้ง่ายขึ้น และเกิดความสนใจในการศึกษาพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ การมีผู้ติดตามเพจธรรมะจำนวนมากจึงมิได้เป็นเพียงตัวเลขของผู้ชมเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงบทบาทใหม่ของวัดและพระสงฆ์ในฐานะผู้ถ่ายทอดธรรมะผ่านเครือข่ายดิจิทัล ซึ่งช่วยขยายขอบเขตของ “ธรรมทาน” จากพื้นที่วัดสู่สังคมออนไลน์ อันเป็นการประยุกต์ใช้หลักทานให้สอดคล้องกับบริบทของโลกยุคใหม่ และมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในสังคมร่วมสมัย

2) การเผยแพร่ของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักปียาวา

คือ การเผยแพร่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของประสิทธิภาพในการสื่อสารธรรมะ ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการที่ประสบความสำเร็จในงานเผยแผ่มีลักษณะร่วมกัน คือ ใช้ภาษาที่เป็นมิตร เข้าใจง่าย ยกตัวอย่างจากชีวิตจริง และสามารถสร้างความเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมกับประสบการณ์ของผู้ฟัง นอกจากนี้ ปียาวายังรวมถึงการรับฟังและตอบสนองต่อข้อสงสัยด้วยความอดทนและเมตตา ซึ่งช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนระหว่างพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน สอดคล้องกับแนวคิด “ผู้นำเชิงรับใช้” (Servant Leadership) ที่เน้นการสื่อสารด้วยความเคารพและเอาใจใส่ มีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของการศึกษาศาสนา โดยเฉพาะในกระบวนการเรียนรู้ของพระสังฆาธิการ การรับฟังอย่างตั้งใจถือเป็นองค์ประกอบสำคัญ เนื่องจากช่วยให้พระสังฆาธิการเข้าใจความต้องการ ความกังวล และบริบทชีวิตของผู้เรียนได้อย่างลึกซึ้ง เมื่อพระสังฆาธิการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นหรือซักถามข้อสงสัยได้อย่างอิสระ ผู้เรียนจะรู้สึกว่าคุณค่าและเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การรับฟังด้วยความเมตตาเช่นนี้ยังช่วยเสริมสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจระหว่างพระสงฆ์กับชุมชน และกระตุ้นให้เกิดความกล้าในการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิตของผู้เรียน (เอกพจน์ คงกระเรียน, 2564) ซึ่งทำให้การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่มีชีวิตชีวาและมีความหมายมากยิ่งขึ้น จากข้อมูลภาคสนามพบว่าพระสังฆาธิการจำนวนหนึ่งใช้เวลาหลังการสอนธรรมะในการสนทนากับผู้เรียนหรือชาวบ้าน เพื่อรับฟังปัญหาในชีวิตประจำวันและให้คำแนะนำตามหลักธรรม การสนทนาในลักษณะดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการตอบคำถามเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่ยังเป็นการให้คำปรึกษาเชิงจิตวิญญาณที่ช่วยให้ผู้คนสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาชีวิตได้อย่างเหมาะสม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรูปหนึ่งกล่าวว่า “เวลาชาวบ้านมีปัญหา เขาจะมาคุยกับพระ เพราะพระรับฟังโดยไม่ตัดสิน พูดด้วยเมตตา ทำให้เขารู้สึกสบายใจและพร้อมจะปรับปรุงตนเอง” (ID 18, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2569) ในอีกมิติหนึ่ง การรับฟังด้วยความอดทนยังช่วยสะท้อนบทบาทของพระสังฆาธิการในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณที่ให้ความสำคัญกับการรับใช้สังคมมากกว่าการใช้อำนาจเชิงสถานะ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำเชิงรับใช้ที่มองว่าผู้นำที่แท้จริงควรเริ่มต้นจากการรับฟัง เข้าใจ และตอบสนองต่อความต้องการของผู้คนก่อนที่จะนำพาผู้อื่นไปสู่การพัฒนา ดังนั้น การประยุกต์ใช้หลักปียาวาในมิติของการรับฟังและการสื่อสารอย่างเมตตาจึงมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของการศาสนศึกษา เพราะไม่เพียงช่วยให้การถ่ายทอดธรรมะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างความผูกพันทางจิตใจระหว่างพระสังฆาธิการกับพุทธศาสนิกชน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้าใจ ความสามัคคี และการเรียนรู้ร่วมกันอย่างยั่งยืน

3) การเผยแผ่ของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักอรรถจริยา

คือ การเผยแผ่หมายถึงการดำเนินงานเผยแผ่ที่มุ่งเน้น “ผลลัพธ์สาธารณะ” (public outcome) มากกว่าเพียงกระบวนการจัดกิจกรรม ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการที่ยึดหลักอรรถจริยาจะวัดความสำเร็จของการเผยแผ่ จากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและคุณภาพชีวิตของผู้รับ ไม่ใช่เพียงจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “การเผยแผ่ที่ได้ผลในยุคนี้ต้องสอนให้คนนำไปใช้แก้ปัญหาได้จริง ถ้าเทศน์แล้วชีวิตคนไม่ดีขึ้น แสดงว่าการเผยแผ่นั้นยังไม่สำเร็จ” (ID 1, สัมภาษณ์, มกราคม 2569) แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการตีความบทบาทของการเผยแผ่พระพุทธรศาสนาในมิติที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ การเผยแผ่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดคำสอนทางพระพุทธรศาสนาในเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่จะต้องมุ่งเน้นให้เกิดผลลัพธ์เชิงปฏิบัติที่สามารถส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติของผู้คนในสังคมได้อย่างแท้จริง การนำหลักอรรถจริยามาใช้ในการเผยแผ่จึงเป็นการเน้นให้การดำเนินงานทุกกิจกรรมมุ่งไปสู่ประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมต่อชีวิตของประชาชนและต่อความเข้มแข็งแก่ประชาชนโดยรวม จากข้อมูลภาคสนามพบว่า พระสังฆาธิการจำนวนมากได้พยายามออกแบบรูปแบบการเผยแผ่ที่เชื่อมโยงหลักธรรมกับปัญหาสังคมร่วมสมัย เช่น การนำหลักสติและสมาธิมาประยุกต์ใช้ในการลดความเครียดในชีวิตประจำวัน การสอนหลักศีลธรรมเพื่อป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัว หรือการใช้หลักธรรมเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้แก่เยาวชนในการเผชิญกับปัญหายาเสพติดและสิ่งชั่วร้ายในสังคม แนวทางดังกล่าวช่วยให้ประชาชนสามารถมองเห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธรศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชีวิตและแก้ไขปัญหาสังคมได้จริง นอกจากนี้ การเผยแผ่ตามหลักอรรถจริยายังเน้นกระบวนการติดตามผลและการประเมินผลในเชิงคุณภาพ เช่น การสังเกตการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมผู้เข้าร่วมกิจกรรม การรับฟังความคิดเห็นแก่ประชาชน หรือการประเมินผลจากการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้เข้าร่วม กระบวนการดังกล่าวทำให้พระสังฆาธิการสามารถปรับปรุงรูปแบบการเผยแผ่ให้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทแก่ประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง ในอีกมิติหนึ่ง การเผยแผ่ที่มุ่งเน้นผลลัพธ์เชิงสาธารณะยังช่วยเสริมสร้างบทบาทของวัดในฐานะสถาบันทางสังคมที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน กล่าวคือ เมื่อการเผยแผ่สามารถช่วยลดปัญหาสังคมหรือส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ประชาชนก็จะเห็นคุณค่าของวัดในฐานะแหล่งพึ่งพาทางจิตใจและแหล่งเรียนรู้ทางศีลธรรม ดังนั้น การนำหลักอรรถจริยามาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการจึงช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธรศาสนาไม่เพียงเป็นกิจกรรมเชิงพิธีกรรมหรือการเทศนาเพียงครั้งคราว แต่เป็นกระบวนการพัฒนาคนและสังคมที่มุ่งสร้างผลลัพธ์เชิงบวกอย่างยั่งยืน ทั้งในด้านการพัฒนาคุณธรรม การแก้ไขปัญหาสังคม และการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนโดยรวม

4) การเผยแผ่ของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักสมานัตตตา

ในการเผยแผ่แสดงออกผ่านการเผยแผ่ธรรมแก่ทุกคนอย่างเท่าเทียม ไม่เลือกชนชั้นหรือสถานะ พระสังฆาธิการที่ยึดหลักนี้จะออกเผยแผ่ในทุกพื้นที่ ทั้งในเมืองและชนบท ทั้งในวัดและนอกวัด โดยปฏิบัติต่อผู้ฟังทุกคนด้วยความเคารพและเสมอภาค นอกจากนี้ พระสังฆาธิการยังร่วมทำกิจกรรมกับชุมชนในฐานะ “ผู้ร่วมเรียนรู้” ไม่ใช่เพียงผู้สอนฝ่ายเดียว ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างสถาบันสงฆ์กับประชาชน และสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ร่วมกัน แนวทางดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการปรับบทบาทของพระสังฆาธิการจากการเป็นเพียง “ผู้ถ่ายทอดความรู้” ไปสู่การเป็น “ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้” ซึ่งเปิดพื้นที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างพระสงฆ์กับพุทธศาสนิกชนในชุมชน เมื่อพระสังฆาธิการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตั้งคำถาม แสดงความคิดเห็น และสะท้อนประสบการณ์ชีวิตของตนเอง กระบวนการเรียนรู้จึงกลายเป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจหลักธรรมอย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น การลดช่องว่างระหว่างสถาบันสงฆ์กับประชาชนยังช่วยทำให้วัดกลายเป็นพื้นที่ที่ผู้คนสามารถเข้ามาปรึกษาพูดคุย และแลกเปลี่ยนปัญหาชีวิตได้อย่างเปิดใจ เมื่อประชาชนรู้สึกว่าการบริการพร้อมที่จะรับฟังและให้คำแนะนำด้วยความเข้าใจ ก็จะทำให้เกิดความไว้วางใจและความผูกพันระหว่างวัดกับชุมชนมากยิ่งขึ้น ความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการทำให้การเผยแผ่ และการ ศาสนศึกษา มีประสิทธิภาพ เพราะผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้และพร้อมที่จะนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง นอกจากนี้ การสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ร่วมกันยังช่วยส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (experiential learning) ซึ่งผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงหลักธรรมกับสถานการณ์จริงที่ตนเองเผชิญอยู่ในชีวิตประจำวัน ตัวอย่างเช่น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาครอบครัว การทำงานร่วมกันในชุมชน หรือการเผชิญกับความเครียดในชีวิตประจำวัน เมื่อผู้เรียนได้ฟังประสบการณ์จากผู้อื่นและได้รับคำแนะนำตามหลักธรรม ก็จะสามารถนำแนวคิดดังกล่าวไปปรับใช้กับชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม ในอีกมิติหนึ่ง การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างพระสงฆ์และประชาชนยังช่วยเสริมสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของร่วมแก่ประชาชนต่อกิจกรรมทางศาสนา กล่าวคือ เมื่อประชาชนมีโอกาสมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด ก็จะเกิดความรู้สึกผูกพันและพร้อมที่จะสนับสนุนกิจกรรมของวัดอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ การลดช่องว่างระหว่างสถาบันสงฆ์กับประชาชนและการสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ร่วมกันจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาบทบาทของวัดในสังคมร่วมสมัย เพราะช่วยให้การเผยแผ่และการศาสนศึกษามีลักษณะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา เปิดกว้าง และตอบสนองต่อความต้องการแก่ประชาชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณธรรมและคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาว

4.2.3 พันธกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักสังคหวัตถุ

งานสาธารณสงเคราะห์เป็นพันธกิจที่แสดงออกถึงความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างวัดและชุมชนได้อย่างชัดเจนที่สุด ผลการวิจัยพบว่าการบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 ในงานสาธารณสงเคราะห์ ช่วยยกระดับการช่วยเหลือสังคมจากการให้เพียงวัตถุสิ่งของ สู่การพัฒนาศักยภาพแก่ประชาชนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิด Community Empowerment พันธกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการถือเป็นบทบาทสำคัญของคณะสงฆ์ในการตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและชุมชน โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทยที่วัดมีสถานะเป็นศูนย์กลางทางจิตใจและเป็นพื้นที่ของการเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาอย่างยาวนาน การดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์จึงมิได้เป็นเพียงกิจกรรมการช่วยเหลือทางวัตถุเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการส่งเสริมคุณค่าทางสังคมและจิตใจที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมุ่งเน้นการสร้าง ความเมตตา การแบ่งปัน และความเอื้ออาทรระหว่างสมาชิกของสังคม

เมื่อพิจารณาภายใต้กรอบแนวคิดของหลักสังคหวัตถุ 4 การสาธารณสงเคราะห์สามารถอธิบายได้ผ่านหลักธรรมแต่ละประการที่มีบทบาทในการสร้างความผูกพันและความร่วมมือระหว่างวัดกับชุมชน โดยเฉพาะหลัก “ทาน” ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการเกื้อกูลทางสังคม การให้ในบริบทของสาธารณสงเคราะห์มิได้หมายถึงเพียงการบริจาคทรัพย์สินหรือสิ่งของเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการให้เวลา แรงงาน ความรู้ และการสนับสนุนทางจิตใจแก่ผู้ที่กำลังประสบปัญหาหรือความเดือดร้อนในสังคม ในหลายชุมชนพบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทสำคัญในการริเริ่มและประสานความร่วมมือในการจัดกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ เช่น การช่วยเหลือผู้ยากไร้ การจัดโรงทาน การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ หรือการสนับสนุนกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน กิจกรรมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของวัดในฐานะสถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการแบ่งปันและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ตามหลักทานยังมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งแก่ประชาชน เนื่องจากการให้และการช่วยเหลือกันในยามจำเป็นช่วยสร้างความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และทำให้สมาชิกแก่ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้วยเหตุนี้ การวิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการสาธารณสงเคราะห์ตามหลักทานจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ช่วยให้เข้าใจถึงการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบริการสาธารณะแก่ประชาชน ซึ่งสามารถนำเสนอรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

1) การสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักทาน ในงานสาธารณสงเคราะห์แสดงออกอย่างชัดเจนที่สุดในรูปของการให้ “อามิสทาน” คือการให้วัตถุสิ่งของ และ “อภัยทาน” คือการให้อภัยและความเมตตาแก่ผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก ผลการวิจัย

พบว่าพระสังฆาธิการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการจัดโรงทาน การแจกจ่ายสิ่งของแก่ผู้ประสบภัย การจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้ยากไร้ และการระดมทรัพยากรจากศรัทธาของพุทธศาสนิกชนเพื่อสนับสนุนงานด้านนี้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “วัดช่วยเหลือชาวบ้านที่ลำบากมาตลอด ชาวบ้านเขาไว้วางใจวัดมากกว่าหน่วยงานรัฐหลายหน่วย เพราะรู้ว่าของถึงมือคนที่ต้องการจริง” (ID 2, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2569) สำหรับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของวัดในฐานะสถาบันทางสังคมที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนและได้รับความไว้วางใจจากชุมชนมาอย่างยาวนาน ในหลายพื้นที่ วัดมิได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามที่สมาชิกแก่ประชาชนประสบความยากลำบาก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจ ภัยพิบัติ หรือวิกฤตทางสังคมอื่น ๆ การที่ชาวบ้านไว้วางใจวัดจึงเกิดจากประสบการณ์ตรงที่เห็นว่าวัดมีบทบาทในการช่วยเหลืออย่างจริงจังและต่อเนื่อง ความไว้วางใจดังกล่าวยังสะท้อนถึงลักษณะของความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดระหว่างพระสังฆาธิการกับประชาชนในชุมชน พระสังฆาธิการมักมีโอกาสดูแลและพูดคุยกับชาวบ้านในกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด ทำให้เข้าใจสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนได้อย่างลึกซึ้ง เมื่อมีการจัดกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ ความช่วยเหลือจึงสามารถส่งถึงผู้ที่เดือดร้อนจริงได้อย่างตรงจุด ในอีกมิติหนึ่ง ความไว้วางใจต่อวัดยังเกิดจากภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตใจที่ยึดมั่นในหลักคุณธรรมและความเสียสละ การดำเนินกิจกรรมช่วยเหลือสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทนส่วนตน ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าการช่วยเหลือผ่านวัดเป็นการช่วยเหลือที่บริสุทธิ์ใจและโปร่งใส ซึ่งช่วยสร้างความเชื่อมั่นว่าทรัพยากรที่นำมาบริจาคหรือสนับสนุนจะถูกนำไปใช้เพื่อประโยชน์ของผู้ที่ต้องการอย่างแท้จริง นอกจากนี้ วัดยังมีความได้เปรียบในฐานะศูนย์กลางแก่ประชาชนที่สามารถระดมความร่วมมือจากประชาชนได้อย่างรวดเร็ว เมื่อเกิดสถานการณ์ที่ต้องการความช่วยเหลือ เช่น ภัยธรรมชาติหรือเหตุการณ์ฉุกเฉิน พระสังฆาธิการสามารถประสานความร่วมมือระหว่างชาวบ้าน องค์กรท้องถิ่น และผู้มีจิตศรัทธาในการจัดกิจกรรมช่วยเหลือผู้ประสบความเดือดร้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้นิยามของวัดในการสาธารณสงเคราะห์จึงมิได้เป็นเพียงการให้ความช่วยเหลือในเชิงวัตถุเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างเครือข่ายความไว้วางใจและความร่วมมือภายในชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมในระยะยาว การดำเนินงานของพระสังฆาธิการในลักษณะดังกล่าวจึงสะท้อนถึงการประยุกต์ใช้หลักทฤษฎีทุนในมิติของการบริการสาธารณะ ที่มุ่งสร้างประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริงและยั่งยืน

2) การสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักปิยวาจา ในงานสาธารณสงเคราะห์ หลักปิยวาจาหมายถึงการดูแลผู้รับความช่วยเหลือด้วยคำพูดที่อ่อนโยน ให้เกียรติ และไม่ทำให้รู้สึกอับอาย ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการที่ใช้ปิยวาจาใน

งานสาธารณสงเคราะห์จะพูดคุยกับผู้รับด้วยความเมตตา ให้กำลังใจ ฟังปัญหา และแสดงความห่วงใยอย่างจริงใจ การใช้ปิยวาจาช่วยให้การช่วยเหลือมีคุณค่าเกินกว่าสิ่งของที่มอบให้ เพราะยังมอบความอบอุ่น ความหวัง และศักดิ์ศรีให้แก่ผู้รับด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “ทุนทางสังคม” (social capital) ซึ่ง Francis Fukuyama ได้อธิบายไว้ว่า ความไว้วางใจมิได้เกิดขึ้นโดยฉับพลัน แต่เป็นผลจากกระบวนการสะสมของพฤติกรรมที่ซื่อสัตย์ จริงใจ และสม่ำเสมอของสถาบันหรือบุคคลในสังคม แนวคิดนี้สอดคล้องกับบทบาทของพระสงฆ์ในการสร้างและวัดในสังคมไทย ซึ่งเป็นสถาบันที่ประชาชนให้ความไว้วางใจอย่างยาวนาน ผ่านการปฏิบัติงานด้านสาธารณสงเคราะห์ การสอนศีลธรรม และการเป็นศูนย์กลางทางจิตใจของชุมชน ทำให้พระสงฆ์สามารถสร้างความร่วมมือและเครือข่ายสังคมเพื่อพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (เอกพจน์ คงกระเรียน, 2564) เมื่อสถาบันใดสามารถแสดงบทบาทที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างต่อเนื่อง ย่อมทำให้เกิดความเชื่อมั่นและการยอมรับจากสมาชิกแก่ประชาชน ในบริบทของสังคมไทย วัดถือเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างและสะสมทุนทางสังคมดังกล่าวมาอย่างยาวนาน ผ่านการดำเนินกิจกรรมทางศาสนา การช่วยเหลือผู้เดือดร้อน และการทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมชุมชน พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของวัดจึงมีบทบาทสำคัญในการรักษาและเสริมสร้างความไว้วางใจระหว่างวัดกับประชาชน การดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์อย่างจริงใจและต่อเนื่องทำให้ประชาชนเห็นว่าวัดเป็นสถาบันที่ยึดถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ จากข้อมูลภาคสนามพบว่า ความไว้วางใจที่ประชาชนมีต่อวัดมักเกิดจากประสบการณ์ที่เห็นว่าวัดให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่เดือดร้อนอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือผู้ยากไร้ การสนับสนุนการศึกษา หรือการให้ความช่วยเหลือในยามเกิดภัยพิบัติ การดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวทำให้วัดได้รับการยอมรับในฐานะพื้นที่แห่งความเมตตาและความเอื้อเฟื้อแก่ประชาชน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรูปหนึ่งกล่าวว่า “ชาวบ้านเขาเชื่อมั่นว่าวัดช่วยเหลือคนจริง ๆ เพราะพระทำงานกับชุมชนมาตลอด ไม่ได้ทำเฉพาะเวลามีกิจกรรมใหญ่เท่านั้น” (ID 6, สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2569) ในอีกมิติหนึ่ง ความไว้วางใจที่เกิดขึ้นระหว่างวัดกับชุมชนยังช่วยเสริมสร้างความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน เมื่อประชาชนมีความเชื่อมั่นต่อบทบาทของวัด ก็จะพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดจัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ หรือกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชน ความร่วมมือในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นตัวอย่างของการทำงานร่วมกันบนพื้นฐานของทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง

ดังนั้น แนวคิดเรื่องความไว้วางใจในฐานะทุนทางสังคมตามแนวคิดของ Fukuyama จึงช่วยอธิบายบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ เมื่อวัดสามารถรักษาความไว้วางใจของประชาชนไว้ได้ผ่านการปฏิบัติที่จริงใจและสม่ำเสมอ ก็จะทำให้วัดกลายเป็นศูนย์กลางของความร่วมมือและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในระยะยาว

3) การสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชน

ตามหลักอรรถจริยา ในงานสาธารณสงเคราะห์หมายถึงการดำเนินงานที่มุ่งประโยชน์ระยะยาวของผู้รับ ไม่ใช่เพียงการบรรเทาความทุกข์เฉพาะหน้า ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการในยุคปัจจุบันได้พัฒนารูปแบบการสาธารณสงเคราะห์ จาก “การให้ปลา” สู่ “การสอนวิธีหาปลา” โดยการส่งเสริมกลุ่มออมทรัพย์ จัดอบรมอาชีพ และให้คำปรึกษาในการแก้ไขปัญหาชีวิตอย่างยั่งยืน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “พระท่านไม่ได้ช่วยแค่ให้ของอย่างเดียว ท่านยังสอนให้ชาวบ้านรู้จักเก็บออม ตั้งกลุ่มอาชีพ ทำให้หลายคนพึ่งตัวเองได้” (ID 15, สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2569) แนวทางดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการปรับบทบาทของการสาธารณสงเคราะห์ในบริบทสังคมร่วมสมัย จากการให้ความช่วยเหลือในลักษณะการบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า ไปสู่การสร้างศักยภาพให้แก่ประชาชนในการพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว การดำเนินงานตามหลักอรรถจริยาในมิตินี้จึงเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้รับความช่วยเหลือให้มีความเข้มแข็งทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจ โดยพระสังฆาธิการทำหน้าที่เป็นผู้ริเริ่มและสนับสนุนกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องจากข้อมูลภาคสนามพบว่า พระสังฆาธิการหลายรูปได้มีบทบาทในการส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาชุมชนที่มุ่งสร้างความมั่นคงในชีวิตของประชาชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนเพื่อส่งเสริมวินัยทางการเงิน การจัดอบรมทักษะอาชีพให้แก่ผู้ว่างงานหรือผู้มีรายได้น้อย ตลอดจนการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการจัดการชีวิตและการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้ประชาชนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองและลดการพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกในระยะยาว นอกจากนี้การดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวยังสะท้อนถึงการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยการส่งเสริมให้ประชาชนมีความขยัน อดทน มีวินัย และรู้จักพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สอดคล้องกับหลักธรรมหลายประการในพระพุทธศาสนา เช่น ความเพียร ความประหยัด และการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและรอบคอบ ในอีกมิติหนึ่ง การสาธารณสงเคราะห์ที่มุ่งสร้างศักยภาพแก่ประชาชนยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายความร่วมมือภายในชุมชน เนื่องจากกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มอาชีพ มักต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ซึ่งช่วยสร้างความสามัคคีและความรับผิดชอบร่วมกันต่อการพัฒนาชุมชน

ดังนั้น การนำหลักอรรถจริยามาประยุกต์ใช้ในงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชนในระยะยาว เพราะช่วยเปลี่ยนบทบาทของการช่วยเหลือ

จากการให้ความช่วยเหลือเพียงชั่วคราว ไปสู่การเสริมสร้างศักยภาพและความสามารถในการพึ่งพาตนเองของประชาชน อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มั่นคงและยั่งยืนแก่ประชาชนโดยรวม

4) การสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชน

ตามหลักสมานัตตตา ในงานสาธารณสงเคราะห์แสดงออกผ่านการให้ความช่วยเหลืออย่างเท่าเทียมโดยไม่เลือกปฏิบัติ ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ต้องการทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนในหมู่บ้าน คนต่างถิ่น หรือแม้แต่ผู้ที่นับถือศาสนาอื่น นอกจากนี้ พระสังฆาธิการยังร่วมลงแรงทำงานด้วยตนเอง ไม่เพียงแต่สั่งการหรือจัดสรรทรัพยากร การปฏิบัติเช่นนี้สร้างความรู้สึกทั่วถึงเป็นที่พึงของทุกคนอย่างแท้จริง และเสริมสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชนในระยะยาว แนวทางดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้หลักสมานัตตตาในงานสาธารณสงเคราะห์อย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ พระสังฆาธิการมิได้จำกัดขอบเขตของการช่วยเหลือเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เปิดโอกาสให้บุคคลทุกกลุ่มในสังคมสามารถเข้าถึงความช่วยเหลือจากวัดได้อย่างเท่าเทียม หลักการดังกล่าวช่วยลดความรู้สึกแบ่งแยกในสังคม และส่งเสริมให้วัดเป็นพื้นที่กลางที่ทุกคนสามารถพึ่งพาได้โดยไม่ต้องกังวลถึงความแตกต่างทางสถานะทางสังคม เชื้อชาติ หรือศาสนา จากข้อมูลภาคสนามพบว่า เมื่อเกิดสถานการณ์ที่ชุมชนต้องการความช่วยเหลือ เช่น ภัยพิบัติหรือภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ พระสังฆาธิการมักเปิดพื้นที่วัดเป็นศูนย์กลางในการช่วยเหลือประชาชน โดยให้การสนับสนุนทั้งด้านอาหาร เครื่องอุปโภคบริโภค และกำลังใจแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบอย่างทั่วถึง การดำเนินการในลักษณะดังกล่าวช่วยให้ประชาชนรับรู้ที่วัดเป็นสถาบันที่ยืนหยัดอยู่เคียงข้างชุมชนในยามวิกฤต นอกจากนี้ การที่พระสังฆาธิการลงมือทำกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ร่วมกับประชาชนด้วยตนเอง เช่น การช่วยบรรจุสิ่งของ การแจกจ่ายความช่วยเหลือ หรือการลงพื้นที่เยี่ยมผู้ประสบความเดือดร้อน ยังช่วยสะท้อนถึงความเสมอต้นเสมอปลายและความเป็นผู้นำที่เน้นการทำงานร่วมกับชุมชนมากกว่าการสั่งการจากเบื้องบน การมีส่วนร่วมในลักษณะดังกล่าวทำให้ประชาชนรู้สึกใกล้ชิดกับพระสังฆาธิการและเกิดความศรัทธาในบทบาทของวัดมากยิ่งขึ้น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรูปหนึ่งกล่าวว่า “เวลามีการช่วยเหลือชาวบ้าน พระท่านก็ลงมาช่วยจัดของและแจกของด้วยตนเอง ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าพระไม่ได้อยู่ห่างจากพวกเรา แต่ทำงานร่วมกับชุมชนจริง ๆ” (ID 10, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2569) ในอีกมิติหนึ่ง การให้ความช่วยเหลืออย่างเท่าเทียมยังช่วยสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัดกับหน่วยงานและกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม เมื่อวัดแสดงบทบาทในการช่วยเหลือทุกคนโดยไม่เลือกปฏิบัติ ย่อมทำให้เกิดความร่วมมือจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไปในการสนับสนุนกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ของวัดมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การนำหลักสมานัตตมาประยุกต์ใช้ในงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างสังคมแห่งความเอื้ออาทรและความร่วมมือ การช่วยเหลืออย่างเสมอภาคและการทำงานร่วมกับชุมชนอย่างใกล้ชิดไม่เพียงช่วย

บรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนเท่านั้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีและความไว้วางใจระหว่างวัดกับชุมชน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในระยะยาว

4.2.4 พันธกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักสังคหวัตถุ

งานศึกษาสงเคราะห์รวมบทบาทด้านการศึกษาและการสงเคราะห์ไว้ด้วยกัน ซึ่งสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของวัดในการพัฒนาทั้งปัญญาและคุณธรรมของประชาชนควบคู่กัน ผลการวิจัยพบว่าการบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 ในงานศึกษาสงเคราะห์ ทำให้การดำเนินงานมีมิติที่ลึกซึ้งกว่าการมอบทุนการศึกษาเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงการสร้างโอกาส สนับสนุนความฝัน และเสริมสร้างคุณธรรมแก่ผู้รับ และในบริบทของงานศึกษาสงเคราะห์ วัดมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่สำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนในชุมชนอย่างรอบด้าน การดำเนินงานศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการจึงมีความหมายที่กว้างและลึกซึ้งมากกว่าการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา หากแต่เป็นการสร้างโอกาสทางชีวิตให้แก่ผู้ที่ขาดแคลน ส่งเสริมความหวังและความฝันของเยาวชน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมเมื่อพิจารณาในมิติของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การดำเนินงานศึกษาสงเคราะห์สามารถอธิบายได้ผ่านกรอบแนวคิดของ สังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ช่วยยึดเหนี่ยวและสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลในสังคม โดยเฉพาะหลัก ทาน ซึ่งหมายถึงการให้ การเสียสละ และการแบ่งปันทรัพยากรเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น หลักธรรมดังกล่าวถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการช่วยเหลือเกื้อกูลในสังคม และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการได้อย่างเหมาะสม ในทางปฏิบัติ การให้ตามหลักทานในงานศึกษาสงเคราะห์มิได้จำกัดเฉพาะการให้ทุนการศึกษาเพียงอย่างเดียว แต่ยังครอบคลุมถึงการให้โอกาสทางการเรียนรู้ การสนับสนุนอุปกรณ์การศึกษา การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดจนการให้กำลังใจและคำแนะนำแก่เด็กและเยาวชนที่กำลังเผชิญกับข้อจำกัดทางเศรษฐกิจและสังคม การดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวช่วยให้ผู้รับการช่วยเหลือสามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ด้วยเหตุนี้ การศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการจึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเติบโตเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรมควบคู่กันไป ซึ่งสะท้อนให้เห็นบทบาทของวัดในฐานะสถาบันทางสังคมที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แก่ประชาชนอย่างยั่งยืน ดังนั้น ในประเด็นต่อไปนี้จะกล่าวถึง การศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักทาน ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนในชุมชน

1) การศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อการบริหารสาธารณะแก่ประชาชน

ตามหลักทาทาน ในการศึกษาสงเคราะห์แสดงออกผ่านการมอบทุนการศึกษา จัดหาอุปกรณ์การเรียน และสนับสนุนค่าใช้จ่ายที่จำเป็นแก่เยาวชนที่ขาดแคลน ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการหลายรูปได้จัดตั้งกองทุนการศึกษาในวัด โดยระดมทุนจากการบริจาคของพุทธศาสนิกชนและจากรายได้ของวัด นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนโรงเรียนพระปริยัติธรรม และการให้ที่พักแก่พระภิกษุสามเณรที่มาศึกษาจากพื้นที่ห่างไกล ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “วัดไม่ได้ทำหน้าที่เพียงสอนธรรมะ ยังต้องช่วยให้เด็กในชุมชนมีโอกาสเรียนหนังสือ บางครอบครัวยากจน วัดจึงช่วยจัดหาทุนการศึกษา” (ID 3, สัมภาษณ์, 17 มีนาคม 2569) แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นบทบาทของวัดในฐานะสถาบันทางสังคมที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางจิตใจ และการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่สนับสนุนและส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนที่ขาดแคลนทรัพยากรอีกด้วย การสนับสนุนทุนการศึกษา และการช่วยเหลือด้านการเรียนรู้จึงเป็นส่วนหนึ่งของภารกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ที่วัดดำเนินการเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ในหลายพื้นที่พบว่า พระสังฆาธิการและคณะสงฆ์ได้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการศึกษาของเยาวชน เช่น การจัดตั้งกองทุนการศึกษา การมอบทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนที่มีผลการเรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ตลอดจนการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้มีจิตศรัทธาในการระดมทรัพยากรเพื่อช่วยเหลือเด็กในชุมชนให้สามารถศึกษาต่อได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ วัดยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้ามาพัฒนาตนเองทั้งในด้านวิชาการและคุณธรรม เช่น การจัดกิจกรรมค่ายคุณธรรม การสอนธรรมศึกษา หรือการจัดกิจกรรมเสริมทักษะชีวิตให้แก่เยาวชนในช่วงปิดภาคเรียน กิจกรรมเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างพื้นฐานทางจริยธรรม ควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะทางสังคมและการดำเนินชีวิต การที่วัดมีบทบาทในการสนับสนุนการศึกษาของเยาวชนยังช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในสังคม โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีฐานะยากจน ซึ่งอาจประสบปัญหาในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น เมื่อวัดเข้ามามีส่วนช่วยเหลือในด้านทุนการศึกษาและการสนับสนุนทางสังคม จึงช่วยเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ อีกทั้ง การสนับสนุนการศึกษาของเยาวชนยังมีผลต่อการพัฒนาชุมชนในระยะยาว เพราะเด็กและเยาวชนที่ได้รับโอกาสทางการศึกษา ย่อมมีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคมสมัยใหม่ เมื่อเติบโตขึ้นก็สามารถกลับมามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของตนเองต่อไป ดังนั้น บทบาทของวัดในการสนับสนุนทุนการศึกษาและโอกาสทางการเรียนรู้ให้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชนจึงถือเป็นภารกิจสำคัญที่สะท้อนถึงการทำงานของพระสังฆาธิการในมิติของการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน เพราะไม่เพียงช่วยเหลือเด็กในปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังเป็นการวางรากฐานของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แก่ประชาชนในอนาคตอีกด้วย

2) การศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อการบริหารสาธารณะแก่ประชาชน

ตามหลักปียวาจา ในการศึกษาสงเคราะห์ หลักปียวาจาแสดงออกผ่านการสื่อสารกับผู้รับทุนด้วยความเมตตาและให้เกียรติ ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการที่ใช้ปียวาจาในการศึกษาสงเคราะห์จะไม่เพียงแต่มอบทุนการศึกษา แต่ยังพูดคุย ให้กำลังใจ และติดตามความก้าวหน้าของผู้รับอย่างสม่ำเสมอ การให้คำแนะนำด้วยความจริงใจและอ่อนโยนช่วยให้ผู้รับรู้สึกว่าได้รับการสนับสนุนอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงได้รับเงินช่วยเหลือเท่านั้น ซึ่งส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการตั้งใจเรียนและพัฒนาตนเอง แนวทางดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการประยุกต์ใช้หลักปียวาจาในการศึกษาสงเคราะห์มิได้จำกัดอยู่เพียงการใช้ถ้อยคำที่สุภาพหรืออ่อนโยนเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการสื่อสารที่เปี่ยมด้วยความเมตตา ความเข้าใจ และความจริงใจต่อผู้รับการช่วยเหลือ พระสังฆาธิการที่ดำเนินงานศึกษาสงเคราะห์ตามหลักปียวาจามักให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์ที่ระหว่างผู้ให้และผู้รับ โดยการใช้การพูดคุยอย่างเป็นกันเองเพื่อให้ผู้รับทุนรู้สึกอบอุ่นและมั่นใจว่าตนเองได้รับการดูแลอย่างแท้จริง จากข้อมูลภาคสนามพบว่า พระสังฆาธิการหลายรูปมิได้มอบทุนการศึกษาแล้วจบภารกิจเพียงเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการติดตามความก้าวหน้าของผู้รับทุน เช่น การสอบถามผลการเรียน การให้คำแนะนำเกี่ยวกับการวางแผนการศึกษา และการให้กำลังใจเมื่อนักเรียนประสบปัญหาในการเรียนหรือการดำเนินชีวิต การสื่อสารด้วยถ้อยคำที่สุภาพ อ่อนโยน และให้เกียรติผู้รับทุนช่วยให้ผู้รับรู้สึกว่าได้รับการยอมรับ และได้รับความหวังใจจากพระสังฆาธิการอย่างจริงใจ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งได้กล่าวว่า “เวลารับทุนจากวัด พระท่านจะพูดให้กำลังใจเสมอ บอกให้ตั้งใจเรียนและใช้โอกาสนี้ให้ดีที่สุด ทำให้เด็กรู้สึกว่ามีคนคอยสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง” (ID 17, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2569) การใช้ปียวาจาในลักษณะดังกล่าวยังช่วยเสริมสร้างกำลังใจและแรงจูงใจในการศึกษาแก่ผู้รับทุน เนื่องจากผู้รับรู้สึกว่าได้เป็นเพียงผู้รับความช่วยเหลือทางการเงิน แต่เป็นบุคคลที่ได้รับความสนใจและการดูแลอย่างจริงจังจากผู้ให้ การสื่อสารที่ดีจึงช่วยสร้างความผูกพันทางจิตใจระหว่างพระสังฆาธิการกับผู้รับทุน ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการเสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเองของเยาวชน นอกจากนี้ การใช้ถ้อยคำที่อ่อนโยนและให้กำลังใจยังช่วยปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อการศึกษาและการพัฒนาตนเองแก่ผู้รับทุน เมื่อเยาวชนรู้สึกว่ามีผู้ใหญ่ในชุมชนคอยให้การสนับสนุนและให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ก็จะเกิดความตั้งใจในการเรียนและพยายามพัฒนาตนเองเพื่อไม่ให้ความไว้วางใจของผู้ให้ความช่วยเหลือสูญเปล่า ดังนั้น การนำหลักปียวาจามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะช่วยทำให้การช่วยเหลือด้านการศึกษาไม่ได้เป็นเพียงการให้ทรัพยากรทางการเงินเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการสร้างกำลังใจ สร้างแรงบันดาลใจ และเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัดกับเยาวชนในชุมชน ซึ่งมีสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ในระยะยาว

3) การศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชน

ตามหลักอรรถจริยา ในการศึกษาสงเคราะห์หมายถึงการออกแบบโครงการที่มุ่งประโยชน์แท้จริงและยั่งยืนแก่ผู้รับและชุมชน ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการที่ยึดหลักนี้จะพิจารณาสนับสนุนการศึกษาในสาขาที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน จัดอบรมทักษะอาชีพควบคู่กับการศึกษาในระบบ และติดตามผลการใช้ทุนเพื่อให้แน่ใจว่าเกิดประโยชน์สูงสุด ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “การศึกษาคือพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน ถ้าเด็กมีการศึกษาและคุณธรรม ชุมชนก็จะเข้มแข็ง” (ID 7, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2569) แนวทางดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินงานศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอรรถจริยา มิได้มุ่งเน้นเพียงการให้ความช่วยเหลือทางการเงินหรือการสนับสนุนการศึกษาในระยะสั้นเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการวางแผนและออกแบบกิจกรรมที่สามารถสร้างประโยชน์ต่อผู้รับทุนและชุมชนในระยะยาว พระสังฆาธิการที่ดำเนินงานตามหลักอรรถจริยามักพิจารณาถึงผลลัพธ์ของการให้ความช่วยเหลืออย่างรอบด้าน เพื่อให้การสนับสนุนด้านการศึกษาสามารถนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของบุคคลและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน จากข้อมูลภาคสนามพบว่า พระสังฆาธิการหลายรูปให้ความสำคัญกับการพิจารณาสาขาวิชาที่ผู้รับทุนเลือกศึกษา โดยมีกสนับสนุนสาขาที่สามารถนำความรู้กลับมาพัฒนาชุมชนได้ เช่น ด้านการศึกษา การเกษตร การสาธารณสุข หรือการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ที่ได้รับโอกาสทางการศึกษาไม่เพียงประสบความสำเร็จในชีวิตส่วนตัวเท่านั้น แต่ยังสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับกลับมาสร้างประโยชน์แก่สังคมของตนเอง นอกจากนี้ พระสังฆาธิการบางแห่งยังได้จัดกิจกรรมอบรมทักษะอาชีพและทักษะชีวิตควบคู่ไปกับการสนับสนุนการศึกษาในระบบ เช่น การอบรมทักษะด้านอาชีพเสริม การฝึกทักษะการบริหารจัดการการเงิน หรือการพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้ผู้รับทุนมีความพร้อมในการดำเนินชีวิตและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงานและการประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกประการหนึ่งที่สะท้อนถึงการดำเนินงานตามหลักอรรถจริยา คือ การติดตามผลการใช้ทุนการศึกษาอย่างต่อเนื่อง พระสังฆาธิการมักมีการสอบถามความก้าวหน้าของผู้รับทุน เช่น ผลการเรียน ความต่อเนื่องในการศึกษา และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง การติดตามผลในลักษณะนี้ช่วยให้การสนับสนุนด้านการศึกษามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถปรับปรุงแนวทางการช่วยเหลือให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้รับทุน ในอีกมิติหนึ่ง การดำเนินงานศึกษาสงเคราะห์ตามหลักอรรถจริยายังช่วยสร้างความตระหนักแก่ผู้รับทุนเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม เนื่องจากผู้ที่ได้รับโอกาสทางการศึกษามักตระหนักว่าตนเองได้รับการสนับสนุนจากชุมชน จึงเกิดแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองและกลับมามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนในอนาคต ดังนั้น การนำหลักอรรถจริยามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะช่วยให้การสนับสนุนทางการศึกษาเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ไม่เพียงต่อผู้รับทุนเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ประชาชนในระยะยาวอีกด้วย

4) การศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักสมานัตตตา ในการศึกษาสงเคราะห์หมายถึงการให้โอกาสทางการศึกษาแก่ทุกคนอย่างเท่าเทียม โดยไม่แบ่งแยกตามเพศ อายุ เชื้อชาติ หรือฐานะทางสังคม ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการวางตนอย่างเสมอต้นเสมอปลายในการให้บริการด้านการศึกษาแก่ทุกคน เปิดรับความคิดเห็นจากทุกฝ่ายในการพัฒนาโครงการ และดำเนินงานด้วยความโปร่งใสและรับผิดชอบ ซึ่งสร้างความไว้วางใจและการยอมรับจากชุมชน ทำให้การดำเนินงานด้านการศึกษาสงเคราะห์มีความต่อเนื่องและประสิทธิภาพสูง

ดังนั้นการประยุกต์ใช้หลักสังคหัตถ์ 4 ในทุกพันธกิจของคณะสงฆ์ช่วยยกระดับการบริการสาธารณะ จากการดำเนินงานเชิงรูปแบบสู่การให้บริการที่มีจิตวิญญาณแห่งธรรม ซึ่งสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืนทั้งต่อผู้รับบริการและชุมชนโดยรวม ดังที่ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2562) ได้อธิบายว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีได้มีไว้เพียงเพื่อการศึกษาเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่ต้องนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำงานเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม ในบริบทของการปกครองคณะสงฆ์ พระสังฆาธิการจึงต้องทำหน้าที่ทั้งในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้นำทางสังคม กล่าวคือต้องสามารถนำหลักธรรม เช่น สังคหัตถ์ เมตตาธรรม หรือหลักการบริหารตามแนวพุทธ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารวัดและการทำงานร่วมกับชุมชน การดำเนินงานในลักษณะนี้ทำให้วัดมิได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาสังคมในหลากหลายมิติ จากข้อมูลภาคสนามพบว่า พระสังฆาธิการหลายรูปพยายามนำหลักธรรมมาปรับใช้กับการทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชน การส่งเสริมการศึกษา การช่วยเหลือผู้ยากไร้ หรือการสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนในชุมชน การดำเนินงานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายหนึ่งได้กล่าวว่า “พระสมัยนี้ไม่ได้สอนธรรมะอย่างเดียว แต่ต้องลงมือทำงานกับชุมชนด้วย เอาหลักธรรมมาปรับใช้กับการช่วยเหลือชาวบ้านจริง ๆ” (ID 2, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2569) การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการทำงานยังช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและความศรัทธาจากประชาชนในชุมชน เนื่องจากประชาชนสามารถเห็นผลลัพธ์ของการปฏิบัติตามหลักธรรมในรูปแบบที่เป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชน การสร้างความสามัคคี หรือการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างวัดกับประชาชน นอกจากนี้ การบูรณาการหลักธรรมกับการปฏิบัติงานยังช่วยให้การปกครองคณะสงฆ์มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ เพราะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นแนวทางสากลที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น การผสมผสานระหว่างหลักธรรมกับการดำเนินงานในชีวิตจริงจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การปกครองคณะสงฆ์สามารถตอบสนองต่อความ

ต้องการของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยให้บทบาทของพระสังฆาธิการยังคงมีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมไทยในปัจจุบันและอนาคต

พอสรุปได้ว่าหลักพุทธธรรมกับการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริหารสาธารณะสะท้อนให้เห็นว่า หลักพุทธธรรมถือเป็นรากฐานสำคัญที่กำหนดแนวทางการปกครองและการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการให้บริการสาธารณะต่อประชาชน หลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสอน ทั้งเรื่องความเมตตา กรุณา จิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความเป็นธรรม เป็นแนวทางที่ชัดเจนในการดำเนินงานทุกด้านของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะพันธกิจที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการสาธารณะ ซึ่งสามารถอธิบายได้ในมิติสำคัญสี่ด้าน โดยยึดหลัก สังคหวัตถุ ซึ่งเป็นหลักการที่เน้นความสามัคคีและการสร้างประโยชน์ร่วมกันในสังคม

ประการแรก คือ พันธกิจด้านการศาสนศึกษา พระสังฆาธิการใช้หลักพุทธธรรมในการจัดกิจกรรมและโครงการที่เสริมสร้างความรู้ทางศาสนาให้กับประชาชน ตามแนวคิดของสังคหวัตถุที่เน้นการพัฒนาสังคมโดยร่วมมือกัน พระสังฆาธิการจัดการเรียนการสอนธรรมะอย่างเป็นระบบ ทั้งในรูปแบบการอบรมสัมมนา การเทศนา และการจัดกิจกรรมที่ช่วยปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และความตระหนักรู้ต่อความรับผิดชอบในสังคม การศึกษาศาสนาในบริบทนี้มีได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดเนื้อหาทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจ ช่วยให้ประชาชนสามารถแก้ไขปัญหาชีวิต และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขสงบและสมดุล

ประการที่สอง คือ พันธกิจด้านการเผยแผ่ การเผยแผ่ธรรมะของพระสังฆาธิการเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสำนึกสาธารณะและความรับผิดชอบต่อชุมชน โดยเน้นหลักสังคหวัตถุที่ส่งเสริมความร่วมมือและการบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกัน พระสังฆาธิการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธองค์ผ่านการเทศนา การอบรม การจัดกิจกรรมสาธารณะ และการใช้สื่อสมัยใหม่ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงธรรมะได้ง่ายและสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเผยแผ่ธรรมะในลักษณะนี้ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความสามัคคีในชุมชน ทำให้สังคมมีความเข้มแข็งและมีความสุขอย่างยั่งยืน

ประการที่สาม คือ พันธกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ พระสังฆาธิการนำหลักพุทธธรรมในการช่วยเหลือสังคมอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการสนับสนุนกิจกรรมที่ช่วยบรรเทาความทุกข์ของประชาชน เช่น การดูแลผู้สูงอายุ ผู้ป่วย และผู้ด้อยโอกาส การจัดตั้งโครงการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือการสนับสนุนกิจกรรมที่เสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชน การปฏิบัติงานในลักษณะนี้สะท้อนถึงแนวคิดสังคหวัตถุที่ให้ความสำคัญกับการสร้างประโยชน์ร่วมกันและความสามัคคีในชุมชน ความเอื้อเฟื้อและการบำเพ็ญประโยชน์ของพระสังฆาธิการทำให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจและมีความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ประการที่สี่ คือ พันธกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระสังฆาธิการสนับสนุนการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเปราะบาง โดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นแนวทางในการสร้างโอกาสทางการศึกษา ทั้งการมอบทุนการศึกษา การจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้และทักษะ และการให้คำปรึกษาแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป การศึกษาสงเคราะห์ในลักษณะนี้สอดคล้องกับหลักสังคหวัตถุที่เน้นความร่วมมือ การแบ่งปันโอกาส และการสร้างความเสมอภาคในสังคม การดำเนินงานของพระสังฆาธิการช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเสริมสร้างโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรและการพัฒนาตนเองได้อย่างเท่าเทียม

โดยรวมแล้ว การปกครองและการบริหารงานของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะ สอดคล้องอย่างยิ่งกับหลักพุทธธรรมและหลักสังคหวัตถุ การดำเนินพันธกิจทั้งสี่ด้านอย่างรอบด้านนี้ ไม่เพียงสร้างความเข้าใจและความรู้ทางศาสนา แต่ยังสร้างสังคมที่มีคุณธรรม มีความร่วมมือ และเข้มแข็งในการแก้ไขปัญหาสาธารณะ พระสังฆาธิการจึงเป็นผู้นำทางจิตใจและสังคมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมไทยในยุคปัจจุบัน

4.3 ผลการศึกษาแนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม

ผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม แสดงให้เห็นว่า การบริหารงานของพระสังฆาธิการในปัจจุบันมิได้จำกัดอยู่เพียงการดูแลกิจการภายในวัดหรือการปฏิบัติศาสนกิจเท่านั้น หากแต่ยังมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนในชุมชนอย่างกว้างขวาง การดำเนินงานดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการเกื้อกูลและการสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของพระสังฆาธิการในฐานะผู้นำทางศาสนาและผู้นำทางสังคมที่มีหน้าที่ส่งเสริมความสงบสุขและความเจริญแก่ประชาชน

จากการศึกษาพบว่า แนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อสนับสนุนงานบริการสาธารณะสามารถอธิบายได้ผ่านการดำเนินงานตามพันธกิจหลักของคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นกรอบสำคัญในการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของวัดต่อสังคม โดยพันธกิจดังกล่าวครอบคลุมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในด้านจิตใจ สังคม และการดำรงชีวิตในชีวิตประจำวัน การดำเนินงานในลักษณะนี้ทำให้วัดสามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ การช่วยเหลือ และการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการดำเนินงานของพระสังฆาธิการยังช่วยให้การให้บริการสาธารณะมีลักษณะที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย เนื่องจาก

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเน้นการสร้างความเมตตา ความเสียสละ และการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

ดังนั้น เพื่อให้เห็นภาพแนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการที่สนับสนุนการบริการสาธารณะแก่ประชาชนอย่างชัดเจน ในส่วนนี้จึงนำเสนอผลการศึกษาในประเด็นสำคัญจำนวน 9 ประเด็น โดยเริ่มต้นจาก บทบาทของพันธกิจงานคณะสงฆ์ในการสนับสนุนงานบริการสาธารณะแก่ประชาชน ซึ่งประกอบด้วยภารกิจสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นกลไกหลักที่ทำให้วัดสามารถมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนและการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

4.3.1 บทบาทของพันธกิจงานคณะสงฆ์ในการสนับสนุนงานบริการสาธารณะแก่ประชาชน (การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์)

ผลการวิจัยพบว่าพันธกิจทั้ง 4 ด้านของคณะสงฆ์มีบทบาทเสริมซึ่งกันและกันในการสนับสนุนงานบริการสาธารณะแก่ประชาชน การศาสนศึกษาสร้างทุนทางปัญญาและคุณธรรมให้ประชาชน การเผยแผ่ส่งต่อค่านิยมและจิตสำนึกสาธารณะ การศึกษาสงเคราะห์ลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาส ส่วนสาธารณสงเคราะห์ดูแลผู้อ่อนแอและสร้างเครือข่ายความช่วยเหลือ เมื่อพันธกิจทั้งสี่ทำงานสอดประสานกันภายใต้การนำของพระสังฆาธิการที่มีหลักธรรม จึงเกิดระบบนิเวศสถาบันที่สมบูรณ์ซึ่งเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชนอย่างรอบด้าน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งกล่าวว่า “พันธกิจของวัดเหมือนสี่เสาหลักของบ้าน ขาดเสาใดก็อ่อนแอ แต่ถ้าครบทุกต้น ชุมชนก็มั่นคง” (ID 16, สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2569) ในเชิงวิชาการ มุมมองดังกล่าวสามารถอธิบายได้ผ่านกรอบแนวคิด Institutional Ecology ซึ่งมองว่าสถาบันทางสังคมมีได้ดำรงอยู่อย่างโดดเด่นเฉพาะ หากแต่มีลักษณะเป็นระบบที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหลายส่วนที่เชื่อมโยงและเกื้อกูลกันภายในโครงสร้างเดียวกัน (Scott, 2014) แนวคิดนี้เห็นว่าประสิทธิภาพของสถาบันจะเกิดขึ้นได้เมื่อองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในระบบสามารถทำงานประสานกันอย่างสมดุล ทั้งในด้านบทบาทหน้าที่ กระบวนการดำเนินงาน และความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางสังคม เมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาพิจารณาในบริบทของการปกครองคณะสงฆ์ จะเห็นได้ว่าพันธกิจต่าง ๆ ของวัด เช่น การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์ มิได้เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการแยกจากกัน หากแต่เป็นองค์ประกอบที่ทำงานร่วมกันภายในระบบเดียวกัน เพื่อสนับสนุนบทบาทของวัดในการพัฒนาชุมชนและการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชน ตัวอย่างเช่น งานด้านการศาสนศึกษาช่วยสร้างความรู้และความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชน ขณะทำงานเผยแผ่ช่วยถ่ายทอดหลักธรรมดังกล่าวไปสู่สังคมในวงกว้าง ส่วนงานศึกษาสงเคราะห์และงานสาธารณสงเคราะห์ทำหน้าที่สนับสนุนคุณภาพชีวิตของประชาชนในด้านการศึกษาและการดำรงชีวิต เมื่อองค์ประกอบเหล่านี้ทำงานร่วมกันอย่างประสานสอดคล้อง ย่อมทำให้บทบาทของวัดในการพัฒนาสังคมมีประสิทธิภาพ

มากยิ่งขึ้น ในอีกมิติหนึ่ง แนวคิด Institutional Ecology ยังชี้ให้เห็นว่าสถาบันที่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ มักเป็นสถาบันที่มีโครงสร้างการทำงานที่ยืดหยุ่น และสามารถบูรณาการภารกิจต่าง ๆ เข้าด้วยกันได้อย่างเหมาะสม การดำเนินงานของพระสังฆาธิการในปัจจุบันที่ผสมผสานพันธกิจทางศาสนาเข้ากับกิจกรรมเพื่อสังคมจึงสะท้อนถึงลักษณะของสถาบันที่มีพลวัตและสามารถตอบสนองต่อความต้องการแก่ประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ แนวคิดดังกล่าวยังช่วยอธิบายบทบาทของวัดในฐานะส่วนหนึ่งของระบบสังคมที่เชื่อมโยงกับสถาบันอื่น ๆ เช่น ครอบครัว โรงเรียน และหน่วยงานของรัฐ การทำงานร่วมกันระหว่างสถาบันเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ประชาชนและส่งเสริมการพัฒนาสังคมในระยะยาว ดังนั้น การวิเคราะห์บทบาทของพันธกิจคณะสงฆ์ผ่านกรอบแนวคิด Institutional Ecology จึงช่วยให้เห็นภาพของวัดในฐานะสถาบันทางสังคมที่มีโครงสร้างการทำงานแบบบูรณาการ ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในสถาบันมีความสัมพันธ์และสนับสนุนซึ่งกันและกัน อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้วัดสามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการให้บริการสาธารณะและการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.3.2 การตัดสินใจและการบริหารจัดการเมื่อเกิดปัญหาหรือความขัดแย้งในการทำงานเพื่อบริการสาธารณะ

ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการที่มีประสิทธิภาพในการจัดการปัญหาและความขัดแย้ง มักใช้หลักธรรมเป็นแนวทางในการตัดสินใจ โดยเฉพาะหลักอริยสัจ 3 ที่เน้นการยึดธรรมเป็นใหญ่ ไม่ยึดติดกับตัวตนหรือแรงกดดันจากภายนอก กระบวนการแก้ไขปัญหาของพระสังฆาธิการมักเริ่มจากการรับฟังทุกฝ่าย สร้างพื้นที่สนทนาที่ปลอดภัย แล้วนำหลักธรรมมาเป็นเกณฑ์ในการหาทางออกที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ พระสังฆาธิการมักใช้แนวทางการบริหารจัดการที่เน้นการเปิดพื้นที่ให้เกิดการพูดคุยและรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง แทนที่จะใช้การตัดสินใจแบบสั่งการจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงลำพัง วิธีการดังกล่าวช่วยลดความตึงเครียดและสร้างบรรยากาศของความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะแก่ประชาชน จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า เมื่อเกิดความเห็นต่างระหว่างกลุ่มบุคคลในชุมชน เช่น เรื่องการจัดกิจกรรมของวัด การใช้พื้นที่สาธารณะ หรือการบริหารทรัพยากร พระสังฆาธิการมักทำหน้าที่เป็น “คนกลาง” ในการประสานความเข้าใจระหว่างฝ่ายต่าง ๆ โดยการเชิญผู้เกี่ยวข้องมาหารือร่วมกัน เปิดโอกาสให้แต่ละฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ และพยายามหาทางออกที่ทุกฝ่ายสามารถยอมรับได้ร่วมกัน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายหนึ่งได้กล่าวว่า “เวลามีปัญหาหรือความเห็นไม่ตรงกัน พระท่านจะให้ทุกฝ่ายมาคุยกันก่อน ไม่ได้ตัดสินทันที ให้ทุกคนได้พูด ได้ฟังกัน แล้วค่อยหาวิธีที่เหมาะสมกับชุมชน” (ID 11, สัมภาษณ์, 23 มีนาคม 2569) แนวทางดังกล่าวสะท้อนให้เห็นลักษณะของการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกันต่อการตัดสินใจแก่ประชาชน เมื่อทุกฝ่ายมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ย่อมช่วยลดความ

ขัดแย้งและเพิ่มความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะ ในเชิงวิชาการ แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิด Collaborative Governance ของ Ansell และ Gash (2008) ซึ่งอธิบายว่าการแก้ไขปัญหาสาธารณะในสังคมที่มีความซับซ้อนจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน การสื่อสารที่เปิดกว้าง และการมุ่งเน้นการหาผลลัพธ์ร่วมกันที่ทุกฝ่ายสามารถยอมรับได้ เมื่อพิจารณาในบริบทของการทำงานของพระสังฆาธิการ จะเห็นได้ว่าบทบาทของพระในฐานะผู้นำทางศีลธรรมและผู้นำชุมชนมีส่วนช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากประชาชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการพูดคุยและการตัดสินใจร่วมกันสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น นอกจากนี้ การใช้กระบวนการพูดคุยอย่างเปิดเผยและการรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่ายยังช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมการแก้ไขปัญหาอย่างสันติในชุมชน ทำให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นสามารถคลี่คลายได้โดยไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกในระยะยาว ดังนั้น แนวทางการตัดสินใจและการบริหารจัดการความขัดแย้งของพระสังฆาธิการจึงไม่เพียงเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือ และความสามัคคีในชุมชน ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำเนินงานบริการสาธารณะและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในระยะยาว

4.3.3 วิธีการสร้างแรงจูงใจและความมุ่งมั่นในการทำงานของพระสงฆ์และอาสาสมัคร

ผลการวิจัยพบว่าพระสังฆาธิการใช้หลายแนวทางในการสร้างแรงจูงใจให้พระสงฆ์และอาสาสมัครทำงานบริการสาธารณะ ประกอบด้วย การปลูกฝังจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมตามหลักธรรมการยกย่องและให้เกียรติผู้ที่ทุ่มเทเพื่อสาธารณะ การสร้างบรรยากาศการทำงานที่อบอุ่นและมีความหมาย และที่สำคัญที่สุดคือการเป็น “ต้นแบบ” โดยพระสังฆาธิการลงมือทำก่อนเสมอ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “เจ้าอาวาสท่านไม่เคยนั่งสั่งการ ท่านลงมือทำเองก่อนเสมอ ลูกศิษย์และอาสาสมัครก็พลอยมีกำลังใจตาม” (ID 8, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2569) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดทางทฤษฎีด้านภาวะผู้นำที่อธิบายว่า การเป็นต้นแบบของผู้นำถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างแรงบันดาลใจและความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ตาม การแสดงออกผ่านการกระทำจริงของผู้นำมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชามากกว่าการสั่งการหรือการให้คำแนะนำเพียงอย่างเดียว เพราะผู้ตามมักเรียนรู้จากแบบอย่างที่สามารถเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม ในบริบทของการทำงานเพื่อบริการสาธารณะของพระสังฆาธิการ การเป็นต้นแบบสามารถแสดงออกได้ผ่านการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละ ความรับผิดชอบ และความมุ่งมั่นในการทำประโยชน์แก่ประชาชน เมื่อพระสังฆาธิการแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจในการทำงานเพื่อส่วนรวม เช่น การลงพื้นที่ช่วยเหลือประชาชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน หรือการทำงานร่วมกับชาวบ้านอย่างใกล้ชิด ย่อมส่งผลให้ประชาชนเกิดศรัทธาและพร้อมที่จะร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แก่ประชาชน นอกจากนี้ การเป็นต้นแบบของผู้นำยังช่วยสร้างบรรยากาศของความไว้วางใจและความเชื่อถือนในองค์กรหรือชุมชน เนื่องจากผู้

ตามสามารถเห็นได้ว่าผู้นำได้เพียงกล่าวถึงหลักการหรือค่านิยมเท่านั้น แต่ยังปฏิบัติตามหลักการเหล่านั้นอย่างจริงจัง การกระทำเช่นนี้ช่วยเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและทำให้ผู้ตามเกิดแรงจูงใจที่จะปฏิบัติตามแบบอย่างของผู้นำ ในทางจิตวิทยาสังคม การเรียนรู้จากแบบอย่างหรือการเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลต้นแบบถือเป็นกระบวนการสำคัญในการถ่ายทอดค่านิยมและพฤติกรรมภายในสังคม เมื่อผู้นำแสดงพฤติกรรมที่ตัวอย่างสม่ำเสมอ ย่อมมีส่วนช่วยกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนเกิดความตระหนักและพยายามปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าว ในอีกมิติหนึ่ง การเป็นต้นแบบของผู้นำยังช่วยสร้างวัฒนธรรมองค์กรหรือวัฒนธรรมชุมชนที่เน้นความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เมื่อผู้นำให้ความสำคัญกับการทำประโยชน์แก่สังคม สมาชิกในชุมชนก็มีแนวโน้มที่จะยึดถือค่านิยมเดียวกัน และร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การเป็นต้นแบบของผู้นำจึงถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ เพราะไม่เพียงช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ตามเท่านั้น แต่ยังมีส่วนสำคัญในการสร้างความศรัทธา ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมและการดำเนินงานบริการสาธารณะอย่างยั่งยืน

4.3.4 อุปสรรคหรือข้อจำกัดของการทำงานร่วมกันระหว่าง “วัด ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ” ในการดำเนินงานบริการสาธารณะ

ผลการวิจัยพบอุปสรรคสำคัญในการทำงานร่วมกันระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ 5 ประการ ได้แก่ (1) ความแตกต่างด้านระเบียบและขั้นตอนระหว่างการบริหารจัดการของวัด กับหน่วยงานรัฐ ซึ่งทำให้การดำเนินงานร่วมกันมีความยุ่งยากและล่าช้า (2) ปัญหาด้านงบประมาณที่ไม่เพียงพอและขาดความต่อเนื่อง (3) ความเข้าใจไม่ตรงกันระหว่างพระสังฆาธิการและเจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวกับบทบาทและขอบเขตความรับผิดชอบ (4) การเปลี่ยนแปลงผู้บริหารในหน่วยงานรัฐที่ทำให้ความต่อเนื่องของโครงการขาดช่วง และ (5) ข้อจำกัดด้านบุคลากรในการดำเนินงานด้านบริการสาธารณะของวัด ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการจัดการความขัดแย้งที่เน้นการสื่อสารและการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างองค์กรในชุมชน โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งเป็นหน่วยงานสำคัญในการพัฒนาชุมชนในระดับพื้นที่ แม้ว่าทั้งสองฝ่ายจะมีบทบาทหน้าที่และมุมมองในการทำงานที่แตกต่างกัน แต่การมีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนทำให้สามารถหาทางออกของปัญหาได้ผ่านกระบวนการพูดคุยและการรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า เมื่อเกิดความเห็นที่ไม่ตรงกันเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ของวัด การจัดกิจกรรมสาธารณะ หรือการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสังคม พระสังฆาธิการและผู้นำชุมชนมักเลือกใช้วิธีการหารือร่วมกันอย่างเปิดเผย แทนที่จะปล่อยให้ความขัดแย้งพัฒนาไปสู่ความตึงเครียดหรือความแตกแยกในชุมชน การเปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นและอธิบายเหตุผลของตนเองช่วยให้เกิดความเข้าใจในข้อจำกัดและความต้องการของแต่ละฝ่ายมากยิ่งขึ้น

ดังที่ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งได้กล่าวว่า “บางครั้งมีความเข้าใจไม่ตรงกันระหว่างวัดกับ อบต. เรื่องการใช้พื้นที่หรืองบประมาณ แต่เราแก้ด้วยการนั่งคุยกัน เปิดใจรับฟัง เพราะเป้าหมายเดียวกันคือชาวบ้านต้องได้ประโยชน์” (ID 4, สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2569) แนวทางดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการสื่อสารแบบเปิดกว้างและการสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันในชุมชน ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญของการบริหารจัดการงานสาธารณะในระดับท้องถิ่น การมีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาชุมชนช่วยให้ทุกฝ่ายสามารถก้าวข้ามความแตกต่างทางความคิดเห็นและร่วมกันหาทางออกที่เหมาะสมต่อส่วนรวม นอกจากนี้ การใช้วิธีการพูดคุยและรับฟังความคิดเห็นยังช่วยสร้างความไว้วางใจระหว่างวัดกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะ เช่น การจัดโครงการพัฒนาชุมชน การสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนา หรือการช่วยเหลือประชาชนในยามเกิดวิกฤต ในอีกมิติหนึ่ง การทำงานร่วมกันระหว่างวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังสะท้อนถึงการบูรณาการทรัพยากรและศักยภาพของสถาบันต่าง ๆ ภายในชุมชน เมื่อแต่ละฝ่ายสามารถประสานความร่วมมือและแบ่งปันทรัพยากรที่มีอยู่ ย่อมช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานเพื่อสาธารณะ และทำให้กิจกรรมต่าง ๆ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การแก้ไขปัญหาความไม่เข้าใจระหว่างวัดกับหน่วยงานท้องถิ่นผ่านการพูดคุยและการรับฟังความคิดเห็นจึงเป็นแนวทางที่ช่วยเสริมสร้างความร่วมมือ ความไว้วางใจ และความสามัคคีในชุมชน ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนในระยะยาว

4.3.5 บทบาทของหลักธรรม "สังคหวัตถุ 4" ในการยกระดับการบริการสาธารณะของคณะสงฆ์

ผลการวิจัยยืนยันอย่างชัดเจนว่าหลักสังคหวัตถุ 4 มีบทบาทสำคัญในการยกระดับการบริการสาธารณะของคณะสงฆ์ในหลายมิติ ประการแรก ทาน ช่วยสร้างทรัพยากรและโอกาสแก่ผู้ที่ต้องการ ประการที่สอง ปิยวาจา ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีและความไว้วางใจระหว่างวัดและชุมชน ประการที่สาม อตถจริยา ช่วยให้การบริการมุ่งเน้นประโยชน์ที่แท้จริงและยั่งยืน ประการที่สี่ สมานัตตา ซึ่งเป็นหลักธรรมข้อสุดท้ายในสังคหวัตถุ 4 มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมในการให้บริการแก่ประชาชน กล่าวคือ การปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเสมอต้นเสมอปลาย ไม่เลือกปฏิบัติ และให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคนอย่างเท่าเทียม เมื่อพระสงฆ์การนำหลักสมานัตตตามาประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน ย่อมทำให้การดำเนินงานของวัดมีลักษณะเปิดกว้างและเข้าถึงประชาชนทุกกลุ่มในชุมชน ในบริบทของการให้บริการสาธารณะ หลักสมานัตตตาช่วยให้การดำเนินงานของพระสงฆ์มีความยุติธรรมและโปร่งใส เนื่องจากการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรจะคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ ไม่ใช่ประโยชน์ของบุคคลหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การปฏิบัติเช่นนี้ช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากประชาชนในชุมชน ซึ่งเป็น

ปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของกิจกรรมเพื่อสาธารณะ เมื่อพิจารณาในภาพรวม จะเห็นได้ว่าการบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา เข้ากับกระบวนการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ช่วยให้การดำเนินงานมีความสมดุลทั้งในด้านการให้ทรัพยากร การสื่อสาร การลงมือทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น และการปฏิบัติอย่างเสมอภาค หลักธรรมทั้งสี่จึงทำหน้าที่เป็นกรอบแนวคิดในการบริหารจัดการที่ช่วยเชื่อมโยงมิติทางศีลธรรมเข้ากับการทำงานเพื่อสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งมองว่าหลักสังคหวัตถุ 4 สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นหลักการบริหารองค์กรหรือการบริหารชุมชนได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากหลักธรรมดังกล่าวครอบคลุมทั้งมิติของการสร้างความสัมพันธ์ การทำงานร่วมกัน และการมุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวม ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายหนึ่งได้กล่าวว่า “สังคหวัตถุ 4 ไม่ใช่แค่หลักธรรม แต่เป็นหลักการบริหารที่ดีที่สุดที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ให้ผู้นำทุกยุค” (ID 16, สัมภาษณ์, 29 มีนาคม 2569) มุมมองดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไม่ได้มีบทบาทเพียงในมิติของการพัฒนาจิตใจเท่านั้น แต่ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการและการพัฒนาสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในบริบทของการทำงานเพื่อบริการสาธารณะของพระสังฆาธิการ ดังนั้น การนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในการปกครองและบริหารงานจึงช่วยให้การดำเนินงานของพระสังฆาธิการมีลักษณะเป็นระบบที่เน้นทั้งความเมตตา ความร่วมมือ และความเป็นธรรม อันนำไปสู่การให้บริการสาธารณะที่มีคุณภาพ สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน และสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืนแก่ประชาชนในระยะยาว

4.3.6 แนวทางการพัฒนามาตรฐานของคณะสงฆ์ด้านบริการสาธารณะตามหลักพุทธธรรมในอนาคต

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เสนอแนวทางการพัฒนามาตรฐานของคณะสงฆ์ด้านบริการสาธารณะในอนาคตไว้ 6 ประการ ได้แก่ (1) การพัฒนาสมรรถนะของพระสังฆาธิการด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่ควบคู่กับการพัฒนาคุณธรรม (2) การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการให้บริการและการสื่อสารกับประชาชนอย่างเป็นระบบ (3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัดในระดับต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และยกระดับการบริการ (4) การพัฒนากลไกการระดมทุนที่หลากหลายและยั่งยืน (5) การสร้างมาตรฐานและตัวชี้วัดคุณภาพของการบริการสาธารณะของคณะสงฆ์ และ (6) การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของพระสงฆ์ให้บรรจุเนื้อหาด้านการบริการสาธารณะ และการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพของพระสงฆ์ให้สามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำทางสังคม ควบคู่ไปกับการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในบริบทของสังคมร่วมสมัย พระสงฆ์ไม่ได้มีบทบาทเพียงในการศึกษาพระธรรมวินัยหรือการประกอบศาสนกิจเท่านั้น แต่ยังต้องมีความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเพื่อสาธารณะและการพัฒนาชุมชนด้วย การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของพระสงฆ์จึงควรคำนึงถึงการบูรณาการองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนากับองค์ความรู้

ด้านสังคมศาสตร์และการบริหารจัดการชุมชน เช่น ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน การบริหารโครงการเพื่อสังคม การสื่อสารกับชุมชน และการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคม ความรู้เหล่านี้จะช่วยให้พระสงฆ์สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ การบรรจุเนื้อหาด้านการบริการสาธารณะในหลักสูตรการศึกษาของพระสงฆ์ยังช่วยเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานในสังคมปัจจุบัน เช่น ทักษะการทำงานเป็นทีม การบริหารความขัดแย้ง การประสานความร่วมมือระหว่างองค์กร และการจัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน การเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวจะช่วยให้พระสงฆ์สามารถทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานและผู้นำกิจกรรมพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้ยังช่วยส่งเสริมบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชน เมื่อพระสงฆ์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาสังคมและการบริหารจัดการโครงการเพื่อสาธารณะ ย่อมสามารถริเริ่มและดำเนินกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในชุมชนได้มากยิ่งขึ้น ในอีกมิติหนึ่ง การจัดการศึกษาที่เน้นการบูรณาการองค์ความรู้ทางศาสนากับการพัฒนาสังคมยังช่วยให้พระสงฆ์มีมุมมองที่กว้างขึ้นเกี่ยวกับบทบาทของตนในสังคมยุคใหม่ กล่าวคือ พระสงฆ์สามารถทำหน้าที่เป็นทั้งผู้เผยแผ่หลักธรรมและผู้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคม เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาความเหลื่อมล้ำ หรือปัญหาทางศีลธรรมในสังคม ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของพระสงฆ์ให้ครอบคลุมเนื้อหาด้านการบริการสาธารณะและการพัฒนาชุมชนจึงเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของพระสงฆ์ให้สามารถปฏิบัติภารกิจทางศาสนาและภารกิจเพื่อสังคมได้อย่างสมดุล อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างบทบาทของวัดในการพัฒนาชุมชนและการสร้างประโยชน์แก่สังคมในระยะยาว

4.3.7 องค์ประกอบสำคัญของ “รูปแบบการปกครองตามหลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อการบริการสาธารณะ”

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการปกครองของพระสังฆาธิการที่ยึดหลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อการบริการสาธารณะมีองค์ประกอบสำคัญหลายประการที่ช่วยให้การดำเนินงานของวัดสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยองค์ประกอบเหล่านี้มีลักษณะเป็นระบบที่เชื่อมโยงกันระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับกระบวนการบริหารจัดการเพื่อสังคม **ประการแรก** คือ การมีวิสัยทัศน์เพื่อประโยชน์ส่วนรวม พระสังฆาธิการที่นำหลักสังคหวัตถุธรรมมาใช้ในการบริหารมักให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนและการสร้างประโยชน์แก่ประชาชนเป็นเป้าหมายหลักของการดำเนินงานของวัด การกำหนดวิสัยทัศน์ดังกล่าวช่วยให้กิจกรรมต่าง ๆ ของวัดมีทิศทางที่ชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการแก่ประชาชน **ประการที่สอง** คือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัดกับชุมชน ซึ่งสะท้อนผ่านการใช้หลักทานและปิยวาจาในการทำงาน กล่าวคือ การให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนและการสื่อสารด้วยความเมตตาและความเข้าใจ การ

ดำเนินงานในลักษณะนี้ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจและความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัด **ประการที่สาม** คือ การดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับหลักอรรถจริยา พระสังฆาธิการมีกริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น การสนับสนุนการศึกษา การช่วยเหลือผู้ยากไร้ การส่งเสริมอาชีพ หรือการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ **ประการที่สี่** คือ การปฏิบัติต่อประชาชนอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม ซึ่งสอดคล้องกับหลักสมานัตตตา การให้บริการสาธารณะของวัดจึงเปิดกว้างสำหรับทุกคนในชุมชนโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นด้านฐานะทางเศรษฐกิจ สถานะทางสังคม หรือความแตกต่างด้านความเชื่อ จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมองว่าการดำเนินงานตามหลักสังคหัตถุธรรมช่วยให้การบริหารงานของพระสังฆาธิการสามารถเชื่อมโยงหลักธรรมกับการทำงานเพื่อสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งกล่าวว่า “ถ้าวัดทำงานตามหลักสังคหัตถุ 4 จริย ๆ งานบริการชุมชนจะเกิดขึ้นเอง เพราะหลักธรรมนี้เน้นทั้งการให้ การพอดี การช่วยเหลือ และการปฏิบัติอย่างเสมอภาค” (ID 4, สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2569) ในภาพรวม องค์ประกอบของรูปแบบการปกครองตามหลักสังคหัตถุธรรมจึงสะท้อนให้เห็นถึงการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับกระบวนการบริหารจัดการเพื่อสังคมอย่างเป็นระบบ ซึ่งช่วยให้บทบาทของพระสังฆาธิการสามารถส่งเสริมการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว

4.3.8 การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อพัฒนาให้เป็นนโยบายขับเคลื่อนงานคณะสงฆ์

ผลการวิจัยพบว่าการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาบทบาทของคณะสงฆ์ด้านบริการสาธารณะ รูปแบบการสนับสนุนที่ผู้ให้ข้อมูลเสนอ ได้แก่ การจัดสรรงบประมาณอย่างต่อเนื่องและเพียงพอสำหรับการดำเนินงานของวัด การปรับกฎระเบียบให้เอื้อต่อการทำงานร่วมกันระหว่างวัดและหน่วยงานรัฐ การจัดอบรมพัฒนาสมรรถนะให้พระสังฆาธิการด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่ถือเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพของผู้นำคณะสงฆ์ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสอดคล้องกับบริบทของสังคมร่วมสมัย เนื่องจากการบริหารงานของวัดในปัจจุบันไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการดูแลกิจการทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการองค์กร การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน รวมทั้งการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ ดังนั้น การอบรมพัฒนาสมรรถนะด้านการบริหารจัดการ เช่น การวางแผนเชิงกลยุทธ์ การบริหารโครงการ การจัดการทรัพยากร และการสื่อสารสาธารณะ จะช่วยให้พระสังฆาธิการสามารถบริหารงานวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การบรรจุบทบาทของวัดไว้ในแผนพัฒนาชุมชนระดับต่าง ๆ อย่างเป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นแผนพัฒนาหมู่บ้าน แผนพัฒนาท้องถิ่น หรือแผนพัฒนาจังหวัด จะช่วยให้การดำเนินกิจกรรมของวัดมีความเชื่อมโยงกับนโยบายการ

พัฒนาของภาครัฐอย่างเป็นระบบ การดำเนินการในลักษณะนี้จะทำให้วัดสามารถทำหน้าที่เป็น
 หุ้นส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคม และสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาแก่ประชาชนได้
 อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น อีกทั้ง การจัดตั้งกลไกการประสานงานร่วมระหว่างหน่วยงานของรัฐ เช่น
 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยังเป็นปัจจัยสำคัญ
 ที่จะช่วยขับเคลื่อนนโยบายการบูรณาการงานคณะสงฆ์กับงานภาครัฐให้เกิดผลในทางปฏิบัติ การมี
 ช่องทางการประสานงานที่ชัดเจนจะช่วยลดข้อจำกัดด้านโครงสร้างการบริหาร และทำให้การดำเนิน
 โครงการร่วมกันระหว่างวัดกับหน่วยงานภาครัฐมีความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
 (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2565) ในอีกมิติหนึ่ง การบูรณาการงานคณะสงฆ์กับงานของ
 ภาครัฐยังช่วยเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะในด้านการส่งเสริม
 คุณธรรมจริยธรรม การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชน
 การดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวจะช่วยให้วัดสามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทาง
 จิตใจและสังคมควบคู่กันไป ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญยังสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนา
 สมรรถนะของพระสงฆ์และการสร้างกลไกความร่วมมือกับภาครัฐเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้
 บทบาทของวัดในงานบริการสาธารณะมีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังที่ผู้ให้ข้อมูลราย
 หนึ่งกล่าวว่า “ถ้าพระสงฆ์ได้รับการพัฒนาเรื่องการบริหารและมีการทำงานร่วมกับหน่วยงาน
 ของรัฐอย่างเป็นระบบ วัดก็จะสามารถช่วยพัฒนาชุมชนได้มากขึ้น และการทำงานก็จะเกิดผลอย่าง
 เป็นรูปธรรม” (ID 4, สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2569) ดังนั้น การส่งเสริมการอบรมพัฒนาสมรรถนะ
 ด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่แก่พระสงฆ์ การบรรจบบทบาทของวัดในแผนพัฒนาชุมชน และ
 การจัดตั้งกลไกความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์กับหน่วยงานภาครัฐ จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วย
 ยกระดับบทบาทของวัดในการให้บริการสาธารณะและการพัฒนาสังคมได้อย่างยั่งยืน

4.3.9 แนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ด้านบริการสาธารณะตามหลัก พุทธธรรมให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

การส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ด้านบริการสาธารณะให้เป็นระบบและมี
 ประสิทธิภาพต้องอาศัยแนวทางที่บูรณาการ ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรอบรมพระสงฆ์ที่
 บูรณาการหลักธรรมกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ การจัดทำคู่มือปฏิบัติงานด้านบริการสาธารณะ
 ตามหลักพุทธธรรม การสร้างระบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพระสงฆ์ที่ประสบความสำเร็จถือ
 เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของผู้นำคณะสงฆ์ให้สามารถบริหารจัดการงานของวัดและการ
 บริการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากประสบการณ์และแนวปฏิบัติที่ดีของพระ
 สงฆ์ในพื้นที่ต่าง ๆ สามารถนำมาใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาการดำเนินงานของวัดในพื้นที่อื่น
 ได้ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ หรือการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ
 ระหว่างวัด จึงเป็นช่องทางที่ช่วยให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อ

การพัฒนางานคณะสงฆ์ในภาพรวม นอกจากนี้ การพัฒนาระบบติดตามและประเมินผลการดำเนินงานที่ชัดเจนยังเป็นองค์ประกอบสำคัญในการยกระดับคุณภาพของการบริหารจัดการงานของวัด โดยระบบดังกล่าวควรมีการกำหนดตัวชี้วัดที่สามารถสะท้อนผลลัพธ์ของการดำเนินงานได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การมีส่วนร่วมแก่ประชาชน ประสิทธิภาพของกิจกรรมเพื่อสาธารณะ และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน การติดตามและประเมินผลในลักษณะนี้จะช่วยให้พระสงฆ์สามารถปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานของวัดให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการแก่ประชาชนได้มากยิ่งขึ้น อีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญในบริบทของสังคมยุคดิจิทัล คือ การสร้างแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อใช้เป็นช่องทางในการประสานงานระหว่างวัดกับชุมชน รวมทั้งระหว่างวัดกับหน่วยงานต่าง ๆ ในสังคม แพลตฟอร์มดังกล่าวสามารถใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัด การรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน และการประสานความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสาธารณะ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้จึงช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการสื่อสารและการบริหารจัดการงานของวัดในยุคปัจจุบัน

ในอีกมิติหนึ่ง ความสำเร็จของการดำเนินงานตามแนวทางดังกล่าวยังขึ้นอยู่กับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นคณะสงฆ์ หน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ในชุมชน การทำงานร่วมกันในลักษณะของเครือข่ายความร่วมมือจะช่วยให้การดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคมมีความเข้มแข็งและสามารถสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืนได้ ทั้งนี้ หลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อุตถจริยา และสมานัตตตา สามารถทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนการทำงานร่วมกันของภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม โดยหลักธรรมดังกล่าวช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ความร่วมมือ และความไว้วางใจระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน (พระเมธีวัชรบัณฑิต (พรหม ธรรมหาโส), 2565) ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญยังสะท้อนให้เห็นว่า การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการทำงานของวัดจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการบริการสาธารณะได้อย่างชัดเจน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งกล่าวว่า “ถ้าวัดมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และใช้เทคโนโลยีช่วยในการประสานงานกับชุมชน การทำงานเพื่อสังคมก็จะมีพลังมากขึ้น และสามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่นได้” (ID 7, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2569) ดังนั้น การพัฒนาระบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดทำระบบติดตามและประเมินผลที่ชัดเจน และการสร้างแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อการประสานงาน จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพของการบริหารงานคณะสงฆ์ และส่งเสริมบทบาทของวัดในการให้บริการสาธารณะและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่าแนวทางการปกครองของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม สะท้อนให้เห็นว่า คณะสงฆ์มิได้มีบทบาทเพียงด้านศาสนพิธีหรือการอบรมศีลธรรมเท่านั้น หากยังเป็นสถาบันทางสังคมที่มีศักยภาพสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาชุมชน การ

สร้างความเข้มแข็งทางสังคม และการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะเมื่อมีการบริหารจัดการที่ยึดหลักพุทธธรรมเป็นแกนกลาง ย่อมทำให้การดำเนินงานเกิดความสมดุล มีเมตตาธรรม มีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

ในด้านแรก บทบาทของพันธกิจงานคณะสงฆ์ในการสนับสนุนงานบริการสาธารณะนั้น พบว่า งานด้านการศาสนศึกษาช่วยสร้างพื้นฐานความรู้ คุณธรรม และจริยธรรมแก่ประชาชน ทำให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันทางสังคม งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยการมอบทุนการศึกษา สนับสนุนโรงเรียน หรือจัดศูนย์การเรียนรู้ในวัด งานด้านการเผยแผ่เป็นช่องทางสำคัญในการสร้างค่านิยมที่ดี ส่งเสริมความสามัคคี และกระตุ้นจิตสำนึกสาธารณะ ส่วนงานด้านสาธารณสงเคราะห์เป็นการช่วยเหลือประชาชนโดยตรง เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบภัย ผู้ยากไร้ ผู้สูงอายุ หรือผู้ป่วยติดเตียง พันธกิจทั้งสี่ด้านนี้จึงทำให้วัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชนอย่างรอบด้าน

ในประเด็นการตัดสินใจและการบริหารจัดการเมื่อเกิดปัญหาหรือความขัดแย้งในการทำงานเพื่อบริการสาธารณะ พระสังฆาธิการควรใช้หลักพุทธธรรมเป็นแนวทาง เช่น หลักอคติ 4 เพื่อหลีกเลี่ยงความลำเอียง หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อใช้เมตตา กรุณา และความเข้าใจต่อทุกฝ่าย ตลอดจนหลักโยนิโสมนสิการในการพิจารณาสาเหตุของปัญหาอย่างรอบคอบ การบริหารงานด้วยเหตุผลและความสงบจะช่วยลดความขัดแย้ง สร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือ และนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน ส่วนการสร้างแรงจูงใจและความมุ่งมั่นในการทำงานของพระสงฆ์และอาสาสมัครนั้น ควรอาศัยทั้งแรงจูงใจภายในและภายนอก กล่าวคือ การปลูกฝังอุดมการณ์แห่งการเสียสละเพื่อส่วนรวม การสร้างความภาคภูมิใจในงานบริการสาธารณะ และการยกย่องเชิดชูผู้ทำความดี ขณะเดียวกันควรมีระบบสนับสนุนที่เหมาะสม เช่น การพัฒนาศักยภาพ การจัดสวัสดิการพื้นฐาน หรือการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดพลังใจและพร้อมอุทิศตนอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การทำงานร่วมกันระหว่าง “วัด ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ” ยังมีอุปสรรคหลายประการ เช่น ความแตกต่างด้านโครงสร้างการบริหาร เป้าหมายการทำงานงบประมาณ บุคลากร และขั้นตอนราชการที่ซับซ้อน บางกรณียังขาดการสื่อสารที่ชัดเจน ทำให้เกิดความเข้าใจไม่ตรงกัน หรือการดำเนินงานซ้ำซ้อน ดังนั้น การสร้างกลไกประสานงานที่มีประสิทธิภาพ การกำหนดบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน และการประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ จึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อความสำเร็จของงานบริการสาธารณะ

หลักธรรมสำคัญที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการยกระดับการบริการสาธารณะของคณะสงฆ์ คือ “สังคหวัตถุ 4” ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ทาน หมายถึงการให้และการแบ่งปันทรัพยากรแก่ผู้เดือดร้อน ปิยวาจา คือการสื่อสารด้วยถ้อยคำสุภาพ สร้างกำลังใจ และลดความขัดแย้ง อตถจริยา คือการลงมือทำประโยชน์แก่ส่วนรวม

อย่างจริงจัง และสมานัตตตา คือการวางตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่เลือกปฏิบัติ เมื่อคณะสงฆ์ยึดหลักธรรมทั้งสี่นี้ในการทำงาน ย่อมทำให้ประชาชนเกิดศรัทธา ความไว้วางใจ และพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

สำหรับแนวทางการพัฒนาบทบาทของคณะสงฆ์ด้านบริการสาธารณะในอนาคต ควรมุ่งเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่ควบคู่กับหลักธรรม พัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสารสาธารณะ และการทำงานเชิงเครือข่าย รวมถึงส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และศูนย์ช่วยเหลือชุมชนในภาวะปกติและภาวะวิกฤต นอกจากนี้ควรพัฒนาหลักสูตรอบรมพระสังฆาธิการด้านภาวะผู้นำ การบริหารโครงการ และการจัดการสาธารณประโยชน์อย่างเป็นระบบ องค์ประกอบสำคัญของ “รูปแบบการปกครองตามหลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อการบริหารสาธารณะ” ควรประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ผู้นำที่มีคุณธรรมและวิสัยทัศน์ ระบบบริหารที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ การมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีเครือข่าย และการใช้หลักธรรมเป็นกรอบตัดสินใจ เมื่อองค์ประกอบเหล่านี้เชื่อมโยงกัน จะทำให้การบริหารงานคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย ในด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมบทบาทของคณะสงฆ์ด้านบริการสาธารณะ เช่น การสนับสนุนงบประมาณ การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การสร้างฐานข้อมูลกลาง การประสานงานระดับพื้นที่ และการยกระดับโครงการที่ประสบผลสำเร็จให้เป็นต้นแบบระดับประเทศ ภาครัฐควรมองคณะสงฆ์เป็นหุ้นส่วนทางสังคมที่สำคัญ มิใช่เพียงหน่วยงานเชิงพิธีกรรมเท่านั้น

โดยสรุป แนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระสังฆาธิการด้านบริการสาธารณะตามหลักพุทธธรรมให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างหลักธรรม การบริหารจัดการสมัยใหม่ ความร่วมมือของทุกภาคส่วน และการสนับสนุนเชิงนโยบายจากภาครัฐ หากดำเนินการอย่างจริงจัง จะทำให้คณะสงฆ์สามารถเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาสังคมไทย สร้างชุมชนเข้มแข็ง และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างยั่งยืน

4.4 ผลการวิเคราะห์แนวทางจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เข้าร่วมจำนวน 12 รูป/คน ซึ่งประกอบด้วยพระสังฆาธิการ ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ผู้นำชุมชน และนักรัฐศาสตร์ สะท้อนมุมมองเชิงลึกที่สามารถนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดของนักวิชาการไทยร่วมสมัยทั้งด้านพุทธศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และการพัฒนาสังคม ดังนี้

ประเด็นที่ 1 พันธกิจด้านการศาสนศึกษา การเผยแผ่ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ มีความเชื่อมโยงกับบริการสาธารณะในลักษณะใด

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่า พันธกิจทั้ง 4 ด้านของคณะสงฆ์มีลักษณะเป็น “บริการสาธารณะเชิงคุณค่า” (Value-based Public Service) ที่แตกต่างจากบริการสาธารณะของรัฐซึ่งเน้นเชิงโครงสร้างและกฎระเบียบ โดยการศาสนศึกษาและการเผยแผ่เป็นรากฐานของการพัฒนา “ทุนทางปัญญาและทุนทางศีลธรรม” ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางจิตใจแก่ประชาชน ขณะที่การศึกษาสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์เป็นการแปลงทุนดังกล่าวให้เป็นบริการที่จับต้องได้ เช่น ทุนการศึกษา การช่วยเหลือผู้ยากไร้ และการบรรเทาสาธารณภัย (FG, 21 มีนาคม 2569) สอดคล้องกับแนวคิดของ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่มองว่าวัดเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning Center) ที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ทางโลกและทางธรรมเข้าด้วยกันอย่างสมดุล ขณะที่พันธกิจด้านการเผยแผ่ เป็นการขยายผลของการศาสนศึกษาไปสู่สังคมในวงกว้าง โดยใช้กระบวนการสื่อสารทางธรรม เช่น การแสดงพระธรรมเทศนา การอบรมคุณธรรม จริยธรรม การใช้สื่อสมัยใหม่ รวมถึงการทำงานเชิงรุกในชุมชน พันธกิจนี้จึงมีบทบาทสำคัญในการสร้าง “พื้นที่สาธารณะทางปัญญา” (Public Intellectual Space) ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงความรู้ ความเข้าใจ และแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ซึ่งถือเป็นการบริการสาธารณะในเชิงการสร้างความรู้ตระหนักรู้ (Awareness) และการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับจิตใจ ในส่วนของการศึกษาสงเคราะห์ เป็นการนำผลลัพธ์จากการพัฒนาทางปัญญาและศีลธรรมมาสู่การปฏิบัติในรูปของการสนับสนุนโอกาสทางการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาส เช่น การมอบทุนการศึกษา การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม การสนับสนุนเด็กและเยาวชนในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทของคณะสงฆ์ในฐานะ “ผู้สร้างความเสมอภาคทางการศึกษา” (Educational Equity Provider) และช่วยลดความเหลื่อมล้ำในสังคม อันเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาสาธารณะในยุคปัจจุบัน ส่วนพันธกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นมิติที่ทำให้บริการสาธารณะของคณะสงฆ์มีความเป็นรูปธรรมชัดเจนมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ การจัดตั้งโรงงาน การดูแลผู้ยากไร้ ผู้สูงอายุ หรือผู้ป่วยติดเตียง ตลอดจนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนต่าง ๆ พันธกิจนี้จึงทำหน้าที่เป็น “กลไกการดูแลทางสังคม” (Social Safety Net) ที่เติมเต็มช่องว่างของรัฐ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่การเข้าถึงบริการของภาครัฐยังไม่ทั่วถึง

เมื่อพิจารณาในภาพรวม พันธกิจทั้ง 4 ด้านมีลักษณะเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ การศาสนศึกษาและการเผยแผ่เป็นกระบวนการ “สร้างทุน” (Capital Formation) ในระดับจิตใจและปัญญา ขณะที่การศึกษาสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์เป็นกระบวนการ “แปลงทุน” (Capital Transformation) ไปสู่การปฏิบัติในรูปของบริการที่เป็นรูปธรรม ซึ่งทำให้เกิดวงจรของการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Development Cycle) ที่ครอบคลุมทั้งมิติภายในและภายนอกของมนุษย์ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับนักวิชาการหลายท่าน อาทิ ประเวศ วะสี ที่เสนอแนวคิด “สังคมสมานฉันท์” โดยเน้นบทบาทของศาสนาและชุมชนในการสร้างความเข้มแข็งจากภายใน (Inner

Strength) ของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของคณะสงฆ์ในการพัฒนาทุนทางจิตใจและคุณธรรมให้แก่ประชาชน อันเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นอกจากนี้ ถวิลวดี บุรีกุล ได้อธิบายถึงแนวคิด “การบริหารแบบมีส่วนร่วม” (Participatory Governance) ว่าการพัฒนาสาธารณะในยุคใหม่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน รวมถึงองค์กรศาสนา โดยคณะสงฆ์สามารถทำหน้าที่เป็น “ตัวกลางทางสังคม” (Social Mediator) ที่เชื่อมโยงระหว่างรัฐกับประชาชน และเสริมสร้างความไว้วางใจ (Trust) ในชุมชน อีกทั้ง เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ยังได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ “ทุนมนุษย์และทุนสังคม” (Human and Social Capital) ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ซึ่งบทบาทของคณะสงฆ์ในด้านการศาสนศึกษาและการเผยแผ่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาทุนดังกล่าว ขณะที่การศึกษาสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์ช่วยเสริมสร้างทุนสังคมผ่านการสร้างเครือข่ายความช่วยเหลือและความเอื้ออาทรในชุมชน

กล่าวโดยสรุป พันธกิจทั้ง 4 ด้านของคณะสงฆ์ได้เป็นเพียงภารกิจทางศาสนาเท่านั้น หากแต่เป็นกลไกสำคัญของการให้บริการสาธารณะในเชิงคุณค่า ที่มุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้าน ทั้งด้านปัญญา คุณธรรม และคุณภาพชีวิต โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของการบูรณาการทรัพยากรทางสังคมและจิตวิญญาณ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชน และสนับสนุนการพัฒนาสังคมไทยให้ก้าวไปสู่ความสมดุลและยั่งยืนในระยะยาว

ประเด็นที่ 2 หากจะบูรณาการพันธกิจของคณะสงฆ์ให้สนับสนุนงานบริการสาธารณะมากขึ้น ควรดำเนินการอย่างไร

ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนวทางการบูรณาการใน 3 ระดับ ได้แก่ (1) ระดับนโยบาย ควรมีการจัดทำแผนแม่บทเชื่อมโยงพันธกิจคณะสงฆ์กับยุทธศาสตร์ชาติและแผนพัฒนาท้องถิ่น (2) ระดับโครงสร้าง ควรจัดตั้งกลไกประสานงานระหว่างวัด ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นทางการ และ (3) ระดับปฏิบัติการ ควรพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่ ควบคู่กับการรักษาแก่นของพระธรรมวินัย โดยการบูรณาการพันธกิจของคณะสงฆ์ให้สามารถสนับสนุนงานบริการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มิใช่เพียงการเพิ่มบทบาทหรือภารกิจของพระสงฆ์ในเชิงปริมาณ หากแต่เป็นการ “ออกแบบความสัมพันธ์ใหม่” ระหว่างคณะสงฆ์ รัฐและชุมชน ให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบและสมดุล ทั้งในมิติของนโยบาย โครงสร้าง และการปฏิบัติการ โดยมีหลักยึดสำคัญคือ “ไม่ขัดพระวินัย ไม่ขัดกฎหมาย และไม่ขัดวิถีชุมชน” (FG, 21 มีนาคม 2569) อันเป็นกรอบที่ทำให้การบูรณาการเกิดความเหมาะสมทั้งทางศาสนาและสังคมในระดับนโยบาย การจัดทำแผนแม่บทที่เชื่อมโยงพันธกิจของคณะสงฆ์เข้ากับยุทธศาสตร์ชาติและแผนพัฒนาท้องถิ่น ถือเป็นจุดตั้งต้นที่สำคัญของการบูรณาการอย่างเป็นระบบ แผนดังกล่าวควรกำหนดบทบาทของวัดและคณะสงฆ์ให้ชัดเจนในฐานะ “หุ้นส่วนทางสังคม” (Social Partner) ของรัฐ ไม่ใช่เพียงผู้สนับสนุนเชิงสมัครใจ แต่เป็นกลไกหนึ่งของการพัฒนาสาธารณะ โดยเฉพาะในมิติของการ

พัฒนาทุนมนุษย์และทุนทางสังคม เช่น การส่งเสริมคุณธรรมในสถานศึกษา การสร้างชุมชนเข้มแข็ง และการดูแลกลุ่มเปราะบาง ทั้งนี้ การออกแบบนโยบายควรเปิดพื้นที่ให้คณะสงฆ์มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง (Policy Co-creation) เพื่อให้แผนมีความสอดคล้องกับบริบททางศาสนาและความ เป็นจริงแก่ประชาชน แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่ เสนอว่า “การพัฒนา” ต้องตั้งอยู่บนฐานของธรรม (Dhamma-based Development) กล่าวคือ ต้องคำนึงถึงความสมดุลระหว่างความเจริญทางวัตถุกับความเจริญทางจิตใจ หากนโยบายสาธารณะ สามารถบูรณาการมิติทางธรรมเข้าไปได้ จะช่วยให้การพัฒนาไม่เอนเอียงไปสู่บริโภคนิยม แต่เป็นการ พัฒนาที่ยั่งยืนและมีคุณภาพ

ในระดับโครงสร้าง การจัดตั้งกลไกประสานงานอย่างเป็นทางการระหว่างวัด ชุมชน และ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหัวใจของการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ กลไกดังกล่าวอาจอยู่ใน รูปของ “คณะกรรมการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธ” หรือ “ศูนย์ประสานงานวัด ชุมชน ท้องถิ่น” ซึ่งทำ หน้าที่เป็นพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนข้อมูล วางแผน และติดตามผลการดำเนินงานร่วมกัน การมี โครงสร้างที่ชัดเจนจะช่วยลดความซ้ำซ้อนของงาน เพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร และสร้าง ความต่อเนื่องของการพัฒนา ในบริบทนี้ วัดสามารถทำหน้าที่เป็น “ศูนย์กลางเชิงพื้นที่” (Spatial Hub) ที่เชื่อมโยงทุนต่าง ๆ ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทุนทางศาสนา ทุนทางสังคม หรือทุนทางวัฒนธรรม ขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่สนับสนุนด้านงบประมาณและการบริหารจัดการส่วนภาค ประชาชนเป็นผู้มีส่วนร่วมและผู้รับประโยชน์โดยตรง โครงสร้างลักษณะนี้จะก่อให้เกิด “ระบบนิเวศ การพัฒนา” (Development Ecosystem) ที่มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่แนวคิดนี้ สอดคล้องกับ ถวิลวดี บุรีกุล ที่เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) ว่าการ พัฒนาที่มีประสิทธิผลต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน โดยเฉพาะองค์กรที่มีทุนทางสังคมสูง อย่างวัด ซึ่งสามารถสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือในชุมชนได้ดีกว่าองค์กรทางการ ในระดับ ปฏิบัติการ การพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการถือเป็นปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จของการบูรณาการ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้นำเชิงจิตวิญญาณและผู้นำทางสังคมในเวลาเดียวกัน การเสริมสร้าง ความรู้และทักษะด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่ เช่น การวางแผนเชิงกลยุทธ์ การบริหารโครงการ การสื่อสารสาธารณะ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล จะช่วยให้พระสงฆ์สามารถดำเนินงานบริการ สาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาศักยภาพดังกล่าวต้องดำเนิน ควบคู่กับการรักษาแก่นของพระธรรมวินัย เพื่อไม่ให้บทบาทของพระสงฆ์เบี่ยงเบนไปจากหลักการทาง ศาสนา กล่าวคือ ต้องเป็นการ “เสริม” ไม่ใช่ “แทนที่” อัตลักษณ์ของความเป็นสมณะ แนวทางที่ เหมาะสมจึงควรเป็นการพัฒนาในลักษณะ “บูรณาการความรู้” (Integrated Knowledge) ที่ผสาน รั ว ห ว ่ า ง ธ ร ร ม ะ กั บ ศ า ส ต ร ์ ส ม ั ย ไ ห ม ่ แ น ว คิ ด นี ้ ส อ ด ค ล ั ง กั บ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ที่เสนอว่าการพัฒนาผู้นำในยุคใหม่ต้องมีทั้ง “ความรู้” (Knowledge) และ

“คุณธรรม” (Virtue) ควบคู่กัน จึงจะสามารถนำพาองค์กรและสังคมไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ประเวศ วะสี ยังได้เสนอแนวคิดเรื่อง “พลังสามประสาน” (รัฐ-วิชาการ-ชุมชน) ซึ่งสามารถขยายความให้ครอบคลุม “คณะสงฆ์” ในฐานะอีกหนึ่งพลังสำคัญของสังคมไทย โดยการบูรณาการพันธกิจของคณะสงฆ์เข้ากับภาคส่วนอื่น ๆ จะช่วยเสริมสร้างพลังร่วม (Synergy) ที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป แนวทางการบูรณาการพันธกิจของคณะสงฆ์เพื่อสนับสนุนงานบริการสาธารณะ ควรดำเนินการอย่างเป็นระบบใน 3 ระดับ ได้แก่ ระดับนโยบายที่มุ่งสร้างกรอบทิศทางร่วม ระดับโครงสร้างที่มุ่งสร้างกลไกความร่วมมือ และระดับปฏิบัติการที่มุ่งพัฒนาศักยภาพบุคลากร โดยมีหลักธรรมเป็นแกนกลางของการพัฒนา การดำเนินการในลักษณะนี้จะทำให้คณะสงฆ์สามารถทำหน้าที่เป็น “พลังทางสังคมเชิงคุณค่า” ที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบบบริการสาธารณะของไทยได้อย่างยั่งยืน ทั้งในมิติของวัตถุและจิตใจควบคู่กันไป

ประเด็นที่ 3 หากจะพัฒนาเป็นแนวทางหรือรูปแบบการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม ท่านเห็นว่าควรมีองค์ประกอบสำคัญอะไรบ้าง

จากการสนทนากลุ่ม สามารถสังเคราะห์องค์ประกอบสำคัญได้ 5 ประการ คือ (1) หลักธรรมมาภิบาลเชิงพุทธ โดยนำหลักสังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา) มาเป็นแกนกลาง (2) ภาวะผู้นำเชิงบารมี ของพระสังฆาธิการที่ตั้งอยู่บนศีลาจารวัตรและความน่าเชื่อถือ (3) โครงสร้างการมีส่วนร่วม ของวัด ชุมชน และภาครัฐในลักษณะหุ้นส่วนการพัฒนา (Partnership) (4) กระบวนการทำงานที่โปร่งใสตรวจสอบได้ และ (5) ระบบติดตามประเมินผล ที่วัดทั้งผลลัพธ์เชิงรูปธรรมและผลกระทบเชิงคุณค่า (FG, 21 มีนาคม 2569) องค์ประกอบเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิด New Public Governance ที่ให้ความสำคัญกับเครือข่ายและคุณค่าสาธารณะ (Public Value) มากกว่าประสิทธิภาพเพียงอย่างเดียว และการพัฒนาแนวทางหรือรูปแบบการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อภารกิจ “การบริการสาธารณะเชิงพุทธ” ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบเชิงระบบที่ผสมผสานทั้งหลักธรรม หลักการบริหาร และบริบททางสังคมเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน จากผลการสนทนากลุ่ม (FG, 21 มีนาคม 2569) ที่ได้สังเคราะห์องค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ สามารถขยายความในเชิงบรรยายได้ดังนี้

ประการแรก หลักธรรมมาภิบาลเชิงพุทธ ซึ่งมี “สังคหวัตถุ 4” เป็นแกนกลาง ถือเป็นหัวใจของรูปแบบการปกครอง เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่มุ่งสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำกับผู้ตาม และระหว่างบุคคลในสังคมโดยรวม กล่าวคือ “ทาน” เป็นการให้และการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม “ปิยวาจา” เป็นการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์และมีเมตตา “อตถจริยา” เป็นการลงมือทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น และ “สมานัตตตา” เป็นการวางตนเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ หลักทั้งสี่ประการนี้

มิได้เป็นเพียงแนวทางทางศีลธรรม แต่ยังสามารถแปลงเป็นหลักการบริหารจัดการที่สร้างความไว้วางใจ (Trust) และความร่วมมือ (Collaboration) ในสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงถือเป็น “ธรรมาภิบาลเชิงคุณค่า” ที่เติมเต็มหลักธรรมาภิบาลแบบสากลให้มีมิติทางจริยธรรมที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ประการที่สอง ภาวะผู้นำเชิงบารมีของพระสงฆ์ เป็นการเป็นองค์ประกอบที่มีลักษณะเฉพาะของการปกครองในบริบทพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ผู้นำมิได้ใช้อำนาจตามตำแหน่ง (Authority) เป็นหลัก แต่ใช้ “บารมี” ซึ่งเกิดจากการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ความเสียสละ และความเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Model) ในสายตาของประชาชน ภาวะผู้นำลักษณะนี้ก่อให้เกิด “อำนาจทางศีลธรรม” (Moral Authority) ซึ่งมีพลังในการโน้มน้าวและสร้างความศรัทธามากกว่าการใช้อำนาจเชิงบังคับ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานบริการสาธารณะของคณะสงฆ์ได้รับความร่วมมือจากชุมชนโดยสมัครใจ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับมุมมองของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่เห็นว่าผู้นำทางพระพุทธศาสนาต้องเป็น “ผู้นำโดยธรรม” (Dhammic Leadership) คือนำด้วยความถูกต้องและคุณธรรม มิใช่เพียงด้วยอำนาจหรือผลประโยชน์

ประการที่สาม โครงสร้างการมีส่วนร่วมในลักษณะ “หุ้นส่วนการพัฒนา” (Partnership) เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การปกครองของพระสงฆ์สามารถเชื่อมโยงกับระบบบริการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยโครงสร้างดังกล่าวต้องเปิดโอกาสให้วัด ชุมชน และภาครัฐ เข้ามามีบทบาทร่วมกันในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน ไปจนถึงการประเมินผล การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้จะช่วยให้การดำเนินงานมีความสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ลดความซ้ำซ้อนของภารกิจ และเสริมสร้างความเป็นเจ้าของร่วม (Ownership) ในระดับชุมชน แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิด New Public Governance ที่มองว่าการบริหารสาธารณะในยุคใหม่มิได้เป็นหน้าที่ของรัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยเครือข่ายความร่วมมือ (Network Governance) จากหลายภาคส่วน ซึ่งในบริบทสังคมไทย คณะสงฆ์ถือเป็นหนึ่งใน “ผู้แสดงหลัก” (Key Actor) ที่มีบทบาทสำคัญในเครือข่ายดังกล่าว

ประการที่สี่ กระบวนการทำงานที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ เป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างความน่าเชื่อถือและความยั่งยืนของระบบการปกครอง กล่าวคือ แม้ว่าการดำเนินงานของคณะสงฆ์จะตั้งอยู่บนฐานของศรัทธา แต่ในบริบทของการทำงานร่วมกับภาครัฐและสังคมสมัยใหม่ จำเป็นต้องมีระบบการบริหารจัดการที่สามารถตรวจสอบได้ (Accountability) เช่น การเปิดเผยข้อมูล การจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน และการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน กระบวนการดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใส และลดความเสี่ยงต่อความขัดแย้งหรือความไม่ไว้วางใจในสังคม

ประการที่ห้า ระบบติดตามและประเมินผล เป็นกลไกที่ช่วยให้การดำเนินงานมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยควรออกแบบให้สามารถวัดผลได้ทั้งในเชิง “ผลลัพธ์” (Output/Outcome) และ “ผลกระทบเชิงคุณค่า” (Value Impact) เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม คุณภาพชีวิต หรือ

ความเข้มแข็งแก่ประชาชน การประเมินในลักษณะนี้สอดคล้องกับแนวคิด Public Value ที่เน้นการสร้างคุณค่าให้แก่สังคมมากกว่าการวัดผลเพียงเชิงปริมาณ ในมิติของนักวิชาการไทย ประเวศ วะสี ได้เสนอว่าการพัฒนาสังคมที่แท้จริงต้องวัดจาก “ความดี ความงาม และความสุข” ของผู้คน ไม่ใช่เพียงตัวเลขทางเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการประเมินผลเชิงคุณค่าดังกล่าว ขณะที่ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ เน้นการใช้ตัวชี้วัดที่สะท้อนทั้งประสิทธิภาพและคุณภาพของการพัฒนา เพื่อให้การบริหารมีความสมดุลและครอบคลุมทุกมิติ

โดยสรุป องค์ประกอบทั้ง 5 ประการ ได้แก่ หลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ภาวะผู้นำเชิงบริหารมีโครงสร้างการมีส่วนร่วม กระบวนการที่โปร่งใส และระบบประเมินผลเชิงคุณค่า ล้วนเป็นองค์ประกอบที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ และสามารถพัฒนาเป็น “รูปแบบการปกครองเชิงพุทธเพื่อบริการสาธารณะ” ที่มีลักษณะเฉพาะ คือ เป็นการบริหารที่ตั้งอยู่บนฐานของธรรมะ ใช้เครือข่ายความร่วมมือเป็นกลไก และมุ่งสร้างคุณค่าให้แก่สังคมในระยะยาว มากกว่าการมุ่งเน้นเพียงประสิทธิภาพเชิงเทคนิคเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ รูปแบบดังกล่าวไม่เพียงตอบสนองต่อบริบทของสังคมไทย แต่ยังสามารถเป็นต้นแบบของการบูรณาการศาสนากับการบริหารสาธารณะในระดับสากลได้อีกด้วย

ประเด็นที่ 4 หากจะสร้างความยั่งยืนในการทำงานเพื่อสาธารณะ ควรมีกลไกสนับสนุนจากหน่วยงานใดบ้าง และในลักษณะใด

ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นพ้องว่าความยั่งยืนต้องอาศัยกลไกสนับสนุนจากหลายภาคส่วน ได้แก่ (1) มหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในด้านนโยบาย กรอบกฎหมาย และการสนับสนุนงบประมาณ (2) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในด้านการบูรณาการแผนพัฒนาและทรัพยากรในพื้นที่ (3) สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ในด้านการวิจัยพัฒนาองค์ความรู้ และฝึกอบรม และ (4) ภาคประชาสังคมและภาคเอกชน ในด้านการระดมทรัพยากรและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน นอกจากนี้ การสร้างความยั่งยืนในการทำงานเพื่อสาธารณะของคณะสงฆ์ มิใช่เพียงการดำเนินโครงการให้ต่อเนื่องในเชิงเวลาเท่านั้น หากแต่เป็นการสร้าง “ระบบสนับสนุนเชิงโครงสร้างและเชิงสังคม” ที่สามารถหล่อเลี้ยงและต่อยอดการทำงานได้อย่างมั่นคงในระยะยาว จากผลการสนทนากลุ่ม (FG, 21 มีนาคม 2569) ที่สะท้อนฉันทามติ ของผู้ทรงคุณวุฒิพบว่าความยั่งยืนดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยกลไกสนับสนุนจากหลายภาคส่วนในลักษณะของ “เครือข่ายความร่วมมือ” (Collaborative Network) ที่แต่ละภาคส่วนมีบทบาทเฉพาะและเกื้อหนุนกันอย่างเป็นระบบ

ประการแรก บทบาทของ มหาเถรสมาคม และ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ถือเป็นกลไกระดับนโยบายที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่กำหนดทิศทาง กรอบกฎหมาย และมาตรฐานการดำเนินงานของคณะสงฆ์ การสนับสนุนในระดับนี้ควรครอบคลุมทั้ง

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการบริการสาธารณะ การปรับปรุงกฎหมายหรือระเบียบที่เอื้อต่อการทำงานของวัดในมิติทางสังคม ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์อย่างเหมาะสมและโปร่งใส กลไกระดับนโยบายจึงเปรียบเสมือน “โครงสร้างหลัก” (Structural Backbone) ที่กำหนดความเป็นไปได้และขอบเขตของการดำเนินงาน

ประการที่สอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทสำคัญในฐานะ “กลไกเชิงพื้นที่” (Local Mechanism) ที่สามารถบูรณาการพันธกิจของคณะสงฆ์เข้ากับแผนพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรม การสนับสนุนในระดับนี้ควรเน้นการประสานแผนงาน การร่วมลงทุนด้านทรัพยากร และการอำนวยความสะดวกในการดำเนินโครงการ เช่น การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในวัด การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน หรือการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ ความใกล้ชิดกับประชาชนทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถทำหน้าที่เป็น “สะพานเชื่อม” ระหว่างนโยบายระดับชาติและการปฏิบัติในระดับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประการที่สาม บทบาทของสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยสงฆ์ เช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นกลไกสำคัญในด้านการพัฒนาองค์ความรู้ (Knowledge Development) และการเสริมสร้างศักยภาพบุคลากร การสนับสนุนในมิตินี้ควรรวมถึงการวิจัยเชิงนโยบาย การพัฒนานวัตกรรมทางสังคม การจัดหลักสูตรฝึกอบรมพระสงฆ์และการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการสร้างฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการวางแผนและประเมินผล การมีสถาบันวิชาการเป็นฐานสนับสนุนจะช่วยให้การดำเนินงานมีความเป็นระบบ มีหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับ และสามารถพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ประการที่สี่ ภาคประชาสังคมและภาคเอกชน เป็นกลไกที่ช่วยเติมเต็มในด้านทรัพยากร ความเชี่ยวชาญ และนวัตกรรม โดยเฉพาะในบริบทที่ภาครัฐมีข้อจำกัดด้านงบประมาณหรือความคล่องตัว องค์กรภาคประชาสังคมสามารถทำหน้าที่เป็น “ผู้ขับเคลื่อนเชิงสังคม” (Social Driver) ที่นำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ และทำงานใกล้ชิดกับชุมชน ขณะที่ภาคเอกชนสามารถสนับสนุนผ่านความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) การให้ทุน หรือการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่ ความร่วมมือในลักษณะนี้จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความหลากหลายของการดำเนินงาน

อย่างไรก็ตาม กลไกที่มีความสำคัญที่สุดและเป็นรากฐานของความยั่งยืน คือ “ความศรัทธาและการมีส่วนร่วมของประชาชน” ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคม (Social Capital) ที่มีคุณค่าอย่างยิ่งในบริบทสังคมไทย วัดในฐานะศูนย์กลางแก่ประชาชนสามารถสร้างและสะสมทุนทางสังคมผ่านกิจกรรมทางศาสนาและสังคมอย่างต่อเนื่อง ความไว้วางใจ (Trust) ความเอื้ออาทร (Reciprocity) และเครือข่ายความสัมพันธ์ (Social Network) ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการดังกล่าว เป็นพลังสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานเพื่อสาธารณะสามารถขับเคลื่อนได้แม้ในสภาวะที่ทรัพยากรมีจำกัด แนวคิดนี้สอดคล้องกับ อานันท์ กาญจนพันธุ์ ที่อธิบายว่าทุนทางสังคมเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน

เนื่องจากเป็นสิ่งที่ช่วยลดต้นทุนทางสังคม สร้างความร่วมมือ และเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ประชาชนจากภายใน ซึ่งแตกต่างจากทุนทางเศรษฐกิจที่อาจผันผวนและไม่ยั่งยืนในระยะยาว เมื่อพิจารณาในภาพรวม กลไกสนับสนุนเพื่อสร้างความยั่งยืนในการทำงานเพื่อสาธารณะของคณะสงฆ์จึงมีลักษณะเป็น “ระบบหลายระดับ” (Multi-level System) ที่ประกอบด้วย ระดับนโยบาย (มหาเถรสมาคมและหน่วยงานรัฐ) ระดับพื้นที่ (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ระดับองค์ความรู้ (สถาบันการศึกษา) และระดับเครือข่าย (ภาคประชาสังคมและเอกชน) โดยมี “ทุนทางสังคมแก่ประชาชน” เป็นแกนกลางที่เชื่อมโยงทุกระดับเข้าด้วยกัน

ดังนั้น ความยั่งยืนของการทำงานเพื่อสาธารณะของคณะสงฆ์จึงมิได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งโดยลำพัง หากแต่เกิดจากการผสมผสานพลังของทุกภาคส่วนอย่างสมดุล ภายใต้กรอบของหลักธรรมและบริบททางสังคมไทย ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่มีทั้งความมั่นคง ยืดหยุ่น และยั่งยืนในระยะยาว ทั้งในมิติของวัตถุและจิตใจควบคู่กันไป

ประเด็นที่ 5 ในอนาคต ท่านอยากเห็นบทบาทของพระสงฆ์ในการด้านบริการสาธารณะพัฒนาไปในทิศทางใด

ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอภาพอนาคต 4 ทิศทาง ได้แก่ (1) บทบาทเชิงรุก ในการเป็นผู้ริเริ่มและผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน มิใช่เพียงผู้รองรับการประสานงาน (2) บทบาทเชิงบูรณาการ ที่เชื่อมโยงมิติทางจิตวิญญาณกับการแก้ปัญหาสังคมร่วมสมัย เช่น ปัญหายาเสพติด ผู้สูงอายุ สิ่งแวดล้อม (3) บทบาทเชิงดิจิทัล โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่และให้บริการ และ (4) บทบาทเชิงเครือข่ายที่เชื่อมโยงวัดต่าง ๆ เข้าด้วยกันเป็นเครือข่ายการพัฒนา ทั้งนี้ ทิศทางในอนาคตต้องรักษาสสมดุลระหว่าง “การปรับตัวให้ทันสมัย” กับ “การธำรงไว้ซึ่งแก่นแท้ของพระธรรมวินัย” ในมิติของการมองไปสู่ออนาคต บทบาทของพระสงฆ์ในการด้านการบริการสาธารณะมิได้หยุดอยู่เพียงการ “สืบสาน” รูปแบบเดิม หากแต่กำลังก้าวเข้าสู่ระยะของการ “ปรับตัวเชิงรุก” เพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัยอย่างลึกซึ้งและรอบด้าน จากข้อเสนอของผู้ทรงคุณวุฒิ (FG, 21 มีนาคม 2569) ที่สะท้อนภาพอนาคต 4 ทิศทางนั้น สามารถขยายความเชิงบรรยายให้เห็นพลวัตของการเปลี่ยนผ่านได้ดังนี้

ประการแรก บทบาทเชิงรุก (Proactive Role) เป็นการเปลี่ยนฐานคิดจาก “ผู้ตอบสนอง” (Reactive) ไปสู่ “ผู้ริเริ่ม” (Initiator) กล่าวคือ พระสงฆ์ในการในอนาคตควรมีบทบาทเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Leader) ในชุมชน โดยสามารถวิเคราะห์ปัญหาเชิงสังคมอย่างรอบด้าน และออกแบบแนวทางการแก้ไขที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม เช่น การจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในวัด การส่งเสริมกิจกรรมสร้างสุขภาวะทางจิต หรือการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม บทบาทลักษณะนี้จะทำให้วัดมิใช่เพียง “พื้นที่ทางศาสนา” แต่เป็น “ศูนย์กลางการพัฒนาเชิงสังคม” ที่มีชีวิตชีวาและตอบโจทยยุคสมัย

ประการที่สอง บทบาทเชิงบูรณาการ (Integrative Role) เป็นการเชื่อมโยงมิติทางจิตวิญญาณเข้ากับการแก้ไขปัญหาสาธารณะร่วมสมัยอย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยหลักธรรมเป็น “กรอบคิด” (Framework) และ “เครื่องมือ” (Tool) ในการพัฒนา เช่น การนำหลักอริยสัจหรือไตรลักษณ์มาใช้ในการปรับทัศนคติของผู้ประสบปัญหาชีวิต การประยุกต์หลักสติ (Mindfulness) ในการดูแลสุขภาพจิต หรือการใช้หลักความพอเพียงในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ที่เสนอว่าธรรมะมิใช่สิ่งแยกขาดจากชีวิต แต่เป็นหลักการที่สามารถนำมาใช้แก้ปัญหาและพัฒนาสังคมได้อย่างแท้จริง ในบริบทของสังคมไทยที่กำลังเผชิญความท้าทายหลากหลาย ทั้งปัญหายาเสพติด สังคมสูงวัย และวิกฤตสิ่งแวดล้อม บทบาทเชิงบูรณาการของพระสงฆ์จึงมีศักยภาพในการสร้าง “ทางเลือกใหม่” (Alternative Approach) ที่เน้นการพัฒนาจากภายใน (Inner Development) ควบคู่กับการจัดการปัจจัยภายนอก

ประการที่สาม บทบาทเชิงดิจิทัล (Digital Role) เป็นการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบัน พระสงฆ์สามารถใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลในการเผยแผ่ธรรมะ การจัดการเรียนการสอนออนไลน์ การให้คำปรึกษาทางจิตใจ หรือแม้กระทั่งการบริหารจัดการกิจกรรมของวัดอย่างมีประสิทธิภาพ เทคโนโลยีจึงมิใช่เพียง “เครื่องมือ” แต่เป็น “ช่องทางใหม่” ของการเข้าถึงประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนและคนรุ่นใหม่ อย่างไรก็ตาม การใช้เทคโนโลยีต้องอยู่บนฐานของความเหมาะสมและสอดคล้องกับพระธรรมวินัย เพื่อไม่ให้เกิดการสื่อสารทางธรรมสูญเสียสาระหรือกลายเป็นเพียงความบันเทิง แนวทางที่เหมาะสมจึงเป็นการใช้ดิจิทัลอย่าง “มีสติและมีเป้าหมาย” (Mindful Digitalization)

ประการที่สี่ บทบาทเชิงเครือข่าย (Network Role) เป็นการพัฒนาจากการทำงานแบบ “วัดใครวัดมัน” ไปสู่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ในลักษณะของ “เครือข่ายการพัฒนา” (Development Network) ซึ่งจะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแบ่งปันทรัพยากร และการขยายผลของโครงการที่ประสบความสำเร็จ เครือข่ายดังกล่าวอาจมีทั้งในระดับพื้นที่ ระดับจังหวัด หรือระดับประเทศ และสามารถเชื่อมโยงกับภาคส่วนอื่น ๆ ได้อย่างยืดหยุ่น แนวคิดนี้สอดคล้องกับมุมมองของ ประเวศ วะสี ที่เน้นการสร้าง “พลังเครือข่าย” ในการขับเคลื่อนสังคม โดยเห็นว่าการทำงานร่วมกันจะก่อให้เกิดพลังทวีคูณ (Synergy) ที่มากกว่าการทำงานแบบแยกส่วน แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าบทบาทในอนาคตจะพัฒนาไปในทิศทางใด หลักการสำคัญที่ต้องยึดถือคือ “ความสมดุล” ระหว่างการปรับตัวให้ทันสมัยกับการธำรงไว้ซึ่งแก่นแท้ของพระธรรมวินัย กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงควรเป็นไปในลักษณะของ “การต่อยอด” (Extension) มิใช่ “การเปลี่ยนแก่น” (Transformation of Essence) เพราะแก่นของพระพุทธศาสนา คือหลักธรรมและวินัยที่เป็นรากฐานของความเป็นสมณะ

ในภาพรวม อนาคตของบทบาทพระสังฆาธิการด้านบริการสาธารณะจึงเป็นภาพของ “ผู้นำทางจิตวิญญาณที่เชื่อมโลกเก่ากับโลกใหม่” กล่าวคือ เป็นผู้ที่สามารถนำหลักธรรมอันเป็นสากล มาประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมร่วมสมัยได้อย่างสร้างสรรค์ ใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติ ทำงานร่วมกับ เครือข่ายอย่างมีพลัง และยังคงยืนหยัดอยู่บนหลักการแห่งพระธรรมวินัยอย่างมั่นคง อันจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่มีทั้งความเจริญทางวัตถุและความมั่งคั่งทางจิตใจควบคู่กันอย่างยั่งยืนในระยะยาว

ประเด็นที่ 6 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อ บริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม

จากการสังเคราะห์ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ สามารถสรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบายได้ดังนี้ (1) ด้านนโยบายระดับชาติ ควรผลักดันให้มีการบรรจุบทบาทของคณะสงฆ์ในการบริการสาธารณะไว้ในแผนยุทธศาสตร์ชาติและแผนปฏิรูปประเทศอย่างชัดเจน (2) ด้านกฎหมายและระเบียบ ควรปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และระเบียบที่เกี่ยวข้องให้เอื้อต่อการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (3) ด้านการพัฒนาบุคลากร ควรจัดหลักสูตรอบรมพระสังฆาธิการด้านการบริหารจัดการ การประสานงาน และการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชน (4) ด้านงบประมาณและ ทรัพยากร ควรมีกองทุนสนับสนุนงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อย่างเป็นระบบ (5) ด้านการ ติดตามประเมินผล ควรพัฒนาตัวชี้วัดที่เหมาะสมกับลักษณะงานของคณะสงฆ์ ซึ่งวัดทั้งมิติเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ และ (6) ด้านการประยุกต์หลักพุทธธรรม ควรส่งเสริมให้หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกรอบ หลักในการปฏิบัติงาน ควบคู่กับหลักธรรมาภิบาลและหลักการมีส่วนร่วม ตามผลการสนทนากลุ่ม (FG, 21 มีนาคม 2569) สามารถอธิบายได้ว่าเป็นความพยายามในการสร้าง “ระบบการบริหารที่มีจิต วิญญาณ” (Spiritualized Governance) ควบคู่กับ “ระบบการบริหารที่มีประสิทธิภาพ” (Efficient Administration) โดยมุ่งให้เกิดการบูรณาการระหว่างหลักธรรมกับศาสตร์การบริหารสมัยใหม่อย่าง สมดุลและเป็นรูปธรรม ในระดับนโยบาย ข้อเสนอสำคัญคือการยกระดับ “การบริหารกิจการ สาธารณะเชิงพุทธ” ให้เป็นกรอบแนวคิดหลักในการกำหนดทิศทางการทำงานด้านสาธารณ สงเคราะห์ของคณะสงฆ์ โดยควรมีการกำหนดนโยบายร่วมระหว่าง มหาเถรสมาคม และ สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อสร้างความชัดเจนในบทบาทของพระสังฆาธิการในฐานะ “ผู้นำทาง สังคมเชิงคุณค่า” (Value-based Social Leader) นโยบายดังกล่าวควรครอบคลุมการกำหนด เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ การจัดสรรทรัพยากร และการสร้างกลไกสนับสนุนที่เอื้อต่อการดำเนินงานเชิง รุกของวัดในมิติสาธารณะ

ในขณะเดียวกัน ควรมีการบูรณาการนโยบายนี้เข้ากับแผนพัฒนาประเทศและแผนพัฒนา ท้องถิ่น เพื่อให้การดำเนินงานของคณะสงฆ์สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของประเทศ และสามารถ ทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ การออกแบบนโยบายในลักษณะนี้สะท้อน แนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ที่เน้นว่าการพัฒนาที่แท้จริงต้องตั้งอยู่บนฐานของธรรม

และความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุและจิตใจ ในระดับโครงสร้าง ข้อเสนอแนะมุ่งเน้นการสร้าง “ระบบการบริหารแบบเครือข่าย” (Network-based Administration) ที่เปิดโอกาสให้วัด ชุมชน ภาครัฐ และภาคส่วนอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ โดยอาจจัดตั้งหน่วยงานหรือ คณะกรรมการประสานงานในระดับพื้นที่ เช่น “ศูนย์ประสานงานวัด ชุมชน ท้องถิ่น” เพื่อทำหน้าที่ เป็นกลไกกลางในการวางแผน ดำเนินงาน และติดตามผล โครงสร้างดังกล่าวจะช่วยลดความซ้ำซ้อน เพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร และเสริมสร้างความร่วมมือในระดับพื้นที่ แนวคิดนี้สอดคล้อง กับกรอบ New Public Governance ที่ให้ความสำคัญกับเครือข่าย (Network) และคุณค่าสาธารณะ (Public Value) มากกว่าการบริหารแบบรวมศูนย์ โดยในบริบทของสังคมไทย คณะสงฆ์สามารถทำ หน้าที่เป็น “แกนกลางทางจิตวิญญาณ” (Spiritual Core) ของเครือข่ายดังกล่าว

ในระดับการปฏิบัติการ ข้อเสนอแนะเน้นการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการของพระ สังฆาธิการให้มีความทันสมัย โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยควรส่งเสริมการใช้เครื่องมือทางการ บริหาร เช่น การวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Planning) การบริหารโครงการ (Project Management) และการประเมินผล (Evaluation) ควบคู่กับการยึดหลักธรรมเป็นแนวทางในการ ตัดสินใจ การผสมผสานดังกล่าวจะทำให้การบริหารมีทั้ง “ความถูกต้อง” (Rightness) และ “ความมี ประสิทธิภาพ” (Efficiency) ในเวลาเดียวกัน นอกจากนี้ ควรมีการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆา ธิการและบุคลากรที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ผ่านการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการสร้างชุมชนแห่ง การเรียนรู้ (Learning Community) เพื่อให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่าง เหมาะสม โดยแนวทางนี้สอดคล้องกับข้อเสนอของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ที่เน้นการพัฒนาผู้นำให้ มีทั้งความรู้และคุณธรรมควบคู่กัน อีกประเด็นสำคัญคือการสร้าง “ระบบประเมินผลเชิงคุณค่า” (Value-based Evaluation System) ที่สามารถสะท้อนผลลัพธ์ของการดำเนินงานในมิติที่ลึกซึ้งกว่า เพียงตัวชี้วัดเชิงปริมาณ เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพชีวิต ความเข้มแข็งแก่ประชาชน หรือ ระดับความศรัทธาและความไว้วางใจของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี ที่มอง ว่าการพัฒนาที่แท้จริงต้องวัดจากความสุขและความดีงามของสังคม ในภาพรวม “การบริหารกิจการ สาธารณะเชิงพุทธ” จึงมิใช่เพียงการนำหลักธรรมมาใช้ในเชิงนามธรรม หากแต่เป็นการออกแบบ ระบบการบริหารที่สามารถแปลงคุณค่าทางจิตวิญญาณให้เป็นผลลัพธ์เชิงสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ (1) ยึดหลักธรรมเป็นแกนกลางของการตัดสินใจ (2) ใช้เครื่องมือ การบริหารสมัยใหม่เป็นกลไกขับเคลื่อน และ (3) สร้างความร่วมมือแบบเครือข่ายเพื่อขยายผลใน ระดับสังคม ดังนั้น แนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการในอนาคตจึงควรพัฒนาไปสู่การเป็น “ระบบการบริหารเชิงคุณค่า” ที่สามารถเชื่อมโยงโลกของธรรมะกับโลกของการบริหารได้อย่าง กลมกลืน อันจะนำไปสู่การสร้างสังคมที่มีทั้งความเจริญทางวัตถุและความมั่นคงทางจิตใจควบคู่กัน อย่างยั่งยืน ตามเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาและความต้องการของสังคมไทยร่วมสมัย

สรุปได้ว่าการวิเคราะห์ผลการสนทนากลุ่มเฉพาะเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริการสาธารณะ พบว่าพันธกิจหลักของคณะสงฆ์ทั้งสี่ด้าน ได้แก่ การศาสนศึกษา การเผยแผ่การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ มีความเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับงานบริการสาธารณะในหลายมิติ ประเด็นที่หนึ่งชี้ให้เห็นว่าการดำเนินงานด้านการศาสนศึกษาไม่เพียงเสริมสร้างความรู้และคุณธรรมแก่ประชาชนเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้ผู้เข้าร่วมมีความเข้าใจเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม และสามารถนำหลักธรรมไปปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวัน ส่วนงานเผยแผ่ธรรมะช่วยสร้างแรงบันดาลใจและปลูกฝังจิตสำนึกในการทำประโยชน์ร่วมกัน ส่งเสริมความสามัคคีและความเอื้ออาทรในชุมชน ขณะที่งานด้านการศึกษาสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์มีบทบาทโดยตรงในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ผ่านการสนับสนุนด้านการศึกษา การบรรเทาความทุกข์ และการจัดกิจกรรมเพื่อส่วนรวม ทำให้การทำงานทั้งสี่ด้านของคณะสงฆ์เชื่อมโยงกับบริการสาธารณะอย่างเป็นระบบและมีความหมายต่อการพัฒนาสังคม

ในประเด็นที่สอง ผู้เข้าร่วมสนทนาระบุว่า หากต้องการบูรณาการพันธกิจของคณะสงฆ์ให้สนับสนุนงานบริการสาธารณะมากขึ้น จำเป็นต้องสร้างความเชื่อมโยงระหว่างพันธกิจทั้งสี่ด้านอย่างเป็นองค์รวม การวางแผนและกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน การจัดกิจกรรมที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน การพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการและอาสาสมัครให้มีทักษะด้านการบริหารจัดการ การสื่อสาร และการประสานงาน อีกทั้งควรจัดตั้งเครือข่ายการทำงานร่วมกับชุมชนและภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่องและเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด

ประเด็นที่สามเกี่ยวกับการพัฒนาแนวทางหรือรูปแบบการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะตามหลักพุทธธรรม ผู้เข้าร่วมสนทนามองว่าควรประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญหลายประการ ได้แก่ ผู้นำที่มีคุณธรรม มีวิสัยทัศน์ และสามารถตัดสินใจด้วยหลักธรรม ระบบการบริหารที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และยึดหยุ่นตามความต้องการของชุมชน กลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานภาครัฐ การใช้หลักธรรมสั่งคหัตถ์ในการกำหนดแนวทางการตัดสินใจ และการวางมาตรการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การทำงานเกิดความยั่งยืนและเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

ประเด็นที่สี่ ผู้เข้าร่วมเห็นว่า การสร้างความยั่งยืนในการทำงานเพื่อสาธารณะควรมีกลไกสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรชุมชน การสนับสนุนในลักษณะนี้ควรรวมถึงการให้ทุนหรือทรัพยากรสนับสนุน การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การสร้างมาตรฐานและแนวทางปฏิบัติ การประสานงานและแลกเปลี่ยนข้อมูล รวมถึงการจัดตั้งระบบติดตามและประเมินผล การดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบนี้จะช่วยให้คณะสงฆ์สามารถดำเนินงานสาธารณะได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ประเด็นที่ห้าเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในอนาคต ผู้เข้าร่วมสนับสนุนแนวคิดให้คณะสงฆ์เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนและการบริการสาธารณะที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาท้องถิ่น การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสาร การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในระดับพื้นที่และระดับชาติ การพัฒนาหลักสูตรอบรมพระสังฆาธิการด้านภาวะผู้นำ การบริหารจัดการโครงการ และการจัดการทรัพยากรเพื่อสังคมอย่างเป็นระบบ

สุดท้าย ประเด็นที่หกเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางการปกครอง ผู้เข้าร่วมแนะนำว่าควรมีกองสภานับสนุนเชิงนโยบายจากภาครัฐเพื่อทำให้การดำเนินงานคณะสงฆ์ด้านบริการสาธารณะเป็นเรื่องเป็นระบบ มีแนวทางชัดเจน และมีมาตรฐานในการปฏิบัติ เช่น การสนับสนุนงบประมาณ การพัฒนาบุคลากร การสร้างฐานข้อมูลกลาง การประสานงานระดับพื้นที่ และการยกระดับโครงการที่ประสบผลสำเร็จให้เป็นต้นแบบ การบูรณาการระหว่างหลักธรรมพุทธศาสนา การบริหารจัดการสมัยใหม่ และความร่วมมือจากทุกภาคส่วน จะทำให้คณะสงฆ์สามารถดำเนินงานบริการสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในสังคมไทย

โดยสรุป การสนทนากลุ่มเฉพาะชี้ให้เห็นว่า การทำงานของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะควรเป็นการบูรณาการพันธกิจด้านศาสนศึกษา การเผยแผ่ การศึกษาสงเคราะห์ และสาธารณสงเคราะห์ให้สอดคล้องและเสริมซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งสร้างกลไกสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐและชุมชน เพื่อให้การทำงานเกิดความยั่งยืน มีระบบ และสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมในการพัฒนาสังคมไทยอย่างแท้จริง

4.5 องค์กรความรู้ใหม่

การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรมเป็นการนำหลักการบริหารเชิงคุณธรรมและแนวคิดการกำกับดูแลที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมาบูรณาการเพื่อพัฒนาการจัดการกิจกรรมสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม ทำให้บทบาทของสถาบันทางศาสนา โดยเฉพาะคณะสงฆ์ มีความสำคัญต่อการสร้างความสมดุลและคุณภาพชีวิตของประชาชน นอกเหนือจากการปฏิบัติธรรมและการเผยแผ่ธรรมะ พระสังฆาธิการยังมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานเชิงสาธารณะ เช่น การจัดการศึกษา การสงเคราะห์ และการพัฒนาชุมชน ซึ่งต้องอาศัยกรอบการปกครองที่เป็นระบบ มีความโปร่งใส และยึดหยุ่นต่อบริบทของชุมชน แนวคิด MGPS (Monastic Governance for Public Service) จึงเกิดขึ้นเพื่อสร้างกรอบการทำงานที่ชัดเจน เชื่อมโยงความเป็นผู้นำเชิงคุณธรรมกับการบริการสาธารณะอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้สรุปกรอบแนวคิดหลักของ MGPS ไว้ 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ พระสังฆาธิการ (Monastic Leadership: M) การปกครอง (Governance: G) การบริการสาธารณะ (Public Service: P) และความยั่งยืน

(Sustainability: S) เมื่อองค์ประกอบทั้งสี่นี้ถูกนำมาบูรณาการเข้าด้วยกัน จะได้กรอบองค์ความรู้ใหม่ที่เรียกว่า MGPS Model ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและกลไกการทำงานของพระสังฆาธิการให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและบริบทสังคมปัจจุบัน ดังแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพที่ 4.1 องค์ความรู้ใหม่ เรื่องการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชน ตามหลักพุทธธรรม

โดยแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังนี้

1. **พระสังฆาธิการ (M – Monastic Leadership)** หมายถึง บุคคลในคณะสงฆ์ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำหลักในการจัดการกิจกรรมสาธารณะ มีบทบาททั้งในด้านการปฏิบัติธรรม การชี้นำชุมชน และการเป็นผู้บริหารเชิงคุณธรรม (Virtuous Leadership) โดยการดำรงตนอย่างมีคุณธรรม

และการตัดสินใจบนหลักธรรมะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและแรงบันดาลใจให้แก่ประชาชนและเครือข่ายชุมชน

2. การปกครอง (G – Governance) หมายถึง กระบวนการ วางระบบ และกำกับดูแล การดำเนินงานของพระสังฆาธิการ เพื่อให้กิจกรรมสาธารณะดำเนินไปอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และยืดหยุ่นต่อความต้องการของชุมชน การปกครองในลักษณะนี้เน้นการกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน การติดตามผล และการปรับกลไกให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่

3. การบริการสาธารณะ (P – Public Service) หมายถึง กิจกรรมที่พระสังฆาธิการ ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของประชาชน ครอบคลุมมิติสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ การศาสนศึกษา (Religious Education: RE) การเผยแผ่ธรรมะ (Dhamma Dissemination: DD) การศึกษา สงเคราะห์ (Educational Welfare: EW) และการสาธารณสงเคราะห์ (Public Welfare: PW) การ ดำเนินงานเหล่านี้สะท้อนความรับผิดชอบต่อสังคมและความมุ่งมั่นในการยกระดับคุณภาพชีวิตของ ประชาชน

4. ความยั่งยืน (S – Sustainability) หมายถึง การสร้างกลไก สนับสนุน และระบบ ติดตามผล เพื่อให้การทำงานของพระสังฆาธิการมีความต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งในด้านการสนับสนุน จากภาครัฐ องค์กรท้องถิ่น และเครือข่ายชุมชน ตลอดจนการพัฒนาบุคลากรและระบบการจัดการ ความรู้ที่สามารถรักษาคุณภาพของบริการสาธารณะในระยะยาว

สรุปได้ว่า แนวคิด MGPS เป็นกรอบการทำงานที่เชื่อมโยงองค์ประกอบทั้งสิ้น ได้แก่ พระสังฆาธิการ (M) การปกครอง (G) การบริการสาธารณะ (P) และความยั่งยืน (S) ให้สอดคล้อง ประสานกันอย่างเป็นระบบ การใช้ MGPS ช่วยให้พระสังฆาธิการสามารถดำเนินงานเชิงสาธารณะได้ อย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยั่งยืน ทั้งยังสร้างคุณค่าและความไว้วางใจในสังคม ช่วยให้คณะสงฆ์ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในบริบทปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การปกครองของพระสังฆาธิการในสังคมไทยร่วมสมัยเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างสถาบันศาสนากับสังคมโดยรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของ “การบริการสาธารณะ” ซึ่งเป็นบทบาทที่สะท้อนให้เห็นถึงความรับผิดชอบของคณะสงฆ์ต่อชุมชนและประเทศชาติ ทั้งนี้ การกิจของคณะสงฆ์สามารถอธิบายผ่าน “งานคณะสงฆ์ 4 ด้าน” ได้แก่ (1) ด้านการศาสนศึกษา (2) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (3) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ซึ่งล้วนเป็นกลไกเชิงโครงสร้างที่ทำให้พระสังฆาธิการสามารถขับเคลื่อนบทบาททางศาสนาและสังคมได้อย่างเป็นระบบในขณะเดียวกัน การปกครองที่มีประสิทธิภาพมิได้ขึ้นอยู่กับโครงสร้างหรืออำนาจหน้าที่เท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางกำกับ โดยเฉพาะ “สังคหวัตถุ 4” ได้แก่ ทาน (การให้) ปิยวาจา (วาจาอันไพเราะ) อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) และสมานัตตตา (ความเสมอต้นเสมอปลาย) ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มุ่งสร้างความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อ และความสัมพันธ์อันดีในสังคม อันสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการปกครองของพระสังฆาธิการ เพื่อส่งเสริมการบริการสาธารณะให้เกิดประสิทธิภาพและความยั่งยืน

การวิจัยเรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งเน้นการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ควบคู่กับการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ด้านพระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ตลอดจนการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่รอบด้าน จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผล เพื่อพัฒนาเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับ “การบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 ร่วมกับการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ” จากกระบวนการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอผลการวิจัยในบทนี้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนสำคัญ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 สภาพการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ

สรุปได้ว่า สภาพการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ พระสังฆาธิการถือเป็นผู้นำทางจิตใจและสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนผ่านงานบริการสาธารณะ ซึ่งบทบาทของพระสังฆาธิการมิได้จำกัดอยู่เพียงการปฏิบัติธรรมในวัดหรือการดูแลกิจวัตรทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังขยายออกไปสู่กิจกรรมและพันธกิจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม การทำงานของพระสังฆาธิการในลักษณะนี้สามารถแบ่งออกเป็นพันธกิจหลัก 4 ด้าน ซึ่งแต่ละด้านมีลักษณะเฉพาะตัวและความสำคัญต่อสังคมในปัจจุบัน

ประการแรก คือ งานด้านการศาสนศึกษา พระสังฆาธิการมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความรู้ทางศาสนา จัดกิจกรรมและการเรียนการสอนที่ช่วยให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง การศึกษาศาสนาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในระดับพื้นฐาน แต่ยังรวมถึงการสร้างความรู้ในคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาชีวิตของแต่ละบุคคล การจัดอบรม สัมมนา และกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมในชุมชน ทำให้ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้และนำหลักธรรมไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้สังคมมีความสงบเรียบร้อยและมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดีขึ้น

ประการที่สอง คือ งานด้านการเผยแผ่ การเผยแผ่ธรรมะของพระสังฆาธิการมีความสำคัญในการทำให้คำสอนของพระพุทธองค์เข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวาง ผ่านการเทศนา การอบรม การจัดกิจกรรมทางศาสนา และการใช้สื่อสมัยใหม่ พระสังฆาธิการมิได้เพียงนำเสนอเนื้อหาทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้ผู้คนมีจิตใจเมตตา กรุณา และมีสติในการดำเนินชีวิต การเผยแผ่ธรรมะในลักษณะนี้ช่วยให้ประชาชนมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาชีวิต ป้องกันความทุกข์ และสร้างเสริมความสุขอย่างยั่งยืน

ประการที่สาม คือ งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระสังฆาธิการมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาส ทั้งในด้านทุนการศึกษา การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ และการให้คำปรึกษาแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป การศึกษาสงเคราะห์มิได้จำกัดอยู่เพียงการให้ทุนการศึกษา แต่ยังรวมถึงการสร้างโอกาสให้กับผู้ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ทำให้ผู้ด้อยโอกาสสามารถพัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมที่มีคุณภาพ พระสังฆาธิการจึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเสริมสร้างความเสมอภาค

ประการสุดท้าย คือ งานด้านสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรงของพระสังฆาธิการในกิจกรรมเพื่อสังคมและการช่วยเหลือประชาชนที่ต้องการความช่วยเหลือ เช่น การดูแล

ผู้สูงอายุ ผู้ป่วย ผู้ยากไร้ การจัดตั้งโครงการบรรเทาความทุกข์ในชุมชน หรือการสนับสนุนกิจกรรมด้านสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม การสาธารณสงเคราะห์เหล่านี้ช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพิ่มความร่วมมือและความไว้วางใจระหว่างประชาชน และทำให้บทบาทของคณะสงฆ์เป็นที่รับรู้ว่าเป็นผู้รักาศิลหรือปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้สร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง

นอกเหนือจากการปฏิบัติพันธกิจทั้งสี่ด้านดังกล่าว พระสังฆาธิการยังมีบทบาทสำคัญในการประสานงานและทำงานร่วมกับชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้บริการสาธารณะมีความต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพ และตรงกับความต้องการของประชาชน การร่วมมือในลักษณะนี้ไม่เพียงช่วยให้การดำเนินงานของพระสังฆาธิการเข้าถึงประชาชนได้อย่างครอบคลุม แต่ยังสร้างความเข้มแข็งในเชิงสังคม เพิ่มทุนทางสังคม (social capital) และสร้างความไว้วางใจระหว่างชุมชนกับคณะสงฆ์ ทำให้กิจกรรมเพื่อสาธารณะสามารถดำเนินไปอย่างยั่งยืน

ดังนั้น บทบาทของพระสังฆาธิการในการให้บริการสาธารณะไม่สามารถมองข้ามได้ ทั้งในแง่ของการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม การเผยแผ่ธรรมะ การสนับสนุนการศึกษา และการสาธารณสงเคราะห์ การทำงานในทุกด้านล้วนมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมโดยรวม ทำให้พระสังฆาธิการเป็นกำลังสำคัญในการสร้างสังคมที่มีความสุขสงบ ยั่งยืน และมีความเข้มแข็งทางด้านคุณธรรมและสังคมร่วมกัน

5.1.2 หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ

สรุปได้ว่าหลักพุทธธรรมกับการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริหารสาธารณะสะท้อนให้เห็นว่า หลักพุทธธรรมถือเป็นรากฐานสำคัญที่กำหนดแนวทางการปกครองและการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการให้บริการสาธารณะต่อประชาชน หลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสอนทั้งเรื่องความเมตตา กรุณา จิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความเป็นธรรม เป็นแนวทางที่ชัดเจนในการดำเนินงานทุกด้านของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะพันธกิจที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการสาธารณะ ซึ่งสามารถอธิบายได้ในมิติสำคัญสี่ด้าน โดยยึดหลัก สังคหวัตถุ ซึ่งเป็นหลักการที่เน้นความสามัคคีและการสร้างประโยชน์ร่วมกันในสังคม

ประการแรก คือ พันธกิจด้านการศาสนศึกษา พระสังฆาธิการใช้หลักพุทธธรรมในการจัดกิจกรรมและโครงการที่เสริมสร้างความรู้ทางศาสนาให้กับประชาชน ตามแนวคิดของสังคหวัตถุที่เน้นการพัฒนาสังคมโดยร่วมมือกัน พระสังฆาธิการจัดการเรียนการสอนธรรมะอย่างเป็นระบบ ทั้งในรูปแบบการอบรมสัมมนา การเทศนา และการจัดกิจกรรมที่ช่วยปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และความตระหนักรู้ต่อความรับผิดชอบในสังคม การศึกษาศาสนาในบริบทนี้มีได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอด

เนื้อหาทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจ ช่วยให้ประชาชนสามารถแก้ไข ปัญหาชีวิต และดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและสมดุล

ประการที่สอง คือ พันธกิจด้านการเผยแผ่ การเผยแผ่ธรรมะของพระสังฆาธิการเป็น เครื่องมือสำคัญในการสร้างสำนึกสาธารณะและความรับผิดชอบต่อชุมชน โดยเน้นหลักสังคหวัตถุที่ ส่งเสริมความร่วมมือและการบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกัน พระสังฆาธิการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธองค์ ผ่านการเทศนา การอบรม การจัดกิจกรรมสาธารณะ และการใช้สื่อสมัยใหม่ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึง ธรรมะได้ง่ายและสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเผยแผ่ธรรมะในลักษณะนี้ช่วย เสริมสร้างความเข้าใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความสามัคคีในชุมชน ทำให้สังคมมีความเข้มแข็งและ มีความสุขอย่างยั่งยืน

ประการที่สาม คือ พันธกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ พระสังฆาธิการนำหลักพุทธธรรมใน การช่วยเหลือสังคมอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการสนับสนุนกิจกรรมที่ช่วยบรรเทาความทุกข์ของ ประชาชน เช่น การดูแลผู้สูงอายุ ผู้ป่วย และผู้ด้อยโอกาส การจัดตั้งโครงการเพื่อช่วยเหลือ ผู้ประสบภัย หรือการสนับสนุนกิจกรรมที่เสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชน การปฏิบัติงานในลักษณะ นี้สะท้อนถึงแนวคิดสังคหวัตถุที่ให้ความสำคัญกับการสร้างประโยชน์ร่วมกันและความสามัคคีในชุมชน ความเอื้อเฟื้อและการบำเพ็ญประโยชน์ของพระสังฆาธิการทำให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจและมีความ ร่วมมือในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ประการที่สี่ คือ พันธกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระสังฆาธิการสนับสนุนการศึกษาแก่ ผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเปราะบาง โดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นแนวทางในการสร้างโอกาสทางการศึกษา ทั้งการมอบทุนการศึกษา การจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้และทักษะ และการให้คำปรึกษาแก่เยาวชน และประชาชนทั่วไป การศึกษาสงเคราะห์ในลักษณะนี้สอดคล้องกับหลักสังคหวัตถุที่เน้นความร่วมมือ การแบ่งปันโอกาส และการสร้างความเสมอภาคในสังคม การดำเนินงานของพระสังฆาธิการช่วยลด ความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเสริมสร้างโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรและการพัฒนา ตนเองได้อย่างเท่าเทียม

โดยรวมแล้ว การปกครองและการบริหารงานของพระสังฆาธิการเพื่อการบริหารสาธารณะ สอดคล้องอย่างยิ่งกับหลักพุทธธรรมและหลักสังคหวัตถุ การดำเนินพันธกิจทั้งสี่ด้านอย่างรอบด้านนี้ ไม่เพียงสร้างความเข้าใจและความรู้ทางศาสนา แต่ยังสร้างสังคมที่มีคุณธรรม มีความร่วมมือ และ เข้มแข็งในการแก้ไขปัญหาสาธารณะ พระสังฆาธิการจึงเป็นผู้นำทางจิตใจและสังคมที่มีบทบาทสำคัญ ต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมไทยในยุคปัจจุบัน

5.1.3 แนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริหารสาธารณะแก่ประชาชน ตามหลักพุทธธรรม

สรุปได้ว่าแนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริหารสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม สะท้อนให้เห็นว่า คณะสงฆ์ได้มีบทบาทเพียงด้านศาสนพิธีหรือการอบรมศีลธรรมเท่านั้น หากยังเป็นสถาบันทางสังคมที่มีศักยภาพสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาชุมชน การสร้างความเข้มแข็งทางสังคม และการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะเมื่อมีการบริหารจัดการที่ยึดหลักพุทธธรรมเป็นแกนกลาง ย่อมทำให้การดำเนินงานเกิดความสมดุล มีเมตตาธรรม มีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

ในด้านแรก บทบาทของพันธกิจงานคณะสงฆ์ในการสนับสนุนงานบริการสาธารณะนั้น พบว่า งานด้านการศาสนศึกษาช่วยสร้างพื้นฐานความรู้ คุณธรรม และจริยธรรมแก่ประชาชน ทำให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันทางสังคม งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยการมอบทุนการศึกษา สนับสนุนโรงเรียน หรือจัดศูนย์การเรียนรู้ในวัด งานด้านการเผยแผ่เป็นช่องทางสำคัญในการสร้างค่านิยมที่ดี ส่งเสริมความสามัคคี และกระตุ้นจิตสำนึกสาธารณะ ส่วนงานด้านสาธารณสงเคราะห์เป็นการช่วยเหลือประชาชนโดยตรง เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบภัย ผู้ยากไร้ ผู้สูงอายุ หรือผู้ป่วยติดเตียง พันธกิจทั้งสี่ด้านนี้จึงทำให้วัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชนอย่างรอบด้าน

ในประเด็นการตัดสินใจและการบริหารจัดการเมื่อเกิดปัญหาหรือความขัดแย้งในการทำงานเพื่อการบริหารสาธารณะ พระสังฆาธิการควรใช้หลักพุทธธรรมเป็นแนวทาง เช่น หลักอคติ 4 เพื่อหลีกเลี่ยงความลำเอียง หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อใช้เมตตา กรุณา และความเข้าใจต่อทุกฝ่าย ตลอดจนหลักโยนิโสมนสิการในการพิจารณาสาเหตุของปัญหาอย่างรอบคอบ การบริหารงานด้วยเหตุผลและความสงบจะช่วยลดความขัดแย้ง สร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือ และนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน

ส่วนการสร้างแรงจูงใจและความมุ่งมั่นในการทำงานของพระสงฆ์และอาสาสมัครนั้น ควรอาศัยทั้งแรงจูงใจภายในและภายนอก กล่าวคือ การปลูกฝังอุดมการณ์แห่งการเสียสละเพื่อส่วนรวม การสร้างความภาคภูมิใจในงานบริการสาธารณะ และการยกย่องเชิดชูผู้ทำความดี ขณะเดียวกันควรมีระบบสนับสนุนที่เหมาะสม เช่น การพัฒนาศักยภาพ การจัดสวัสดิการพื้นฐาน หรือการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดพลังใจและพร้อมอุทิศตนอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม การทำงานร่วมกันระหว่าง “วัด ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ” ยังมีอุปสรรคหลายประการ เช่น ความแตกต่างด้านโครงสร้างการบริหาร เป้าหมายการทำงาน งบประมาณ บุคลากร และขั้นตอนราชการที่ซับซ้อน บางกรณียังขาดการสื่อสารที่ชัดเจน ทำให้เกิดความเข้าใจไม่ตรงกัน หรือการดำเนินงานซ้ำซ้อน ดังนั้น การสร้างกลไกประสานงานที่มีประสิทธิภาพ การกำหนด

บทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน และการประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ จึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อความสำเร็จของงานบริการสาธารณะ

หลักธรรมสำคัญที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการยกระดับการบริการสาธารณะของคณะสงฆ์ คือ “สังคหวัตถุ 4” ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ทาน หมายถึงการให้และการแบ่งปันทรัพยากรแก่ผู้เดือดร้อน ปิยวาจา คือการสื่อสารด้วยถ้อยคำสุภาพ สร้างกำลังใจ และลดความขัดแย้ง อตถจริยา คือการลงมือทำประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างจริงจัง และสมานัตตตา คือการวางตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่เลือกปฏิบัติ เมื่อคณะสงฆ์ยึดหลักธรรมทั้งสี่นี้ในการทำงาน ย่อมทำให้ประชาชนเกิดศรัทธา ความไว้วางใจ และพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

สำหรับแนวทางการพัฒนาบทบาทของคณะสงฆ์ด้านบริการสาธารณะในอนาคต ควรมุ่งเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่ควบคู่กับหลักธรรม พัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสารสาธารณะ และการทำงานเชิงเครือข่าย รวมถึงส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และศูนย์ช่วยเหลือชุมชนในภาวะปกติและภาวะวิกฤต นอกจากนี้ควรพัฒนาหลักสูตรอบรมพระสังฆาธิการด้านภาวะผู้นำ การบริหารโครงการ และการจัดการสาธารณประโยชน์อย่างเป็นระบบ

องค์ประกอบสำคัญของ “รูปแบบการปกครองตามหลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อการบริการสาธารณะ” ควรประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ผู้นำที่มีคุณธรรมและวิสัยทัศน์ ระบบบริหารที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ การมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีเครือข่าย และการใช้หลักธรรมเป็นกรอบตัดสินใจ เมื่อองค์ประกอบเหล่านี้เชื่อมโยงกัน จะทำให้การบริหารงานคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย

ในด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมบทบาทคณะสงฆ์ด้านบริการสาธารณะ เช่น การสนับสนุนงบประมาณ การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การสร้างฐานข้อมูลกลาง การประสานงานระดับพื้นที่ และการยกระดับโครงการที่ประสบผลสำเร็จให้เป็นต้นแบบระดับประเทศ ภาครัฐควรมองคณะสงฆ์เป็นหุ้นส่วนทางสังคมที่สำคัญ มิใช่เพียงหน่วยงานเชิงพิธีกรรมเท่านั้น

โดยสรุป แนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระสังฆาธิการด้านบริการสาธารณะตามหลักพุทธธรรมให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างหลักธรรม การบริหารจัดการสมัยใหม่ ความร่วมมือของทุกภาคส่วน และการสนับสนุนเชิงนโยบายจากรัฐ หากดำเนินการอย่างจริงจัง จะทำให้คณะสงฆ์สามารถเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาสังคมไทย สร้างชุมชนเข้มแข็ง และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างยั่งยืน

5.1.4 องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม” ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ MGPS Model ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่อธิบายบทบาทการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการให้สอดคล้องกับภารกิจของคณะสงฆ์และความต้องการของสังคมร่วมสมัย โดยมุ่งเน้นการใช้หลักธรรม หลักการบริหาร และการทำงานเชิงสาธารณะ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

MGPS เป็นคำย่อที่สะท้อนความเชื่อมโยงขององค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ M = Monastic Leadership (พระสังฆาธิการ), G = Governance (การปกครอง), P = Public Service (การบริการสาธารณะ) และ S = Sustainability (ความยั่งยืน) ซึ่งทั้ง 4 ส่วนทำงานสัมพันธ์กันเป็นระบบ กล่าวคือ พระสังฆาธิการในฐานะผู้นำทางพระพุทธศาสนา ใช้กระบวนการปกครองที่ดีขับเคลื่อนงานบริการสาธารณะ และมุ่งสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืนแก่ชุมชนและสังคม

โดยแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังนี้

1. พระสังฆาธิการ (M – Monastic Leadership) หมายถึง บุคคลในคณะสงฆ์ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำหลักในการจัดการกิจกรรมสาธารณะ มีบทบาททั้งในด้านการปฏิบัติธรรม การชี้นำชุมชน และการเป็นผู้บริหารเชิงคุณธรรม (Virtuous Leadership) โดยการดำรงตนอย่างมีคุณธรรม และการตัดสินใจบนหลักธรรมะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและแรงบันดาลใจให้แก่ประชาชนและเครือข่ายชุมชน

2. การปกครอง (G – Governance) หมายถึง กระบวนการ วางระบบ และกำกับดูแลการดำเนินงานของพระสังฆาธิการ เพื่อให้กิจกรรมสาธารณะดำเนินไปอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และยืดหยุ่นต่อความต้องการของชุมชน การปกครองในลักษณะนี้เน้นการกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน การติดตามผล และการปรับกลไกให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่

3. การบริการสาธารณะ (P – Public Service) หมายถึง กิจกรรมที่พระสังฆาธิการดำเนินการเพื่อประโยชน์ของประชาชน ครอบคลุมมิติสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ การศาสนศึกษา (Religious Education: RE) การเผยแผ่ธรรมะ (Dhamma Dissemination: DD) การศึกษาสงเคราะห์ (Educational Welfare: EW) และการสาธารณสงเคราะห์ (Public Welfare: PW) การดำเนินงานเหล่านี้สะท้อนความรับผิดชอบต่อสังคมและความมุ่งมั่นในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

4. ความยั่งยืน (S – Sustainability) หมายถึง การสร้างกลไก สนับสนุน และระบบติดตามผล เพื่อให้การทำงานของพระสังฆาธิการมีความต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งในด้านการสนับสนุนจากภาครัฐ องค์กรท้องถิ่น และเครือข่ายชุมชน ตลอดจนการพัฒนาบุคลากรและระบบการจัดการความรู้ที่สามารถรักษาคุณภาพของบริการสาธารณะในระยะยาว

สรุปได้ว่า แนวคิด MGPS เป็นกรอบการทำงานที่เชื่อมโยงองค์ประกอบทั้งสี่ ได้แก่ พระสังฆาธิการ (M) การปกครอง (G) การบริการสาธารณะ (P) และความยั่งยืน (S) ให้สอดคล้องประสานกันอย่างเป็นระบบ การใช้ MGPS ช่วยให้พระสังฆาธิการสามารถดำเนินงานเชิงสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยั่งยืน ทั้งยังสร้างคุณค่าและความไว้วางใจในสังคม ช่วยให้คณะสงฆ์สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในบริบทปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม

5.2 อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการในการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม” มีประเด็นข้อค้นพบสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเฉพาะในประเด็นสภาพการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

5.2.1 สภาพการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า คณะสงฆ์ไทยมิได้มีบทบาทจำกัดอยู่เพียงการประกอบศาสนกิจหรือการดูแลกิจการภายในวัดเท่านั้น หากยังเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและการส่งเสริมประโยชน์สาธารณะอย่างต่อเนื่อง พระสังฆาธิการในฐานะผู้นำฝ่ายสงฆ์จึงทำหน้าที่ทั้งในเชิงการบริหาร การประสานงาน และการขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในระดับพื้นที่ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานศึกษาหลายชิ้นที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของพระสงฆ์และพระสังฆาธิการในฐานะกลไกสำคัญของการพัฒนาสังคมร่วมสมัย

ทั้งนี้ เอกพจน์ คงกระเรียน (2564) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ไทยกับการพัฒนาสาธารณะประโยชน์เพื่อสังคม พบว่า พระสงฆ์ไทยมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมทั้งด้านการศึกษา การสงเคราะห์ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ขณะที่ ศุภกิจ ภักดีแสน (2563) ศึกษาเรื่อง หลักพุทธธรรมเพื่อการให้บริการประชาชน พบว่า การบริการประชาชนมิได้เป็นเพียงการดำเนินงานเชิงระบบ แต่เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยหลักคุณธรรม โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 ในการสร้างความสัมพันธ์ ความร่วมมือ และความพึงพอใจแก่ผู้รับบริการ ซึ่งสะท้อนว่าการให้บริการสาธารณะในบริบททางพุทธศาสนาต้องตั้งอยู่บนฐานของเมตตาธรรมและการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม นอกจากนี้ วารินทร์ จันทรรัตน์ (2566) ที่ศึกษาเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดสุพรรณบุรี และอุเทน เขียวยะ (2565) ที่ศึกษาเรื่อง การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ต่างชี้ให้เห็นว่า หลักพุทธธรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อ

ยกระดับคุณภาพการบริการสาธารณะให้เกิดประสิทธิภาพ ความเป็นธรรม และความพึงพอใจของประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับธีระพล บุญตารวะ (2563) ที่ศึกษาเรื่อง การให้บริการประชาชนตามหลักพุทธธรรม ซึ่งยืนยันว่าการบริการที่มีคุณภาพต้องอาศัยทั้งประสิทธิภาพในการดำเนินงานและคุณธรรมของผู้ให้บริการควบคู่กัน

ในมิติของการปกครองคณะสงฆ์โดยตรง พระอุดมสิทธินายก คุณงกโร (2567) ศึกษาเรื่อง การประยุกต์หลักการพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ยุคใหม่ พบว่า พระสังฆาธิการจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพทั้งด้านภาวะผู้นำ ความรู้ทางการบริหาร และความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ขณะที่ พระมหาสมพาร จิตตสวโร และคณะ (2568) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว พบว่า ประสิทธิภาพของการปกครองคณะสงฆ์ขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้นำสงฆ์ในการบริหารจัดการ การสื่อสาร และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่ ในทำนองเดียวกัน พระวิระพงษ์ วิสุทโธ และคณะ (2564) ที่ศึกษาเรื่อง บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดศรีสะเกษ และพระครูบวรธรรมรักษ์ (ธมมวโร) กองวิ และคณะ (2564) ที่ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการปกครองท้องถิ่น อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ต่างสะท้อนให้เห็นว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทสำคัญเกินกว่าการบริหารภายในคณะสงฆ์ โดยทำหน้าที่เป็นผู้นำทางสังคม ผู้ประสานความร่วมมือ และผู้สนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรมขณะเดียวกัน งานวิจัยของพระธงชัย โกวิท และคณะ (2563) เรื่อง แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย และพระมหาธีรวัฒน์ ญาณธโร (2562) เรื่อง สังฆพัฒนา : การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำปาง ชี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์สามารถทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากมีภาวะผู้นำ ความรู้ และการสนับสนุนที่เหมาะสม จากผลการวิจัยและงานศึกษาที่เกี่ยวข้องดังกล่าว จึงสามารถอธิบายได้ว่า สภาพการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะในสังคมไทยปัจจุบันได้เปลี่ยนผ่านจากการเน้นบทบาทเชิงการปกครองภายในองค์กรสงฆ์ไปสู่การเป็นผู้นำเชิงสังคมที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน การประสานเครือข่าย และการบริการสาธารณะอย่างชัดเจน พระสังฆาธิการจึงมิได้เป็นเพียงผู้รักษาระเบียบของคณะสงฆ์ หากยังเป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมที่เชื่อมโยงหลักพุทธธรรมเข้ากับการบริหารจัดการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างแท้จริง

โดยสรุป สภาพการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะในปัจจุบัน มีศักยภาพสูงในการเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาสังคมไทย หากมีการบูรณาการพันธกิจหลักของคณะสงฆ์เข้ากับหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ และได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง คณะสงฆ์จะสามารถทำหน้าที่เป็นพลังสำคัญในการสร้างสังคมที่สงบสุข มีคุณธรรม และยั่งยืนตามหลักพุทธธรรมได้อย่างแท้จริง

5.2.2 หลักพุทธธรรมกับการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ

ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมกับการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การบริหารงานคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพมิได้อาศัยเพียงอำนาจตามโครงสร้างการปกครองหรือกฎระเบียบของคณะสงฆ์เท่านั้น หากแต่จำเป็นต้องมี “หลักธรรม” เป็นแกนกลางในการกำหนดวิธีคิด วิธีบริหาร และวิธีปฏิบัติต่อประชาชน เนื่องจากพระพุทธรธรรมเป็นระบบคุณค่าที่มุ่งสร้างประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม โดยเน้นความเมตตา ความเป็นธรรม ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เมื่อพระสังฆาธิการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการปกครอง ย่อมส่งผลให้การบริการสาธารณะเกิดความน่าเชื่อถือ ความโปร่งใส และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทของสังคมร่วมสมัย

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ เอกพจน์ คงกระเรียน (2564) ที่ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ไทยกับการพัฒนาสาธารณประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งชี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์มิได้มีบทบาทจำกัดอยู่เพียงการประกอบศาสนกิจ หากยังทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาชุมชนและการสร้างประโยชน์แก่สาธารณะ โดยการดำเนินบทบาทดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยหลักธรรมเป็นฐานในการปฏิบัติงาน เช่นเดียวกับงานของ ศุภกิจ ภักดีแสน (2563) ที่พบว่า การให้บริการประชาชนตามหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดี ความร่วมมือ และความพึงพอใจในการรับบริการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าหลักธรรมมิใช่เพียงคำสอนเชิงนามธรรม แต่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางเชิงปฏิบัติในการให้บริการสาธารณะได้อย่างเป็นรูปธรรมทั้งนี้ในทำนองเดียวกัน วารินทร์ จันทรรัตน์ (2566) ที่ศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารองค์กรช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการให้บริการ ความโปร่งใส และความไว้วางใจจากประชาชน ขณะที่ อุเทน เขียวะยะ (2565) ซึ่งศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพการให้บริการสาธารณะของที่ว่าการอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ก็พบผลในทิศทางเดียวกันว่า หลักพุทธธรรมช่วยยกระดับคุณภาพการบริการ ทำให้เกิดการบริหารงานที่มีความรับผิดชอบ เป็นธรรม และคำนึงถึงประชาชนเป็นศูนย์กลาง เช่นเดียวกับ ธีระพล บุญตาระวะ (2563) ที่ชี้ว่าการให้บริการประชาชนที่มีคุณภาพต้องตั้งอยู่บนฐานของคุณธรรม จริยธรรม และจิตสาธารณะ

ในมิติของการพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการ งานของ พระอุดมสิทธินายก คุณงกโร (2567) พบว่า การปกครองคณะสงฆ์ยุคใหม่จำเป็นต้องประยุกต์หลักพุทธธรรมควบคู่กับการพัฒนาทักษะด้านการบริหารจัดการและภาวะผู้นำ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับงานของ พระมหาสมพาร จิตตสัรวโร และคณะ (2568) ที่ศึกษาการพัฒนาศักยภาพการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว ซึ่งพบว่า

พระสังฆาธิการที่มีความรู้ด้านการบริหารและยึดหลักธรรมในการปฏิบัติงาน จะสามารถบริหารงาน คณะสงฆ์และประสานความร่วมมือกับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ งานของ พระ ธงชัย โกวิท และคณะ (2563) ที่ศึกษาแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของพระสงฆ์ นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย และ พระมหาธีรวัฒน์ ญาณธโร (2562) ที่ศึกษาสังฆพัฒนา การพัฒนา ชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำปาง ต่างสะท้อนให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่ยึดหลักพุทธธรรม และมีภาวะผู้นำเชิงพัฒนา สามารถเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมและชุมชนได้อย่าง มีประสิทธิภาพ ขณะทำงานของ พระวีระพงษ์ วิสุทโธ และคณะ (2564) และ พระครูบวรธรรมรักษ์ (ธมมวโร) กองวิ และคณะ (2564) ยังยืนยันว่าบทบาทของพระสังฆาธิการในเชิงการปกครองและการ ประสานงานกับชุมชนท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความร่วมมือและความเข้มแข็งทาง สังคม จากข้อค้นพบดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า หลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลัก สังคหวัตถุ 4 มีความ เหมาะสมอย่างยิ่งในการใช้เป็นกรอบแนวคิดสำหรับการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการ สาธารณะ เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมทั้งมิติของการบริหารจัดการและการสร้างความสัมพันธ์ ทางสังคม กล่าวคือ ทาน สะท้อนการให้และการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ปิยวาจา ส่งเสริมการ สื่อสารที่สร้างสรรค์และลดความขัดแย้ง อัตถจริยา เน้นการลงมือปฏิบัติเพื่อประโยชน์ของประชาชน และ สมานัตตตา สะท้อนความเสมอภาค ความเป็นธรรม และการปฏิบัติต่อทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียม เมื่อพระสังฆาธิการนำหลักธรรมเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในการปกครองและการบริการสาธารณะ ย่อม ทำให้การบริหารงานของคณะสงฆ์มีทั้งประสิทธิภาพ ความน่าเชื่อถือ และความสอดคล้องกับความต้องการของสังคมร่วมสมัยอย่างแท้จริง

โดยสรุป หลักพุทธธรรมกับการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง เพราะหลักธรรมมิใช่เพียงคำสอนเชิงนามธรรม หากเป็นแนวทางปฏิบัติ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานสาธารณะได้จริง เมื่อพระสังฆาธิการยึดหลักธรรมในการ ปกครอง ย่อมทำให้การดำเนินงานเกิดความเมตตา โปร่งใส มีส่วนร่วม และมุ่งประโยชน์สุขของ ประชาชน ส่งผลให้คณะสงฆ์สามารถเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยอย่างมั่นคงและยั่งยืน ต่อไปได้อย่างแท้จริง

5.2.3 แนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชน ตามหลักพุทธธรรม

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ ประชาชนตามหลักพุทธธรรม สะท้อนให้เห็นว่า การบริหารงานของพระสังฆาธิการในยุคปัจจุบัน จำเป็นต้องปรับบทบาทจากการปกครองเชิงโครงสร้างที่มุ่งเน้นการกำกับดูแลกิจการภายในคณะสงฆ์ เพียงอย่างเดียว ไปสู่การปกครองเชิงรุกที่มุ่งตอบสนองต่อประโยชน์สุขของประชาชน การพัฒนา ชุมชน และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ การดำเนินงานดังกล่าว

จำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม อันได้แก่ ความเมตตา ความเป็นธรรม ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการบริหารเชิงพุทธที่มุ่งสร้างความสมดุลระหว่างการธำรงรักษาพระพุทธศาสนากับการตอบสนองต่อความต้องการของสังคมร่วมสมัย

พันธกิจของคณะสงฆ์ในด้านการศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษา สงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ มีความเชื่อมโยงกับการบริการสาธารณะอย่างชัดเจน เนื่องจากเป็นภารกิจที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในด้านจิตใจ สติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และความเป็นอยู่ของประชาชนโดยรวม การศาสนศึกษามีบทบาทในการพัฒนาคนให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรม มีระเบียบวินัย และสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผล การเผยแผ่พระพุทธศาสนาช่วยสร้างความตระหนักรู้ทางศีลธรรม เสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะ และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องตามหลักธรรม ขณะที่การศึกษาสงเคราะห์เป็นกลไกสำคัญในการสร้างโอกาสทางการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาส ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และส่งเสริมการพัฒนาทุนมนุษย์ ส่วนการสาธารณสงเคราะห์มีบทบาทโดยตรงในการบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนทั้งในภาวะปกติและภาวะวิกฤต เช่น การช่วยเหลือผู้ยากไร้ ผู้สูงอายุ ผู้ประสบภัย และกลุ่มเปราะบางในสังคม จึงกล่าวได้ว่าพันธกิจของคณะสงฆ์เป็นกลไกสำคัญของการบริการสาธารณะเชิงสังคมและคุณธรรมที่มุ่งสร้างประโยชน์สุขแก่ประชาชนอย่างรอบด้าน ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานศึกษาของ เอกพจน์ คงกระเรียน (2564) ที่ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ไทยกับการพัฒนาสาธารณประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งพบว่าพระสงฆ์มิได้มีบทบาทเพียงด้านศาสนกิจ แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาสังคมผ่านกิจกรรมสาธารณประโยชน์และการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน สอดคล้องกับ ศุภกิจ ภักดีแสน (2563) ที่พบว่าการให้บริการประชาชนตามหลักพุทธธรรมเป็นกระบวนการที่มุ่งตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยยึดหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความสามัคคี ความร่วมมือ และความสัมพันธ์อันดีในสังคม รวมทั้งสอดคล้องกับ วารินทร์ จันทรัตน์ (2566) และ อุเทน เขียวยะ (2565) ที่ชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการบริการสาธารณะช่วยยกระดับคุณภาพการบริการให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น ในด้านการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ พระอุดมสิทธินายก คุณงกโร (2567) และ พระมหาสมพาร จิตตสวโร และคณะ (2568) ที่พบว่าการปกครองคณะสงฆ์ในยุคใหม่จำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ ทั้งด้านภาวะผู้นำ การบริหารจัดการ การสื่อสาร และการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม เพื่อให้สามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป เช่นเดียวกับ พระวีระพงษ์ วิสุทโธ และคณะ (2564) และ พระครูบรรพตธรรมรักษ์ (ธมวโร) กองวิ และคณะ (2564) ที่พบว่าพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำชุมชนและผู้ประสานความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะ

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานของ พระธชย โกวีโท และคณะ (2563) และ พระมหาธีรวัฒน์ ญาณธโร (2562) ที่ชี้ให้เห็นว่า พระสงฆ์นักพัฒนาและพระสงฆ์สามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากมีการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม ประเด็นที่สอง หากจะบูรณาการพันธกิจของคณะสงฆ์ให้สนับสนุนงานบริการสาธารณะมากขึ้น ควรมีการบริหารงานแบบองค์รวม โดยเชื่อมโยงภารกิจทั้งสี่ด้านให้ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เช่น การใช้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน การจัดอบรมศีลธรรมควบคู่กับการพัฒนาทักษะชีวิต การจัดโครงการช่วยเหลือผู้ยากไร้ควบคู่กับการฟื้นฟูจิตใจ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับโรงเรียน โรงพยาบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน การบูรณาการลักษณะนี้จะทำให้ทรัพยากรของวัดและชุมชนถูกใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพ (เกษม วัฒนชัย, 2553)

แนวทางการพัฒนารูปแบบการปกครองของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญหลายประการที่เชื่อมโยงทั้งมิติด้านภาวะผู้นำ ระบบบริหาร การมีส่วนร่วมของสังคม และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ควรประกอบด้วย 1) ผู้นำที่มีศีลธรรม วิสัยทัศน์ และความเสียสละ 2) ระบบบริหารที่มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ 3) การเปิดโอกาสให้ประชาชนและภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วม 4) การใช้หลักพุทธธรรมเป็นกรอบในการตัดสินใจและกำกับการบริหารงาน และ 5) การติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบ องค์ประกอบดังกล่าวจะช่วยให้การบริหารงานของพระสงฆ์มีการมีทั้งประสิทธิภาพ ความน่าเชื่อถือ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในบริบทสังคมร่วมสมัยได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ หลักธรรมสำคัญที่ควรนำมาเป็นฐานในการบริหารคือ สังคหวัตถุ 4 อันได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกัน การครองใจประชาชน และการสร้างความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ระหว่างผู้นำกับผู้ตาม โดยทาน สะท้อนถึงการให้ การแบ่งปัน และการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ปิยวาจา คือการสื่อสารด้วยถ้อยคำสุภาพ จริงใจ และสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความเข้าใจอันดี อตถจริยา คือการลงมือกระทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมอย่างจริงจัง และ สมานัตตตา คือการวางตนอย่างเสมอภาค เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ เมื่อพระสงฆ์สามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมดังกล่าวในการปกครองและบริหารงาน ย่อมส่งผลให้เกิดความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ประชาชนเกิดความศรัทธา ความไว้วางใจ และพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมร่วมกัน อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานด้านบริการสาธารณะของคณะสงฆ์เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน เพราะเมื่อประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในบทบาทและการทำงานของพระสงฆ์การย่อมส่งผลให้เกิดความร่วมมือทั้งในด้านความคิด แรงสนับสนุน และการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ ความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างคณะสงฆ์กับประชาชนยังช่วยเสริมสร้าง

ทุนทางสังคม (social capital) ที่นำไปสู่ความสามัคคี ความเอื้ออาทร และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ภายในชุมชน นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนยังทำให้การดำเนินงานของคณะสงฆ์สามารถ สะท้อนปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาเกิดความ สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และเกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมต่อสังคมโดยรวม

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานศึกษาของ พระมหาสมภาร จิตตสัโร และคณะ (2568) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว ซึ่งพบว่า การพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการจำเป็นต้องมุ่งเสริมสร้างทั้ง ความรู้ด้านการบริหาร ภาวะผู้นำ คุณธรรม และทักษะการประสานงานกับชุมชนและหน่วยงาน ภายนอก เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่าง รวดเร็ว สะท้อนให้เห็นว่าศักยภาพของผู้นำคณะสงฆ์ได้ขึ้นอยู่กับตำแหน่งหรืออำนาจตามโครงสร้าง เท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการและการสร้างความร่วมมือกับสังคมโดยรอบ ด้วย ทั้งนี้ในทำนองเดียวกัน พระธงชัย โกวิท และคณะ (2563) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย พบว่า การพัฒนาพระสงฆ์ให้ สามารถทำหน้าที่เชิงพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องเสริมสร้างความรู้ ความสามารถ และ ภาวะผู้นำควบคู่กับการยึดหลักพุทธธรรมเป็นฐานในการปฏิบัติงาน ซึ่งสะท้อนว่า การปกครองของ พระสังฆาธิการในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องก้าวพ้นจากการบริหารเชิงพิธีการไปสู่การบริหารเชิงพัฒนา และการขับเคลื่อนสังคม นอกจากนี้ พระมหาธีรวัฒน์ ญาณธโร (2562) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง สังคมพัฒนา : การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำปาง ยังชี้ให้เห็นว่า พระสงฆ์สามารถเป็น กลไกสำคัญในการสร้างชุมชนเข้มแข็งผ่านบทบาทการประสานความร่วมมือ การพัฒนาทุนทางสังคม และการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ โดยมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง ในการสร้างศรัทธาและการมีส่วนร่วมของประชาชน ขณะเดียวกัน พระวีระพงษ์ วิสุโท และคณะ (2564) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การปกครองของพระสังฆาธิการที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยทั้งระบบการบริหารที่เป็นระเบียบ ความ ชัดเจน ของ บทบาทหน้าที่ และ ภาวะผู้นำที่ สามารถ ประสาน การทำงานร่วมกับพระสงฆ์และประชาชนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับ พระครูบรรพตธรรมรักษ์ (ธมมวโร) กองวี และคณะ (2564) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการปกครอง ท้องถิ่น อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ซึ่งพบว่า พระสังฆาธิการมีได้ทำหน้าที่เพียงผู้ปกครองฝ่ายสงฆ์ แต่ ยังมีบทบาทในฐานะผู้นำชุมชน ผู้ประสานความร่วมมือ และผู้สร้างความสมานฉันท์ระหว่างสถาบัน ศาสนากับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในอนาคตสังคมคาดหวังให้พระสังฆาธิการมีบทบาทเป็นผู้นำเชิงสังคมมากยิ่งขึ้น มิใช่เพียง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายในองค์กรเท่านั้น หากยังต้องทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา

จิตใจ การใกล้ชิดข้อขัดแย้ง การดูแลผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ และกลุ่มเปราะบาง ตลอดจนการส่งเสริมสุขภาพของชุมชน รวมถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการสื่อสารกับประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบทบาทของพระสังฆาธิการในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนจากการปกครองเชิงโครงสร้างไปสู่การเป็นผู้นำเชิงรุกที่สามารถตอบสนองต่อบริบทสังคมร่วมสมัยได้อย่างเหมาะสม ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสมภาร จิตตสวโร และคณะ (2568) เรื่อง การพัฒนาศักยภาพการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว ซึ่งพบว่า การพัฒนาศักยภาพของพระสังฆาธิการจำเป็นต้องครอบคลุมทั้งด้านภาวะผู้นำ ความรู้ด้านการบริหาร การสื่อสาร และการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์สามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สะท้อนให้เห็นว่าพระสังฆาธิการยุคใหม่จำเป็นต้องมีสมรรถนะมากกว่าการบริหารภายในองค์กรสงฆ์ แต่ต้องสามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำเชิงสังคมที่มีความพร้อมในการขับเคลื่อนงานสาธารณะ

ในทำนองเดียวกัน งานวิจัยของ พระธชชัย โกวิท และคณะ (2563) เรื่อง แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดหนองคาย พบว่า พระสงฆ์นักพัฒนาที่มีศักยภาพสูงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทั้งด้านองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ทักษะด้านการบริหารจัดการ การทำงานร่วมกับชุมชน และความสามารถในการพัฒนาคนอย่างเป็นระบบ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาพระสังฆาธิการให้มีบทบาทด้านบริการสาธารณะจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควบคู่กับการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม นอกจากนี้ พระมหาธีรวัฒน์ ญาณธีโร (2562) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง สังฆพัฒนา : การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของพระสงฆ์นักพัฒนาจังหวัดลำปาง พบว่า พระสงฆ์สามารถเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้ผ่านการทำงานเชิงพัฒนา ทั้งในด้านการสร้างเครือข่าย การส่งเสริมการเรียนรู้ การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และการเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ ผลการศึกษานี้สะท้อนว่าพระสังฆาธิการมิได้เป็นเพียงผู้นำทางศาสนา แต่สามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำการพัฒนาชุมชนที่มีบทบาทเชิงรุกในการสร้างประโยชน์แก่สังคม ขณะเดียวกัน งานวิจัยของ พระวีระพงษ์ วิสุโท และคณะ (2564) เรื่อง บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การปกครองคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยทั้งภาวะผู้นำ ความสามารถในการบริหารจัดการ และการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการกำกับการดำเนินงาน โดยเฉพาะการสร้างความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งช่วยให้การดำเนินภารกิจของคณะสงฆ์เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้ง งานวิจัยของ พระครูบรรพธรรมรักษ์ (ธมวโร) กองวี และคณะ (2564) เรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการที่มีต่อการปกครองท้องถิ่น อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน พบว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทสำคัญในการประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน ทั้งในด้านการ

พัฒนาสังคม การส่งเสริมคุณธรรม และการแก้ไขปัญหาชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระสังฆาธิการสามารถทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างสถาบันศาสนากับกลไกการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่าการศึกษางานวิจัยดังกล่าว สามารถอธิบายได้ว่า แนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริหารสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรมในอนาคต ควรมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการในมิติที่หลากหลาย ทั้งด้านภาวะผู้นำ การบริหารจัดการ การประสานเครือข่าย การสื่อสารสาธารณะ และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ควบคู่กับการยึดหลักพุทธธรรมเป็นฐานในการบริหารโดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งจะช่วยให้การปกครองคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพ ความยืดหยุ่น ความเป็นธรรม และความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในสังคมร่วมสมัยได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ หลัก ทาน ช่วยส่งเสริมจิตสำนึกแห่งการให้ การเสียสละ และการแบ่งปันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หลัก ปิยวาจา ช่วยเสริมสร้างการสื่อสารที่สร้างสรรค์ ลดความขัดแย้งและสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคณะสงฆ์กับประชาชน หลัก อตถจริยา มุ่งเน้นการลงมือปฏิบัติเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมอย่างแท้จริง อันสะท้อนถึงบทบาทเชิงรุกของพระสังฆาธิการในการพัฒนาสังคม ขณะที่หลัก สมานัตตตา ช่วยส่งเสริมความเสมอภาค ความเป็นธรรม และการปฏิบัติต่อทุกฝ่ายอย่างไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือในชุมชนเมื่อพระสังฆาธิการสามารถบูรณาการหลักธรรมดังกล่าวเข้ากับการบริหารจัดการสมัยใหม่ ย่อมทำให้การปกครองคณะสงฆ์ไม่เพียงมีความเข้มแข็งในเชิงโครงสร้างเท่านั้น แต่ยังมีความอ่อนโยนในเชิงมนุษยสัมพันธ์ มีความเหมาะสมกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลง และสามารถสร้างประโยชน์สุขแก่ประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการในการบริหารสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม” นั้น ผู้วิจัยยังพบว่ามีประเด็นบางประการที่น่าสนใจที่สามารถนำมาต่อยอดงานวิจัยนี้ได้จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัย ดังต่อไปนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรกำหนดนโยบายบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารคณะสงฆ์อย่างเป็นระบบหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดกรอบนโยบายที่ชัดเจนในการนำหลักพุทธธรรม เช่น สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 และสาราณียธรรม มาเป็นแนวทางในการบริหารงาน เพื่อให้เกิดมาตรฐานการปฏิบัติที่มีทั้งประสิทธิภาพและคุณธรรม

2) ควรปรับปรุงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความยืดหยุ่นและคล่องตัวมากขึ้นควรมีการทบทวนโครงสร้างการบริหารให้สามารถกระจายอำนาจสู่ระดับพื้นที่ ลดขั้นตอนที่ซ้ำซ้อน และ

เพิ่มความรวดเร็วในการตัดสินใจ เพื่อให้การบริการสาธารณะสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) ควรกำหนดนโยบายพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือควรมีระบบการพัฒน่องค์ความรู้และทักษะของพระสังฆาธิการในด้านการบริหาร การสื่อสาร ภาวะผู้นำและการใช้เทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการดำเนินงานในยุคสมัยใหม่

4) ควรส่งเสริมความร่วมมือเชิงเครือข่ายระหว่างคณะสงฆ์กับภาคส่วนต่าง ๆ โดยควรมีนโยบายสนับสนุนการทำงานร่วมกันระหว่างวัด หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชนและแก้ไขปัญหาสังคมอย่างบูรณาการ

5) ควรสนับสนุนทรัพยากรและงบประมาณสำหรับการบริการสาธารณะของวัด ภาครัฐ ควรจัดสรรงบประมาณหรือทรัพยากรที่เพียงพอให้แก่คณะสงฆ์ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านสาธารณสงเคราะห์ การศึกษา และการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ขาดแคลน

6) ควรพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางบริการสาธารณะของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือควรกำหนดนโยบายสนับสนุนให้วัดมีบทบาทเป็นศูนย์กลางด้านการศึกษา คุณธรรม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

7) ควรจัดให้มีระบบติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของพระสังฆาธิการ โดยทั้งนี้ควรกำหนดเกณฑ์และเครื่องมือในการประเมินผลที่ครอบคลุมทั้งด้านการบริหาร การบริการสาธารณะ และการยึดหลักธรรม เพื่อใช้ในการพัฒนาและยกระดับการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

8) ควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารและเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวคือควรมีนโยบายสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการข้อมูล การสื่อสาร และการเผยแผ่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและขยายการเข้าถึงประชาชนในวงกว้าง

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) การพัฒนาแบบจำลองการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะตามหลักพุทธธรรม

2) การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ของการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ต่อประสิทธิภาพการบริการสาธารณะของคณะสงฆ์

3) บทบาทของพระสังฆาธิการในการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางบริการสาธารณะในยุคดิจิทัล

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย.

ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือทั่วไป

เกษม วัฒนชัย. (2553). ภาวะผู้นำกับการพัฒนาสังคมไทย. กรุงเทพฯ: มติชน.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2557). การคิดเชิงยุทธศาสตร์. ชัยเชษฐ์มิตติ.

_____. (2561). การคิดเชิงกลยุทธ์และการบริหารผลสัมฤทธิ์. กรุงเทพฯ: ชัยเชษฐ์มิตติ.

ชลอวัฒน์ วัฒนกุล. (2564). การบูรณาการระหว่างคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2552). รัฐชาติ และการพัฒนา. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2550). ทฤษฎีสังคมกับการพัฒนาชุมชน. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2560). การบริหารแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ธวัชชัย สุวรรณพงศ์. (2562). การจัดการบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2556). การเมืองการปกครองท้องถิ่นไทย. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2555). กฎหมายมหาชน. สำนักพิมพ์วิญญูชน.

_____. (2560). กฎหมายมหาชนว่าด้วยศาสนาและคณะสงฆ์. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ประเวศ วะสี. (2551). สังคมไทยกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. หมอชาวบ้าน.

_____. (2562). สังคมเข้มแข็งและการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.

ไพศาล พิษมงคล. (2556). ธรรมชาติปิตุภูมิกับการปกครองในสังคมไทย. สำนักพิมพ์มติชน.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2562). พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). ทานมัย กรุณามัย มุทิตามัย. สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

_____. (2552). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุง. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย.

_____. (2554). พรหมวิหาร 4. สำนักพิมพ์อมรินทร์.

- พระราชวรมนี (ประยูรค์ ปยุตโต). (2542). *เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา*. สำนักพิมพ์บุตดาธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 12).
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2557). *การปกครองแบบพุทธ*. สำนักพิมพ์สยาม.
- _____. (2564). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 25). โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระครูฐานานุกรม. (2562). *การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมนี (ประยูรค์ ปยุตโต). (2563). *พุทธศาสตร์กับการพัฒนามนุษย์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2539). *พระพุทธศาสนากับการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2561). *ภาวะผู้นำเชิงพุทธและการจัดการสมัยใหม่*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2564). *ภาวะผู้นำเชิงพุทธ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมาภรณ์. (2549). *พุทธวิถีการบริหาร*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2559). *ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการบริหารองค์กรสงฆ์*.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2561). *การคณะสงฆ์และการศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *อัตถจริยาในชีวิตประจำวัน*. สวนโมกข์.
- พระครูฐานานุกรม. (2562). *การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระภัทรพงษ์ แสงแสน. (2565). *การบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน*. สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2562). *พุทธธรรมกับสังคมร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระมหาสมปอง มุทิตโต. (2564). *การสื่อสารสาธารณะของพระสงฆ์ในยุคดิจิทัล*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมชาย ฐานวโร. (2560). *การบริหารคณะสงฆ์เชิงบูรณาการตามหลักพุทธธรรม*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. อักษรเจริญทัศน์.
- วิชญ์ เครืองาม. (2558). *กฎหมายมหาชน*. สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- _____. (2559). *กฎหมายมหาชนเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

วรเดช จันทรศร. (2558). *การบริหารรัฐกิจและนโยบายสาธารณะ*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2560). *ทฤษฎีการบริหารรัฐกิจ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิเชียร กองแก้ว. (2561). *บทบาทเจ้าอาวาสในการพัฒนาชุมชน*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิทยา ศรีสง่า. (2562). *พระสังฆาธิการกับการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วศิน อินทสระ. (2551). *พระพุทธศาสนากับการปกครอง*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2556). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา*. สำนักพิมพ์แสงแดด.

วิทยากร เชียงกุล. (2552). *การศึกษาเพื่อการพัฒนาสังคม*. กรุงเทพฯ: สายธาร.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พระพุทธศาสนากับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. (2559). *ปิยวาจาในชีวิตประจำวัน*. สำนักพิมพ์วัดญาณเวศกวัน.

_____. (2560). *ธรรมะกับโลกยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: ฟิลิปปิน.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2505). *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

_____. (2535). *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

_____. (2560). *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

_____. (2561). *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

_____. (2547). *พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พ.ศ. 2547*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2563). *รายงานประจำปี 2563*. โรงพิมพ์การศาสนา.

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม. (2561). *คู่มือการปกครองคณะสงฆ์*. โรงพิมพ์มหาเถรสมาคม.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2548). *มูทิดาในพระไตรปิฎก*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุรพล สุยะพรหม. (2562). *คณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันกับบทบาททางสังคม ศาสนา การศึกษา และการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุภัทรชัย สีสาโบ. (2563). *การเชื่อมโยงวัดกับการพัฒนาท้องถิ่น*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

เสนห์ จามริก. (2550). *วัฒนธรรมและการพัฒนาสังคมไทย*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2554). *การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพระราชดำริ*. มูลนิธิชัยพัฒนา.

สุริชัย หวันแก้ว. (2557). *สังคมไทยกับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุรพศ ทวีศักดิ์. (2556). พุทธศาสนากับการเมืองในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์.
- อมรวิรัช นาคทรพ. (2563). การพัฒนาสังคมไทยในยุคเปลี่ยนผ่าน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2561). ทูทางสังคมกับการพัฒนาประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: มติชน.

(2) วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์

- กานดา สุขใส. (2565). ผลของการฝึกเมตตาภาวนาต่อความเครียดและความพึงพอใจในชีวิต (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธีรพงศ์ ชัยวัฒน์. (2566). กิจกรรมจิตอาสาเกี่ยวกับทักษะการแก้ปัญหาของนักศึกษา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมร รักษาสัตย์. (2547). การบริหารและการจัดการภาครัฐในศตวรรษที่ 21. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกพจน์ คงกระเรียน. (2564). บทบาทพระสงฆ์ไทยกับการพัฒนาสาธารณะประโยชน์เพื่อสังคม (ดุชนิพนธ์, มหาวิทยาลัยรังสิต). ห้องสมุดดิจิทัล มหาวิทยาลัยรังสิต.

(3) บทความในวารสาร

- จิตติมา อมรพิเชษฐ์กุล. (2560). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการ. วารสารพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 15(2), 45-62.
- จิรพัฒน์ กิตติวุฒิ. (2566). ปัญหาจากแรงจูงใจในการเรียนของนักศึกษา. วารสารการศึกษา, 28(3), 123-145.
- จารุวรรณ สุขเจริญ. (2566). การสื่อสารเชิงบวกของครูกับนักเรียน. วารสารการศึกษาไทย, 41(2), 78-95.
- ณรงค์ศักดิ์ โพธิ์อ่อง. (2562). การบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ที่ส่งผลต่อบรรยากาศการเรียนรู้ในโรงเรียน. วารสารบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ, 19(3), 45-58.
- นิวัติ กองเพียร. (2555). หลักสังคหวัตถุ 4 กับการพัฒนาชุมชน. วารสารพัฒนาชุมชน, 10(4), 89-105.
- นฤมล รัตนโชติ. (2564). บทบาทของพระสงฆ์ในการแก้ไขปัญหาเยาวชน. วารสารสังคมศาสตร์, 35(1), 156-178.
- บุญทัน ดอกไธสง. (2553). การนำหลักสังคหวัตถุไปใช้ในการบริหาร. วารสารบริหารธุรกิจ, 22(3), 67-84.

- ประไพพรรณ พิทักษ์ธรรม. (2566). หลักพรหมวิหารกับคุณภาพชีวิตการทำงานในโรงพยาบาล. *วารสารพยาบาลศาสตร์*, 31(2), 234-251.
- ประวิทย์ สมบูรณ์. (2564). ปิยวาจากับความผูกพันต่อองค์กร. *วารสารการจัดการ*, 18(4), 112-128.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2559). การทำงานเป็นทีมตามหลักพุทธธรรม. *วารสารจิตวิทยา*, 25(2), 89-106.
- ปริญญา ธนาศักดิ์. (2564). ความเสมอภาคในองค์กรตามหลักสมานัตตตา. *วารสารทรัพยากรมนุษย์*, 19(3), 145-162.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2540). ความสัมพันธ์ระหว่างสังคหวัตถุกับพรหมวิหาร. *วารสารพุทธศาสตร์*, 5(2), 45-67.
- พระครูปลัดสุวัฒนพรหมคุณ. (2562). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในสังคมไทย. *วารสารพุทธศาสตร์*, 17(1), 23-45.
- พระครูธรรมนิเทศ. (2563). โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทย. *วารสารธรรมศาสตร์*, 42(2), 78-96.
- พระมหาสุทิตย์ อาภาภโร. (2561). หลักสังคหวัตถุกับการพัฒนาชุมชน. *วารสารชุมชนศาสตร์*, 12(3), 234-256.
- พระครูธรรมธีรญาณ. (2564). การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารในการปกครองคณะสงฆ์. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 18(2), 123-145.
- พระครูสุธรรม สิริปัญญา. (2562). การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 10(2), 45-60.
- พระมหาสุชาติ ญาณวโร. (2566). บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในสังคมเปลี่ยนผ่าน. *วารสารรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 8(3), 112-130.
- พระมหานที วชิรปัญญา. (2568). การบริหารคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัล: แนวทางและความท้าทาย. *วารสารสังคมศาสตร์เชิงพุทธ*, 5(1), 77-95.
- พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิกโร. (2560). สังคหวัตถุ 4: หลักการสร้างสัมพันธ์ภาพในสังคม. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 8(1), 33-47.
- พระมหาสมปอง มุทิโต. (2561). การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารจัดการองค์กรสมัยใหม่. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(4), 78-93.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2562). สังคหวัตถุ 4 กับการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาในยุคดิจิทัล. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 7(1), 1-15.
- พระราชปรีดิโกวิ (สมจินต์ สมมาปัญญา). (2561). การนำหลักสังคหวัตถุ 4 ไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา. *วารสารครูศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(2), 201-215.

- พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวพัฒโน. (2563). การประยุกต์ใช้หลักปิยวาจาในการสื่อสารองค์กร. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 9(2), 112-125.
- พระมหาเอกกวิน ปิยวิโร และคณะ. (2566). ความสัมพันธ์พระพุทธศาสนากับการเมืองการปกครองไทย. *Journal of MCU Social Science Review*, 7(1), 1-13.
- พระใบฎีกาพงษ์ศักดิ์ ขนติพล (รอดทะยอย) และพระมหากฤษณ์นินต์ เสฎฐเมธี (เดชจักร บดินทร์). (2563). รูปแบบและกระบวนการพัฒนาบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนอย่างยั่งยืน. *วารสาร มจร บาลีศึกษายุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(1), 53-67.
- พระมหาสวัสดิ์ ฐิตวณโณ (อินกอง). (2568). การปกครองคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธธรรม. *วารสาร บัณฑิตศึกษาวิชาการ*, 3(2), 126-136.
- พิชญ์สินี วงศ์ใหญ่. (2565). พฤติกรรมการให้กับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน. *วารสารจิตวิทยาการศึกษา*, 33(1), 67-85.
- ภาวินี มณีชัย. (2565). หลักสมานัตตากับประชาธิปไตยชุมชน. *วารสารรัฐศาสตร์*, 28(4), 89-107.
- วราภรณ์ วัฒนะพงษ์. (2565). การให้ตามหลักทานกับทักษะทางอารมณ์. *วารสารจิตวิทยาการศึกษา*, 40(2), 156-174.
- วราภาส นาคะเสน. (2565). ผลของเมตตาภาวนาต่อความเครียดในนักเรียน. *วารสารจิตวิทยา*, 38(1), 123-145.
- วรพจน์ สันติธรรม. (2564). การฝึกอุเบกขาในพระสงฆ์. *วารสารวิปัสสนา*, 15(3), 89-106.
- วิจิตร ศรีสอาน. (2557). หลักพุทธธรรมกับการแก้ไขความขัดแย้ง. *วารสารสันติศึกษา*, 8(2), 67-84.
- สุนิสา กิตติรัตน์. (2566). กิจกรรมการยิมนต์ในความสำเร็จกับพฤติกรรมนักเรียน. *วารสารการศึกษา*, 43(2), 167-185.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2558). การประยุกต์ใช้สังคหวัตถุในการบริหารงาน. *วารสารการจัดการ*, 21(1), 45-63.
- สุพัตรา สุนทรสกุล. (2564). หลักอรรถจริยากับความสัมพันธ์ครูนักเรียน. *วารสารการศึกษา*, 37(3), 234-252.
- สุชาดา พิมพ์ทอง. (2562). ความเป็นธรรมในองค์กรตามหลักสมานัตตตา. *วารสารการบริหาร*, 25(3), 112-130.
- สุชาติ วงศ์ดี. (2564). การบูรณาการคุณาในการจัดการเรียนรู้. *วารสารหลักสูตรและการสอน*, 27(4), 89-107.

2. ภาษาอังกฤษ

- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224.
- Bovens, M. (2007). Analysing and assessing accountability: A conceptual framework. *European Law Journal*, 13(4), 447-468.
- Bryson, J. M., Crosby, B. C., & Bloomberg, L. (2015). *Creating public value through collaborative innovation*. Georgetown University Press.
- Clarke, M. (2017). Buddhism and social engagement in Thailand. *Asian Studies Review*, 41(3), 245-262.
- Crego, A., Carrillo-Diaz, M., Armfield, N. R., Lagomasino, I. T., Young, H. M., & Yip, M. P. (2025). Long-term effects of mindful self-compassion on depressive symptoms: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 95, 102-187.
- Denhardt, R. B., & Catlaw, T. J. (2018). *Public administration: An action orientation* (8th ed.). Cengage Learning.
- Desbordes, G., Gard, T., Hoge, E. A., Holzel, B. K., Kerr, C., Lazar, S. W., Olendzki, A., & Vago, D. R. (2015). Moving beyond mindfulness: Defining equanimity as an outcome measure in meditation and contemplative research. *Mindfulness*, 6(2), 356-372.
- Daniels, D. (2019). The impact of employee volunteerism on organizational performance and retention. *Journal of Business Ethics*, 157(3), 621-635. <https://doi.org/10.1007/s10551-017-3680-y>
- Fredrickson, B. L. (2009). *Positivity: Top-notch research reveals the 3-to-1 ratio that will change your life*. Crown Publishers.
- Frederickson, H. G. (2010). *Social equity and public administration: Origins, developments, and applications*. M.E. Sharpe.
- Gazder, T., Gilbert, P., Basran, J., Matos, M., & McEwan, K. (2025). A systematic map of mindfulness, loving-kindness and compassion-based interventions for insecure attachment in adults. *Mindfulness*, 16(1), 78-95.

- Gombrich, R. F. (2006). *Theravada Buddhism: A social history from ancient Benares to modern Colombo* (2nd ed.). Routledge.
- Greenleaf, R. K. (1977). *Servant leadership: A journey into the nature of legitimate power and greatness*. Paulist Press.
- Greenleaf, R. K. (2002). *Servant leadership: A journey into the nature of legitimate power and greatness* (25th anniversary ed.). Paulist Press.
- Haberlin, S., Boote, D., & Bradshaw, L. (2022). Loving-kindness meditation and doctoral student well-being. *International Journal of Doctoral Studies*, 17, 245-267.
- Hansen, A. (2019). Buddhist monks as community leaders in Southeast Asia. *Journal of Buddhist Studies*, 16(2), 89-112.
- Hofmann, S. G., Grossman, P., & Hinton, D. E. (2011). Loving-kindness and compassion meditation: Potential for psychological interventions. *Clinical Psychology Review*, 31(7), 1126-1132.
- Hood, C. (1991). A public management for all seasons? *Public Administration*, 69(1), 3-19.
- Hughes, O. E. (2012). *Public management and administration: An introduction* (4th ed.). Palgrave Macmillan.
- Harvey, C. P., & Allard, M. J. (2015). *Understanding and managing diversity: Readings, cases, and exercises* (6th ed.). Pearson.
- Jazaieri, H., Jinpa, G. T., McGonigal, K., Rosenberg, E. L., Finkelstein, J., Simon-Thomas, E., Cullen, M., Doty, J. R., Gross, J. J., & Goldin, P. R. (2013). Enhancing compassion: A randomized controlled trial of a compassion cultivation training program. *Journal of Happiness Studies*, 14(4), 1113-1126.
- Keyes, C. F. (2016). *Finding their voice: Northeastern villagers and the Thai state*. Silkworm Books.
- Klijn, E. H., & Koppenjan, J. (2016). *Governance networks in the public sector*. Routledge.
- Keown, D. (2016). *Buddhist ethics: A very short introduction* (2nd ed.). Oxford University Press.
- King, S. B. (2009). *Socially engaged Buddhism*. University of Hawai'i Press.

- Liu, P., & Li, Y. (2025). Effectiveness of loving-kindness meditation and mindfulness of breathing for adolescent non-suicidal self-injury: A randomized controlled trial. *Journal of Clinical Psychology*, 81(2), 234-251.
- Northouse, P. G. (2021). *Leadership: Theory and practice* (9th ed.). SAGE Publications.
- Osborne, S. P. (2017). *The new public governance: Emerging perspectives on the theory and practice of public governance*. Routledge.
- Osborne, S. P. (2010). *The new public governance? Emerging perspectives on the theory and practice of public governance*. Routledge.
- Osborne, S. P., & Brown, L. (2013). *Handbook of innovation in public services*. Edward Elgar Publishing.
- Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge University Press.
- Perkins, R., Sehmbi, M., & Smith, P. (2022). Kindness and compassion interventions in children and adolescents: A systematic review. *Clinical Child Psychology Review*, 8, 156-178.
- Pollitt, C., & Bouckaert, G. (2017). *Public management reform: A comparative analysis into the age of austerity* (4th ed.). Oxford University Press.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Payutto, P. A. (2017). *Buddhadhamma: The laws of nature and their benefits to life* (R. Moore, Trans.). Buddhadhamma Foundation.
- Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. Harvard University Press.
- Rosenbloom, D. H., Kravchuk, R. S., & Clerkin, R. M. (2015). *Public administration: Understanding management, politics, and law in the public sector* (8th ed.). McGraw-Hill Education.
- Rosenberg, M. B. (2003). *Nonviolent communication: A language of life* (2nd ed.). PuddleDancer Press.
- Rosenberg, M. B. (2015). *Nonviolent communication: A language of life* (3rd ed.). PuddleDancer Press.
- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Alfred A. Knopf.

- Shapiro, S. L. (2018). Peace education through contemplative practice in schools. *International Journal of Peace Studies*, 23(1), 67-84.
- Swearer, D. K. (2010). *The Buddhist world of Southeast Asia* (2nd ed.). State University of New York Press.
- Sivaraksa, S. (2015). *Conflict, culture, change: Engaged Buddhism in a globalizing world*. Wisdom Publications.
- Sternberg, R. J. (2018). A triangular theory of creativity. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 12(2), 171-181. <https://doi.org/10.1037/aca0000095>
- Tanaka, H. (2020). Appreciative joy (mudita) in Japanese organizational culture. *Asian Business and Management*, 19(4), 445-467.
- Telke, S. E., Leininger, S., Hanson, A., & Kreitzer, M. J. (2022). Online loving-kindness meditation for cancer caregivers: A randomized controlled trial. *Psycho-Oncology*, 31(8), 1345-1353.
- UNESCAP. (2019). *What is good governance?* United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific.
- Weng, H. Y., Lapate, R. C., Stodola, D. E., Rogers, G. M., & Davidson, R. J. (2018). Visual attention to suffering after compassion training is associated with decreased amygdala responses. *Frontiers in Psychology*, 9, 771.
- World Bank. (2018). *Public service delivery and citizen satisfaction* (World Bank Working Paper No. 8234). World Bank Group.
- Wilson, J. Q. (1989). *Bureaucracy: What government agencies do and why they do it*. Basic Books.
- Woolcock, M., & Narayan, D. (2000). Social capital: Implications for development theory, research, and policy. *The World Bank Research Observer*, 15(2), 225-249.

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

1) พระมหาชินกร สุจิตโต, ดร.

วุฒิการศึกษา

: ปร.ด. (รัฐศาสตร์) ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน

: อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิชารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

: สาขาวิชารัฐศาสตร์

: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษภา ผาทอง

วุฒิการศึกษา

: ร.ด. (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ตำแหน่งปัจจุบัน

: อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรวิชารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

: สาขาวิชารัฐศาสตร์

: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

3) รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ สุวีรางกูร

วุฒิการศึกษา

: Ph.D. (Sociology) Panjab University, India

ตำแหน่งปัจจุบัน

: หัวหน้าภาควิชาวิชารัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์

: สาขาวิชารัฐศาสตร์

: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

4) ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว

วุฒิการศึกษา

: Ph.D. (Indian Philosophy and Religion)

ตำแหน่งปัจจุบัน

: Banaras Hindu University, India

: อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต

: สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

5) แมชีบุญช่วย ศรีเปรม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

วุฒิการศึกษา

: ศน.ด. (พุทธศาสนศึกษา) ม.มหามกุฏราชวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน

: อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต

: สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา

: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ (บัณฑิตศึกษา) โทร. ๑๑๕๖

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๑๐๐๓๗

วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัย (IOC)

เรียน พระมหาชินกร สุจิตโต, ดร.

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (โตโซ) จิตเดโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The administration of the Bishop for public service to the people according)” มีความประสงค์ จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) เพื่อเก็บข้อมูลการเขียนดุษฎีนิพนธ์

ในการนี้ คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพราหมเพื่อขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) แก่นักศึกษาเพื่อการเก็บข้อมูลงานเขียนดุษฎีนิพนธ์ต่อไป ซึ่งกำหนด วันและเวลาในการดำเนินการนั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อด้วยตนเองในภายหลังอีกครั้ง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

(พระมหาสุรกร ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

๙ *
ขอแจ้งเรื่องเครื่องมือวิจัย
นางสาวพนัสพร - สุจิตโต
๒๕๖/๑๑/๑๑๕๖

มหาวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ (บัณฑิตศึกษา) โทร. ๑๑๕๖

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๑๐๐๓๗

วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุมัติเป็นผู้นิเทศการสอบเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษภา ผาทอง

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (โตโซ) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The administration of the Bishop for public service to the people according)” มีความประสงค์ จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) เพื่อเก็บข้อมูลการเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุมัติให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) แก่นักศึกษาเพื่อการเก็บข้อมูลงานเขียนวิทยานิพนธ์ต่อไป ซึ่งกำหนด วันและเวลาในการดำเนินการนั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อด้วยตนเองในภายหลังอีกครั้ง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติ

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัย

๑๙ พ.ย. ๖๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ (บัณฑิตศึกษา) โทร. ๑๑๕๖

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๑๐๐๓๗

วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุมัติแต่งตั้งเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ สุวีรางกูร

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เตโช) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The administration of the Bishop for public service to the people according)” มีความประสงค์ จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) เพื่อเก็บข้อมูลการเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุมัติแต่งตั้งท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) แก่นักศึกษาเพื่อการเก็บข้อมูลงานเขียนวิทยานิพนธ์ต่อไป ซึ่งกำหนด วันและเวลาในการดำเนินการนั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อด้วยตนเองในภายหลังอีกครั้ง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติ

(พระมหาสุรโกกร ชินพทธีสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ (บัณฑิตศึกษา) โทร. ๑๑๕๖

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๑๐๐๓๗

วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุมัติเป็นผู้นิเทศการสอบ (IOC)

เจริญพร ดร.ประเวศ วะหาแก้ว

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (โตโซ) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อคุณิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The administration of the Bishop for public service to the people according)” มีความประสงค์ จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) เพื่อเก็บข้อมูลการเขียนคุณิพนธ์

ในการนี้ คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุมัติให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) แก่นักศึกษาเพื่อการเก็บข้อมูลงานเขียนคุณิพนธ์ต่อไป ซึ่งกำหนด วันและเวลาในการดำเนินการนั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อด้วยตนเองในภายหลังอีกครั้ง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติ

(พระมหาสุภากร ชินพิทักษ์, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

วิศวะกรกิจวิจิตร
คณบดีโรงเรียนแก้ว

(ดร.ประเวศ วะหาแก้ว)

๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ (บัณฑิตศึกษา) โทร. ๑๑๕๖

ที่ อว ๗๙๐๘/ว๑๐๐๓๗

วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุมัติเป็นผู้อำนวยการเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร แม่ชีบุญช่วย ศรีเปรม, ผศ.ดร.

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (โตโซ) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อคุณิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The administration of the Bishop for public service to the people according)” มีความประสงค์ จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) เพื่อเก็บข้อมูลการเขียนคุณิพนธ์

ในการนี้ คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุมัติให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) แก่นักศึกษาเพื่อการเก็บข้อมูลงานเขียนคุณิพนธ์ต่อไป ซึ่งกำหนด วันและเวลาในการดำเนินการนั้น นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อด้วยตนเองในภายหลังอีกครั้ง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุมัติ

ขอรับรองว่า
นางสาววิมลรัตน์
ศรีจันทร์
๒๕๖๘

(พระมหาสุรเกียรติ์ ชินพทิสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิให้การสัมภาษณ์

1) พระสังฆาธิการ จำนวน 5 รูป

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ พระพรหมวชิรวิมล (แสง ธมเมสโก)

ตำแหน่ง อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,
อธิการกรรมการมหาเถรสมาคม, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสราชวรวิหาร

วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 24 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569
2. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ พระธรรมกิตติเมธี, ดร. (เกษม สลัญญโต, ป.ธ.9, Ph.D.)

ตำแหน่ง เจ้าคณะภาค 16, 17, 18 (ธ), ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสราชวรวิหาร

วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 18 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569
3. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ พระราชวินัยวชิรเมธี, ดร. (สายรุ้ง อินทาวุโธ ป.ธ. 7)

ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอาวุธวิกสิตาราม, รองอธิการบดี ด้านกิจการคณะสงฆ์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, คณะกรรมการโครงการขับเคลื่อน
โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข.

วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 16 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569
4. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ พระอุดมวชิรเมธี, ดร. (เจริญ ทนตจิตโต)

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดนครอินทร์ จังหวัดนนทบุรี,
คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 19 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569
5. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ (มฆวินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.Ph.d. ป.ธ. 7)

ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอาวุธวิกสิตาราม กรุงเทพฯ ,
รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 29 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569

2) ผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ จำนวน 5 รูป/คน

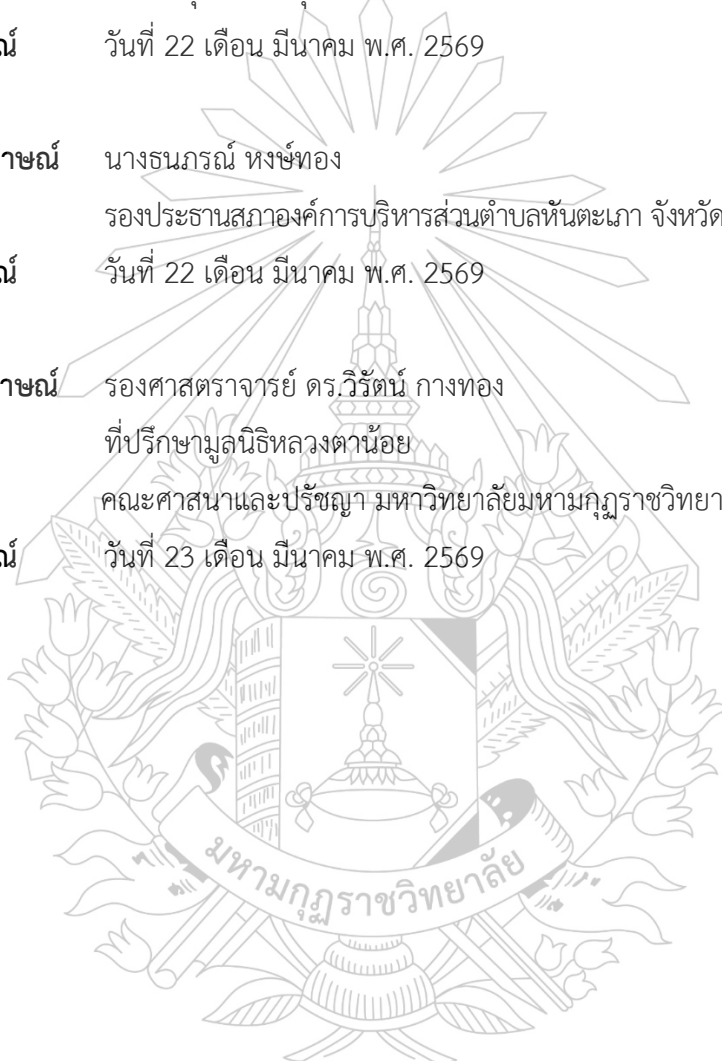
6. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ พระอุดมสิทธิธนายก, รศ.ดร. (กำพล คุณงกโร ป.ธ.9)
ตำแหน่ง คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 20 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569
7. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรชาติ บำรุงสุข
ตำแหน่ง อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
กรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิ มหาวิทยาลัยนเรศวร
วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 28 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569
8. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ พระครูสุทธิเมธาวังสน์, ดร. (สุทธิพงษ์ สุทธิวงษ์)
ตำแหน่ง อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,
กรรมการและเลขานุการ คณะสังคมศาสตร์
วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 30 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569
9. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ พระสุชาติ อามสโร ดร.
ตำแหน่ง อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,
วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 27 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569
10. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์
ตำแหน่ง หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 20 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569

3) ผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 5 คน

11. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์สุเชาวน์ พลอยชุม
ตำแหน่ง นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา, อดีตผู้อำนวยการสถาบันภาษาศาสตร์ ฯ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 30 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569
12. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน
ตำแหน่ง หัวหน้าภาควิชาศาสนศาสตร์ คณะศาสนาและปรัชญา,
อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวิโรฒ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 28 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569
13. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ ดร.อำพล บุตดาสาร
ตำแหน่ง อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
- วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 27 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569
14. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ดร.สุรัชย์ พุดชู
ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ คณะศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 16 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569
15. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ดร.สิริพร ครองชีพ
ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา
คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 17 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569
- 4) ผู้นำชุมชนและประชาชน (ผู้ที่มีบทบาทในองค์กรสาธารณะและชุมชน) จำนวน 5 คน
16. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ นางสาวกานต์กนิษฐ์ แห้วสันตติ
ตำแหน่ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพมหานคร เขต 1 (เขตพระนคร,
เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย, เขตสัมพันธวงศ์ เขตดุสิต),
อดีตที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข,
อดีตเลขานุการรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
- วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 27 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569

17. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ดร.องอาจ เขียวงามดี
ตำแหน่ง รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าไม้ จังหวัดสมุทรสาคร
วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 18 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569
18. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ นายเดชา นุตาลัย
ตำแหน่ง สมาชิกวุฒิสภา กรุงเทพมหานคร
วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 22 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569
19. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ นางธนภรณ์ หงษ์ทอง
ตำแหน่ง รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหันตะเภา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 22 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569
20. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ ดร.วิรัตน์ กางทอง
ตำแหน่ง ที่ปรึกษามูลนิธิหลวงตาน้อย
คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วันที่สัมภาษณ์ วันที่ 23 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2569

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

ที่ ยว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๖๘

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

กราบเรียน พระเดชพระคุณ พระพรหมวชิรวิมล ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศราชวรวิหาร

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๑๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสงฆ์เพื่อการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the People Based on Buddhist Principles)” มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงาน ดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเรียนมาเพื่อ ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียน ดุษฎีนิพนธ์ของนักศึกษา ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒-๔๓๓๓

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๖๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถนนสายนครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

กราบเรียน พระเดชพระคุณ พระธรรมกิตติเมธี, ดร. เจ้าคณะภาค ๑๗ - ๑๘ (ธรรมยุติ)

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เตโช) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the People Based on Buddhist Principles)” มีความประสงค์ให้สัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงาน วิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเรียนมาเพื่อ ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนวิทยานิพนธ์ของนักศึกษา ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

(ลายเซ็น)
พระธรรมกิตติเมธี
๑๘ มี.ค. ๖๔

ขอถวายความเคารพอย่างสูง

(ลายเซ็น)
(พระมหาสุรไกร ชินพิริยศิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เตโช) จิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๕๓๕๒-๕๓๓๓

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘๔/ว๐๐๖๘

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

กราบเรียน พระราชวินัยวชิรเมธี, ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอาวุธวิกสิตาราม กรุงเทพมหานคร

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเดโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสงฆ์เพื่อการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the People Based on Buddhist Principles)” มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงาน ดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเรียนมาเพื่อ ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนดุษฎีนิพนธ์ของนักศึกษา ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอถวายความเคารพอย่างสูง

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเดโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒-๔๓๓๓

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

ที่ อา ๓๙๐๘.๔/๖๐๐๖๘

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เรียน พระอุดมวิจิตรเมธี, ดร. เจ้าอาวาสวัดนครอินทร์ จังหวัดนนทบุรี

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเดโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสงฆ์เพื่อการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the People Based on Buddhist Principles)” มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงาน ดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเรียนมาเพื่อ ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนดุษฎีนิพนธ์ของนักศึกษา ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเดโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒-๔๓๓๓

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถนนสาย-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๗๑๑๗๐

โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/๖๐๖๘

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เรียน พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสาธุคุณ, ผศ.ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอาวุธวิกสิตาราม, รองอธิการบดี มมร.

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสงฆ์เพื่อการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the People Based on Buddhist Principles)” มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงาน ดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเรียนมาเพื่อ ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียน ดุษฎีนิพนธ์ของนักศึกษา ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

Signature
29 มี.ค. 69

ขอถวายความเคารพอย่างสูง

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒-๔๓๓๓

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/๑๐๖๘

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

กราบเรียน พระอุดมสิทธินายก, รศ.ดร. คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the People Based on Buddhist Principles)” มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงาน ดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเรียนมาเพื่อ ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนดุษฎีนิพนธ์ของนักศึกษา ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขออวยความเคารพอย่างสูง
พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเตโช (สำเร็จ)
(พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ, รศ.ดร.)
๑๒ มีนาคม ๒๕๖๙

ขออวยความเคารพอย่างสูง

(พระมหาสุรเกียรติ์ ชินพหิสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๕๓๕๒-๕๓๓๓

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๖๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถนนสายนครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เรียน พระครูสุเมธธำรง, ดร. อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดช) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the People Based on Buddhist Principles)” มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงาน วิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเรียนมาเพื่อ ขออนุญาตเผยแพร่ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนวิทยานิพนธ์ของนักศึกษา ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ยินดีให้การสัมภาษณ์

(พระครูสุเมธธำรง, ดร.)

๓๐ มีนาคม ๒๕๖๙

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๓๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดช) จิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒-๔๓๓๓

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๖๘

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เรียน พระสุชาติ อาภัสสรโร, ดร. อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the People Based on Buddhist Principles)” มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงาน ดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเรียนมาเพื่อ ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนดุษฎีนิพนธ์ของนักศึกษา ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๕๓๕๒-๕๓๓๓

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถนนสายนครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๖๘

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรชาติ บำรุงสุข

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดช) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสงฆ์เพื่อการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the People Based on Buddhist Principles)” มีความประสงค์ขอสัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงาน ดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมมาเพื่อ ขออนุญาตเคราะห้ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียน ดุษฎีนิพนธ์ของนักศึกษา ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดอนุญาตเคราะห้ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอเจริญพร

(พระมหาสุรเกียรติ์ ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รับทราบและ
ยินดีให้ความช่วยเหลือ

๒๖ มี.ค. ๒๕๖๙

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดช) จิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒-๔๓๓๓

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๖๙

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขออนุญาตให้ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร ผศ.ดร.กัญจวิภา วัชรวิชัย ภาควิชาประวัติศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เตโช) จิตเตโช (สัวะเจ็ง) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the People Based on Buddhist Principles)” มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงาน ดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมมาเพื่อ ขออนุญาตให้ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนดุษฎีนิพนธ์ของนักศึกษา ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดคุณครูฯ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ด้วยศรัทธา
พระเถรานุเถระ

ผศ.ดร.กัญจวิภา วัชรวิชัย

๒๐ มี.ค. ๖๙

ขอเจริญพร

(พระมหาสุภากร ชินทีโณ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เตโช) จิตเตโช (สัวะเจ็ง)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒-๔๓๓๓

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถนนสายนครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/๖๐๖๘

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร รองศาสตราจารย์สุเชาว์ พลอยชุม

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเดโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the People Based on Buddhist Principles)” มีความประสงค์ขอสัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงาน ดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมหาเพื่อ ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนดุษฎีนิพนธ์ของนักศึกษา ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอเจริญพร

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเดโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๕๓๕๒-๕๓๓๓

30 มี.ค. 69

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถนนสายนครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

14

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๖๙

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the People Based on Buddhist Principles)” มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงาน ดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมมาเพื่อ ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนวิทยานิพนธ์ของนักศึกษา ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอเจริญพร

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒-๔๓๓๓

๕/๑๕/๖๖๖๖
๕๕ ๕๕๕๕ ๕๕๕๕

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๖๔

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร รศ.ดร.อำพล บุตตาสาร อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ หลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดช) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๑๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสงฆ์เพื่อการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the People Based on Buddhist Principles)” มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงาน วิทยานิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมมาเพื่อ ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียน วิทยานิพนธ์ของนักศึกษา ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอเจริญพร

(พระมหาสุรเกียรติ์ ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดช) จิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๕๓๕๒-๕๓๓๓

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/๑๐๐๖๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถนนสายนครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร ดร.สิริพร ครองชีพ อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสงฆ์เพื่อการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the People Based on Buddhist Principles)” มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงาน ดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมมาเพื่อ ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนดุษฎีนิพนธ์ของนักศึกษา ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอเจริญพร

ได้ให้สัมภาษณ์เรียบร้อยแล้ว

ส.ม.อ.
(ดร.สิริพร ครองชีพ)

๑๗ มี.ก. ๖๙

(พระมหาสุรโกธ ขันพุทธสิริ, ผศ.)
คณบดีคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒-๔๓๓๓

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถนนนครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๖๙

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร ดร.สุรัช พุดชู อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสงฆ์เพื่อการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the People Based on Buddhist Principles)” มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงาน ดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมมาเพื่อ ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนดุษฎีนิพนธ์ของนักศึกษา ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอเจริญพร

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒-๔๓๓๓

8 มีนาคม ๒๕๖๙

ดร.สุรัช พุดชู

๖ สำนักวิชา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๖๙

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร นางสาวกานต์กนิษฐ์ แห้วสันตติ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๓๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสงฆ์เพื่อการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the People Based on Buddhist Principles)” มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงาน ดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมหาเพื่อ ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนดุษฎีนิพนธ์ของนักศึกษา ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ยื่นให้สัมภาษณ์
โกนศักดิ์สิทธิ์ แห้วสันตติ
27 มี.ก. 2569
ขอเจริญพร
(พระมหาสุรไกร ชินพหิสิริ, ผศ.)
คณบดีคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒-๔๓๓๓

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถนนสายนครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๓๔

๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร นายเดชา นุตาลัย สมาชิกวุฒิสภา กรุงเทพมหานคร

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเดโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the People Based on Buddhist Principles)” มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงาน ดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมมาเพื่อ ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนดุษฎีนิพนธ์ของนักศึกษา ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอเจริญพร

จิรศักดิ์ นิตยกุล
22 มี.ค. 69

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ ฝศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเดโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๕๓๕๒-๕๓๓๓

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๖๘

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร รองศาสตราจารย์วิรัตน์ กางทอง ที่ปรึกษาคณะกรรมการมูลนิธิหลวงตาน้อย

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดช) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๑๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสงฆ์เพื่อการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the People Based on Buddhist Principles)” มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงาน ดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมหาเพื่อ ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียน ดุษฎีนิพนธ์ของนักศึกษา ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอเจริญพร

(พระมหาสุรเกียรติ์ ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๕๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดช) จิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๕๓๕๒-๕๓๓๓

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๖๐
www.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๖๙

๑๒ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร ดร.องอาจ เขียวงามดี รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าไม้ จังหวัดสมุทรสาคร

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช-จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑) หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the People Based on Buddhist Principles)” มีความประสงค์เข้าสัมภาษณ์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนงาน ดุษฎีนิพนธ์

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพราหมเพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลในการเขียนดุษฎีนิพนธ์ของนักศึกษา ให้สมบูรณ์ต่อไป

จึงเจริญพราหมเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอเจริญพร

(พระมหาสุรโกธ ชินนุทิสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๕๕๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช-จิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๕๓๕๖-๕๓๓๓

ได้ให้สัมภาษณ์แล้ว

(ดร.องอาจ เขียวงามดี)

รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าไม้

วันที่ 18 มีนาคม 2569

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

เลขที่: คจ.ม.มร. 1/2569
 โครงการวิจัย เรื่อง: การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะตามหลักพุทธธรรม
 (ภาษาไทย)
 โครงการวิจัย เรื่อง: THE GOVERNANCE OF SANGHA ADMINISTRATORS IN PROVIDING
 (ภาษาอังกฤษ) PUBLIC SERVICES BASED ON BUDDHIST PRINCIPLES
 หมายเลขอ้างอิงโครงการวิจัย: MBU-HREC-0001-69
 หัวหน้าโครงการวิจัย: พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ [เดช-จิตเตโช (สำเร็จ)]

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 ได้พิจารณารับรองโครงการวิจัยตามแนวทางมาตรฐานจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
 และกฎหมายระดับประเทศและสากล

วันที่รับรอง: 9 มีนาคม 2569
 วันที่หมดอายุ: 8 มีนาคม 2570

(ดร.จักรพรรดิ วัฒนา)

ประธานกรรมการ

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา จังหวัดนครปฐม

248 ถนนศาลายา-นครชัยศรี ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170 โทร. 02-444-6000 ต่อ 1126

e-mail: mbuhrec@mbu.ac.th

website: <https://hrec.mbu.ac.th/>

เลขที่ GSV00365

บัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณไวรัส มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มอบวุฒิบัตรนี้ไว้เพื่อแสดงว่า

พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ

ได้ผ่านการอบรมจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (ออนไลน์)
หลักสูตรการฝึกอบรม ๑ วัน เรื่อง หลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ประกอบด้วย ๔ ประเด็นความรู้

- ประเด็นที่ ๑ วิวัฒนาการของจริยธรรมการวิจัย (History of Research Ethics)
- ประเด็นที่ ๒ หลักจริยธรรมการวิจัยพื้นฐาน และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
(Principles of Research Ethics, Laws, and Regulations)
- ประเด็นที่ ๓ กระบวนการขอความยินยอม (Informed Consent Process)
- ประเด็นที่ ๔ การวิจัยในกลุ่มอ่อนแอ/เปราะบาง (Research Among Vulnerable Population)
- ประเด็นที่ ๕ การรักษาความลับ (Confidentiality)
- ประเด็นที่ ๖ การประเมินคุณประโยชน์และความเสี่ยง (Risk and Benefit Assessment)
- ประเด็นที่ ๗ จริยธรรมการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ (Ethical Consideration in Social Studies)
- ประเด็นที่ ๘ หน้าที่ความรับผิดชอบของนักวิจัยทั้งก่อนและหลังได้รับการรับรอง
(Responsibility of Investigators Including Pre and Post Review Process)
- ประเด็นที่ ๙ ผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interest)

วุฒิบัตรนี้มีผลตั้งแต่วันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ถึงวันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๗๐
ให้ไว้ ณ วันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

ศ.เกียรติคุณ ดร.พญ.จันทรา กาบวัง เหล่าถาวร
ประธานมูลนิธิ SIDCER-FERCAP

พระราชสุทธินิธิวิมุตติ, ผศ.ดร.
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณไวรัส
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ฉ

เครื่องมือการวิจัย (แบบสัมภาษณ์)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชน
ตามหลักพุทธธรรม”

The Administration of the Ecclesiastical Officials for Public Services to the
 People Based on Buddhist Principles.

คำชี้แจง : 1. แบบสอบถามฉบับนี้จัดขึ้นเพื่อใช้ประกอบการศึกษาวิจัย เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม”

2. แบบสอบถามฉบับนี้มี 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะต่าง ๆ

ผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ในการตอบแบบสัมภาษณ์ด้วยดี และขอความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ตามความเป็นจริง โดยมีการบันทึกเสียงสัมภาษณ์พร้อมเก็บภาพถ่ายซึ่งข้อมูลที่ได้จะแปลผลเฉพาะในภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่ประการใด แต่จักเป็นประโยชน์เชิงวิชาการด้านการศึกษา และจะดำเนินการให้สอดคล้องภายใต้เงื่อนไขจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ทุกประการ

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือในการสัมภาษณ์เป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณท่านที่ให้ความอนุเคราะห์มา ณ โอกาสนี้

ขอถวายความเคารพ/ขอเจริญพร

พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ เดโช ฐิตเตโช (สำเร็จ)

นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลหลัก

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ :

อายุ/.....

การศึกษา :

ตำแหน่ง :

ประสบการณ์การทำงาน.....

วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์ :

สถานที่ และเวลา :

ตอนที่ 2 : คำถามเกี่ยวกับ “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม ดังต่อไปนี้

2.1 สภาพการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ

1. พันธกิจงานด้านการศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะให้กับชุมชน เป็นอย่างไร

.....

.....

2. พันธกิจงานด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะให้กับชุมชนเป็นอย่างไร

.....

.....

3. พันธกิจงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะให้กับชุมชน เป็นอย่างไร

.....

.....

4. พันธกิจงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะให้กับชุมชน เป็นอย่างไร

.....

.....

5. พันธกิจงานคณะสงฆ์ (การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์) มีบทบาทสำคัญต่อสังคมในปัจจุบัน อย่างไร

.....

.....

6. พันธกิจงานคณะสงฆ์ (การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์ สนับสนุนงานบริการสาธารณะของชุมชน อย่างไร

.....

.....

7. พระสังฆาธิการมีบทบาทในการทำงานด้านบริการสาธารณะร่วมกับชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลักษณะใดบ้าง

.....

.....

2.2 การศึกษาหลักพุทธธรรมกับการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริหารสาธารณะ

1. พันธกิจงานด้านการศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ให้กับชุมชน ตามหลักการให้ทาน เป็นอย่างไร

.....

.....

2 พันธกิจงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ให้กับชุมชน ตามหลักปิยวาจา เป็นอย่างไร

.....

.....

3 พันธกิจงานด้านการศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ให้กับชุมชน ตามหลักอภิตถจริยา เป็นอย่างไร

.....

.....

4 พันธกิจงานด้านการศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ให้กับชุมชน ตามหลักสมานัตตตา เป็นอย่างไร

.....

.....

5 พันธกิจงานด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ให้กับชุมชน ตาม
หลักการให้ทาน เป็นอย่างไร

.....

.....

6 พันธกิจงานด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ให้กับชุมชน ตาม
หลักปิยวาจา เป็นอย่างไร

.....

.....

7 พันธกิจงานด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ให้กับชุมชน ตาม
หลักอัสถจริยา เป็นอย่างไร

.....

.....

8 พันธกิจงานด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ให้กับชุมชน ตาม
หลักสมานัตตตา เป็นอย่างไร

.....

.....

9 พันธกิจงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ให้กับ
ชุมชน ตามหลักการให้ทาน เป็นอย่างไร

.....

.....

10 พันธกิจงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ให้กับ
ชุมชน ตามหลักปิยวาจา เป็นอย่างไร

.....

.....

11 พันธกิจงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ให้กับ
ชุมชน ตามหลักอัสถจริยา เป็นอย่างไร

.....

.....

12 พันธกิจงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ให้กับ
ชุมชน ตามหลักสมานัตตตา เป็นอย่างไร

.....

.....

13 พันธกิจงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ
ให้กับชุมชน ตามหลักการให้ทาน เป็นอย่างไร

.....

.....

14 พันธกิจงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ
ให้กับชุมชน ตามหลักปิยวาจา เป็นอย่างไร

.....

.....

15 พันธกิจงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ
ให้กับชุมชน ตามหลักอภัยจริยา เป็นอย่างไร

.....

.....

16 พันธกิจงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ
ให้กับชุมชน ตามหลักสมานัตตตา เป็นอย่างไร

.....

.....

**2.3 แนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตาม
หลักพุทธธรรม ?**

3.1 พันธกิจงานคณะสงฆ์ (การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ และ
การสาธารณสงเคราะห์ สนับสนุนงานบริการสาธารณะของชุมชน อย่างไร

.....

.....

3.2 เมื่อเกิดปัญหาหรือความขัดแย้งในการทำงานเพื่อสาธารณะ ท่านตัดสินใจ และ
บริหารจัดการอย่างไร

.....

.....

3.3 ท่านมีวิธีสร้างแรงจูงใจและความมุ่งมั่นในการทำงานของพระสงฆ์ และ
อาสาสมัครอย่างไร

3.4 การทำงานร่วมกันระหว่าง “วัด ชุมชน หน่วยงานรัฐ” ในการทำงานด้านบริการ
สาธารณะ มีอุปสรรคหรือข้อจำกัดอย่างไรบ้าง

3.5 หากจะพัฒนาแนวทางความร่วมมือให้ยั่งยืน ท่านคิดว่าพระสังฆาธิการควรมี
บทบาทในขั้นตอนใดของการพัฒนาชุมชน (เช่น วางแผน ดำเนินงาน ประเมินผล)

3.6 ท่านคิดว่าหลักธรรม “สังคหวัตถุ 4” ช่วยยกระดับการบริการสาธารณะของ
คณะสงฆ์อย่างไร

3.7 ในอนาคต ท่านอยากเห็นบทบาทของคณะสงฆ์ด้านบริการสาธารณะตามหลัก
พุทธธรรม พัฒนาไปในทิศทางใด

3.8 องค์ประกอบสำคัญของ “รูปแบบการปกครองตามหลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อ
บริการสาธารณะ” ควรมีอะไรบ้าง

3.9 หากจะพัฒนาเป็นแนวทางหรือนโยบายระดับประเทศ ควรมีการสนับสนุนจาก
หน่วยงานใด และในลักษณะใด พร้อมให้เหตุผลประกอบ

3.10 ท่านมีข้อเสนอแนะต่อมหาเถรสมาคมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการส่งเสริม
บทบาทพระสังฆาธิการด้านนี้ให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากขึ้นในระดับนโยบายอย่างไร

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

ตารางแสดงผลสรุปค่าความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์ (หาค่าเฉลี่ย IOC)
จากการประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อเรื่องการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัยกับรูปแบบ
และเนื้อหาการวิจัย ของผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย
เรื่อง การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะตามหลักพุทธธรรม

ข้อที่	ข้อความถาม	ความเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ผลรวม	IOC	ความหมาย
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5			
ด้านที่ 1 สภาพการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ									
1	พันธกิจงานด้านการศาสนศึกษาของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะให้กับชุมชน เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
2	พันธกิจงานด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะให้กับชุมชน เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
3	พันธกิจงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะให้กับชุมชน เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
4	พันธกิจงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะให้กับชุมชน เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
5	พันธกิจงานคณะสงฆ์ (การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์) มีบทบาทสำคัญต่อสังคมในปัจจุบัน อย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
6	พันธกิจงานคณะสงฆ์ (การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์ สนับสนุนงานบริการสาธารณะของชุมชน อย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
7	พระสังฆาธิการมีบทบาทในการทำงานด้านบริการสาธารณะร่วมกับชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในลักษณะใดบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้

ข้อที่	ข้อความ	ความเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ผลรวม	IOC	ความหมาย
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5			
ด้านที่ 2 การศึกษาหลักพุทธธรรมกับการปกครองของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะ									
8	พันธกิจงานด้านการศาสนศึกษาของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะ ให้กับชุมชน ตามหลักการให้ทาน เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
9	พันธกิจงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะ ให้กับชุมชน ตามหลักปิยวาจา เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
10	พันธกิจงานด้านการศาสนศึกษาของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะ ให้กับชุมชน ตามหลักอภัยจริยา เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
11	พันธกิจงานด้านการศาสนศึกษาของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะ ให้กับชุมชน ตามหลักสมานัตตตา เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
12	พันธกิจงานด้านการเผยแผ่ของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะ ให้กับชุมชน ตามหลักการให้ทาน เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
13	พันธกิจงานด้านการเผยแผ่ของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะ ให้กับชุมชน ตามหลักปิยวาจา เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
14	พันธกิจงานด้านการเผยแผ่ของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะ ให้กับชุมชน ตามหลักอภัยจริยา เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
15	พันธกิจงานด้านการเผยแผ่ของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะ ให้กับชุมชน ตามหลักสมานัตตตา เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
16	พันธกิจงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์เพื่อการบริการสาธารณะ ให้กับชุมชน ตามหลักการให้ทาน เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้

17	พันธกิจงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ให้กับ ชุมชน ตามหลักปิยวาจา เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
18	พันธกิจงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ให้กับ ชุมชน ตามหลักอรรถจริยา เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
19	พันธกิจงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ให้กับ ชุมชน ตามหลักสมานัตตตา เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
20	พันธกิจงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ให้กับ ชุมชน ตามหลักการให้ทาน เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
21	พันธกิจงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ให้กับ ชุมชน ตามหลักปิยวาจา เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
22	พันธกิจงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ให้กับ ชุมชน ตามหลักอรรถจริยา เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
23	พันธกิจงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ ให้กับ ชุมชน ตามหลักสมานัตตตา เป็นอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
ด้านที่ 3 แนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม									
24	พันธกิจงานคณะสงฆ์ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ และการสา ธารณสงเคราะห์ สนับสนุนงานบริการ สาธารณะของชุมชน อย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
25	เมื่อเกิดปัญหาหรือความขัดแย้งในการทำงาน เพื่อสาธารณะ ทำงานดีดลใจ และบริหาร จัดการอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
26	ท่านมีวิธีสร้างแรงจูงใจและความมุ่งมั่นในการ ทำงานของพระสงฆ์ และอาสาสมัครอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้

27	การทำงานร่วมกันระหว่าง “วัด ชุมชน หน่วยงานรัฐ” ในการทำงานด้านบริการ สาธารณะ มีอุปสรรคหรือข้อจำกัดอย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
28	หากจะพัฒนาแนวทางการร่วมมือให้ยั่งยืน ท่านคิดว่าพระสังฆาธิการควรมีบทบาทใน ขั้นตอนใดของการพัฒนาชุมชน (เช่น วางแผน ดำเนินงาน ประเมินผล)	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
29	ท่านคิดว่าหลักการธรรม “สังคหวัตถุ 4” ช่วยยกระดับการบริการสาธารณะของคณะสงฆ์ อย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
30	ในอนาคต ท่านอยากเห็นบทบาทของคณะ สงฆ์ด้านบริการสาธารณะตามหลักพุทธธรรม พัฒนาไปในทิศทางใด	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
31	องค์ประกอบสำคัญของ “รูปแบบการ ปกครองตามหลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อบริการ สาธารณะ” ควรมีอะไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
32	หากจะพัฒนาเป็นแนวทางหรือนโยบาย ระดับประเทศ ควรมีการสนับสนุนจาก หน่วยงานใด และในลักษณะใด พร้อมให้ เหตุผลประกอบ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
33	ท่านมีข้อเสนอแนะต่อมหาเถรสมาคมหรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการส่งเสริมบทบาท พระสังฆาธิการด้านนี้ให้เป็นระบบและมี ประสิทธิภาพมากขึ้นในระดับนโยบายอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
ผลรวมค่าเฉลี่ย								1.00	ใช้ได้

การคิดคำนวณค่า IOC

ผลรวมของคะแนนผู้เชี่ยวชาญเท่ากับ 5

ค่า IOC เท่ากับ $5/5=1$

มีค่ามากกว่า 0.5 ถือว่าข้อคำถามนี้ใช้ได้

ภาคผนวก ข

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิให้การสนับสนุนกลุ่ม

1. พระเมธีวชิรบัณฑิต (हररषषष ढढढषषष), ศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดใหม่ (ย้ายแป้น)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสน์นานาชาติ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. พระเมธาวิญญู, รศ.ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม
อาจารย์ประจำหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต
ราชวิทยาลัยจุฬาภรณ์
3. พระมหาชนบ สหายปญโญ, ดร. อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัยวชิรญาณวโรรส
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
4. พระครูปลัด โชติพัฒน์ อาจารย์สุโก, ผศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดจันทิวิหาร กรุงเทพมหานคร
อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
5. แม่ชีบุญช่วย ศรีเปรม, ผศ.ดร. บ.ศ. 9 อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
6. รองศาสตราจารย์พิเศษ ดร.สุกิจ ชัยมุสิก อาจารย์บรรยายพิเศษรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมภพ ระงับทุกข์ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง
อาจารย์บรรยายพิเศษรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
8. นายมณฑล พึ่งสุขแดง ผู้ใหญ่นบ้านหมู่ที่ 5 ต.คลองโยง อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม
9. นายจิรายุ วุฒิสัย เจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
10. นายสมโชค ปัญญาทุตศักดิ์ ไวยาวัจกรวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ ฯ
11. พระมหาชินกร สุจิตโต, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร/ เลขาธิการประจำหลักสูตร
รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
12. พระครูสังฆรักษ์ ยศวีร์ ปมุตโต, ดร. กรรมการที่ปรึกษา

ผู้วิจัย

พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ณ
หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ
(Focus Group Discussion)

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/๖๐๐๗๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายานครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

กราบเรียน พระเมธีวชิรบัณฑิต (हररषा ठम्महाโส), ศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดใหม่ (ย้ายบ้าน)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The administration of the Bishop for public service to the people according)”

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงกราบเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แก่นักศึกษา เพื่อเก็บข้อมูลงานเขียนดุษฎีนิพนธ์ ซึ่งกำหนดในวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๐๐ น. ณ ห้องประชุม ๒๐๔ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และแบบออนไลน์ผ่านระบบ Zoom รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมหนังสือฉบับนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

กรรณเรียนมาด้วยความเคารพ

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เดโช) จิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒-๔๓๓๓

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๗๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายานครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

กราบเรียน พระเมธีวชิรสร, รศ.ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม / นักวิชาการอิสระ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เตโช) ฐิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๑๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The administration of the Bishop for public service to the people according)”

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงกราบเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แก่นักศึกษา เพื่อเก็บข้อมูลงานเขียนวิทยานิพนธ์ ซึ่งกำหนดในวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๐๐ น. ณ ห้องประชุม ๒๐๔ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และแบบออนไลน์ผ่านระบบ Zoom รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมหนังสือฉบับนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เตโช) ฐิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒ ๔๓๓๓

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๗๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายานครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๓๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน พระมหาชนบ สหายปัญโญ, ดร. อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เตโช) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The administration of the Bishop for public service to the people according)”

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แก่นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลงานเขียนดุษฎีนิพนธ์ ซึ่งกำหนดในวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๐๐ น. ห้องประชุม ๒๐๔ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และแบบออนไลน์ผ่านระบบ Zoom รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมหนังสือฉบับนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาสุรโกธ ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เตโช) จิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒-๔๓๓๓

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๗๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถนนสายนครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๓๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน พระครูปลัด โชติพัฒน์ อาจารย์สุโก, ผศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดจันทิมาภิไธย กรุงเทพมหานคร

อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เตโช) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The administration of the Bishop for public service to the people according to the Buddhist principle)”

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แก่นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลงานเขียนดุษฎีนิพนธ์ ซึ่งกำหนดในวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๐๐ น. ณ ห้องประชุม ๒๐๔ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และแบบออนไลน์ผ่านระบบ Zoom รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมหนังสือฉบับนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(พระมหาสุรโกธ ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เตโช) จิตเตโช (สำเร็จ)

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๗๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถนนสายนครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๓๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เจริญพร แม่ชีบุญช่วย ศรีเปรม, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เตโช) จิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The administration of the Bishop for public service to the people according)”

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพราหมเพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แก่นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลงานเขียนดุษฎีนิพนธ์ ซึ่งกำหนดในวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๐๐ น. ณ ห้องประชุม ๒๐๔ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และแบบออนไลน์ผ่านระบบ Zoom รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมหนังสือฉบับนี้

จึงเจริญพราหมเพื่อโปรดอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอเจริญพร

(พระมหาสุรโกธ ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เตโช) จิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒-๔๓๓๓

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๗๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายานครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.สุกิจ ชัยมุสิก

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูปลัดสวพัฒนญาณคุณ (เตโช) ฐิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๑๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The administration of the Bishop for public service to the people according)”

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุญาตเผยแพร่ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แก่นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลงานเขียนดุษฎีนิพนธ์ ซึ่งกำหนดในวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๐๐ น. ณ ห้องประชุม ๒๐๔ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และแบบออนไลน์ผ่านระบบ Zoom รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมหนังสือฉบับนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดอนุญาต จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอเจริญพร

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสวพัฒนญาณคุณ (เตโช) ฐิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒ ๔๓๓๓

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๗๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายานครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมภพ ธรรมจับทุกข

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูปลัดสวพัฒนญาณคุณ (เตโช) ฐิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The administration of the Bishop for public service to the people according)”

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมหาเพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แก่นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลงานเขียนดุษฎีนิพนธ์ ซึ่งกำหนดในวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๐๐ น. ณ ห้องประชุม ๒๐๔ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และแบบออนไลน์ผ่านระบบ Zoom รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมหนังสือฉบับนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอเจริญพร

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสวพัฒนญาณคุณ (เตโช) ฐิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒ ๔๓๓๓

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๗๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายานครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เจริญพร นายมณฑล พึ่งสุขแดง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ ตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูปลัดสวพัฒนญาณคุณ (เตโช) ฐิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๑๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The administration of the Bishop for public service to the people according to the Buddhist principle)”

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมหาเพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แก่นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลงานเขียนดุษฎีนิพนธ์ ซึ่งกำหนดในวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๐๐ น. ห้องประชุม ๒๐๔ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และแบบออนไลน์ผ่านระบบ Zoom รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมหนังสือฉบับนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอเจริญพร

(พระมหาสุรไกร ชินพทีสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสวพัฒนญาณคุณ (เตโช) ฐิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒ ๔๓๓๓

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๗๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายานครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เจริญพร นายจิรายุ วุฒิสัย เจ้าหน้าที่ประสานงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูปลัดสวพัฒนญาณคุณ (เตโช) ฐิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๑๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The administration of the Bishop for public service to the people according)”

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมหาเพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แก่นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลงานเขียนดุษฎีนิพนธ์ ซึ่งกำหนดในวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๐๐ น. ณ ห้องประชุม ๒๐๔ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และแบบออนไลน์ผ่านระบบ Zoom รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมหนังสือฉบับนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอเจริญพร

(พระมหาสุรไกร ชินพทีสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสวพัฒนญาณคุณ (เตโช) ฐิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒ ๔๓๓๓

ที่ อว ๗๙๐๘.๔/ว๐๐๗๒

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒๔๘ ถ.ศาลายานครชัยศรี

ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

www.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เจริญพร นายสมโชค ปัญญาพิทักษ์ดี ไวยาวัจกรวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เตโช) ฐิตเตโช (สำเร็จ) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๖๓๐๑๓๑๑๑๒๐๐๑ หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้รับอนุมัติหัวข้อดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (The administration of the Bishop for public service to the people according to the Buddhist principle)”

ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะสังคมศาสตร์ จึงเจริญพรมหาเพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิในการเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แก่นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลงานเขียนดุษฎีนิพนธ์ ซึ่งกำหนดในวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๐๐ น. ณ ห้องประชุม ๒๐๔ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และแบบออนไลน์ผ่านระบบ Zoom รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมหนังสือฉบับนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอเจริญพร

(พระมหาสุรไกร ชินพุทธสิริ, ผศ.)

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์

โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๑๕๖

ผู้ประสานงาน พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ (เตโช) ฐิตเตโช (สำเร็จ)

โทร. ๐๙-๔๓๕๒ ๔๓๓๓

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ดุษฎีนิพนธ์

เรื่อง การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม

เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม

หลักการและเหตุผล

พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ สำเร็จ รัชต์ศึกษา 6630131112001 นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต รุ่นที่ 3 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม” เพื่อต้องการทราบให้ชัดเจนว่า ในบริบทปัจจุบัน พระสังฆาธิการมีบทบาทในการปกครองเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนอย่างไรจริงในทางปฏิบัติ ไม่ใช่เพียงในเชิงอุดมคติหรือในเชิงโครงสร้างตามตำแหน่งเท่านั้น แต่ต้องการเห็นสภาพจริง บทบาทจริง ข้อจำกัดจริง และศักยภาพจริงของการทำงานร่วมกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ และการนำหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 สามารถเป็นฐานคิดและเป็นกรอบปฏิบัติสำหรับการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะได้อย่างไร

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม โดยมุ่งศึกษาสภาพการปกครองของพระสังฆาธิการ ศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้อง และสังเคราะห์แนวทางการปกครองที่เหมาะสมสำหรับการบริการสาธารณะแก่ประชาชนในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่มีคุณค่าในเชิงวิชาการ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในการพัฒนาความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อไปพร้อมทั้งนำเสนอแนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรมในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม

- 1) เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันพิจารณา ตรวจสอบ และยืนยันความเหมาะสมของผลงานวิจัยเรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม”
- 2) เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกัน พิจารณาคำขอเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรมในอนาคต
- 3) เพื่อนำข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญไปพัฒนา แก้ไขปรับปรุงวิจัยเรื่อง “การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม” ดังกล่าวนี้อีกสมบูรณ์ต่อไป

สถานที่จัดสนทนากลุ่ม

จัดผ่านระบบ Zoom Meeting

วันเวลาที่จัดสนทนากลุ่มเฉพาะ

วันเสาร์ที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2569 เวลา 13.00 น. เป็นต้นไป

ขั้นตอนการดำเนินการ

- 1) จัดทำโครงการ และเสนอรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเสนอขอความเห็นและขออนุมัติจากกรรมการควบคุมคุณภาพ และกรรมการควบคุมคุณภาพ
- 2) ประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming)
- 3) เสนอขอหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) จากหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
- 4) แจ้งกำหนดวัน เวลา และสถานที่ที่จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) กับผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญตลอดถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 5) จัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
- 6) จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ตามวัน เวลา และสถานที่
- 7) ประเมินผลจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มาสรุป รวบรวม เรียบเรียง วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตกลงนำไปอภิปรายผล และนำไปเผยแพร่ในวารสารทางวิชาการหรือการประชุมวิชาการ
- 8) สรุปผลรายงานการดำเนินงานไปยังประธานกรรมการควบคุมคุณภาพ และกรรมการควบคุมคุณภาพ

ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

จัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ในครั้งนี้ โดยการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Meeting) จำนวน 12 ท่าน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

- 1) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ด้านพระสังฆาธิการ จำนวน 3 ท่าน
- 2) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ด้านพุทธศาสนา จำนวน 3 ท่าน
- 3) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ด้านรัฐศาสตร์ จำนวน 3 ท่าน
- 4) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ด้านภาคประชาชน จำนวน 3 ท่าน

ผู้ดำเนินรายการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

พระมหาชินกร สุจิตโต, ดร. เลขานุการหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

ผู้รับผิดชอบการสนทนากลุ่ม

พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ

นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย

ประเด็นในการสนทนากลุ่ม

การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ผู้วิจัยสร้างประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม โดยมุ่งหมายให้การสนทนากลุ่มดังกล่าวนี้ เป็นการ (1) เพื่อขอรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม (2) เพื่อเติมเต็มข้อมูลจากการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 คน (3) เพื่อพิจารณาหาแนวทางการพัฒนาการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม ในอนาคต (4) เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง จากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) และ (5) สามารถหาลักษณะร่วม (Common Character) ข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ จากการสังเคราะห์ร่างแบบจำลองของงานวิจัยเรื่อง “ความเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการนักศึกษากับประชาธิปไตย” เพื่อนำเสนอได้ต่อไป โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมสมอง (Brainstorming) ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งกรอบคำถามเบื้องต้นไว้ 6 ประเด็นคำถาม ดังนี้

ประเด็นที่ 1 คำถามเกี่ยวกับสภาพและบทบาทการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะในปัจจุบัน

ประเด็นที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพันธกิจคณะสงฆ์กับการตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน

ประเด็นที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 ในการปกครองเพื่อบริการสาธารณะต้องการของชุมชน

ประเด็นที่ 4 คำถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และปัจจัยสนับสนุนการทำงานร่วมกันระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานรัฐ

ประเด็นที่ 5 คำถามเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนารูปแบบการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม

ประเด็นที่ 6 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม

มีประเด็นในการสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาหาแนวทางการพัฒนาการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรมในอนาคต ดังนี้

ประเด็นที่ 1 คำถามเกี่ยวกับสภาพการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะในปัจจุบัน

ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

1.1. ปัจจุบันพระสังฆาธิการมีบทบาทในการปกครองเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชนในชุมชนอย่างไรบ้าง

.....

1.2 การปกครองของพระสังฆาธิการในปัจจุบันตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้มากน้อยเพียงใด

.....

.....

1.3 เมื่อพิจารณาในภาพรวม ท่านเห็นว่าสภาพการปกครองดังกล่าวมีจุดเด่นและจุดที่ควรพัฒนาอย่างไร

.....

.....

ประเด็นที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพันธกิจคณะสงฆ์กับการตอบสนองต่อความ

2.1 พันธกิจด้านการศาสนศึกษา การเผยแผ่ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ มีความเชื่อมโยงกับบริการสาธารณะในลักษณะใด

.....

.....

2.2 มีภารกิจด้านใดที่ยังดำเนินการได้ไม่เต็มศักยภาพ หรือยังไม่เชื่อมโยงกับชุมชนเท่าที่ควร

.....

.....

2.3 หากจะบูรณาการพันธกิจของคณะสงฆ์ให้สนับสนุนงานบริการสาธารณะมากขึ้น ควรดำเนินการอย่างไร

.....

.....

ประเด็นที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 ในการปกครองเพื่อบริการสาธารณะต้องการของชุมชน

3.1 ในการทำงานจริง หลักธรรมข้อใดมีบทบาทเด่นที่สุด และข้อใดควรได้รับการส่งเสริมเพิ่มเติม

.....

.....

3.2 ท่านเห็นว่ากรนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการปกครอง ช่วยให้บริการสาธารณะมีความแตกต่างจากการบริหารทั่วไปอย่างไร

.....

.....

ประเด็นที่ 4 คำถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และปัจจัยสนับสนุนการทำงานร่วมกันระหว่างวัด ชุมชน

4.1 การทำงานด้านบริการสาธารณะร่วมกันระหว่างพระสังฆาธิการ วัด ชุมชน และหน่วยงานรัฐ มีปัญหา อุปสรรค หรือปัจจัยสนับสนุนอย่างไรบ้าง

4.2 ในการประสานงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานรัฐ มีอุปสรรคสำคัญประการใด

4.3 หากจะลดอุปสรรคและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานร่วมกัน ควรปรับปรุงในประเด็นใดก่อน

**ประเด็นที่ 5 คำถามเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนารูปแบบการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการ
สาธารณะแก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม**

5.1 หากจะพัฒนาเป็นแนวทางหรือรูปแบบการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะ
แก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม ท่านเห็นว่าควรมีองค์ประกอบสำคัญอะไรบ้าง

5.2 หากจะสร้างความยั่งยืนในการทำงานเพื่อสาธารณะ ควรมีกลไกสนับสนุนจากหน่วยงานใดบ้าง และลักษณะใด

5.3 ในอนาคต ท่านอยากเห็นบทบาทของพระสังฆาธิการด้านบริการสาธารณะพัฒนาไปในทิศทางใด

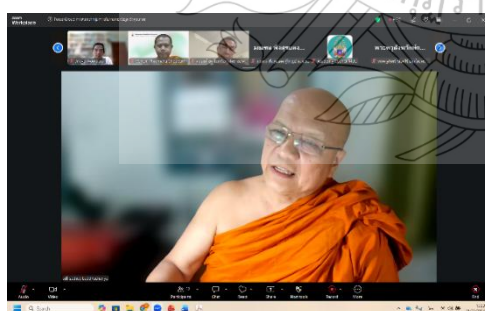
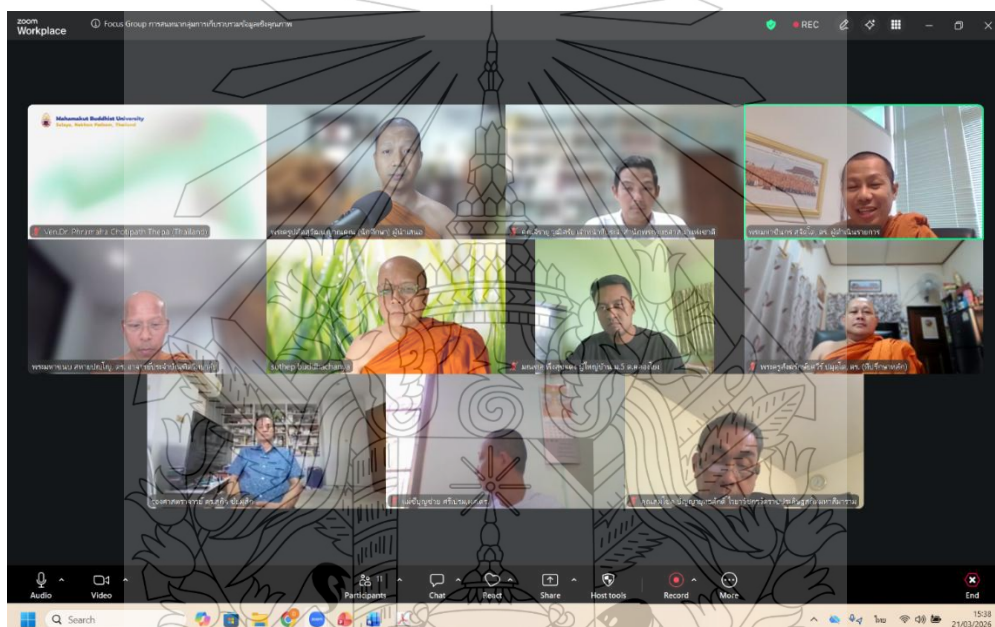
5.4 หากจะพัฒนาแนวทางความร่วมมือให้ยั่งยืน ท่านคิดว่าพระสังฆาธิการควรมีบทบาทใน
ขั้นตอนใดของการพัฒนาชุมชน (เช่น วางแผน ดำเนินงาน ประเมินผล)

**ประเด็นที่ 6 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อ
บริการสาธารณะ**

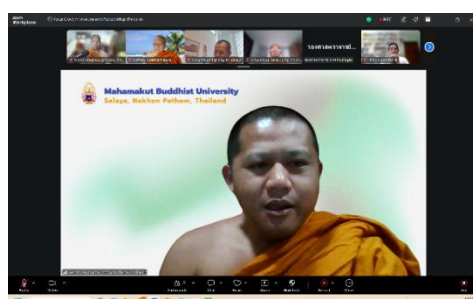

สนทนากลุ่มระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ
 (การสนทนากลุ่มเฉพาะ : Focus Group Discussion)
 ดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อบริการสาธารณะแก่ประชาชน
 ตามหลักพุทธธรรม
 เพื่อนำเสนอแนวทางการปกครองของพระสังฆาธิการเพื่อการบริการสาธารณะ
 แก่ประชาชนตามหลักพุทธธรรม
 วันเสาร์ที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2569 เวลา 13.00 น. ผ่านระบบ Zoom Meeting

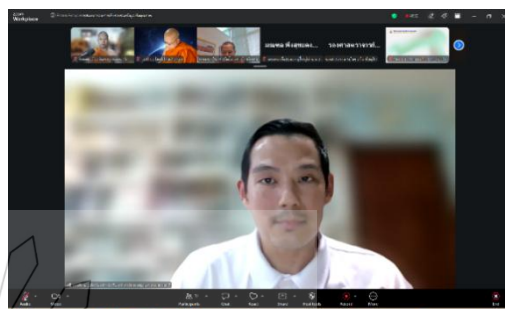
พระเดชพระคุณ พระเมธาวิญญูสร, รศ.ดร.
 ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม,
 อาจารย์ประจำราชวิทยาลัยจุฬาภรณ์

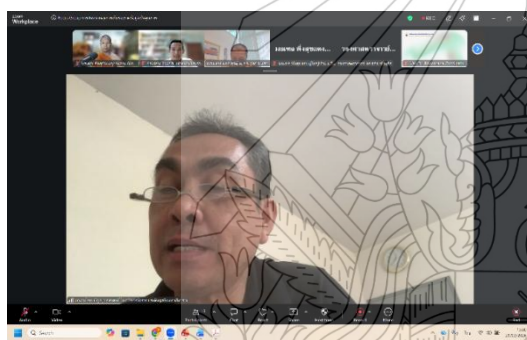
พระครูปลัด โชติพัฒน์ อาจารย์โภ, ผศ.ดร.
 อาจารย์ประจำหลักสูตรดุสิตบัณฑิต
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

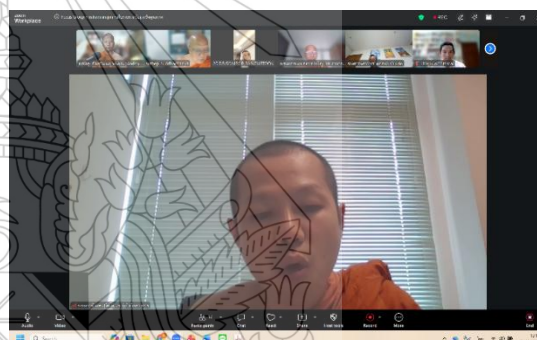
นายมนทล พึ่งสุขแดง
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ต.คลองโยง
อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม

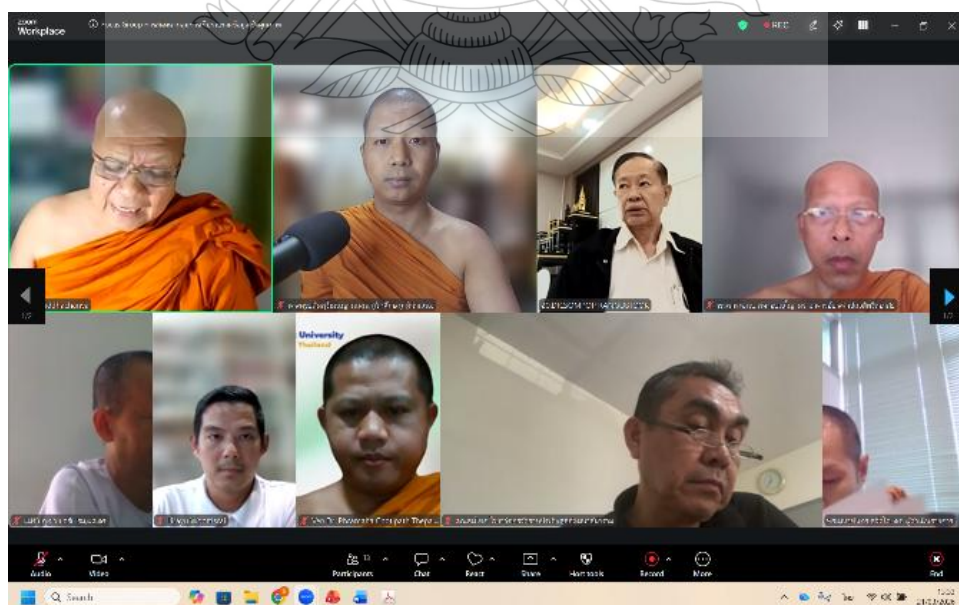
นายจิรายุ วุฒิศรีย
เจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

นามสมโชค ปัญญาทุตคักดี
ไวยาวัจกร วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาร
กรุงเทพ ฯ

พระมหาชินกร สัจจิต, ดร.
อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนคุณิพนธ์

ชื่อ	พระครูปลัดสุวัฒนญาณคุณ เดโช จิตฺเตโช (สำเร็จ)
วัน เดือน ปี เกิด	วันพุธ ที่ 29 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2529
สถานที่เกิด	เลขที่ 40/4 หมู่ที่ 5 ตำบลบางไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดราชบุรี 70120
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2557 รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2553 ศาสตรศาสตรบัณฑิต (ศน.บ.) คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2548 นักระรรรมชั้นเอก
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร เลขที่ 2 ถนนสราญรมย์ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200
ผลงานตีพิมพ์	-
รางวัลที่ได้รับ	-

